

กลยุทธ์การสื่อสารอันนำไปสู่การก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนา
ของชุมชนมุสลิมกุฎีขาว แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

นางสาวปณิธา รื่นบรรเทิง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์พัฒนการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2542

ISBN 974-334-743-7

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

COMMUNICATION STRATEGIES LEADING TO THE FORMATION MUSLIM DEVELOPMENT
COMMUNITY OF GUDEEKHOW, WATKALAYA SUB-DISTRICT, THONBURI DISTRICT, BANGKOK

Miss Panita Ruenbanthoeng

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Development Communication

Department of Public Relations
Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 1999

ISBN 974-334-743-7

หัวข้อวิทยานิพนธ์

กลยุทธ์การสื่อสารอันนำไปสู่การก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนาของชุมชน
มุสลิมภูเขียว แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

โดย

นางสาวปณิธา รื่นบรรเทิง

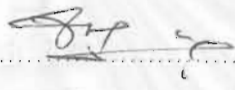
ภาควิชา

การประชาสัมพันธ์

อาจารย์ที่ปรึกษา

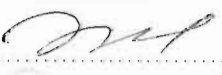
รองศาสตราจารย์ พัทณี เศษจรรยา

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ จุมพล รอดคำดี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ธนวดี บุญลือ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ พัทณี เศษจรรยา)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโชษิต)

ปณิธา รันบรรเทิง : กลยุทธ์การสื่อสาร อันนำไปสู่การก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนาของชุมชนมุสลิมกุฎีขาว
แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร (COMMUNICATION STRATEGIES LEADING TO THE
FORMATION MUSLIM DEVELOPMENT COMMUNITY OF GUDEEKHOW, WATKALAYA SUB-
DISTRICT, THONBURI DISTRICT, BANGKOK) อ. ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ พัทณี เขยจรรยา,
138 หน้า, ISBN 974-334-743-7

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ (1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนา และมี
พัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง (2) เพื่อสภาพความจริงในการสื่อสารที่ใช้อยู่ในชุมชน (3) เพื่อศึกษาพัฒนาการของการสื่อสารอัน
นำไปสู่การพัฒนาชุมชน (4) เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารของชุมชนกับชาวบ้านในชุมชน

การวิจัยในครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิธีการวิจัยใช้รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกกับ
กลุ่มตัวอย่างในชุมชนทั้งสิ้น 35 คน และมีการสังเกตสภาพชุมชนและกิจกรรมควบคู่ไปด้วย

ผลการวิจัยพบว่า

วิวัฒนาการของชุมชนสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะเวลาคือ ระยะเวลาของการก่อตัว ระยะเวลาเริ่มต้นการพัฒนา และระยะที่มี
การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่วนปัจจัยที่ส่งผลทำให้ชุมชนเกิดการก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนา สามารถแยกได้เป็น 2 ลักษณะคือ ปัจจัย
ภายในชุมชน คือ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ลักษณะทางกายภาพ และแนวคิดการพัฒนาของชุมชน ส่วนปัจจัยภายนอกได้
แก่ ความเจริญเติบโตของสังคมเมือง และการได้รับความสนับสนุนจากกลุ่มองค์กรภายนอกชุมชน

การใช้สื่อของชุมชนจะประกอบด้วย สื่อที่ใช้ภายในชุมชน คือสื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ สื่อชุมชน และสื่อมวลชน โดย
สื่อหลักที่ใช้คือสื่อเฉพาะกิจประเภทหนังสือเวียน และสื่อที่ใช้ภายนอกชุมชนคือ สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ ซึ่งสื่อที่ได้ใช้ในการ
ติดต่อสื่อสารกับชุมชนภายนอกคือ สื่อเฉพาะกิจ ประเภทจดหมายราชการ หรือจดหมายที่ออกอย่างเป็นทางการ

พัฒนาการของการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาของชุมชนใน 2 ช่วงแรกของวิวัฒนาการของชุมชนจะใช้สื่อบุคคลในการสื่อ
สาร ต่อมาในช่วงที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สื่อบุคคลถูกลดบทบาทไป โดยชุมชนให้ความสำคัญกับการใช้สื่อเฉพาะกิจ สื่อชุม
ชน สื่อบุคคล และสื่อมวลชนตามลำดับ

ในส่วนของการใช้สื่อทั้งกับทั้งภายในและภายนอกชุมชนนั้น จะใช้สื่อหลายๆ ประเภทประกอบกัน เนื่องจาก
ลักษณะของสื่อแต่ละสื่อจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน และสามารถสนับสนุนซึ่งกันและกันได้ โดยมีเป้าหมายของการใช้สื่อกับทั้ง
ภายในและภายนอกชุมชนอยู่ 4 ประการ คือ เพื่อต้องการแจ้งให้ทราบผลการดำเนินงานที่ผ่านมา เพื่อต้องการให้ทราบว่ามีกิจ
กรรมใดเกิดขึ้น เพื่อขอความร่วมมือหรือสนับสนุน และเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจในเรื่องราวต่างๆ กับชาวบ้านในชุมชน
โดยทั้ง 4 ประการจะตอบสนองเป้าหมายหลักคือ ต้องการให้ชุมชนเกิดการพัฒนา

ภาควิชา.....ภาควิชาประชาสัมพันธ์.....ลายมือנית.....
สาขาวิชา.....นิเทศศาสตร์พัฒนาการ.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา.....2542.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

PANITA RUENBANTHOENG : COMMUNICATION STRATEGIES LEADING TO THE FORMATION
MUSLIM DEVELOPMENT COMMUNITY OF GUDEEKHOW, VATKALAYA SUB-DISTRICT, TONBURI
DISTRICT, BANGKOK.THESIS ADVISOR :ASSO. PROF. PATCHANEE CHUEYJUNYA, 138 pp.
ISBN 974-334-743-7

The purposes of this research are : (1) To study the factors which influence the formation of developing community (2) To study the practice in community communication and (3) To study the communication strategies employed between community agency and inhabitants.

This research is the qualitative research using the depth interview method with 30 samples in community population as well as the environment observation.

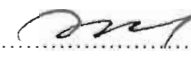
The result of the research found that the evolution of the community can be divided into 3 phases which are formulation period, developing period and continuedly developing period. The factors that influence the formation of developing community can be described in 2 features. First, the internal factors which are the way of life, the physical characteristics and the concept of development of people in community. Second, the external factors which are the city growth and the support given by the agency outside the community.

The media used in the community comprise the internal media which are the individual media, the specialized media, the community media and the mass media. Principal media used is the circulated letters. The external media used are individual media and specialized media i.e. government documents or official letters.

Development of media used for developing community in 2 first phases can be concluded that individual media play the key role, however, when the community has been continuously developing, the specialized media, the community media, and mass media have been subsequently focused.

Mixed media are used as the media strategies for both internal and external community due to the differences of each media.

There are 4 objectives for the media used for both internal and external communication. First, to inform any performance or transaction did in the past. Second, to inform the activities held in community. Third, to ask for the cooperation or assistance. Fourth, to increase the intuition or knowledge among the people in community. All goals will support the main objective which is to develop the community.

ภาควิชา..... การประชาสัมพันธ์..... ลายมือนิสิต.....
สาขาวิชา..... นิเทศศาสตร์พัฒนาการ..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา..... 2542..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสามารถของ รองศาสตราจารย์พัชนี เชยจรรยา ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และได้ให้แนวคิด ข้อเสนอแนะ ตลอดจนตรวจและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ รวมทั้งผู้วิจัยยังได้รับความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ ดร. ธนวัต บุญลือ ผู้เป็นประธานสอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโมชิต ที่ได้ให้เกียรติมาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ทุกท่านที่กล่าวนามมานี้ได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะ ตรวจและแก้ไขวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทั้ง 3 ท่านเป็นอย่างสูง รวมทั้งคณาจารย์อีกหลายท่าน ที่ได้เป็นผู้สร้างความรู้ความเข้าใจในสาขาวิชาด้านนิเทศศาสตร์แก่ผู้วิจัยตลอดหลักสูตรการเรียน และที่ลืมไม่ได้อีกท่านหนึ่งคือ รองศาสตราจารย์ ดร. สุภางค์ จันทวานิช ซึ่งเป็นผู้จุดประกายการทำวิทยานิพนธ์เชิงคุณภาพ อันเป็นรากฐานสำคัญของงานวิจัยฉบับนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ท่านผู้บังคับบัญชา เพื่อนๆ พี่ๆ และน้องๆ ชาวทะเลคอมเอเชีย ฝ่ายชุมชนสัมพันธ์ และฝ่ายสื่อสารการตลาดทุกท่าน ที่คอยเป็นห่วงและได้ถามความคืบหน้าของงานวิจัยฉบับนี้มาตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณกัญญ์พิชญา ใฝศิริ คุณวิไล แสงสง่าตระกูล คุณเวสสารชัช คงคาน้อย และคุณวัชรวิวรรณ วิเชียรรัตน์ พี่และเพื่อนผู้แสนดีซึ่งร่วมเดินทางไปกับผู้วิจัยในการลงพื้นที่เกือบทุกครั้ง รวมทั้งคุณอรวรรณ ศรีจันทร์ คุณงามเนตร ดั่งสวัสดิ์ และคุณเพ็ญศิริ รักธรรม น้องผู้เอื้อเฟื้อช่วยพิมพ์งานวิจัยครั้งนี้จนสำเร็จไปด้วยดี นอกจากนี้ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณเพื่อนนิสิตคณะนิเทศศาสตร์พัฒนาการทุกท่านที่คอยให้ความช่วยเหลือในการเรียนแก่ผู้วิจัยเสมอมา นับแต่เริ่มเข้าศึกษา

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อคุณแม่ ผู้ซึ่งคอยดูแล ห่วงใย ให้ความช่วยเหลือ ให้กำลังใจ และให้การสนับสนุนทุนในการศึกษาแก่ผู้วิจัยตลอดมา จนทำให้ผู้วิจัยมีความพยายามและสามารถดำเนินการจัดทำงานวิจัยฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้

ปณิธา รื่นบรรเทิง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญแผนภูมิ.....	ฌ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	9
ปัญหานำการวิจัย.....	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
แนวคิดชุมชนและการพัฒนาชุมชน.....	11
แนวคิดด้านการสื่อสารในการพัฒนาชุมชน.....	19
แนวคิดเกี่ยวกับความทันสมัยของบุคคล.....	20
แนวคิดเรื่องสื่อมวลชนและสื่อบุคคล	26
แนวคิดเรื่องสื่อเฉพาะกิจ.....	29
แนวคิดเรื่องสื่อชุมชน.....	30
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	32

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3	ระเบียบวิธีวิจัย 36
	รูปแบบงานวิจัย 36
	ประชากรการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย.....37
	การกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....37
	การตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย.....37
	การเก็บรวบรวมข้อมูล 37
	การวิเคราะห์ข้อมูล 39
	การนำเสนอข้อมูล 40
4	ผลการวิจัย 41
	วิวัฒนาการของชุมชน.....41
	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนา.....47
	สื่อที่ใช้ในชุมชน.....63
	สื่อที่ใช้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชน.....79
	กลยุทธ์การใช้สื่อของชุมชน.....90
	เป้าหมายการใช้สื่อขององค์กรชุมชน.....100
5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....104
	สรุปผลการวิจัย.....104
	อภิปรายผล.....119
	ข้อเสนอแนะ.....127
	รายการอ้างอิง.....129
	ภาคผนวก.....134
	ประวัติผู้วิจัย.....138

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	วิวัฒนาการของการก่อตั้งเป็นชุมชน.....	42
2	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อตั้งเป็นชุมชน.....	48
3	สื่อที่ใช้ในชุมชน.....	64
4	การใช้สื่ออันนำไปสู่การก่อตั้งเป็นชุมชนพัฒนา.....	80
5	กลยุทธ์การใช้สื่อในชุมชน.....	91
6	เป้าหมายการใช้สื่อขององค์กรชุมชน.....	100

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงของประเทศไทยที่มีอายุยืนยาวมากกว่า 200 ปี เมื่อเริ่มมีการก่อสร้างเมืองหลวงขึ้นมา ถึงแม้ในช่วงแรกๆ ของการก่อสร้างเมืองในสมัยรัชกาลที่ 1 จะมีประชาชนอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ เพียงไม่มาก ซึ่งคนเหล่านั้นนอกจากจะเป็นคนที่มีภูมิฐานะอยู่ ณ ที่นั้นๆ ในกรุงเทพฯ แล้ว บางส่วนยังเป็นประชาชนที่อพยพมาจากอยุธยาบ้าง ชาวต่างชาติที่เข้ามาทำมาหากินในไทย อย่างจีน ฝรั่งเศส แขกบ้าง เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะเป็นคนกลุ่มใดก็ตามสิ่งหนึ่งที่คนเหล่านี้พยายามทำคือการรวมตัวกันเป็นอยู่เป็นชุมชนเป็นหมู่บ้าน ชุมชนชาวกรุงเทพฯ แรกๆ มักจะตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นส่วนใหญ่ และดำรงชีพด้วยการทำไร่ ทำสวน ทำประมง รูปแบบการดำรงชีวิตคล้ายคลึงกับการดำรงชีวิตของคนในชนบท เมื่อระยะเวลาผ่านไปกรุงเทพฯ ก็มีพัฒนาการต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม และความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้อย่างชัดเจนในครั้งแรกก็คือช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ซึ่งพระองค์โปรดให้สร้างถนนหลัก 3 สายขึ้นในกรุงเทพฯ

หลังจากนั้นในช่วงรัชกาลที่ 5 กรุงเทพฯเริ่มพัฒนาการเพิ่มขึ้นคือ เริ่มเป็นจุดศูนย์กลางรวมในด้านต่างๆ และยังเห็นชัดเจนมากขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ เริ่มถูกพัฒนาขึ้นเป็นเมืองอุตสาหกรรม สร้างความเจริญก้าวหน้าจนกระทั่งในปัจจุบันเห็นได้ว่า กรุงเทพมหานครเป็นเมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางกิจกรรมหลักๆ ของประเทศ ชุมชนในยุคแรกๆ ก็เริ่มพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมของสังคม ในขณะที่พื้นที่ของชุมชนเดิมไม่ได้ขยายเพิ่มขึ้น แต่ประชากรกลับเพิ่มขยายอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

เมื่อถึงยุคสมัยการก่อตั้งเป็นเมืองอุตสาหกรรมอย่างแท้จริง เมื่อครั้งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เริ่มมีการก่อสร้างทาง ก่อสร้างอาคารสถานที่ต่างๆ ในกรุงเทพฯ ขึ้นอย่างมากมายและกว้างขวาง แรงงานการก่อสร้างเมืองเหล่านั้นก็คือ กลุ่มคนที่เคยรวมตัวกันอยู่เป็นชุมชนเล็กๆ แต่ยังไม่เพียงพอแรงงานจากต่างๆ จังหวัดจึงถูกระดมเข้าสู่เมืองหลวงอย่างมากมาย ประชากรที่เคยมีจำนวนไม่มากนัก กลับเพิ่มขึ้นเป็นเท่าทวีคูณ กลุ่มคนที่เปรียบเสมือนเป็นสมาชิกใหม่ของสังคมและมีอาชีพ

ใหม่คือ การเป็นกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ซึ่งมีรายได้ต่อวันจำนวนไม่มากนัก ที่ดินในกรุงเทพฯ ซึ่งอาจจะไม่เคยมีราคาค่างวดเท่าใด กลับพุ่งตัวขึ้นไปหลาย 10 เท่า เมื่อเป็นเช่นนี้กลุ่มคนเหล่านี้ก็มักจะรวมตัวกันอยู่ในพื้นที่เดิมที่นายจ้างเคยจัดไว้ให้ เพราะตัวเองไม่มีเงินพอที่จะซื้อที่ดินที่เป็นของตัวเอง สถานที่เหล่านั้นจึงถูกจัดเป็นแหล่งเสื่อมโทรม

จากการศึกษาเรื่อง ผู้คนที่อยู่อาศัยบริเวณชอยอ่อนนุชในปัจจุบันแล้วว่า เมื่อครั้งที่พวกเขาย้ายมาอยู่อาศัยที่ชอยบริเวณนี้ไม่ใช่พื้นที่ว่างเปล่า แต่เป็นชุมชนดั้งเดิมของชาวไทยมุสลิมและชาวจีนซึ่งจับจองที่ดินมากกว่า 100 ปี ชาวชุมชนดั้งเดิมนี้อาจปลูกบ้านอยู่ริมคลอง ต่อความเป็นชุมชนเดิมค่อยๆหมดไป หลังจากที่มีการตัดถนน และการกว้านซื้อที่ดินของนักเก็งกำไร (มานพ ประทุมทอง, 2531) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเพิ่มเติมว่ากลุ่มชุมชนใหม่ที่มีการรวมตัวกันมาตั้งแต่กรุงเทพฯ เริ่มมีการพัฒนาขึ้น คือ ชุมชนเปรมประชา ซึ่งโรงปูนสร้างให้คนงานก่อสร้างอยู่ก่อนตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 1 และชุมชนแห่งนี้มีผู้อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นมากในช่วงหลัง พ.ศ. 2500 เนื่องจากตั้งอยู่ในเมืองซึ่งมีโอกาสหางานได้และเป็นที่อยู่อาศัยที่ค่าเช่าบ้านต่ำ (ประเสริฐ แยมกลิ่นฟูง, ใน 2516 อ่างใน ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์ : 2542) และยังมีเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ จนถูกจัดขึ้นเป็นชุมชนแออัด กลุ่มคนเหล่านี้เป็นประชากรจำนวนมากและมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาเกิดขึ้นกลุ่มคนนั้น

ประชาชนในชุมชนแออัดในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นประชาชนกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งซึ่งจากการสำรวจของการเคหะแห่งชาติร่วมกับกรุงเทพมหานคร พบว่า มีชุมชนแออัดจำนวนรวมทั้งสิ้น 843 ชุมชน จำนวน 145,943 หลังคาเรือน จำนวน 207,948 ครอบครัว จำนวนประชากรรวม 1,164,504 คน คิดเป็นร้อยละ 14.56 ของประชากรในกรุงเทพมหานคร ถึงแม้ว่าชุมชนแออัดจะมีลักษณะที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมไม่ถูกสุขลักษณะตามแบบมาตรฐานทั่วไป รวมทั้งยังเป็นแหล่งอบายมุข เช่น อาชญากรรม ยาเสพติด แต่ชุมชนแออัดก็เป็นที่พักอาศัยของผู้มีรายได้น้อยให้ได้มีที่อยู่เป็นแหล่ง เป็นที่พักพิงของผู้ที่อพยพมาจากชนบทเป็นที่เรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับสังคมเมือง โดยคนที่เข้ามาอยู่ก่อน ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ ให้คำแนะนำในการดำเนินชีวิตแก่ผู้มาอยู่ใหม่ ตลอดจนยังเป็นแหล่งแรงงานราคาถูกอีกด้วย

จากภาพรวมในเรื่องพัฒนาการชุมชนที่ผ่านมาเราสามารถที่จะแบ่งลักษณะของชุมชนที่พัฒนาตัวเองเป็นแหล่งของชุมชนแออัด ได้ 3 ลักษณะคือ

1. ชุมชนเก่า คือชุมชนที่มีอายุมานานตั้งแต่เริ่มก่อสร้างบ้านเมือง และก็ยังมีความตัวของชุมชนมาจนกระทั่งทุกวันนี้ เช่น ชุมชนแขกจามที่บ้านคว่ำ ชุมชนเซ่งกี ชุมชนกุฎีจีน

2. ชุมชนบุกรุก เป็นผู้ที่บุกรุกเข้าไปตั้งบ้านเรือนโดยมิได้รับอนุญาตจากเจ้าของ สลัมประเภทนี้ส่วนใหญ่มีอายุประมาณ 30-40 ปี

3. ชุมชนใหม่ คือ พวกที่อยู่อาศัยตามสถานที่ก่อสร้างหรือที่อยู่อาศัยของคนงาน ซึ่งเป็นที่อยู่ชั่วคราวหรือกึ่งถาวร หรือคนที่อยู่ในที่ก่อสร้างจะย้ายไปเรื่อยๆ ตามการก่อสร้างต่างๆ

อย่างไรก็ตามหน่วยงานราชการก็ได้พยายามอย่างเต็มที่ในการจะช่วยเหลือผลักดันกลุ่มคนเหล่านั้นทุกวิธีทางเพื่อให้เกิดการพัฒนาตัวเองและพัฒนาชุมชนที่อยู่อาศัย งานพัฒนาชุมชนเริ่มมีการดำเนินงานมาตั้งแต่ช่วงปี 2510-2520 เป็นช่วงที่รัฐตั้งหน่วยงานที่เข้ามารับผิดชอบพัฒนาชุมชนแออัดมากที่สุด โดยมุ่งให้ชุมชนมีการปรับปรุงสภาพบ้านเรือน การป้องกันโรค การพัฒนาอาชีพ มีกิจกรรมร่วมกัน และก็เป็นอีกช่วงหนึ่งที่ต้องคิดพัฒนาเอกชน (NGOs) ที่ได้เริ่มก่อตั้งขึ้นในช่วง 2523-2525 ได้มีแนวทางใหม่ให้คนในชุมชนมีการรวมพลังกัน โดยปัญหาของคนในชุมชนสามารถแก้ไขได้ด้วยคนในชุมชนเอง การเริ่มต้น คือ การรวมกลุ่ม ร่วมกันคิด ร่วมกันถกเถียง (ม.ร.ว.อคิน รพีพัฒน์ : 2542)

เมื่อ Brundthland Commission เมื่อปี ค.ศ.1987 ได้เกิดแนวคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาที่เรียกว่า "การพัฒนาที่ยั่งยืน" (Sustainable Development) ซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ อันประกอบด้วยตัวแปรมากมายที่ทำให้บุคคลและชุมชนสร้างเอกลักษณ์แห่งตน มีลักษณะเฉพาะและสร้างความสามารถที่จะเผชิญกับโลกได้อย่างมีจุดหมายและภาคภูมิใจ (สุภาวค์ จันทวานิชและวิศนี ศीलตระกูล, 2539) กระบวนการนี้ได้เน้นการเติบโตอย่างกลมกลืนของบุคคลและชุมชน กับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและจิตวิญญาณของสังคมโดยส่วนรวม ซึ่งแนวความคิดนี้ได้ปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนและชุมชน กำหนดให้การพัฒนาคนเป็นวัตถุประสงค์เดียว (Single objective) ของการพัฒนา โดยให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในกระบวนการพัฒนา (Development by the people) (ปัญญา สวัสดิ์เสรี, 2539) แทนที่จะมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลักเช่นที่ผ่านมา เมื่อเป็นเช่นนี้นักวิชาการนักวิชาการชาวไทยเริ่มได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและชาวบ้านในกระบวนการแก้ปัญหาชุมชนมากขึ้น งานวิจัยเป็นการศึกษา

เฉพาะกรณีโดยเกิดจากการเข้าไปเป็นนักพัฒนา ช่วยทำหน้าที่สนับสนุนให้ชุมชนร่วมกันจัดตั้งองค์กรของตนเองหรือวัดระดับการพัฒนาและปัญหาของชุมชน กระตุ้นให้เกิดการสร้างวงจรกิจกรรมการบริหารโครงการต่างๆ ของชุมชนเอง (อรรถัย อัจฉา :2536) และได้มีการศึกษาทางมนุษยวิทยา เรื่องประวัติและวัฒนธรรมชุมชนบ้านครัว (ชลธิชา สัตยวัฒน์) ซึ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมของแขกครัว จะเห็นได้ว่า ได้มีความพยายามเกิดขึ้นในช่วงหลังๆ ที่จะเข้าใจชุมชน (ม.ร.ว.อศิน รพีพัฒน์ 2542) ซึ่งบางชุมชนก็ประสบความสำเร็จ และบางชุมชนก็ไม่ประสบความสำเร็จ

โดยมียุทธศาสตร์ในการพัฒนาสภาพของสังคมให้เอื้อต่อการพัฒนาคน ได้แก่ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน การเปิดโอกาสให้คนในครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองและสังคม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคนในครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองและสังคม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคนในครอบครัวและชุมชน และที่สำคัญ การส่งเสริมให้องค์กรทางสังคมทุกองค์กร เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันสื่อสารมวลชน และสถาบันศาสนา ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทของบ้านวัดหรือมัสยิด และโรงเรียน (สำนักนายกรัฐมนตรียุคใหม่, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2539)

จากแนวทางการพัฒนาในระดับชาติมาถึงแนวทางการพัฒนาในระดับท้องถิ่น กรุงเทพมหานครได้ปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ด้านการพัฒนาชุมชน จากการทำงานเพื่อ (work for) ประชาชน สู่การทำงานร่วมกับ (work with) ประชาชน (กรุงเทพมหานคร, 2539) โดยใช้องค์กรประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในงานพัฒนา

ในปัจจุบันนี้แนวคิดเรื่องการก่อตั้งองค์กรชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นเรื่องที่ ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย ภาครัฐเองก็เริ่มจะมองเห็นความจำเป็นในการรวมกลุ่มของคนในชุมชนแบบ NGOs ในขณะที่ NGOs เอง ก็เริ่มเห็นความสำคัญต่อการประสานโครงสร้างชั้นบน ประสานอำนาจรัฐ ในการสนับสนุนองค์กรชุมชนเหล่านี้ ดังนั้นการรวมตัวกันและก่อกำเนิดเป็นองค์กรชุมชนในทุกวันนี้ เป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาสังคม และได้ก่อให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็งขึ้นในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดอย่างมากมาย ถ้าจะสรุปให้เป็นอย่างชัดเจน องค์กรชุมชนเหล่านี้ มักจะเกิดขึ้นจาก 3 ปัจจัยหลักคือ 1. เกิดจากการผลักดัน การสนับสนุน โดยองค์กรของภาครัฐ 2. เกิดจากการผลักดันของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน และ 3. เกิดจากการเล็งเห็นผลประโยชน์ร่วมกัน

สำหรับสมาชิกในชุมชน ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันขึ้นมาในกรณีที่เป็นชุมชนเก่าโดยอาจจะมีภาครัฐบาลและเอกชนเข้ามาในการสนับสนุนภายหลัง ซึ่งการก่อตัวในลักษณะนี้มักจะเกิดกับชุมชนเก่าที่ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนจะมีมากในระดับหนึ่ง และชาวบ้านอาจจะมองว่าการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าทำได้ในวงจำกัด และไม่สามารถคงความสำเร็จในระยะยาว แต่การที่จะดำรงชุมชนของตนให้เป็นชุมชนพัฒนา ชุมชนก้าวหน้า และชุมชนที่เข้มแข็งตลอดไปจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ มากมาย และสิ่งหนึ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญในการก่อตัวขององค์กรชุมชนนั้น เรื่องการสื่อสารถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ

ปัจจุบันจำนวนชุมชนแออัด กับชุมชนแออัดที่ประสบความสำเร็จในการสร้างองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งนั้นเมื่อเปรียบเทียบกันแล้วยังมีจำนวนชุมชนเข้มแข็งอยู่น้อยมาก แสดงให้เห็นว่าการที่จะระดมความร่วมมือ กำลังความคิด กำลังสมอง จากคนในชุมชน ซึ่งต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการทำมาหากิน จึงไม่ใช่เรื่องง่ายในการที่สร้างองค์กรชุมชนและพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งในที่สุด การสื่อสารเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนเองจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยอื่นๆ อีกหลายปัจจัย

การสื่อสารกับการพัฒนา

การสื่อสารเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและสังคม ซึ่งส่งผลให้ชีวิตและสังคมดำรงอยู่และดำเนินไปได้ เมื่อใดที่ไม่มีการสื่อสารเมื่อนั้นก็ไม่มีสังคม และในทางตรงข้าม หากไม่มีสังคมก็ไม่มี การสื่อสาร นอกจากการสื่อสารและสังคมจะเป็นเสมือนเงาของกันและกันแล้ว การสื่อสารยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ฯลฯ ทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต มีความรู้ ความเข้าใจถึงความจำเป็นในการพัฒนา จึงถือได้ว่าการสื่อสารเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งในการพัฒนาสังคม หรือพัฒนาท้องถิ่น

นักวิชาการด้านการสื่อสารและการพัฒนาได้เริ่มให้ความสำคัญอย่างจริงจังเกี่ยวกับการสื่อสารในฐานะที่เป็นปัจจัยต่อการพัฒนาสังคมเมื่อไม่นานมานี้เอง มิลลิแกน (Millikan 1967) ได้ชี้ให้เห็นว่า ความก้าวหน้าของสื่อมวลชนและการขนส่งสมัยใหม่ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาบุคคลและสังคม

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงต้องการศึกษารูปแบบการสื่อสารสื่อสาร ที่ทำให้เกิด การประสบความสำเร็จในการก่อตั้งองค์กรชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาของชุมชน ในชุมชนกุฎีขาว ซึ่งเป็นชุมชนมุสลิม แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ซึ่งชุมชนแห่งนี้เป็นอีกชุมชนหนึ่ง ที่ การก่อตั้งองค์กรชุมชนประสบความสำเร็จ และมีองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นมาจำนวนถึง 3 องค์กรเพื่อดูแล ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชนแห่งนี้

ลักษณะทั่วไปของชุมชน

ชุมชนกุฎีขาวตั้งอยู่ที่หลังวัดกัลยาณมิตร ถนนเทศบาลสาย 1. แขวงวัดกัลยาณ์ เขต ธนบุรี กทม. มีสภาพเป็นเกาะ มีคลองล้อมรอบโดย ชุมชนมีพื้นที่ประมาณ 20 ไร่เศษ

ทิศเหนือ	จรด	คลองโรงสี หลังวัดกัลยาณ์	ติดกับชุมชนวัดกัลยาณ์
ทิศใต้	จรด	คลองบุปผาราม	ติดกับชุมชนโรงคราม
ทิศตะวันออก	จรด	คลองขนมบุต	ติดกับที่เอกชน
ทิศตะวันตก	จรด	คลองบางกอกใหญ่	

ชุมชนนี้เป็นชุมชนเก่าอายุประมาณ ๒๐๐ กว่าปี ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสิน ครั้งกรุงธนบุรี ชุมชนกุฎีขาว กำเนิดมาจากหมู่บ้านเก่าแก่ของชาวมุสลิม (คนที่นับถือศาสนาอิสลาม) ชื่อหมู่บ้านบางหลวง อยู่บนฝั่งคลองบางหลวง (คลองบางกอกใหญ่) ฝั่งทิศตะวันออก เมืองธนบุรี เมื่อก่อนชาวมุสลิมได้เข้ามาทำมาค้าขายในเมืองไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย ส่วนที่เป็นชาวอินเดียและชาวอาหรับ (เปอร์เซีย) เป็นมุสลิมนิกาย "ชีอะห์" และส่วนที่เป็นชาวมลายูกับชาวตานี เป็นมุสลิมนิกาย "สุหนี่" ชาวสุโขทัยเรียกชาวมุสลิมว่า "แขก"

ก่อนกรุงศรีอยุธยาแตกครั้งสุดท้าย พระยาตากได้นำทหารส่วนหนึ่งตีหักออกมา แล้วมุ่งหน้าไปรวบรวมผู้คนเพื่อกอบกู้เอกราชอยู่ที่จันทบุรี ในขณะที่เดียวกันชาวมุสลิมก็เกรงกลัวข้าศึก เนื่องจากข้าศึกได้กวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินไปจนหมดสิ้น จึงอพยพหนีภัยลงมาทางใต้ จนถึงปากคลองบางกอกน้อย ส่วนหนึ่งก็ปักหลักอยู่แถวปากคลองบางกอกน้อย อีกส่วนหนึ่งอยู่เรียงรายตามฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาแถวบางอ้อ บางพลัด และอีกส่วนหนึ่งเลยมาจนถึงคลองบางกอกใหญ่ได้ปักหลักอยู่แถวปากคลองบนฝั่งทิศตะวันออกตรงข้ามป้อมวิชัยประสิทธิ์ ที่มุสลิมนิกาย "สุหนี่" ได้พักอาศัยอยู่อย่างถาวร เป็นหมู่บ้านบางหลวง และยังมีบางส่วนที่ปลูกเรือนแพอยู่ปากคลองริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อค้าขายเครื่องเทศ

ในช่วงระยะเวลาที่พระยาตากทำการสู้รบเพื่อกอบกู้เอกราชชาติไทย ชาวมุสลิมได้อาสาเข้าร่วมรบกอบกู้เอกราชด้วยเป็นจำนวนมาก ส่วนที่เป็นช่างไม้ก็ร่วมกับชาวจีนต่อเรือรบที่จันทบุรี เป็นแบบเรือรบขนาดกลางของจีนหัวตัดท้ายตัด ลูกลิ้นลมได้ดี ใช้ทั้งใบและพาย บรรทุกได้ลำละ 50 คน ต่อขึ้นจำนวน 100 ลำ บรรทุกทหารเดินทางเลียบชายฝั่งทะเล ดิหัวเมืองชายฝั่งได้หมด จนตีเมืองธนบุรีศรีมหาสมุทรได้แล้ว จึงเข้าโจมตีค่ายโพธิ์สามต้นของข้าศึกแตกพ่ายไป (ค่ายโพธิ์สามต้นอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา) กอบกู้เอกราชได้ตั้งแต่นั้นสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถหาได้จากหลักฐานอ้างอิง คือ 1. หนังสือประวัติศาสตร์ชาติไทยหอสมุดแห่งชาติ รหัส 959,304,305.2. หนังสืออักขรานุกรมหอสมุดแห่งชาติ รหัส 127

เดิมในช่วงเริ่มของการรวมตัวเป็นชุมชนในช่วงแรกนั้น มีคนในชุมชนกุฎีขาวมีก่อสร้างบ้านเรือนอยู่เพียง 10-15 หลังคาเรือน แต่ในระยะต่อมาชุมชนมีการขยายตัวขึ้น ทำให้เริ่มมีประชาชนเริ่มอาศัยอยู่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนในปัจจุบันนี้ชุมชนกุฎีขาวมี จำนวนบ้านเรือนทั้งสิ้น 204 หลัง มีจำนวนครอบครัวทั้งหมด 250 ครอบครัวและมีประชากรรวมทั้งสิ้น 1,128 คน เป็นชาย 553 คน เป็นหญิง 575 คน และในจำนวนประชากรทั้งหมด มีจำนวนคนช่วงอายุตั้งแต่วัยกลางคนจนถึงผู้สูงอายุมากที่สุด

ชาวมุสลิมกุฎีขาวจำนวน 99% นับถือศาสนาอิสลามนิกาย สุหนี่ โดยชาวมุสลิมยังมีการปฏิบัติพิธีกรรมต่างๆ ตามวัฒนธรรมอย่างเคร่งครัด ไม่ว่าจะเป็นประเพณีการถือศีลอด การทำละหมาดวันละ 5 ครั้ง การจัดพิธีฮัจญ์ การจัดงานฉลองหลังจากการถือศีลอด ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้คนทั้งชุมชนจะดำเนินการร่วมกัน และในการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาต่างๆ คนในชุมชนก็จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งการมาร่วมงาน และร่วมบริจาคเงินในการทำกิจกรรม เช่น ขณะนี้ทางชุมชนกำลังบูรณะกุฎีขาวอยู่ เงินที่นำมาบูรณะส่วนหนึ่งได้มาจากทางราชการ อีกส่วนหนึ่งได้มาจากการบริจาคของคนในชุมชน

รูปแบบของครอบครัว

คนในชุมชนกุฎีขาวอยู่กันเป็นครอบครัวขยาย โดยมีพ่อ แม่ ลูก รวมทั้งปู่ย่า ตายาย นอกจากนี้รูปแบบการแต่งงานยังเป็นลักษณะของการ แต่งใน (Endogamy) ตามรูปแบบของศาสนาอิสลาม ทำให้คนในประชุมชนเป็นญาติกันเป็นส่วนใหญ่ Key Informance ในชุมชนกล่าวว่า เดิมตั้งแต่ตั้งเป็นชุมชนขึ้นมาจะมีตระกูลต่างอยู่ในชุมชนประมาณ 6-7 ตระกูล ซึ่งเมื่อระยะเวลาผ่านไปเป็น 100 ปี ปัจจุบันตระกูลในชุมชนเพิ่มขึ้นมาเป็นประมาณ 10 ตระกูลเท่านั้น แต่ที่สำคัญทั้ง 10 ตระกูลดังกล่าวยังนับถือศาสนาอิสลาม

อาชีพ

นอกจากนี้การดำรงชีวิตในแต่ละวัน ชาวชุมชนในอดีตก่อนเริ่มก่อตั้งเป็นชุมชน ชาวชุมชนกุฎีขาวส่วนใหญ่มีอาชีพประมง เมื่อสภาพของสังคมเปลี่ยนแปลงไปชาวชุมชนกุฎีขาว ก็เริ่มออกไปจากชุมชนเพื่อหางานทำ งานที่ทำส่วนใหญ่ก็เป็นงานรับจ้างตามห้างร้านแถวสุรวงศ์ ซึ่งเป็นร้านของชาวอิสลามเหมือนกัน เมื่อมาถึงในยุคปัจจุบันนี้ คนที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวและวัยกลางคน จะออกไปทำงานนอกชุมชน ชาวชุมชนกุฎีขาวส่วนใหญ่มีอาชีพ รับราชการ ทำงานบริษัทเอกชน ฉะนั้นในช่วงวันทำงานปกติ ก็จะเหลือผู้สูงอายุอยู่ในบ้านเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งบ้านก็อาจจะเปิดเป็นร้านอาหารหรือร้านของชำเล็กๆ เพื่อให้คนในชุมชนมาจับจ่ายใช้สอย ส่วนเด็กๆ ที่อยู่ในวัยเรียนส่วนใหญ่ก็จะออกไปเรียนหนังสือนอกชุมชน

การศึกษา

เมื่อประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา การศึกษาของชาวชุมชนกุฎีขาวมีอยู่ 2 ประการก็คือ ไม่ได้เรียนหนังสือ แต่ถ้าเรียนก็จบไม่เกินชั้น ป.4 แต่คนในชุมชนมองเห็นว่าเรื่องการศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญ ฉะนั้นจึงให้ความสำคัญในเรื่องนี้เป็นอันดับแรก จนปัจจุบัน เด็กในชุมชนมีทั้งที่จบปริญญาโทที่กำลังเรียน มีนายทหารสัญญาบัตร ทั้งบกเรือ อากาศ ตำรวจ ทำงานราชการ เอกชน รัฐวิสาหกิจ จบปริญญาตรี 20 กว่าคน เด็กส่วนมากจะจบการศึกษาระดับปวช.,ปวส. เด็กๆ ที่อายุอยู่ในช่วง 7-15 ปี หลังจากกลับจากโรงเรียนปกติ ผู้ปกครองก็จะส่งให้ไปเรียนอ่านคัมภีร์ อัลกุรอานกับอิหม่ามที่ศาลามัสยิดในชุมชน

องค์กรชุมชน

ในชุมชนกุฎีขาวเป็นชุมชนหนึ่งที่มีองค์กรชุมชนหลายองค์กรและองค์กรเหล่านี้จะมีการแบ่งหน้าที่ในการดูแลชาวชุมชนแตกต่างกันไปคือ

1. คณะกรรมการชุมชน ซึ่งได้รับการจัดตั้งโดยการเคหะแห่งชาติและกรุงเทพมหานคร ในปี 2525 และเมื่อปี 2530 การเคหะได้ถอนตัวไป คนในชุมชนจึงมีการเลือกตั้งคณะกรรมการกันเองโดยปัจจุบันมีคณะกรรมการ 12 คน

2. สมาคมชาวหมู่บ้านคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญประโยชน์ สมาคมแห่งนี้เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปี 2500 ซึ่งเป็นการก่อตั้งเพื่อประโยชน์โดยส่วนรวมของชาวชุมชน

3. คณะกรรมการมัสยิด ซึ่งอิหม่ามเป็นผู้นำ และดูแลเรื่องการศึกษาและพิธีกรรมของ
ชาวชุมชนกุฎีชาวทั้งหมด

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนา และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
2. เพื่อศึกษาสภาพความเป็นจริงของการสื่อสารที่ใช้อยู่ในชุมชน
3. เพื่อศึกษาพัฒนาการของการสื่อสารอันนำไปสู่การพัฒนาของชุมชน
4. เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารของชุมชน กับชาวบ้านในชุมชน

ปัญหานำการวิจัย

1. ชุมชนกุฎีชาวเป็นชุมชนที่มีอายุมาช้านาน วิวัฒนาการของชุมชนแห่งนี้เป็นอย่าง
ไรบ้าง
2. ปัจจัยอะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อเปลี่ยนแปลง และก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนา
3. สื่อใดบ้างที่ถูกนำมาใช้ในชุมชน
4. พัฒนาการของการสื่อสารที่ใช้ในชุมชนตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันอันนำไปสู่การ
พัฒนาชุมชนมีอะไรบ้าง
5. ในการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร และขอความร่วมมือจากบุคคลต่างๆ นั้น มีกลยุทธ์
การใช้สื่ออย่างไรบ้าง
6. ในการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร กิจกรรมต่างๆ อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนมีเป้าหมาย
ในการสื่อสารหรือไม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. จากผลการศึกษาที่นำเสนอมาสามารถเป็นแนวทางให้องค์กรต่างๆ ที่รับผิดชอบ
ด้านการพัฒนาชุมชน ได้ใช้เป็นช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสม และสามารถกระตุ้นให้ชาวบ้านใน
ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้วย

2. นำผลการศึกษาที่ได้สามารถเป็นแนวทางในการเพิ่มทักษะการสื่อสารในประชา
สัมพันธ์ข่าวสาร เทคนิคการใช้สื่อ การเลือกใช้สื่อ การระดมความสนับสนุนจากองค์กรภายนอก
ตลอดจนสร้างความสำเร็จจากสื่อที่ใช้

3. ผลการวิจัยมีส่วนในการสร้างให้เกิดความสนใจ และตั้งใจที่จะพัฒนาชุมชนที่ตนเอง
อยู่ขึ้นเป็นชุมชนพัฒนา ส่งผลให้ปัญหาเรื่องการพัฒนาประเทศเกิดประสิทธิผลขึ้น

4. เป็นแนวทางในการทำวิจัยสำหรับผู้สนใจในเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน
ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษา เป็นการศึกษารูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในการพัฒนาชุมชน ของชาวชุมชนกุฎีขาว แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี เนื่องจากชุมชนดังกล่าว ได้ประสบความสำเร็จในการก่อตั้งองค์กรชุมชน ทั้งนี้แนวทางในการศึกษาได้อาศัยกรอบแนวคิด ทฤษฎีรวมไปถึง ผลงานวิจัยดังต่อไปนี้

- 1.แนวคิดชุมชนและการพัฒนาชุมชน
- 2.แนวคิดด้านการสื่อสารในการพัฒนาชุมชน
- 3.แนวคิดเรื่องความทันสมัย
- 4.แนวคิดเรื่องสื่อมวลชนและสื่อบุคคล
- 5.แนวคิดเรื่องสื่อเฉพาะกิจ
6. แนวคิดเรื่องสื่อชุมชน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดชุมชนและการพัฒนาชุมชน

แนวคิดทางวิชาการ คือ เครื่องมือสำหรับทำวิจัยแนวคิดเรื่องชุมชนวิวัฒนาการของการใช้แนวคิดนี้ในการวิเคราะห์สังคม ก็จะพบว่าม็อดค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 2 ประการคือ "คุณภาพความสัมพันธ์ระหว่างคน" กับ "หน่วยในพื้นที่ที่มีขอบเขตจำกัด" ในกรณีหลังนั้น หมายถึงกลุ่มคนในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง เช่น ชาวเขาเผ่าอาข่าที่ผาหมี คุ่มหรือหมู่บ้านแห่งหนึ่งแห่งใด

การทำงานที่เน้นองค์ประกอบหลัง ก็คือการเลือกกลุ่มคนในพื้นที่ที่มีขอบเขตแน่นอน เช่นหมู่บ้านหลังหนึ่ง แล้วก็ศึกษาโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคน และกลุ่มคนภายในขอบเขตพื้นที่นั้นอย่างละเอียด

การทำงานที่เน้นคุณภาพความสัมพันธ์ระหว่างคนเป็นหลัก เริ่มจากการเปรียบเทียบลักษณะความสัมพันธ์แบบเก่ากับแบบใหม่ ตัวอย่างแรกๆ ที่สำคัญ คือการศึกษาการเปลี่ยนแปลง

แปลงจากชุมชน (Community) มาสู่สังคม (society) ของ Ferdinand Tonnies ซึ่งพูดถึง Gemeinschaft และ Gesellschaft ในการเปรียบเทียบรูปแบบทางสังคมแบบเดิมของชาวบ้านที่ยึดมั่นในคุณค่าที่ให้ความเชื่อถือพื้นฐานเป็นหลักกับรูปแบบสมัยใหม่ที่ให้หลักเหตุผลในการจัดระเบียบสังคม มีข้อสังเกตว่าองค์กรพื้นฐาน เช่น กลุ่มเครือญาติ กลุ่มเพื่อน กลุ่มเพื่อนบ้าน และกลุ่มชาวบ้าน มักได้รับการจัดให้เป็นลักษณะของชุมชน ต่อมา อีมาเย เดอร์คีน (Emile Durkheim) ก็ได้เสนอรูปแบบการเปลี่ยนแปลงจากบูรณาการแบบกลไก (Mechanical Solidarity) มาสู่บูรณาการแบบ (Organic Solidarity) ทั้งนี้โดยคำว่าบูรณาการแบบกลไก (mechanical solidarity) Durkheim หมายถึงกลุ่มคนที่ยึดเหนี่ยวอยู่ด้วยกันได้ด้วยการมีประเพณี ความเชื่อร่วมกัน และมีกิจกรรมอันเป็นลักษณะของหมู่บ้านเล็กๆ ที่ทำการเกษตร ส่วนบูรณาการแบบสิ่งมีชีวิต (Organic Solidarity) Durkheim หมายถึงกลุ่มคนหรือสังคมที่ยึดเหนี่ยวอยู่ด้วยกัน โดยการแลกเปลี่ยนสิ่งผลิตซึ่งกันและกัน ในขณะที่ในสังคมชาวบ้านสมัยก่อนทุกคนประกอบอาชีพแบบเดียวกัน มีความชำนาญในแบบเดียวกัน มีความคิดเหมือนกัน สังคมในปัจจุบันมีการแบ่งงานกันทำ (division of labour) แลกเปลี่ยนผลผลิตและความคิดความอ่านซึ่งกันและกัน

ต่อมาภายหลัง โรเบิร์ต เรดฟิลด์ (Robert Redfield) ได้นำแนวคิดเรื่องชุมชนมาใช้ในการเปรียบเทียบชุมชนหมู่บ้านชนบทกับสังคมเมือง ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบระหว่างชุมชนที่ยังไม่รู้หนังสือ มีความเหมือนกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (homogeneous) เครื่องศาสนา มีความสัมพันธ์แบบครอบครัว และความสัมพันธ์แบบส่วนตัว (personalized) กับสังคมเมืองที่มีการศึกษาอ่านออกเขียนได้ เต็มไปด้วยความแตกต่างของผู้คน (heterogeneous) มีลักษณะเป็นสังคมที่ได้จัดระเบียบโดยไม่พึ่งพาศาสนา (secular) มีความเป็นปัจเจกสูง และมีความสัมพันธ์แบบทางการไม่ใช่ความสัมพันธ์แบบส่วนตัว ต่อมา Redfield ได้พัฒนาความคิดเรื่องชุมชนว่าชุมชนในรูปแบบของสภาพความสัมพันธ์ อาจขยายครอบคลุมทั้งสังคมได้ โดยมีหลักสำคัญอยู่ว่าสังคมนั้นจะต้องปราศจากความเลื่อมล้ำต่ำสูง (Social differentiation) (Jeremy Kemp, 1998)

การพัฒนา" (Development) เป็นกระบวนการทางสังคมหนึ่ง ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น (change for the better) ทุกสังคมจำเป็นจะต้องมีการพัฒนา แนวทางหนึ่งในการพัฒนาสังคมก็คือ "การพัฒนาชุมชน" (Community Development) ซึ่งชุมชนเป็นกลุ่มสังคมระดับย่อยที่มีการเคลื่อนไหว ผลักดันให้ชุมชนเกิดความเปลี่ยนแปลง และพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่รัฐหรือสังคมนั้นๆ ได้ตั้งเป้าหมายไว้ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต รายได้ ความเป็นอยู่ การ

ศึกษา สุขภาพอนามัยของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชนในแต่ละระดับเป็นต้น สำหรับรูปแบบการพัฒนาชุมชนในแต่ละประเทศ แต่ละสังคมนั้น ก็ย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ ตลอดจนความต้องการและวิถีทัศน์ของผู้นำหรือผู้บริหารในแต่ละยุคสมัย

สำหรับประเทศไทยก็เป็นสังคมหนึ่งที่ต้องมีการพัฒนา เนื่องจากประเทศไทยยังถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา (Developing Country) สาเหตุของความจำเป็นจะต้องมีการพัฒนาก็คือ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่รุมเร้าความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตในประเทศ ทำให้ประชาชนเกิดความหวาดระแวงและเกิดความไม่สงบสุขในสังคม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2526) ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาชุมชนว่า “เนื่องจากมีความด้อยพัฒนา ต้องการจะกำจัดปัญหาสำคัญให้หมดไป เพราะได้เห็นความเจริญของต่างประเทศ แล้วเปรียบเทียบกับประเทศที่ยังไม่เจริญ” ดังนั้น การพัฒนาชุมชนจึงเป็นแนวทางหนึ่งและเป็นแนวทางสำคัญในการผลักดันให้ประเทศชาติก้าวเดินไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น

ความหมายของการพัฒนาชุมชน

นักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ได้อธิบายความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้มากมายหลายมุมมอง ดังนี้

กรุงเทพมหานคร (2539) อธิบายว่า “การพัฒนาชุมชนเป็นการเสริมสร้างความเจริญของชุมชนที่ยังล้าหลังในทางเศรษฐกิจและสังคม โดยระดมกำลังทรัพยากรในชุมชนมาทำให้เกิดประโยชน์ ในการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น”

จากการประชุม ณ แคมบริดจ์ ไวลด์เดน (Wileden อ้างถึงในสัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2526) ได้อธิบายถึงความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า “เป็นกระบวนการที่มุ่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชน และควรจะเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนเองด้วย แต่ถ้าหากประชาชนไม่รู้จักคิดริเริ่ม ก็ให้ใช้เทคนิคกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่ม ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการนี้ได้รับการตอบสนองจากประชาชน ด้วยความกระตือรือร้นอย่างจริงจัง”

โรเบิร์ตส์ (Roberts, 1979) ได้เสนอคำนิยามการพัฒนาชุมชนของประเทศต่างๆ ไว้ดังนี้

1. องค์การสหประชาชาติ (United Nations) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า "เป็นกระบวนการที่ดำเนินไปโดยความพยายามร่วมพลังของประชาชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ให้เจริญยิ่งขึ้น และผสมผสานชุมชนเหล่านั้นเข้าไปเป็นหัวใจของชาติ และเพื่อให้ประชาชนสามารถอุทิศตน เพื่อความก้าวหน้าของชาติอย่างเต็มที่"

2. สหราชอาณาจักร มองการพัฒนาชุมชนว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทั้งหมดของการพัฒนา เป็นกระบวนการที่สามารถสังเกตได้จากองค์ประกอบดังนี้คือ

2.1 การช่วยเหลือตนเอง

2.2 การสนองความต้องการของประชาชน

2.3 การทำงานเพื่อสังคม วัฒนธรรม และลักษณะอื่นๆ ของชุมชน

3. สหรัฐอเมริกา มองว่า "การพัฒนาชุมชน เป็นความพยายามของประชาชนที่จะปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนและความสามารถของประชาชน ในการเข้ามีส่วนร่วม มีทิศทางของตนเอง และมีความพยายามร่วมกันในกิจกรรมของชุมชน"

4. อินเดีย มองว่า "การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการและอุดมการณ์ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาชนบทของประเทศ ภายใต้กรอบการดำเนินงานของรัฐและการมีส่วนร่วมของประชาชน"

ปรีชา เศรษฐฐรร (2527) ได้สรุปคำว่าการพัฒนาชุมชน ได้เป็นข้อๆ ดังนี้

1. การพัฒนาชุมชน คือความพยายามที่จะยกฐานะการครองชีพของประชาชนให้ดีขึ้น ให้คนในชุมชนนั้นๆ มีความกินดีอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากราษฎรเอง จะต้องช่วยตนเองในการพัฒนาบนพื้นฐานของความสมัครใจ เพราะการพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ตัวประชาชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของการพัฒนาทุกสาขา และมีความรับผิดชอบที่จะช่วยตนเอง

2. การพัฒนาชุมชน มีความมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม ลักษณะทางกายภาพ ทัศนคติของประชาชน พฤติกรรมแบบเก่าๆ ของชุมชนนั้นอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทุกๆ อย่าง

3. การพัฒนาชุมชนจะต้องใช้หลักยั่วยุว เร่งเร้า ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มตลอดจนการดำเนินการไปตามโครงการพัฒนานั้นๆ

4. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง จะต้องเป็นผู้ทำหน้าที่กระตุ้น ยั่วยุว และส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนเกิดความคิดริเริ่ม

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงพอสรุปความหมายของการพัฒนาชุมชนได้ว่า เป็นกระบวนการหนึ่งในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากสภาพเดิมที่ไม่พึงประสงค์ไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วม การช่วยเหลือตนเอง การมีความคิดริเริ่มและความต้องการของประชาชนในชุมชนนั่นเองเป็นสำคัญ รวมทั้งการประสานความร่วมมือกันระหว่างองค์กรประชาชนกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และชุมชนมีความเจริญอย่างสมดุล

แนวคิด (Concepts) เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

นักพัฒนาชุมชนหลายท่าน ได้มีความเห็นร่วมกันถึงแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนดังนี้ (กรุงเทพมหานคร, 2539)

1. ความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชน (Partnership)

แนวคิดนี้ เกิดจากความเชื่อถือว่า การพัฒนาที่ได้ผลดีที่สุดและถาวรที่สุดนั้นควรเกิดจากพลังและขีดความสามารถของชุมชนที่ได้ผนึกกำลังกัน ผสมผสานกับการสนับสนุนจากการปกครองแห่งรัฐ การที่จะทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ดำเนินการฝ่ายเดียวนั้น นอกจากจะยากที่จะประสบความสำเร็จ และผลไม่มั่นคงถาวรแล้ว ยังอาจนำไปสู่การขยายช่องว่างและความขัดแย้งระหว่างพลังทั้งสองฝ่ายได้ ความร่วมมือระหว่างชุมชนและรัฐ ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนนี้ จึงประกอบด้วยสาระสำคัญ 2 ประการคือ การมีส่วนร่วมของชุมชน (Local Participation) และการสนับสนุนของรัฐ (Government Contribution)

2. การช่วยเหลือตนเอง (Self-help)

คือการสนับสนุนให้ประชาชนมีขีดความสามารถที่จะช่วยตัวเองได้ ไม่ต้องคอยพึ่งพาคนอื่น การช่วยเหลือตนเอง หมายถึง ประชาชนสามารถเข้าร่วมปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

สามารถเข้าแก้ไขข้อขัดข้องส่วนร่วมของชุมชน ฉะนั้น จึงเป็นการระดมสรรพกำลังทั้งปวงของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกำลังคนหรือทรัพยากรอื่นๆ เข้าสู่การปฏิบัติงาน แต่อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่า เป็นการช่วยเหลือตนเองตามลำพัง เพราะสรรพกำลังดังกล่าว อาจมีข้อจำกัดแตกต่างกันไปตามสภาพของแต่ละชุมชน จึงต้องอาศัยความร่วมมือกันหลายๆ ฝ่ายด้วย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อหนึ่ง

3. ความริเริ่มของชุมชน (Local Initiative)

การที่ประชาชนจะสามารถช่วยเหลือตนเองได้ จะต้องได้รับการนำความคิดที่ถูกต้อง จนมีทัศนคติและศรัทธาต่อการพัฒนาในแง่บวก จนถึงขั้นที่สามารถแสดงความคิดที่ริเริ่ม และจัดโครงการพัฒนาได้โดยมิต้องรอรัฐเข้ามากระตุ้นเตือนอยู่ตลอดเวลา เพราะความคิดที่มาจากภายนอกชุมชน อาจจะไม่ตรงต่อความต้องการและปัญหาของชุมชนที่แท้จริง และมักจะไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชน

4. ความต้องการของชุมชน (Felt Needs)

ปัญหาและความต้องการชุมชนนั้นเป็นผลผลิตของวัฒนธรรม โครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมของชุมชนเอง ในขณะที่วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนกำลังเปลี่ยนแปลง ความต้องการของชุมชนมีแนวโน้มที่จะแตกต่างไปจากเดิม ในชุมชนแบบดั้งเดิมที่ไม่มีการติดต่อกับสังคมภายนอกมากนัก ความต้องการของชุมชนมักเป็นรูปของการเน้นเรื่องการบริโภค (Consumption Oriented) แต่ในชุมชนที่ทันสมัยและมีการติดต่อกับสังคมภายนอกได้อย่างต่อเนื่องเวลานั้นความต้องการของชุมชนจะมีลักษณะเด่นในเรื่องของการพัฒนา (Development Oriented) อย่างไรก็ตาม แนวความคิดนี้จะต้องมีความยืดหยุ่น และเคลื่อนไหวปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

5. ความสมดุลในการพัฒนา (Balanced Development)

ทัศนะหนึ่งของความสมดุลในการพัฒนาชุมชน การพัฒนาความต้องการของประชาชนจะต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ด้วยพลังความสามารถของชุมชนเองและขีดความสามารถของ

รัฐ ส่วนอีกทักษะหนึ่งคือ จุดเน้นของงานพัฒนาอยู่ที่ว่า การพัฒนาทั้งด้านรูปธรรม และนามธรรม จะต้องได้สัดส่วนและสอดคล้องกัน

6. การศึกษาตลอดชีวิต (Long-life Education)

การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการให้การศึกษแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต โดยมีจุดมุ่งหมายที่ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน เสริมสร้างความรู้และทักษะ มุ่งที่จะให้ประชาชนที่รับผิดชอบ ดำรงตนอยู่ในสังคมประชาธิปไตยอันก้าวหน้า ซึ่งส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทัศนคติให้เป็นผู้มีจิตใจรักความก้าวหน้า มีความปรารถนาที่จะดำรงชีวิตอยู่ในระดับและรูปแบบที่ดีกว่า หนทางที่จะทำเช่นนั้นได้โดยร่วมมือกับประชาชน ส่งเสริมความสนใจในกลุ่มและสนใจชุมชนที่อาศัยอยู่

7. การพัฒนาชุมชน เป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ (Holistic Program)

ปัญหาของชุมชนหรือของประเทศ ไม่อาจแก้ไขด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งหรือหน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะ แต่จะต้องเป็นการประสานปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมีการประสานงานของวิธีการหลายวิธีและหลายด้าน ในการศึกษาปัญหาของชุมชนก็เช่นเดียวกันจะพบว่าปัญหานั้นมีต้นตอจากหลายสาเหตุ หลายปัจจัย จึงต้องดำเนินการแก้ไขด้วยวิธีการต่างๆ หลายด้านพร้อมกันไป การกำหนดวิธีการแก้ปัญหาของชุมชน จึงต้องหยิบยกปัญหานั้นมาพิจารณาอย่างละเอียดและลึกซึ้ง ด้วยมุมมองหลายมุมมอง

8. การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานที่เริ่มจากท้องถิ่นชนบท โดยมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศ (The Mainstream of National Development)

วัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศ มิได้หมายความว่า นโยบายของชาติเป็นผู้กำหนดท้องถิ่น แต่หมายถึงกิจกรรมในท้องถิ่นจะได้รับการสนับสนุนให้เป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนค้ำจุน การดำเนินงานของท้องถิ่นใดเป็นไปโดยเอกเทศ และปราศจากเป้าหมายที่สอดคล้องกับนโยบายชาติ ย่อมไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐเท่าที่ควร

หลักการพัฒนาชุมชน

องค์การสหประชาชาติ ได้ประมวลหลักการพัฒนาชุมชนจากประสบการณ์ในประเทศต่างๆ ซึ่งปรากฏว่า โครงการพัฒนาชุมชนได้รับความสำเร็จแล้ว ได้เน้นหลักการดังต่อไปนี้ คือ (กรุงเทพมหานคร, 2539)

1. ในการพัฒนาชุมชน ถือว่าบรรดากิจกรรมต่างๆ จะต้องสนองความต้องการของประชาชน โครงการแรกควรเริ่มขึ้นจากความต้องการที่ประชาชนแสดงออกมา
2. การพัฒนาชุมชนที่จะให้ได้ผลเต็มที่และมีความสมดุลนั้น จำต้องอาศัยการร่วมมือกัน ประสานงานกัน และการวางโครงการอเนกประสงค์ (Multipurpose programs)
3. การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนนั้นมีความสำคัญ เช่นเดียวกับความสำเร็จในทางวัตถุ
4. การพัฒนาชุมชนจะต้องมุ่งหมายที่จะให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนให้มากขึ้นและดีขึ้น
5. การค้นหา ส่งเสริมและฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่น ควรจะถือเป็นวัตถุประสงค์สำคัญในโครงการใดๆ ก็ตาม
6. โครงการช่วยเหลือตนเองของชุมชน จำต้องอาศัยความช่วยเหลือจากรัฐบาลอย่างจริงจังและกว้างขวางด้วย
7. การนำโครงการพัฒนาชุมชนออกปฏิบัติ จำต้องอาศัยการกำหนดนโยบายอันแน่วแน่ การวางระเบียบวิธีปฏิบัติในการบริหาร โดยเฉพาะการเลือกสรรและการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่การระดมทรัพยากรของท้องถิ่นและของชาติมาใช้ การจัดให้มีการวิจัย ทดลองและประเมินผล
8. ควรนำเอาทรัพยากรจากองค์การอาสาสมัคร มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ในโครงการพัฒนาชุมชนไม่ว่าจะเป็นในระดับท้องถิ่น ระดับชาติหรือระหว่างประเทศ
9. ความก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในระดับท้องถิ่น จำเป็นต้องขนานควบคู่ไปกับการพัฒนาของชาติเป็นส่วนรวม

สรุปได้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงสภาพชุมชนให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยมุ่งเน้นหลักสำคัญคือ การพัฒนาคนและพัฒนาสิ่งแวดล้อมของคน รวมทั้งการกระตุ้นการมีส่วนร่วม ความคิดและการตัดสินใจของประชาชนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของ ดร.ทีอาร์

บาทเทน (Dr.T.R.Batten) ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาบุคคลของสหราชอาณาจักรที่ว่า "จากประสบการณ์ในหลายประเทศแสดงให้เห็นว่าการใช้แนวปฏิบัติแบบสั่งการ (Directive Approach) นั้น จะเป็นผลดีในการพัฒนา "วัตถุ" มากกว่าการพัฒนา "คน" (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2526) ซึ่งแนวความคิดนี้ได้ปรากฏในแนวทางการพัฒนาชุมชนของกรุงเทพมหานคร ที่ใช้หลักการทำงานกับประชาชนแบบช่วยให้เกิดความคิด (Non-directive Approach) กล่าวคือ กิจกรรมทุกกิจกรรมจะต้องให้ประชาชนได้มีโอกาสคิด ตัดสินใจ วางแผน และดำเนินการด้วยตนเอง โดยที่การพัฒนาชุมชนจะเป็นการทำงานร่วมกับ (work with) ประชาชน มิใช่เป็นการทำงานเพื่อ (work for) ประชาชน ซึ่งแนวความคิดนี้สามารถกระทำได้โดยผ่านองค์กรประชาชนและผู้นำชุมชน ซึ่งมีความใกล้ชิดกับประชาชน มีส่วนสนับสนุน ช่วยเหลือและผลักดันให้งานพัฒนาชุมชนบรรลุผลตามเป้าหมายที่ได้วางไว้

แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสารในงานพัฒนาชุมชน

แนวคิดด้านการสื่อสาร

ถิรพันธ์ อนุวัชศิริวงศ์ (2528) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาพฤติกรรมการสื่อสาร 4 นัยด้วยกันคือ

1. การสื่อสารเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา
2. การสื่อสารเป็นกระบวนการที่ย้อนกลับไม่ได้ การสื่อสารที่เกิดขึ้นมีอิทธิพลต่อปัจจุบันและส่งผลไปยังอนาคต ไม่สามารถย้อนอดีตได้อีก นั่นคือ ไม่อาจสร้างกระบวนการสื่อสารที่เหมือนเดิมทุกประการให้เกิดขึ้นอีก ในระหว่างการสื่อสารเนื้อความและความหมายก็จะกว้างขวางขึ้นเรื่อยๆ ไม่หยุดยั้ง
3. การสื่อสารเป็นกระบวนการที่มีการเคลื่อนไหวในความคิด บุคคลที่กำลังสื่อสารกันอยู่นั้น จะต้องมีการเคลื่อนไหวในความคิดอยู่ตลอดเวลา และจะต้องเอาประสบการณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง
4. การสื่อสารเป็นกระบวนการที่ต้องมีบริบท การสื่อสารไม่เคยเกิดอย่างเป็นเอกเทศ สภาพการสื่อสารจะต้องอาศัยการรับรู้ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม ความหมายของการสื่อสารจึงต้องประกอบด้วยคุณลักษณะทางกายภาพมากมาย นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ ด้วย ซึ่งรวมเรียกว่า "บริบทของการสื่อสาร" (Communication Context)

ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสาร

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มิลลิแกน และแบล็คเมอร์ (Millikan and Blackmer อ้างถึงใน เสถียร เขยประทับ, 2538) ได้กล่าวว่า "สิ่งที่จำเป็นที่สุดสำหรับการเปลี่ยนแปลงในแต่ละสังคม คือการที่ประชาชนต้องเปลี่ยนแปลงตัวเอง" หมายความว่า การพัฒนาจะเกิดขึ้นไม่ได้ หากไม่มีการเปลี่ยนแปลงภายในตัวบุคคล ได้แก่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ พฤติกรรม ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของคนในสังคม โดยอาศัยการสื่อสาร ดังนั้น การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมย่อมต้องมีอิทธิพลต่อกัน

โรเบิร์ตส์ (Roberts, 1979) ได้กล่าวว่า "องค์ประกอบหนึ่งที่บ่งบอกความเป็นชุมชนได้คือการสื่อสาร อันได้แก่ ความสามารถของประชาชนในการสื่อสารกับผู้อื่น หากปราศจากการสื่อสารก็จะทำให้ชุมชนไม่สามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายได้"

ชเรมม์ (Schramm, 1973 อ้างถึงใน ปัญญา สวัสดิ์เสรี, 2539) ได้กล่าวว่า "การสื่อสารเข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาได้สามลักษณะ ลักษณะที่หนึ่ง ประชาชนต้องได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนา ลักษณะที่สอง ประชาชนมีโอกาสเข้ามาร่วมในกระบวนการตัดสินใจที่จะเปลี่ยนแปลง และลักษณะที่สาม ทักษะที่จำเป็นต้องได้รับการอบรมสั่งสอน"

แนวความคิดเกี่ยวกับความทันสมัย

ความทันสมัย เป็นคุณลักษณะระดับบุคคล มิใช่คุณลักษณะของสังคม เป็นกระบวนการสำคัญในอันจะนำไปสู่การพัฒนาในระดับสังคมต่อไป

โรเจอร์ (Roger, 1963) อธิบายเรื่องความทันสมัยไว้ว่า เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล จากวิถีการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมมาสู่วิถีการดำเนินชีวิตที่ซับซ้อนขึ้น มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างรวดเร็ว

นอกจากนี้กระบวนการทำให้ทันสมัย ไม่ได้มีเพียงมิติใดมิติหนึ่ง และไม่สามารถวัดจากตัวบ่งชี้ตัวใดตัวหนึ่งเพียงอย่างเดียว บุคคลที่จำเป็นต้องปรับตัวให้ทันสมัย หรือริเริ่มที่จะทันสมัยอาจจะยังคงยึดถือแนวความคิดแบบดั้งเดิมอยู่ด้วย ความทันสมัยจึงต้องควรพิจารณาในแง่ของกระบวนการซึ่งประกอบด้วยหลายปัจจัย ดังนั้นจึงต้องวัดจาก พฤติกรรมมากกว่าหนึ่งอย่างเพื่อที่จะตัดสินว่า สถานภาพของบุคคลนั้น อยู่ในเกณฑ์ของความทันสมัยหรือไม่ ตัวแปรต่างๆ เช่น ระดับการดำรงชีพ ความทะเยอทะยาน การรู้หนังสือและการศึกษา การเข้ามามีส่วนร่วมในด้านการเมือง การติดต่อกับสังคมภายนอก และการสื่อสารตัวแปรต่างๆ เหล่านี้ จะเป็นตัวชี้ความทันสมัย ดังนั้น จึงต้องใช้แนวคิดจากหลายๆ ตัวแปร เพื่อกำหนดคุณลักษณะของความทันสมัย

ความทันสมัย เป็นความคิดในหลายมิติ ดังนั้นความทันสมัยจึงไม่ใช่ ความเป็นยุโรป (Europeanization) หรือ ความเป็นตะวันตก (Westernization) และไม่สามารถตัดสินได้ว่า จะต้องเป็นสิ่งที่ทุกสังคมต้องการ ความทันสมัยไม่จำเป็นที่จะต้อง "ดี" สำหรับประเทศด้อยพัฒนาเสมอไปหรือ ไม่ควรใช้ความทันสมัยเป็นเพียงตัวแปรเดียว หรือมิติเดียวเท่านั้น

ฟาวเซทท์ และบอร์นสไตน์ (Fawcett and Bornstien, 1963) ให้ความหมายของความทันสมัย (Modernization) และความทันสมัยในระดับบุคคล (Individual modernity) ไว้ว่า

ความทันสมัย ใช้อธิบายความเคลื่อนไหวของระบบเศรษฐกิจและสังคมต่อระดับที่สูงขึ้นของการพัฒนา โดยดูจากการเปรียบเทียบระหว่างชาติ และตัวบ่งชี้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

ความทันสมัยระดับบุคคล เป็นรูปแบบบุคคลลักษณะทางด้านจิตวิทยา มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความทันสมัยของสังคม ซึ่งความสัมพันธ์นี้มีลักษณะสองทิศทางคือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีผลต่อคุณลักษณะของบุคคล และคุณลักษณะของบุคคลก็สามารถขัดขวาง หรือเอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเช่นกัน

ไซริล แบล็ค (Cyril Black, 1966) นักประวัติศาสตร์อธิบายความทันสมัยว่า สังคมสมัยใหม่มีความก้าวหน้าทางด้านความรู้ใหม่ๆ และมนุษย์มีความสามารถมากขึ้นในอันที่จะเข้าใจความลึกลับของธรรมชาติ และสามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมต่างๆ

เดวิด แมคเคลแลนด์ (David McClelland, 1967) นักจิตวิทยา กล่าวว่า คุณสมบัติที่จำเป็นของคนสมัยใหม่ คือ ต้องรู้จักพึ่งตนเองและมีความมุ่งมั่นที่จะประสบความสำเร็จ

การวัดความทันสมัยระดับบุคคล

ถึงแม้ว่านักสังคมศาสตร์ จะมีความคิดเห็นที่แตกต่างก็เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและทัศนคติ แต่สามารถกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและทัศนคติ เป็นสิ่งจำเป็นประการแรกในการสร้างระบบสังคมเศรษฐกิจ และการปกครองสมัยใหม่

อินคีลิส (Inkeles, 1966) อธิบายแนวคิดหลักเกี่ยวกับค่านิยมและทัศนคติไว้ 9 ประการ ซึ่งแนวคิดนี้ เป็นที่รวมความหมายของบุคคลสมัยใหม่ คือ

1. พร้อมจะศึกษาหาประสบการณ์ใหม่ๆ และเปิดกว้างยอมรับนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ
2. สามารถจัดการกับข้อคิดเห็นต่างๆ ทั้งที่มีต่อสังคมของตนเองและสังคมภายนอก
3. ให้ความสำคัญกับปัจจุบันแลอนาคตมากกว่าอดีต ปฏิบัติตามตารางหรือกำหนดการต่างๆ และตรงต่อเวลา
4. เชื่อในการวางแผนและการจัดการว่าเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต
5. ความมีประสิทธิภาพ : เชื่อว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้ในการควบคุมสภาพแวดล้อมเพื่อที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้
6. ความสามารถในการคาดคะเน : เชื่อในกฎเกณฑ์และเหตุผลภายใต้การควบคุมของมนุษย์
7. ตระหนักและยอมรับคุณค่าในเกียรติยศของผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติต่อสตรีและเด็ก
8. ยอมรับในวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
9. เชื่อในการให้ความยุติธรรม หมายถึง รางวัลควรได้ตามความสามารถของบุคคลไม่ใช่เพราะคุณสมบัตพิเศษหรือสถานการณของบุคคลนั้นๆ

คาล (Kahl, 1968) ได้แบ่งสังคมสมัยใหม่ ออกจากสังคมแบบดั้งเดิม โดยพิจารณาจากคุณลักษณะ 7 ประการ คือ

1. การแบ่งงานกันทำ (The division of Labor) ดั้งเดิมที่เป็นตัวบ่งชี้คุณลักษณะนี้คือสัดส่วนของแรงงานในภาคเกษตรกรรม ในสังคมแบบดั้งเดิมจะมีแรงงาน 70-80 เปอร์เซ็นต์ที่ทำงานภาคเกษตรกรรม ส่วนในสังคมสมัยใหม่ จะมีแรงงานน้อยกว่า 10 เปอร์เซ็นต์ที่ทำงานทางด้านนี้ นอกจากนั้นจะทำงานในโรงงาน, เสมียน, วิศวกร เป็นต้น
2. ลักษณะของเทคโนโลยี (The State of Technology) ในสังคมแบบดั้งเดิมใช้วิธีการผลิตแบบสืบทอดกันมา ส่วนสังคมสมัยใหม่มีการค้นคว้าวิจัย และใช้เทคโนโลยีในการผลิต
3. ระดับของการกลายเป็นเมือง (The Degree of Urbanization) เมื่อยอมรับเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการเกษตรกรรม จะทำให้การใช้ที่ดินกับการใช้แรงงานคนน้อยลงไป สังคมส่วนใหญ่จะเริ่มกลายเป็นเมืองมากขึ้น
4. เศรษฐกิจ (The Economy) สังคมแบบดั้งเดิมจะขึ้นอยู่กับตลาดในท้องถิ่นซึ่งผลผลิตจะใช้บริโภคภายในท้องถิ่น ทั้งๆ ที่ชนิดผลิตผลสามารถนำมาออกสู่ตลาดโลกได้ ส่วนสังคมสมัยใหญ่ จะมีตลาดการค้าที่ซับซ้อน รายได้ต่อหัวและการบริโภคเพิ่มมากขึ้น
5. การแบ่งชั้นทางสังคม (The System of Social Stratification) สังคมแบบดั้งเดิมจะแบ่งชั้นทางสังคม อย่างชัดเจนระหว่างของที่ดินและชาวนา สังคมสมัยใหม่จะแบ่งสถานภาพตามตำแหน่งงานการแบ่งแยกนี้ไม่ชัดเจนนักการกระจายสิทธิพิเศษ อำนาจ รายได้ มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น และอัตราการเลื่อนชั้นทางสังคมมีมากขึ้น
6. การศึกษาและการสื่อสาร (Education and Communications) ในสังคมดั้งเดิมประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษาในระดับสูง ในสังคมสมัยใหม่ เป็นสังคมของคนมีการศึกษาและเผยแพร่ความรู้ออกไปอย่างกว้างขวาง ทำให้ชนชั้นสูงและคนส่วนใหญ่ในสังคมไม่มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเช่นแต่ก่อน ระบบทั้งหมดของการศึกษามุ่งเน้นทางด้านเทคนิคและปฏิบัติ และใช้สื่อมวลชนในการให้การศึกษแก่ประชาชน ทั้งการศึกษาพื้นฐานที่จำเป็น และการศึกษาระดับสูง และปรับแนวคิดใหม่ๆ แทนแนวความคิดดั้งเดิม

7. ค่านิยม (Values) ค่านิยมแบบดั้งเดิมจะเป็นตัวกำหนดการทำงานและความเชื่อในเรื่องของพิธีกรรมทางศาสนา คนในสังคมจะยอมรับในโชคชะตา ยอมรับสภาพของโลกว่าไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ และนับถือผู้มีอำนาจ ขาดความเชื่อมั่นในตนเองเมื่ออยู่ในกลุ่มสังคม ค่านิยมสมัยใหม่ และใช้เหตุผล และสภาพตามความเป็นจริงมากกว่าพิธีกรรม เปิดโอกาสให้มีทางเลือกและทดสอบยกย่องความมีประสิทธิภาพ และการเปลี่ยนแปลง และเน้นความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคล

คาล (Kahl, 1968) ได้จัดองค์ประกอบของค่านิยมในสังคมสมัยใหม่ ไว้ 12 ประการ องค์ประกอบเหล่านี้เป็นตัวแปรที่ใช้วัดความทันสมัย

1. นิยมการปฏิบัติ (Activism) ตรงกันข้ามกับความเชื่อถือในโชคชะตา (Fatalism) คนในสังคมสมัยใหม่จะใช้เทคโนโลยีไปใช้เพื่อให้ถึงจุดหมายของตน และมักมีค่านิยมยอมรับการเปลี่ยนแปลง คนในสังคมแบบดั้งเดิมจะมีโครงสร้างของประสบการณ์ ทำให้เชื่อถือในโชคชะตา การขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัยทำให้การประกอบอาชีพขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ
2. การจัดช่วงชั้นของโอกาสก้าวหน้าในชีวิต (Stratification of life chances) ซึ่งเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะนิยมการปฏิบัติ ซึ่งเชื่อว่า ระบบของสังคมเปิดกว้างสำหรับความก้าวหน้าของบุคคล ดังนั้น บุคคลสามารถเปลี่ยนสถานภาพได้ โดยพิจารณาจากความสามารถในหน้าที่การงานที่ประสบความสำเร็จ มากกว่าจะพิจารณาพื้นฐานเดิม
3. การจัดช่วงชั้นของชุมชน (Community Stratification) คนในสังคมดั้งเดิมจะมองเห็นว่า สังคมถูกปกครองโดยชนชั้นปกครองกลุ่มเล็กๆ ซึ่งมักไม่สนใจความสำคัญของข้อคิดเห็นจากคนหมู่มาก คนสมัยใหม่ เข้าใจคำว่า การปกครองมากกว่า และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นต่อนโยบายการปกครองได้
4. อาชีพเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก (Occupational primacy) คนในสังคมสมัยใหม่จะให้ความสำคัญอย่างเต็มที่ ที่จะประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน
5. ความผูกพันกับเครือญาติ (Integrational with relative) ในสังคมดั้งเดิมมีความผูกพันระหว่างเครือญาติอย่างแน่นแฟ้น ซึ่งเป็นสิ่งกีดกั้นอิสรภาพและการริเริ่มสิ่งใหม่ๆ แต่คนในสังคมสมัยใหม่พร้อมที่จะแยกออกจากครอบครัว เพื่อไปแสวงหาความก้าวหน้าในชีวิต

6. ปัจเจกชนนิยม (Individualism) บุคคลที่ทันสมัย จะมีความสามารถในการคาดคะเนและกระทำสิ่งต่างๆ ได้ เนื่องจากมีความเชื่อมั่นในตนเอง ต่างจากบุคคลในสังคมดั้งเดิม ที่จะต้องห่วงและเกรงใจบุคคลอื่นว่าจะไม่เห็นด้วยกับการตัดสินใจของตน

7. ความไว้วางใจในบุคคลอื่น (trust) คนในสังคมดั้งเดิม จะเชื่อถือเฉพาะเครือญาติหรือกลุ่มคนในสังคมของตนเท่านั้น แต่คนสมัยใหม่จะนิยมติดต่อกับคนภายนอกครอบครัว

8. การเปิดรับสื่อมวลชน (Mass media participation) คนในสังคมดั้งเดิมจะเผยแพร่ข่าวสารด้วยการบอกเล่า หรือขลุ่ยขลุ่ย ขณะที่คนในสังคมสมัยใหม่จะกระตือรือร้นที่จะอ่านหนังสือพิมพ์ ฟังวิทยุ และดูโทรทัศน์ รวมทั้งติดตามข่าวเหตุการณ์ทั้งในและนอกประเทศ

9. องค์กรขนาดใหญ่ (Big companies) คนในสังคมสมัยใหม่ จะเห็นประโยชน์ของการจัดการองค์กรอย่างมีระบบระเบียบ

10. การทำงานด้วยการใช้แรง (Manual work) คนสมัยใหม่ยอมรับงานที่ต้องใช้แรงและพยายามใช้เครื่องมือที่ทันสมัยเข้ามาช่วย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงาน

11. นิยมชีวิตในเมือง (Preference for urban life) คนที่ทันสมัยจะชอบใช้ชีวิตอยู่ในเมือง ทำให้ได้ติดต่อกับปะกับบุคคลจำนวนมาก ตลอดจนถึงสัมผัสกับความเจริญด้านต่างๆ

12. ลักษณะครอบครัวสมัยใหม่ (Family modernism) บุคคลที่ทันสมัยจะไม่นิยมมีครอบครัวขนาดใหญ่ รู้จักการคุมกำเนิด และเข้าใจในบทบาทของครอบครัว รวมทั้งคำนึงถึงบทบาทของสตรีด้วย

สรุปได้ว่า ความทันสมัย คือการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล จากวิถีชีวิตดั้งเดิม ไปสู่วิถีชีวิตที่ซับซ้อนขึ้นในสังคมที่ก้าวหน้าด้วยเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงมาสู่ความทันสมัยนี้ บุคคลจำเป็นต้องมีค่านิยม หรือปรับค่านิยมเดิมให้สอดคล้องกับคุณลักษณะของความทันสมัย ทั้งนี้เพื่อที่บุคคลจะได้ดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างราบรื่น และเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาในด้านต่างต่อไป

การศึกษา (Education)

การศึกษาหรือความรู้ (Knowledge) เป็นลักษณะอีกประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อผู้รับสาร ดังนั้นคนที่ได้รับการศึกษาในระดับที่ต่างกันย่อมจะมีความรู้สึกนึกคิด อุดมการณ์และความต้องการที่ต่างกันไป คนที่มีการศึกษาสูง หรือมีความรู้ดีจะได้เปรียบในการที่จะเป็นผู้รับสารที่ดี

เพราะมีความรู้กว้างขวาง เข้าใจมากกว่า ไม่เชื่ออะไรง่ายๆ โดยทั่วไปคนที่มีการศึกษาสูงจะใช้สื่อมวลชนมากกว่าคนที่มีการศึกษาต่ำและคนที่มีการศึกษาสูงมักจะใช้สื่อประเภทสิ่งพิมพ์มากกว่าสื่อชนิดอื่น

สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ (Socio-economic Status)

สถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ หมายถึง อาชีพ, รายได้, เชื้อชาติ และชาติพันธุ์ ตลอดจนภูมิหลังของครอบครัว จากการวิจัยพบว่าสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้รับสารมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อปฏิกิริยาของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสารเพราะคนที่มีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจที่ต่างกันจะมีวัฒนธรรม ประสบการณ์ ทักษะคิด ค่านิยม และเป้าหมายที่ต่างกัน

ศาสนา (Religion)

การนับถือศาสนา เป็นลักษณะอีกประการหนึ่งของผู้รับสารที่มีอิทธิพลต่อตัวผู้รับสารทั้งในด้านทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมของตน คนที่นับถือศาสนาต่างกันจะมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและพฤติกรรมต่างกันไป

แนวความคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพของสื่อมวลชนและสื่อบุคคล

นักวิชาการด้านสื่อมวลชน แสดงแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพของสื่อมวลชน และสื่อบุคคลไว้ในหลายแง่มุม แต่ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกันว่า ในการให้ข่าวสารแก่คนจำนวนมาก เพื่อก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น สื่อมวลชนจะมีประสิทธิภาพมากกว่าสื่อบุคคล แต่ในการชักจูงใจหรือโน้มน้าวใจให้บุคคลมีทัศนคติต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สื่อบุคคลจะมีประสิทธิภาพมากกว่า

แมค เอฟ. มิลลิแกน (Max F. Millihan, 1967 ; อ้างถึงใน Michael Kunczik, 1984) กล่าวถึงความสำคัญของการสื่อสารไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงในโลยีเป็นการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมแบบเก่าที่ยังล้าหลัง รากฐานที่สำคัญและการแพร่กระจายประสิทธิภาพของเทคโนโลยีคือจะต้องเปลี่ยนแปลงการสื่อสาร

อินเคิลส์ (Inkeles, 1971) กล่าวว่า สื่อมวลชนเป็นสื่อเผยแพร่ค่านิยมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นผลกระทบในเชิงบวกในประเทศกำลังพัฒนา และเนื่องจากบุคคลลักษณะดั้งเดิมจะถูกปรับปรุงทัน

ลุ่มมาก่อน จึงจะทำให้บุคคลสามารถรับและปรับตัวให้เข้ากับควมทันสมัยได้ดังนั้นก้าวแรกที่จะต้องลงทุนเพื่อทรัพยากรบุคคล คือ ระบบการศึกษาและการสื่อสารมวลชน นอกจากนี้ยังมีสิ่งที่ย้ำว่า บรรทัดฐานของพฤติกรรมเกิดจากแกนของค่านิยมประเพณี ซึ่งเป็นแหล่งที่มาที่สำคัญของบุคลิกภาพ แต่ในสังคมที่ทันสมัยกว่า สื่อสารมวลชนจะเป็นตัวทำหน้าที่เผยแพร่บรรทัดฐานในสังคมแทน

โรเจอร์ (Rogers, 1978) ได้กล่าวเปรียบเทียบประสิทธิภาพของสื่อสารมวลชนและสื่อบุคคลไว้ว่า ผลจากการวิจัยต่างๆ พบว่า สื่อมวลชนสามารถเปลี่ยนแปลงการรับรู้ ซึ่งหมายถึงการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่การสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นมีประสิทธิภาพมากกว่า เมื่อวัตถุประสงค์ของผู้สื่อสารอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติเพราะข่าวสารที่ถ่ายทอดออกจากสื่อมวลชนเพียงอย่างเดียวไม่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังแน่นหรือฝังแน่นหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของเบตทิงฮอส (Betthinghaus, 1968 : 180) ที่ว่าสื่อมวลชนเป็นเพียงตัวเสริมความเชื่อและทัศนคติที่มีอยู่เดิมให้ฝังแน่น มากกว่าที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติอย่างสิ้นเชิง แต่อาจเปลี่ยนแปลงการรับรู้ได้บ้าง ในขอบเขตจำกัดของประสบการณ์ ฉะนั้นสื่อสารมวลชนซึ่งเป็นเพียงแหล่งความคิด และเป็นผู้วางแนวทางในการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์นั้น เป็นผลมาจากการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลแบบเห็นหน้าเห็นตากันทั้งสิ้น

แคท และลาซาร์ (Katz and Lazarsfeld, 1955) มีความคิดสอดคล้องกันว่าการสื่อสารระหว่างบุคคลมีผลต่อการทำให้ผู้รับสารที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และยอมรับที่จะให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ มากที่สุด ฉะนั้น สื่อบุคคลจึงมีความสำคัญมากกว่าสื่อมวลชนในชั้นการจูงใจ ส่วนสื่อมวลชนจะมีความสำคัญกว่า ในชั้นของการให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง และอาจมีผลบ้างในการสร้างทัศนคติในเรื่องที่บุคคลยังไม่เคยรับรู้มาก่อน

ลาซาร์เฟล และเมนเซิล (Lazarsfeld and Menzel, 1968) ได้ให้เหตุผลที่ทำให้การสื่อสารระหว่างบุคคลมีประสิทธิภาพมากกว่าดังนี้

1. การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลสามารถจัดการเลือกรับสารของผู้ฟังได้ เนื่องจากการหลีกเลี่ยงการสนทนาหรือรับฟัง เป็นไปได้ยากกว่าการรับฟังข่าวสารจากสื่อมวลชนโดยในการรับข่าวสารจากสื่อมวลชนนั้น ผู้รับสารหลีกเลี่ยงไม่รับฟังเนื้อหาที่ขัดแย้งกับทัศนคติและความเชื่อของตน หรือเรื่องที่ตนไม่สนใจได้ง่าย

2. การติดต่อสื่อสารแบบเผชิญหน้ากันเปิดโอกาสให้ผู้ส่งสารสามารถปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเนื้อหาที่ใช้ในการสนทนากันได้เวลาอันรวดเร็ว หากว่าเนื้อหาที่สนทนานั้นได้รับการต่อต้านจากคู่สนทนา

3. การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล มักจะมีลักษณะง่าย เป็นกันเอง จึงง่ายต่อการชักจูงใจให้คล้อยตาม

4. ผู้รับสารส่วนใหญ่มักจะเชื่อถือในข้อตัดสินใจและความคิดเห็นของผู้ที่เข้าใจจักและนับถือมากกว่าบุคคลที่เขาไม่เคยรู้จักมาก่อน แล้วมาติดต่อสื่อสารด้วย

นอกจากนี้ ลาซาร์เฟล ยังกล่าวว่า ในประเทศที่ด้อยพัฒนา การสื่อสารแบบเผชิญหน้ามีบทบาทที่สำคัญมากกว่าในสังคมตะวันตก

ไมเคิลรัช และฟิลิป เอทอฟ (Rush M. and Athoff P., 1971) ศึกษาพบว่าสื่อมวลชนมีบทบาทอย่างมากในการให้ความรู้ ความเข้าใจ ค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ ซึ่งมีผลต่อการสั่งสมประสบการณ์ และพัฒนาบุคลิกภาพ และมีบทบาทในกระบวนการขัดเกลาทางสังคมและการเรียนรู้แก่บุคคล

โรเจอร์ส และซูเมคเกอร์ (Rogers and Sjoemaher, 1971) กล่าวว่าสื่อมวลชนเป็นแหล่งข่าวซึ่งอาจเป็นบุคคลเดียวหรือมากกว่านั้น สามารถนำข่าวสารไปยังผู้รับสารได้จำนวนมากอย่างรวดเร็วเป็นการเพิ่มพูนความรู้ และแพร่กระจายข่าวสาร รวมทั้งเปลี่ยนทัศนคติที่บุคคลมีอยู่ได้

แคลปเปอร์ (Klapper ; อ้างถึงใน ประมะ สตะเวทิน, 2533) ได้เสนอความคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ที่ต่อทัศนคติ และพฤติกรรมด้านต่างๆ ของประชาชนผู้รับสารไว้ดังนี้

1. อิทธิพลของสื่อมวลชนนั้น ไม่ใช่อิทธิพลโดยตรง แต่เป็นอิทธิพลโดยอ้อมเพราะมีปัจจัยต่างๆ ที่กั้นอิทธิพลของสื่อมวลชน ได้แก่

1.1 ความมีใจโน้มเอียงของผู้รับสาร (Predisposition) ประชาชนจะมีความเห็นค่านิยม และมีความโน้มเอียงที่จะประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อนซึ่งได้รับอิทธิพลจากการคบหาสมาคมกับคนอื่น และสถาบันสังคมที่ตนเป็นสมาชิก เมื่อบุคคลผู้นั้นสัมผัสกับสื่อมวลชนก็จะนำเอาทัศนคติค่านิยม และพฤติกรรมเหล่านั้นติดตัวมาด้วย

เผชิญหน้า (face-to-face) จะมีประสิทธิผลมากกว่าการโน้มน้าวใจโดยใช้สื่อเฉพาะกิจ (Special Media) ประเภทโสตทัศนูปกรณ์ (Audio-visual Media) และสื่อสิ่งพิมพ์ (Printed Media)

นอกจากนี้ อาดัมส์ (Adams, 1971:71) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสื่อเฉพาะกิจไว้ ดังนี้ คือ สื่อเฉพาะกิจจัดว่ามีความสำคัญต่อการเผยแพร่นวัตกรรมและข่าวสารข้อมูล เพราะสื่อเฉพาะกิจเป็นสื่อที่จัดทำขึ้นเพื่อสนับสนุนกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ การใช้สื่อเฉพาะกิจเป็นการให้ความรู้และข่าวสารที่เป็นเรื่องราวเฉพาะอย่าง โดยกลุ่มเป้าหมาย (Target Audience) ที่กำหนดไว้แน่นอน ตัวอย่างสื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ การจัดพิมพ์เอกสาร จุลสาร แผ่นพับ หรือแผ่นปลิว ออกเผยแพร่ ซึ่งอาจจะจัดส่งไปยังกลุ่มเป้าหมายโดยตรง โดยทางไปรษณีย์ (direct Mail) นอกจากนี้การติดโปสเตอร์ตามชุมชนต่างๆ การจัดนิทรรศการ การสาธิต (demonstration) ก็เป็นการใช้สื่อเฉพาะกิจที่มีประสิทธิภาพในการรณรงค์เผยแพร่ประดิษฐ์แปลก ๆ และทันสมัยในสังคมนั้นๆ

แนวคิดเรื่องสื่อชุมชน

สื่อชุมชนที่จะกล่าวถึงในที่นี้ คือหอกระจายข่าว ซึ่งเป็นสื่อที่มีอยู่ในชุมชนเกือบทุกแห่งทั่วประเทศ หอกระจายข่าว เป็นสื่อที่ใช้ภายในหมู่บ้าน ผู้รับสารคือผู้คนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นคนกลุ่มเดียวกันมีวิถีชีวิตคล้ายกัน จนกล่าวได้ว่าเหมือนกัน พูดภาษาเดียวกัน พบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตคล้ายกัน เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม ปลูกข้าวได้ผลผลิตน้อย ไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้าน เป็นต้น

การสื่อสารด้วยสื่อหอกระจายข่าวจึงเป็นการสื่อสารกับคนเฉพาะกลุ่มที่สามารถระบุจำนวน เพศ อายุ อาชีพ ศาสนา ระดับการศึกษา ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีได้โดยลักษณะดังกล่าวหอกระจายข่าวจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะใช้สื่อสารภายในชุมชน

ลักษณะสำคัญในการใช้หอกระจายข่าวเป็นสื่อเพื่อการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมีดังนี้

3.1 *ไม่ควรกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการ หรือรูปแบบการดำเนินงานที่ตายตัวให้ปฏิบัติเหมือนกันหมด*

ทั้งนี้เพราะแต่ละพื้นที่มีวิถีชีวิตของตนเองที่แตกต่างจากคนในพื้นที่อื่น วิถีชีวิตไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพ การใช้ชีวิตประจำวัน การกิน การอยู่ร่วมกันในสังคม วิธีการรวมกลุ่มเพื่อกิจกรรมทางศาสนา ฯลฯ เหล่านี้มีผลต่อรูปแบบ หรือพฤติกรรมสื่อสารที่เป็นของตนเอง การ

กำหนดรูปแบบวิธีการใช้หอกระจายข่าวให้มีประสิทธิภาพจึงต้องพิจารณาจากปัจจัยที่หมู่บ้านนั้นมีอยู่ หรือ เป็นอยู่ เช่น

3.1.1 ผู้นำชุมชนมีบทบาทมีอิทธิพลต่อความคิด ความเป็นอยู่ของผู้คนมากน้อยเพียงไร วัด โรงเรียน มีบทบาทเช่นไร ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อการบริหารจัดการ เช่น การจัดหาสถานที่ตั้ง การจัดหาผู้รับผิดชอบ เป็นต้น

3.1.2 ใคร คือ ผู้ที่มีบุคลิกเหมาะสมในการจะทำหน้าที่รับผิดชอบกิจกรรมด้านหอกระจายข่าว ซึ่งในบางแห่งอาจไม่ใช่ผู้ใหญ่ในบ้าน กรรมการหมู่บ้าน หรือครู

3.1.3 ลักษณะการประกอบอาชีพของคนส่วนใหญ่เป็นเช่นไร เพราะจะสืบเนื่องถึงการใช้เวลาของคนในหมู่บ้าน การทราบลักษณะการประกอบอาชีพ จะทำให้สามารถวางแผนการใช้เวลาออกอากาศได้อย่างเหมาะสม หรือทำให้ทราบความต้องการของเขาว่าอยากทราบเรื่องใดบ้าง การจัดสรรข้อมูล การนำเสนอข้อมูล การนำเสนอข้อมูลต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้รับ

3.1.4 ประชาชนในหมู่บ้านรับรู้ข่าวสารจากสื่อมวลชนประเภทใดบ้าง นิยมสื่อประเภทใดเป็นพิเศษ เพื่อสามารถวางแผนด้านเวลาออกอากาศมิให้ซ้ำซ้อน หรือวางแผนการจัดเนื้อหาให้สอดคล้องกับข่าวสารที่มาจากสื่ออื่น และสำหรับในพื้นที่ที่สื่อมวลชนยังเข้าไม่ถึงหรือไม่มีบทบาทมากนัก ควรจะใช้หอกระจายข่าวให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไรบ้าง

3.2 ควรให้ความสำคัญกับความรู้สึกร่วมของประชาชน

เป็นการพยายามทำให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนของการจัดตั้ง การบริหารจัดการ การผลิตรายการ และการประเมินผล หรือทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ซึ่งจะทำให้พวกเขาเกิดความสนใจ ติดตามและให้การสนับสนุน ควรใช้การสื่อสารแบบสองทาง นั่นคือ ให้เขาได้แสดงความคิดเห็น แสดงความต้องการ และเมื่อแสดงออกแล้วได้รับการสนองตอบหรือดำเนินการต่อ ควรใช้เทคนิควิธีการสื่อสารที่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เช่น ใช้ภาษาเดียวกัน ใช้ดนตรีของหมู่บ้านเอง ใช้เสียงของคนคุ้นเคยในหมู่บ้าน เป็นต้น

3.3 ควรสนับสนุนให้กิจกรรมของหอกระจายข่าว ดำเนินการได้ด้วยตัวของประชาชนในพื้นที่เองให้มากที่สุด พึ่งพาภายนอกให้น้อยที่สุด

การดำเนินการด้วยตัวเองได้แก่ การผลิตรายการเอง โดยใช้ทรัพยากรที่มีภายในหมู่บ้านซึ่งจะทำให้กิจกรรมหอกระจายข่าวดำเนินต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง สามารถตอบสนองความต้องการของชาวบ้าน และหอกระจายข่าวจะเป็นสื่อที่ยังประโยชน์อย่างแท้จริง

โดยศักยภาพของหอกระจายข่าวดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ประกอบกับการที่หมู่บ้านแทบทุกแห่งในประเทศไทย ต่างมีหอกระจายข่าวใช้ประจำอยู่แล้ว จึงควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการใช้หอกระจายข่าวเพื่อการพัฒนาประเทศอย่างจริงจัง โดยการดำเนินการใด ๆ ต้องคำนึงถึงชาวบ้านในฐานะที่เป็นผู้รับสาร และเป็นเจ้าของหอกระจายข่าวเป็นประการสำคัญ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.จินตวดี พุ่มศิริ ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสาร ความเชื่อทางศาสนา และความทันสมัยของชาวมุสลิม ในอำเภอหนองจิกจังหวัดปัตตานีพบว่า

1.1 เพศ การศึกษา การสื่อสารระหว่างบุคคล และการติดต่อกับสังคมภายนอก มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเปิดรับสื่อมวลชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ชายที่มีการศึกษาสูง จะมีการสื่อสารกับบุคคลอื่นและสังคมภายนอก รวมทั้งการเปิดรับสื่อมวลชน มากกว่ากลุ่มอื่นๆ และยังมีผลทำให้คนๆ นั้นเป็นคนทันสมัย

1.2 เพศ รายได้ ตำแหน่งในสังคม การสื่อสารระหว่างบุคคล และการเปิดรับสื่อมวลชน มีค่าสหสัมพันธ์ในเชิงลบ คือ หญิงที่มีรายได้ต่ำจะมีการสื่อสารกับบุคคลอื่น และการเปิดรับสื่อมวลชนน้อยกว่ากลุ่มอื่นๆ จะมีแนวโน้มมีความเชื่อในศาสนาในระดับสูง

1.3 อายุ มีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการเปิดรับสื่อมวลชน และความทันสมัย แต่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเชื่อทางศาสนา แล่งว่าคนที่อายุน้อยกว่า จะมีการเปิดรับสื่อมวลชนน้อย และมีความทันสมัยต่ำ แต่มีความเชื่อในศาสนาสูง

2.จุฑาภรณ์ เอื้อละพันธ์ (2534) “พฤติกรรมกรับข่าวสารการพัฒนาชุมชนของประชาชนในชุมชนเป้าหมายของกรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนในเขตดุสิต เขตสัมพันธวงศ์ เขตบางกอกน้อย และเขตหนองจอกพบว่า คุณลักษณะทางประชากรด้าน เพศ อายุ ศาสนามีความสัมพันธ์กับความถี่ในการรับข่าวสารต่ำ ส่วน ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้มีความสัมพันธ์กับความถี่ในการรับข่าวสารสูง นอกจากนั้นความถี่ในการรับข่าวสารการพัฒนาชุมชน

ชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในระดับปานกลาง แต่มีความสัมพันธ์กับการนำข่าวสารไปใช้ประโยชน์ต่ำ

3.ศิริวรรณ ศิริบุญ และจันทร์เพ็ญ แสงเทียนฉาย (2531) ศึกษาเปรียบเทียบชุมชนแออัดที่พัฒนาแล้วและยังไม่ได้พัฒนาในเขตกรุงเทพมหานครพบว่าคุณลักษณะด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคมของผู้พักอาศัยในเขตชุมชนแออัดทั้ง 2 แห่งไม่มีความแตกต่างกัน โดยส่วนใหญ่มีการศึกษาและรายได้ในระดับต่ำ อัตราการตายของทารกและเด็กมณฑลชุมชนแออัดที่พัฒนาแล้ว ต่ำกว่าอัตราการตายของทารกและเด็กมณฑลชุมชนแออัดที่ยังไม่ได้พัฒนา นอกจากนี้ความแตกต่างในเรื่องลักษณะบางประการของมารดา เช่น ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้เกี่ยวกับการรับวัคซีนป้องกันโรค สภาวะแวดล้อม และความสะดวกของที่พักอาศัย ก็เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความแตกต่างของอัตราการตายของทารกและเด็กในชุมชนแออัดด้วย

4.เรื่องศิริ หิรัญชุนหะ (2532) ศึกษาชีวิตการสื่อสารในชุมชนแออัดโรงหมู เขตกรุงเทพมหานคร พบว่า การรับสารในเรื่องที่เกี่ยวกับครอบครัว เศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง การปกครอง ศาสนาและสันตนาการ มีความถี่ต่อการรับส่งสารต่ำมาก หรือแทบเรียกได้ว่าไม่มีการสื่อสารในเรื่องดังกล่าวเลย กระบวนการสังคมกรรมที่เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชนแออัด จึงมีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า ต่อการสนองตอบที่เป็นอยู่ ไม่มีความคิดหรือแนวทางการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นให้ถูกต้องหรือสอดคล้องกับความต้องการของสังคม จึงทำให้พวกเขาอยู่ในสภาพที่เป็นปัญหาในความรู้สึกนึกคิดของบุคคลภายนอก ซึ่งอาจเป็นความเคยชินที่เกิดจากระบวนการสังคมกรรมภายใต้สภาวะดังกล่าว

5.อรทัย เวชภูมิ (2540) ศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารกับค่านิยมที่เอื้อต่อการพัฒนาของประชาชนในชุมชนแออัด เขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะทางประชากร มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อบุคคล และมีความสัมพันธ์ที่ค่านิยมที่เอื้อต่อการพัฒนา สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่ประชาชนเปิดรับมากที่สุด ทั้งยังมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับค่านิยมที่เอื้อต่อการพัฒนา นอกจากนั้นความเชื่อที่มีต่อสื่อโทรทัศน์และกรรมการหรือผู้นำชุมชนมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับค่านิยมที่เอื้อต่อการพัฒนา แต่ความเชื่อถือเพื่อนบ้านมีความสัมพันธ์ในเชิงลบ และประชาชนกลุ่มนี้มีค่านิยมที่เอื้อต่อการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง

6.นลินี ต้นธูนิตย์และคณะ (2542) ได้ศึกษาเกี่ยวกับวิวัฒนาการชุมชนแออัด และองค์กรชุมชนแออัดในเมือง โดยบทความดังกล่าวเขียนขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้เห็นภาพกว้าง

ของสลัมในกรุงเทพฯ โดยงานเขียนดังกล่าวได้เล่าถึงการเกิดขึ้นของสลัมในกรุงเทพฯ ซึ่งสรุปไว้
อย่างกว้างๆ 8 ช่วงคือ

1. รัชกาลที่ 1-3 ช่วงสร้างเมืองหลวง
2. รัชกาลที่ 4-7 ยุคพัฒนาเมืองหลวง
3. 2497 –พ.ร.บ. ที่ดิน
4. ทศวรรษ 2500 : ยุคพัฒนาอุตสาหกรรม
5. 2510 ยุคบ้านจัดสรรสำหรับคนชั้นกลาง
6. 2516 ตั้งการเคหะแห่งชาติ ประชาธิปไตยแบ่งบาน
7. 2522 อาคารแถว คอนโดมิเนียมและบ้านเช่า
8. 2525 ทางด่วนและขนส่งมวลชน

ส่วนเรื่องการกระบวนกรเกิดขึ้นขององค์กรชุมชนนั้นเกิดในช่วง พ.ศ. 2514-2516 มี
หลายหน่วยงานเข้าไปทำงานในชุมชนแออัด แต่มีเพียงโครงการเดียวที่มีการตั้งกลุ่มในชุมชนคือ
โครงการของคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คือโครงการชมรมอาสา
พัฒนาแหล่งเสื่อมโทรม (2514) โดยชมรมนี้จัดอาสาสมัครไปสอนและฝึกอาชีพ ซึ่งโครงการนี้เป็น
การจุดประกายการสร้างกลุ่มองค์กรอื่นๆ ในชุมชนแออัดต่อไป

งานวิจัยของต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

เจเน็ต แอน คอนทูลี (Janet Ann Contursi, 1989) ศึกษาโครงสร้างการปกครองและ
เอกลักษณ์ของชุมชนสลัมในเมือง Pune แคว้น Maharashtra ประเทศอินเดีย โดยสัมภาษณ์จาก
ผู้นำชุมชนในสลัม Marath นอกจากนี้ยังสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยในสลัม ซึ่งมีความแตกต่างทางด้าน
ศาสนาและวรรณะ อุดมการณ์ทางการเมืองของผู้นำมีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์ของชุมชน ผู้นำทั้ง 2 ใ้
ความเชื่อในอุดมการณ์ของตน สร้างวัฒนธรรมระหว่างผู้นำและผู้อยู่อาศัยในชุมชน และเป็นพื้น
ฐานสร้างความมั่นคงในชุมชน ผู้นำ Marath ในอุดมการณ์และความเป็นผู้นำเพียงคนเดียวกำหนด
ความรู้และความคุมการใช้ทรัพยากรในชุมชน สร้างเสริมการพึ่งพาระหว่างชาวสลัมฮินดูกับผู้นำไปสู่
การยกระดับทางเศรษฐกิจและสังคมสำหรับชุมชนต้องห้ามมาก่อนหน้านี้ ผู้นำชุมชน Dalit
พยายามสร้างความเป็นอิสระ ความเท่าเทียมกันในชุมชน โดยเผยแพร่ความรู้และจัดสรรปันส่วน
ทรัพยากรให้แก่คนในชุมชน

คิคาเยา บิน คารูบี (Kikaya Bin Karubi, 1989) ศึกษาค่านิยมประเพณีกับความทันสมัยของชาวบันตู (Bantu) ประเทศแอฟริกา โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยม ประเพณี สังคม การปกครอง และสถาบันทางเศรษฐกิจ ค่านิยมทางประเพณีของชาวบันตูยังคงเชื่อในเรื่องอำนาจของมนุษย์ เช่น ความเชื่อในความสัมพันธ์การติดต่อระหว่างคนตายกับคนที่มีชีวิตอยู่ และคนที่จะมาเกิด ซึ่งตรงกันข้ามกับความทันสมัย ผู้วิจัยวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมและรูปแบบการปกครอง กับค่านิยมและรูปแบบความเป็นเอกภาพ โดยได้วิเคราะห์ค่านิยมและวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อวิพากษ์วิจารณ์ ค่านิยมเหล่านั้นในยุคที่เป็นอาณานิคมและยุคหลังจากเป็นอาณานิคม ซึ่งเป็นช่วงที่นำความทันสมัยเข้ามาในแอฟริกา ผลการศึกษาพบว่า แม้ว่าจะถึงแคว้นล้อมจะเปลี่ยนแปลงไป ค่านิยมทางประเพณีก็ยังคงอยู่ การเปลี่ยนแปลงจะเกิดในระดับโครงสร้างแต่ก็เพื่อที่จะทำให้สถาบันที่เกิดขึ้นใหม่ๆ ได้รับความชอบธรรมเท่านั้น จึงเป็นเหตุผลว่าทำไม การกำหนดรูปแบบการปกครองและสถาบันสังคมมาใช้ในแอฟริกาจึงล้มเหลว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง "กลยุทธ์การสื่อสารอันนำไปสู่การก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนา ของชุมชนมุสลิม กุฎีขาว แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพฯ " เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยต้องการมุ่งชี้ให้เห็นว่า ชุมชนที่มีกระบวนการพัฒนาเกิดขึ้นมาในระดับหนึ่งนั้น ต้องอาศัยการดำเนินการกิจกรรมรูปแบบการสื่อสารอย่างไรบ้าง ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง
2. การกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. การนำเสนอข้อมูล

ประชากรและการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในงานวิจัยครั้งนี้คือ ชาวชุมชนกุฎีขาวที่อยู่อาศัยในชุมชนกุฎีขาวมาตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบัน

สำหรับกลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยเลือกใช้วิธีแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะทำการศึกษาเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มคณะกรรมการจากทั้ง 3 องค์กรของชุมชน และประชาชนชาวชุมชนกุฎีขาว สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคณะกรรมการองค์กรชุมชนทั้ง 3 องค์กร ประเด็นแรก ผู้วิจัยได้คัดเลือกโดยการตรวจสอบว่าคณะกรรมการเหล่านั้น เป็นผู้ที่มีส่วนก่อตั้งและเป็นแกนนำในการก่อตัวเป็นชุมชน ในยุคแรกๆ และยังเป็นคณะกรรมการอยู่ในปัจจุบันนี้ ประเด็นที่ 2 คัดเลือกจากหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากองค์กรชุมชน และเกี่ยวข้องกับเรื่องที่คุณวิจัยศึกษา

สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวบ้านในชุมชน ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุมากกว่า 60 ปี ผู้ที่เป็นวัยกลางคน 1 กลุ่ม และผู้ที่มีสถานที่ตั้งบ้านเรือนในจุดต่างๆ ของชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 35 คน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. คณะกรรมการชุมชนกุฎีขาว จำนวน 5 คน
2. คณะกรรมการมัสยิด จำนวน 5 คน

3. คณะกรรมการสมาคมชาวหมู่บ้านคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญประโยชน์ จำนวน 5 คน
4. ชาวบ้านในชุมชนกุฎีขาวจำนวนทั้งสิ้น 20 คน

การกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีการกำหนดโครงสร้างคำถาม ซึ่งผู้วิจัยจะตั้งคำถามไว้ล่วงหน้า เป็นแนวทางไว้หน้า ซึ่งแบบสอบถามดังกล่าวจะใช้กับคณะกรรมการของชุมชนรวมทั้งสิ้นจำนวน 15 คน
2. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างคำถาม ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามไปอย่างคร่าวๆ ซึ่งผู้ที่ให้สัมภาษณ์สามารถพูดคุย สอบถาม และแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม ใช้กับการสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนจำนวน 20 คน
3. แบบบันทึกภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยได้จัดทำขึ้น เพื่อบันทึกข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสอบถาม จากผู้ที่ให้ข้อมูลตลอดระยะเวลาในการวิจัย ซึ่งแบบบันทึกข้อมูลที่มีลักษณะเดียวกันทั้ง 2 กลุ่มตัวอย่าง

ตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย

1. การศึกษาในครั้งนี้ใช้การวิธีการวิจัย ทั้งแบบการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมถือเป็นการตรวจสอบ ข้อมูลแบบสามเส้า เพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูลมากขึ้น
2. มีการจำแนกลักษณะของรูปแบบการสื่อสาร จากกิจกรรมอันเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชนต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน
3. ตรวจสอบโดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้วิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษากลยุทธ์ที่ใช้ในการสื่อสาร อันนำไปสู่การเป็นชุมชนพัฒนา ดังนั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ จึงเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากปรากฏการณ์การสื่อสารอันนำไปสู่การพัฒนาชุมชน ที่เคยเกิดในอดีต และเกิดขึ้นในปัจจุบันของชุมชน โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลดังนี้

1. การศึกษาค้นคว้าเอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนกวีชาวกว๊านพะเยาทั้งหมด เพื่อศึกษาถึงความเป็นมาของชุมชนแห่งนี้ ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลา ตั้งแต่เริ่มมีชุมชนขึ้น จนถึงปัจจุบัน

2. การแนะนำตัว ผู้วิจัยจะแนะนำตัวกับผู้ใช้ข้อมูล รวมทั้งกำหนดบทบาทของผู้วิจัยอย่างเปิดเผย (Overt Role) และจะแจ้งผู้ให้ข้อมูลทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ หรืออาจจะใช้การแนะนำตัวโดยผ่านบุคคลที่เป็นที่ยอมรับนับถือของคนในชุมชน

3. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยจะเข้าไปสังเกตการณ์ในชุมชน โดยการดูลักษณะของสภาพชุมชน และกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการสื่อสาร อันนำไปสู่การพัฒนาของชุมชน กิจกรรมทางศาสนาที่มีขึ้นในมัสยิดของชุมชน ร่วมสังเกตกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นหรือไปร่วมกับชุมชนอื่นๆ

5. สัมภาษณ์ (Interview) โดยใช้ทั้งวิธีสัมภาษณ์ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการผสมผสานกันไป

ทั้งนี้การเก็บรวบรวมโดยการสังเกตและการสัมภาษณ์จะอยู่ภายใต้กรอบแนวคิด และประเด็นที่ต้องการศึกษาดังนี้

1. รูปแบบและวิธีการสื่อสารที่ใช้ในการก่อตัวขององค์กรภายในชุมชน

- จุดเริ่มต้นของการก่อตัวขององค์กรชุมชนทั้ง 3 องค์กร
- การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่องค์กรใช้ในการขอความร่วมมือจากชาวชุมชน
- การเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ
- การกำหนดบทบาทหน้าที่ การแบ่งงานกันทำในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน
- การเจรจาของความร่วมมือรวมทั้งรูปแบบการสื่อสาร ที่ใช้กับองค์กรต่างๆ ภายนอกชุมชน
- กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนในระยะเวลาต่างๆ

2. ปัจจัยที่มีส่วนเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาชุมชน

- สภาพแวดล้อมต่างๆ ของชุมชน
- วัตถุประสงค์ของการเกิดเป็นองค์กรชุมชนทั้ง 3 องค์กร
- เหตุผลที่ผลักดันให้ชาวชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

3. กลไกการสื่อสารที่ใช้ภายในชุมชน

- การสื่อสารของคณะกรรมการองค์การชุมชนแต่ละคณะในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน
- การสื่อสารระหว่างคณะกรรมการองค์การชุมชนแต่ละคณะในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน
- การสื่อสารระหว่างคณะกรรมการองค์การชุมชนกับชาวบ้านในชุมชน เพื่อดำเนินกิจกรรมของชุมชน
- การสื่อสารของคณะกรรมการชุมชนกับบุคคลภายนอกในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชน
- การสื่อสารระหว่างคณะกรรมการองค์การชุมชนคณะเดียวกัน ในการดำเนินกิจกรรมทั่วไปของชุมชน
- การสื่อสารระหว่างคณะกรรมการองค์การชุมชนต่างคณะ ในการดำเนินกิจกรรมทั่วไปของชุมชน
- การสื่อสารระหว่างคณะกรรมการองค์การชุมชนกับประชาชน ในการดำเนินการกิจกรรมทั่วไปของชุมชน
- การสื่อสารระหว่างคณะกรรมการองค์การชุมชนกับบุคคลภายนอกในการดำเนินการกิจกรรมต่างๆของชุมชน

6. ระยะเวลาในเก็บรวบรวมข้อมูล จะใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2543 โดยใช้ระยะเวลาทั้งสิ้น 2 เดือน

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดเสร็จสิ้น จะนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ โดยใช้รูปแบบการวิเคราะห์ดังนี้

1. นำข้อมูลที่ได้มาทำการจำแนกประเภทของข้อมูล (Typology Analysis) โดย ดูว่าข้อมูลที่ได้นั้นสามารถจำแนกเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนอันจะก่อให้เกิดการพัฒนา มีทั้งสิ้นกี่ประเภท
2. นำข้อมูลที่ได้จากการจำแนกประเภทมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบ ภายใตกรอบของ ลอฟแลนด์ โดยการจำแนกเหตุการณ์ต่างๆ เหล่านั้นออกมา โดยใช้เหตุการณ์ต่างๆ

เป็นตัวตั้ง โดยมี จาก บุคคล พฤติกรรมการสื่อสาร แบบแผนการของพฤติกรรม ความสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วม และความหมายจากการจำแนกเหตุการณ์ต่างๆ เหล่านั้น

3. นำข้อมูลมาวิเคราะห์ในรูปแบบอุปนัย โดยอาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ได้ตั้งไว้

การนำเสนอข้อมูล

สำหรับการนำเสนอข้อมูลจากการศึกษารูปแบบการสื่อสารในครั้งนี้นั้น จะนำเสนอรูปแบบการศึกษาวิจัย และการวิเคราะห์ และข้อสรุปของการศึกษาออกมาในเชิงพรรณนา (Analysis Description) และนำเสนอแผนภูมิรูปแบบการสื่อสารที่ชุมชนใช้ในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4 ผลการวิจัย

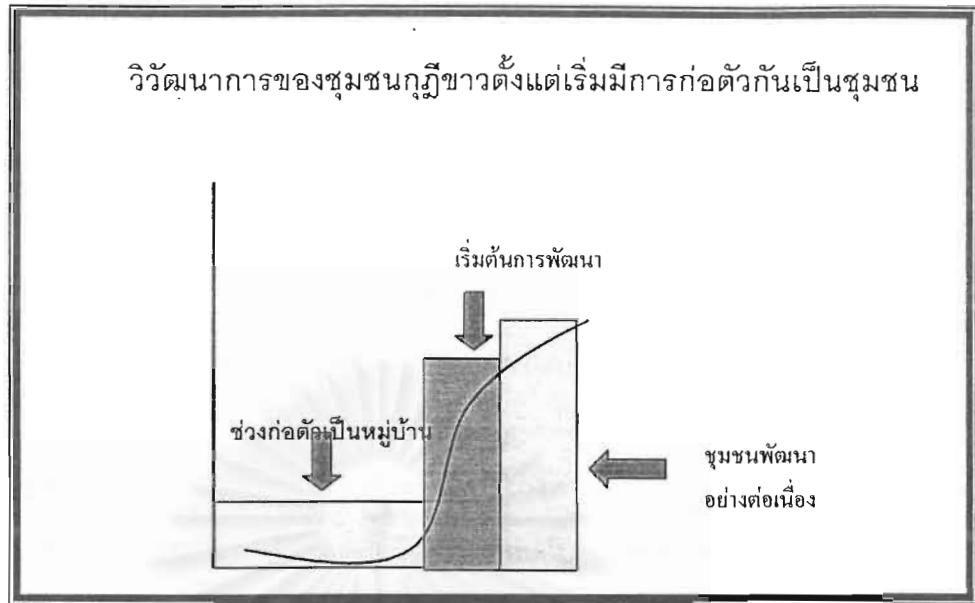
การศึกษาเรื่องกลยุทธ์การสื่อสารอันนำไปสู่การก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนา ของชุมชนมุสลิม กุฎีขาว มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาชุมชน และเพื่อต้องการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนา ของชุมชนอิสลาม กุฎีขาว โดยใช้หลักการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสังเกต และวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับชาวบ้านในชุมชนทั้งสิ้น 35 คน โดยแบ่งเป็นคณะกรรมการชุมชน 3 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน และชาวบ้านในชุมชนอีก 10 คน โดยแบ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. วิวัฒนาการของชุมชน
2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาชุมชน
3. สื่อที่ใช้ในชุมชน
4. พัฒนาการการใช้สื่ออันนำไปสู่การก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนา
5. กลยุทธ์การใช้สื่อในชุมชน
6. เป้าหมายการใช้สื่อขององค์กรชุมชน

ผลการวิจัย

1. วิวัฒนาการของชุมชน

ปัจจุบันมีชุมชนที่เคยถูกเรียกว่าชุมชนแออัดเป็นจำนวนมากที่เริ่มมีการพัฒนาตัวเองขึ้นมาเพื่อความอยู่รอดของชุมชน ซึ่งชุมชนส่วนใหญ่ เพื่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนนั้นๆ จะประสบผลสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตัวเองนั้นจะประสบผลสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตัวเองนั้น ชาวชุมชนนั้นๆ ต้องมีความต้องการที่จะพัฒนาชุมชนของตัวเองเป็นพื้นฐานเสียก่อน โดยอาจจะจะมีผลมาจากความกดดันที่เกิดขึ้นภายในชุมชน และแรงสนับสนุนจากบุคคลภายนอก และทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกพร้อมขึ้นมา สิ่งเหล่านี้จะเป็นส่วนผลักดันให้เกิดเป็นชุมชนพัฒนาในที่สุด ดังแสดงไว้ในแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงลักษณะวิวัฒนาการของการก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนา

จากการศึกษาผลการศึกษา สามารถนำไปสู่การสรุปของวิวัฒนาการของชุมชนได้ ดังนี้

1. เริ่มตั้งแต่มีการรวมตัวกันเป็นชุมชน ชุมชนกุฎีชาวเป็นชุมชนมุสลิมที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของชาวมุสลิมที่อพยพโยกย้ายถิ่นฐานมาจากกรุงศรีอยุธยา ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวอยู่บริเวณคลองขาวหลวง ฉะนั้นชุมชนแห่งนี้เดิมจึงมีชื่อว่า "หมู่บ้านขาวหลวง" แต่ปัจจุบันนี้ชื่อของหมู่บ้านบางคลองแห่งนี้ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น "กุฎีชาว" ก็เนื่องจากในช่วงการก่อสร้างชุมชนแห่งนี้ได้มีพ่อค้ามุสลิมที่ชื่อ "โต๊ะหยี" ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ได้รวบรวมสมัครพรรคพวกมาสร้างมัสยิดซึ่งมีลักษณะเป็นทรงไทยคล้าย ๆ อุโบสถในพุทธศาสนา และตัวมัสยิด ทาสีขาวทั้งหลัง ดังนั้นหมู่บ้านแห่งนี้ก็ถูกเรียกว่ากุฎีชาวกันต่อ ๆ มา ซึ่งมีคนอาศัยอยู่ไม่มากนัก แต่ต่อมาชุมชนเริ่มขยายตัวจนมีคนมากขึ้นอย่างทุกวันนี้

"ชุมชนแห่งนี้มีอายุมากกว่า 200 ปี ถึงเมื่อก่อนยังไม่มีรูปร่างหน้าตาอย่าง ทุกวันนี้ แต่ก็ถือว่าเป็นจุดกำเนิดของชุมชน ตั้งแต่สมัยธนบุรีโน้น ส่วนมัสยิดหลังนี้มีอายุยาวนาน สร้างขึ้นราว ๆ สมัยเริ่มสร้างกรุงเทพฯ แต่ตอนนั้นก็มีคนอยู่ไม่มากเท่าไหร่นัก แต่พอ อยู่ ๆ ไปมันก็มีคนมากขึ้นไปเอง"

“พ่อแม่เล่าให้ฟัง ชุมชนนี้อายุนานมาแล้ว ตั้งแต่สมัยพระเจ้าตาก เขายังเล่าว่า บรรพบุรุษเรามาจากอยุธยาตอนกรุงแตก แต่มาช่วยพระเจ้าตากกอบกู้บ้านเมือง เราเลยได้ที่ตรงนี้ เอาไว้อยู่อาศัยกัน ส่วนคนที่สร้างมัสยิดไม่รู้ทำไมสร้างเหมือนโบสถ์เลย แล้วทาสีขาวทั้งหมดเราเลย เรียกว่า “กุฎีขาว” กุฎีก่อนน่าจะคล้ายคำว่า “กุฎี” ส่วน “ขาว” ก็มาจากสีขาวทั้งหลาย”

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีอาวุโสในชุมชนจะเห็นได้ว่า ผู้อาวุโสในชุมชนแห่งนี้ มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง มีความจำเป็นเลิศ สามารถเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ซึ่งผู้สูงอายุจำนวน 5 คน ในชุมชนเล่าเรื่องราวความเป็นมา รวมทั้งสภาพเดิมของชุมชนให้ฟัง คล้ายคลึงกัน ส่วนในช่วงที่มีการก่อตั้งเป็นหมู่บ้าน อาชีพหลัก ๆ ของคนแถวนี้ก็คือ อาชีพประมง, ช่างไม้, อาชีพค้าขาย ซึ่งมีรายได้พออยู่พอกิน เมื่อเทียบกับสภาพเศรษฐกิจในสมัยนั้น ๆ

“ตอนนั้นคนในหมู่บ้านก็มีอาชีพประมง เพราะหมู่บ้านอยู่ใกล้คลอง มีบางคนก็ไปรับผลไม้จากสวนใกล้ ๆ นี้พายเรือเอาไปขายแถวคลองอื่น ๆ ละแวกนี้ อาชีพสมัยก่อนก็จะมีอยู่แค่นี้แหละ”

“อาชีพประมง เป็นอาชีพที่คนแถว ๆ นี้ถือเป็นอาชีพหลัก จับปลาได้ก็เอาไปขายบ้าง แลกสิ่งของเครื่องใช้บ้าง ก็พอจะอยู่กันได้ เพราะสมัยก่อนอะไร ๆ มันก็ไม่ได้แพงขนาดนี้”

“พ่อของป้าเล่าว่า เมื่อก่อนพายเรือไปทางคลองต่างๆ เอาผลไม้ไปขาย เพราะเมื่อก่อนบริเวณใกล้ ๆ แถวนี้เป็นสวนปลูกผลไม้ รับประทานแล้วพายเรือไปขายตามคลองต่าง ๆ ได้เงินมาก็ให้ไป แต่ก็อยู่ได้ เพราะว่สมัยก่อนของถูกกว่านี้เยอะเยอะ”

จะเห็นได้ว่าเมื่อเริ่มมีการก่อตั้งชุมชนกุฎีขาวนี้ ชาวชุมชนในพื้นที่มีไม่มากนัก ต่างคนต่างอยู่อย่างสงบ โดยมีอาชีพประมงและค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นหลัก โดยบุคคลเหล่านั้นมีศาสนาอิสลามเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจตั้งแต่นั้นมา

2. ช่วงเริ่มต้นการพัฒนาชุมชน นับตั้งแต่มีการก่อตั้งหมู่บ้านคลองขาวหลวงขึ้นมา ระยะเวลาผ่านไปนานพอสมควร จนกระทั่งในปี 2500 เริ่มมีการรวมตัวกันของคนในชุมชนขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ว่าคนกลุ่มนี้จะช่วยผลักดันทำให้ชุมชนมีการพัฒนาตัวเองขึ้น ซึ่งกลุ่มบุคคลนี้มองว่า

ชุมชนชนที่ตัวเองอยู่ยังมีความล้าหลังอยู่มาก โดยกลุ่มคนเหล่านี้รวมกลุ่มกันขึ้นภายใต้ชื่อชมรม "ชาวคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญประโยชน์" โดยมีภารกิจหลักในการเน้นเรื่องการศึกษาของชาวชุมชนเป็นหลัก

"ตอนนี้เริ่มมีกลุ่มคนหนุ่มสาวในชุมชน เขาออกไปทำงานรับจ้างข้างนอก เขาก็เห็นสภาพแวดล้อมภายนอก แล้วก็มองมาที่ชุมชนของเราว่า ยังไม่เห็นมีอะไรขึ้นมา ชาวชุมชนก็ต่างคนต่างอยู่ ชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชนก็ไม่ดี เขาก็เลยคิดที่จะรวมตัวกันขึ้น"

"ตอนนั้นเด็ก ๆ ในชุมชนเริ่มที่จะต้องมีโอกาสอื่น ๆ เพิ่มเติม จึงออกไปรับจ้างขายของอยู่ตามสุรวงศ์, พายุรัตน์ บ้าง เขาก็มีโอกาสเห็นสภาพชีวิตนอกชุมชน แล้วก็หันมาดูแลชุมชนมันคนละเรื่อง และสิ่งที่เห็นว่าจะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนารุ่งขึ้นมากก็คือ เรื่องของการศึกษา"

นอกจากเรื่องของการศึกษา การรวมกลุ่มของคนในชุมชนขึ้นเป็นชมรม ยังส่งผลให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชนเพิ่มมากขึ้น

"กลุ่มหนุ่มสาวที่ก่อตั้งเป็นชมรมเหล่านี้จะให้ความสัมพันธ์กับเรื่องของการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยเขาจะพยายามหาทุนการศึกษามาให้เด็กในชุมชน หาอุปกรณ์การศึกษามาให้ โดยเขามองว่าถ้าคนในชุมชนมีการศึกษามากขึ้น ชุมชนย่อมที่จะเจริญขึ้นอย่างแน่นอน"

"นอกจากเรื่องของการศึกษาที่กลุ่มชมรมนี้พยายามหาทุน หาอุปกรณ์ การเรียนมาให้แล้ว เขายังมีการดูแลเรื่องสาธารณูปโภคต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นน้ำ ไฟ หรือเรื่องชีวิตความเป็นอยู่อื่น ๆ ที่ชมรมพอจะช่วยเหลือได้"

จะเห็นได้ว่าในช่วงนี้เริ่มมีการรวมตัวของคนในชุมชน จากกลุ่มคนหนุ่มสาวที่มีโอกาสได้ออกไปทำงานนอกชุมชน และเล็งเห็นความจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาเกิดขึ้น คนในชุมชนก็เริ่มมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน และร่วมมือกันเพื่อช่วยผลักดันให้ภารกิจของการพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

3. ช่วงที่มีการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มรูปแบบ โดยในช่วงเวลาดังกล่าวชุมชนได้เกิดองค์กรที่มีความเข้มแข็ง และมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาชุมชนคือ มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้นมา ซึ่งคณะกรรมการชุมชนที่จะเข้ามาดูแลชีวิตความเป็นอยู่ ทั้งหมดแทนชมรมชาวหมู่บ้านคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญประโยชน์ และเป็นกลุ่มองค์กรชุมชนที่ภาครัฐให้การสนับสนุน คณะกรรมการชุมชนจะดูแลสภาพแวดล้อม ชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

1. คณะกรรมการชุมชน ซึ่งเป็นองค์กรที่ถูกตั้งขึ้นมาโดย การเคหะแห่งชาติ ซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลสภาพแวดล้อม ชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในชุมชน ปัจจุบันคณะกรรมการชุมชนกลุ่มนี้ได้ขึ้นตรงต่อสำนักงานเขต และชาวชุมชนเป็นผู้เลือกบุคคลเหล่านี้เข้าไปปฏิบัติงานโดยคณะกรรมการชุมชนจะให้ความสำคัญกับการพัฒนา - สภาพแวดล้อม - คุณภาพชีวิต - การศึกษา - กิจกรรมที่ ส่งเสริมการพัฒนาต่าง ๆ

“เมื่อประมาณปี 2536 ทางการเคหะแห่งชาติได้ดำเนินการปรับปรุงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนทั่วกรุงนี้ รวมทั้งชุมชนกุฎีขาว โดยได้แต่งตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้นมา โดยใช้วิธีการออกแบบสอบถามไปยังชาวบ้านทั้งหมด โดยให้ชาวบ้านลงชื่อว่าจะเลือกใคร โดยคัดเลือกมาทั้งหมด 9 คน ใครที่ได้คะแนนสูงสุด 9 คน ก็ได้รับการแต่งตั้ง คณะกรรมการชุดแรกก็พัฒนาชุมชนจากเดิมทางเดินในชุมชนเป็นสะพานไม้สูง ๆ ด้านล่างมีพื้นแฉะ ก็เปลี่ยนเป็นเทพูน ไฟฟ้า ประปา ก็เริ่มเข้ามา ในช่วงนี้ชีวิตความเป็นอยู่ก็ดีขึ้น พอปี 2530 การเคหะฯ เขาก็โอนให้ กทม. และ กทม. ก็มีนโยบายใหม่ว่า ต่อไปเลือกคณะกรรมการชุมชนจะต้องหย่อนบัตร และมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 12 คน มีสำนักงานเขตเป็นที่เลี้ยง เรื่องสาธารณูปโภคต่าง ๆ ได้รับความช่วยเหลืออย่างดี รวมทั้งเรื่องการศึกษาของเด็ก ๆ ในชุมชนด้วย”

“คณะกรรมการชุมชนชุดปัจจุบันที่ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากก็คือ เรื่องของการศึกษา เรื่องของเด็ก ๆ ในชุมชนที่ผ่านมาจะจัดโครงการสอนหนังสือเด็กในชุมชนตอนเย็น ๆ โดยเชิญนักศึกษาจากสถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้ามาสอนเด็ก ซึ่งเด็กให้ความสนใจดีมาก และผลการเรียนในเทอมต่อ ๆ ไปก็ดีขึ้น รวมทั้งการหาทุนการศึกษาสนับสนุนให้เด็ก ๆ ที่มีฐานะยากจนมีโอกาสเรียน และเรื่องยาเสพติดเราจะให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะผมมองว่าเด็ก ๆ เหล่านี้แหละ เขาก็จะขึ้นมาแทนพวกผม มาสร้างความเจริญให้กับชุมชนเราต่อไป เราจึงให้เขาเต็มที่เพื่อเขาจะได้เป็นเด็กที่มีศักยภาพของชุมชน และของสังคมในอนาคต”

2. สมาคมชาวหมู่บ้านคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นกลุ่มที่พัฒนามาจากชมรม ชาวหมู่บ้านคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งเมื่อมีคณะกรรมการชุมชนขึ้น งานที่ชมรมเคยดูแลทั้งหมดก็โอนให้คณะกรรมการชุมชนเป็นผู้ดูแล และจดทะเบียนชมรมขึ้นเป็นสมาคม ซึ่งมีบทบาทในการดูแลเรื่องสาธารณะกุศล ฌาปนกิจของคนในชุมชน โดยสมาคมจะให้ความช่วยเหลือสมาชิกของสมาคม ในกรณีที่เสียชีวิต รวมทั้งช่วยสนับสนุนงานของคณะกรรมการชุมชน ในเรื่องการจัดหาทุนการศึกษาต่าง ๆ

"ถึงแม้ชมรมได้ก่อตั้งขึ้นมาแล้ว แต่เมื่อมีคณะกรรมการชุมชนที่ทางภาครัฐแต่งตั้งขึ้นมาเพื่อให้ดูแลเรื่องต่าง ๆ ในชุมชน ชมรมก็โอนงานทั้งหมดไปให้เขา แล้วเราก็ตั้งเป็นสมาคม ซึ่งเป็นนิติบุคคล ดำเนินงานเรื่องของการช่วยเหลือสมาชิก เวลาที่เจ็บไข้ได้ป่วยหรือเสียชีวิต โดยสมาชิกเสียเงินให้สมาคมเดือนละ 10 บาท เวลาสมาชิกป่วยเราก็จะนำเงินตรงนี้ไปจัดซื้อของเยี่ยม และสมาชิกที่เสียชีวิตเราก็จะจ่าย 3,000 บาทให้เขา ซึ่งจะเป็นการช่วยเหลือชีวิตความเป็นอยู่อีกทางหนึ่ง"

3. คณะกรรมการมัสยิด ถึงแม้ชุมชนแห่งนี้จะนับถือศาสนาอิสลามก็ตาม แต่ในสมัยตั้งแต่เริ่มก่อตั้งเป็นหมู่บ้าน และพัฒนาเป็นชุมชนในช่วงแรก เรื่องการศาสนาก็เป็นเรื่องของทุกคนที่จะต้องดูแลเอาใจใส่ด้วยตัวเอง และทุกคนก็ยึดถือตามคำสอนของศาสนา แต่เมื่อชุมชนเริ่มพัฒนาขึ้นในระยะเวลาไล่เลี่ยกันกับการแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชนชุดแรก ก็เริ่มมีการแต่งตั้งและเลือกตั้งคณะกรรมการมัสยิดขึ้น โดยคณะกรรมการจะประกอบด้วยอิหม่าม (สมภาร) กอเต็ม (พระครู) และมิหรั่น และได้มีการเลือกตั้งชาวบ้านในชุมชนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสมทบ ซึ่งคณะกรรมการชุดนี้จะดูแลเรื่อง ดังนี้

1) การทำพิธีละหมาดในมัสยิด ซึ่งในแต่ละวันชาวมุสลิมต้องมีการละหมาดกันทั้งสิ้น 5 ครั้ง

2) ดูแลศาสนกิจ ตามวันสำคัญทางศาสนาของอิสลาม พร้อมทั้งเชิญชวนให้ชาวชุมชนเข้าร่วมปฏิบัติศาสนกิจนั้น ๆ ซึ่งในปีหนึ่งชาวชุมชนจะมีการปฏิบัติศาสนกิจหลายโอกาส ตลอดจนการปฏิบัติพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเกิด หรือตาย เป็นต้น

3) เชิญชวนชาวชุมชนให้เข้าร่วมทำบุญบำรุงมัสยิดในโอกาสต่าง ๆ คณะกรรมการมัสยิดจำนวน 5 ท่านที่ได้ทำการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ได้เล่าให้ฟัง

“คณะกรรมการมัสยิดก็ต้องทำงานเกี่ยวกับเรื่องของศาสนาเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการประกาศเวลาละหมาดในแต่ละวัน หรือการดูแลศาสนกิจในแต่ละปีที่ชาวชุมชนต้องปฏิบัติถึง 3 วาระสำคัญ ครั้งแรกก็จะเป็นการทำพิธี ฮัจยี ซึ่งจะเป็นการทำไปพร้อม ๆ กับที่เมกกะ วาระที่ 2 ก็คือ การถือศีลอดอาหาร 30 วันเต็ม งานสุดท้ายก็จะเป็นงานรื่นเริงหลังจากที่เสร็จการถืออดมาตลอด 3 วัน โดยเป็นการทำบุญใหญ่ หรือเมื่อช่วงปลายปีที่ผ่านมา เรามีการบูรณะมัสยิดซึ่งมีอายุกว่า 200 ปี เราต้องใช้เงินมาก เราก็ต้องขอบริจาคกับชาวชุมชน ซึ่งก็ได้เงินมาพอสมควร เพราะการบริจาคให้ศาสนาถือเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ของชาวมุสลิม”

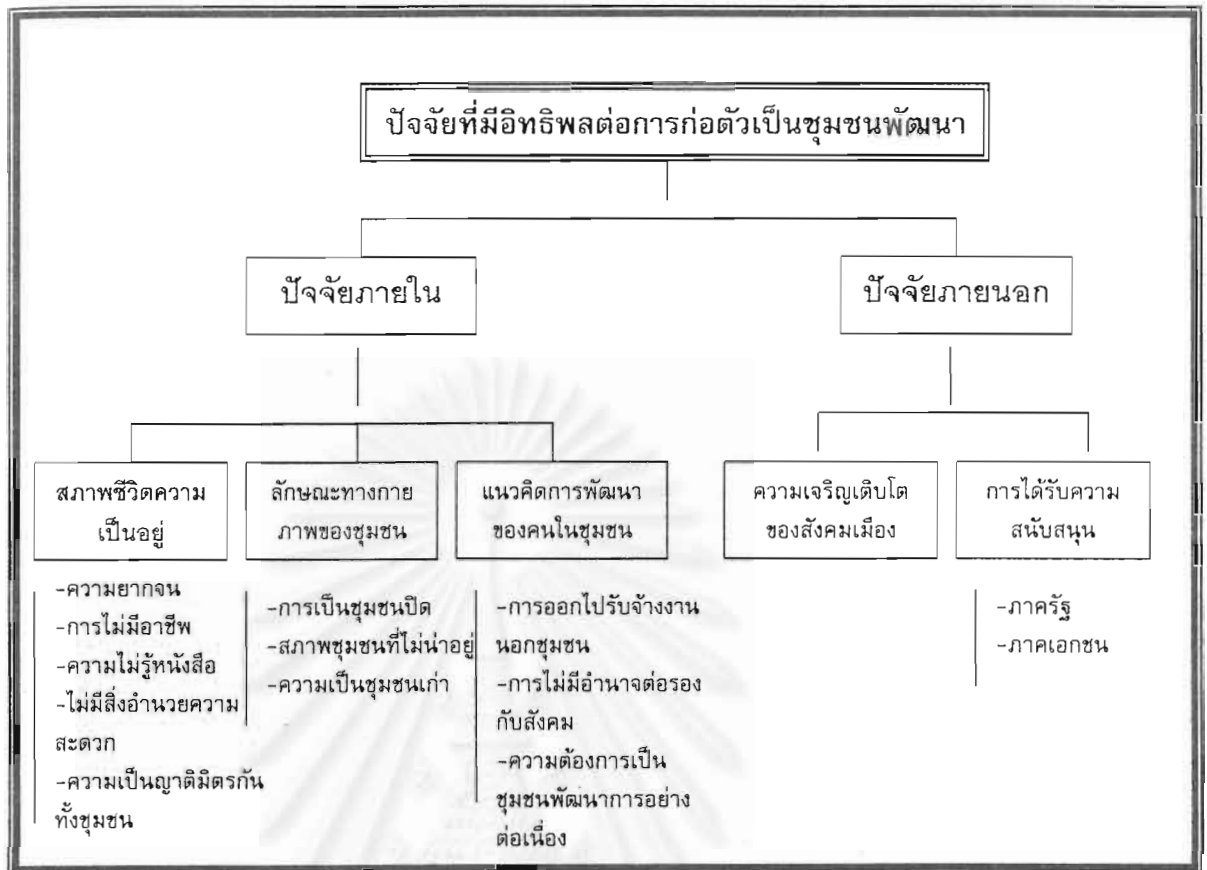
“ช่วงไหนที่มีคนตายในชุมชน เราก็ต้องเป็นธุระให้เรื่องการสวดในมัสยิด และเชิญชวนชาวบ้านเข้ามาร่วมในพิธี เพื่อขอโหลิ และขอให้พระเจ้าเมตตา ถ้ามีโทษก็ขอให้เบาบางลง หรือช่วงที่มีเด็กเกิดในชุมชนก็จะมีสวดในมัสยิด เพื่อรับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาอิสลาม”

จากผลการศึกษา จะเห็นได้ว่า ชาวชุมชนภูเขียว จะมีองค์กรชุมชนถึง 3 องค์กรที่ดูแลสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ที่ครอบคลุมทั้งในเรื่องของการดำรงชีวิต รวมถึงเรื่องของศาสนาที่เป็นส่วนสำคัญของการดำรงชีวิตของชาวชุมชนเช่นเดียวกัน

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการก่อตัวขึ้นเป็นชุมชนพัฒนา

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการก่อตัว เป็นชุมชนพัฒนาภูเขื่อนนั้น เพื่อต้องการทราบว่า การที่ชุมชนแห่งนี้มีความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบที่ดีขึ้น รวมทั้งการก่อตั้งกลุ่มองค์กรชุมชนขึ้นนั้น มีเหตุผลหรืออิทธิพลมาจากปัจจัยใดบ้าง จากการศึกษาพบปัจจัยต่าง ๆ ดังได้แสดงไว้ในแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 : ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนา

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนาภูมิลักษณ์นี้ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ปัจจัยที่มีเกิดจากภายในชุมชน และปัจจัยที่เกิดจากภายนอกชุมชน และจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพล และส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนมากที่สุดคือ ปัจจัยภายในชุมชนเอง ส่วนปัจจัยภายนอกชุมชนเป็นส่วนสนับสนุนให้การพัฒนาสามารถดำเนินการได้ ทำให้ก่อตัวอย่างรวดเร็วขึ้น จากแผนภูมิที่ 2 สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายใน คือ สิ่งที่มีอิทธิพลและมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ชุมชนก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนาอันเกิดจากสิ่งที่เป็นอยู่ หรือเกิดขึ้นภายในชุมชน ซึ่งสามารถแยกย่อยออกมาได้อีก 3 ประการ ดังนี้

1. สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญอันนำไปสู่การพัฒนาชุมชน จากการศึกษาชาวชุมชนจำนวนถึง 12 คน ให้เหตุผลว่า ส่วนหนึ่งที่ชุมชนพัฒนา

ขึ้นมาได้จนถึงทุกวันนี้ ก็เนื่องมาจากสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ซึ่งจากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า สภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างสูงได้แก่

- การมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากจน
- การไม่มีอาชีพที่มั่นคง
- ระดับชั้นการศึกษาที่ต่ำของคนในชุมชน
- ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิต
- การนับถือศาสนาเดียวกัน (ศาสนาอิสลาม)ชุมชน

การมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากจน ความยากจนเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ผลักดันให้ชุมชนเกิดการพัฒนา เพราะชาวบ้านในชุมชนในสมัยก่อนทุกบ้านเป็นชาวบ้านที่มีความเป็นอยู่ที่ยากจน ไม่มีรายได้เป็นกอบเป็นกำ ถ้าทำงานหรือออกไปรับจ้างก็จะมีเงินมีทองใช้ไปบ้างชั่วคราว ซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้เล่าเรื่องราวในสมัยก่อนให้ฟังว่า

“เมื่อก่อนยากจน ไม่มีอาชีพเป็นเรื่องเป็นราว หาปลา ขายของเล็ก ๆ น้อย ตอนนั้นก็พออยู่ได้หรอก แต่ถ้าเป็นเดี๋ยวนี้ก็คงลำบาก ตอนนั้นคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนก็ไม่ได้ทำอะไร แต่ก็มีลูกหลานที่เขาจ้างการทำงานเป็นหลักแหล่งดูแลอยู่”

การไม่มีอาชีพที่มั่นคง เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่ง เนื่องจากชาวชุมชนกุฎีขาวในช่วงเริ่มต้นก่อตั้งเป็นชุมชนนั้น อาชีพที่ชาวชุมชนกุฎีขาว ทำเพื่อหารายได้ให้ตนเองและครอบครัว คืออาชีพประมง หาปลาในแม่น้ำเจ้าพระยาหรือในคลองบางหลวง บ้างก็ค้าขายผลไม้ตามฤดูกาล ซึ่งไปรับมาจากสวนในบริเวณใกล้ ๆ บางกลุ่มก็ออกไปรับจ้างทำงานข้างนอกชุมชน ซึ่งแต่ละคนก็จะไม่มีอาชีพเป็นมั่นคง อาชีพที่ทำก็แล้วแต่ในโอกาสที่ตนจะทำได้

“เมื่อก่อนก็ทำอาชีพประมง หรือไม่กี่หาผัก ผลไม้พายเรือไปขายตามที่ต่างๆ ใครที่ไม่ได้ทำอะไรก็จะออกไปรับจ้างเขาแถวร้านแขกที่พาหุรัดบ้าง สุรวงศ์ บ้างหรือมีงานอื่นๆ ก็ทำไปไม่ได้สนใจว่าต้องเป็นงานอะไร แต่ต้องทำเพราะไม่งั้นเราและครอบครัวจะลำบาก ใครทำงานที่ไหนก็มาชักชวนกันไป”

จากการสังเกตพบว่า ปัจจุบันผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนยังมีค้าขายเล็กๆ น้อยๆ อย่างกรณีของคุณยายสำเนียง จอนสุข ซึ่งมีฝีมือในการทำอาหาร ทำขนม วันไหนที่คุณยายรู้สึกตัวตัวเอง

อยากทำอาหารรับประทาน คุณยายก็จะทำจำนวนมาก ๆ เพราะว่าชาวบ้านคนอื่นในหมู่บ้านอยาก จะรับประทานก็จะได้อาหารได้ แต่อาหารที่คุณยายทำก็เป็นอาหารที่หารับประทานไม่ได้โดยทั่วๆ ไป

ระดับชั้นการศึกษาต่ำของคนในชุมชน จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คน จากทั้งหมด 35 คน ให้ความเห็นว่าการไม่รู้หนังสือเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่ง ที่ชาวบ้าน บอกว่าทำให้ชุมชนไม่เกิดการพัฒนาและเพราะการไม่รู้หนังสือ ส่งผลให้เกิดปัจจัยอื่น ๆ ตามมา ไม่ ว่าจะเป็นความยากจน การไม่มีอาชีพที่มั่นคง และการไม่มีความรู้ทำให้ชุมชนไม่เกิดการพัฒนา

“สิ่งหนึ่งที่คิดกันแล้วมองว่า เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ชุมชนไม่ค่อยเจริญก็คือ การที่ คนในชุมชนเรามีการศึกษาน้อย ใครเขาทำอะไรก็ติดตามไม่ทัน เราจึงมองว่า ถ้าเราพัฒนาชุมชน เรา ควรจะให้ความสำคัญเรื่องการศึกษาก่อนจะดีที่สุด พอทุกคนมีการศึกษาดี อาชีพการงาน เงิน ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นก็จะตามมา โดยเมื่อเริ่มก็ตั้งขมรมคิดกันว่าเด็กในชุมชนต้องจบอย่างต่ำ ม.3 ต่อมาก็อยากให้จบ ปวช. ปวส. และปัจจุบันปริญญาตรี ตั้งแต่เริ่มตั้งชุมชนปี 2500 จนปัจจุบัน มีเด็กในชุมชนจบปริญญาตรีแล้วกว่า 60 คน”

จากการศึกษาเพิ่มเติมพบว่า ที่ชาวบ้านคิดว่าการศึกษาในสมัยก่อนนั้นยังต่ำ เพราะ ว่าชาวชุมชนในยุคก่อนๆ จะไม่ได้เรียนหรือถ้าเรียนก็ไม่เกินชั้น ป.4 เท่านั้น แต่ในยุคต่อมาคนที่ ต้องการใฝ่หาความรู้เพิ่มเติม ก็จะมาเรียนต่อเพื่อให้ตัวเองมีความรู้เพิ่มขึ้น

ความไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งเหล่านี้ก็เป็นผลต่อเนื่องมาจากความเป็นคน ยากจน และการไม่มีอาชีพ ซึ่งชาวชุมชน จำนวน 5 คนจาก 35 คน บอกว่า เมื่อก่อนชุมชนไม่มีสิ่ง อำนวยความสะดวก หรือสาธารณูปโภคใด ๆ เลย ไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า น้ำประปา หรืออื่น ๆ ในขณะที่ หลาย ๆ ที่เขามีสิ่งเหล่านี้กันหมดแล้ว สิ่งนี้จึงเป็นแรงจูงใจที่ชาวชุมชนต้องการให้เกิดกับตนและชุม ชนของตน

“เมื่อก่อนไม่เหมือนอย่างนี้หรอก น้ำ ไฟ อะไร ๆ ก็ไม่มี สมัยนี้พัฒนาขึ้นเยอะ ทุกบ้านก็ มีทั้งตู้เย็นหมดแล้ว เด็กสมัยนี้โชคดี สมัยผมเด็ก ๆ ไม่มีอะไรเลย แต่ตอนนั้นมันก็พออยู่กันได้ ก็ อยากรู้กับเขา แต่ก็ไม่มีเงินซื้อหรอก”

จากการสังเกตปัจจุบันทุกครัวเรือนในชุมชนมีสาธารณูปโภค ไม่ว่าจะเป็น ไฟฟ้า น้ำ ประปาใช้ครบถ้วนทุกครัวเรือน

การนับถือศาสนาเดียวกัน (ศาสนาอิสลาม) ความเป็นญาติพี่น้องกันทั้งชุมชน เนื่องจากชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนที่มีอายุยาวนาน และนับถือศาสนาอิสลาม 99% ของจำนวนชาวบ้านในชุมชน และจากหลักคำสอนหรือความเชื่อทางศาสนาอิสลาม คือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามทุกคน ต้องแต่งงานกับผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามด้วยกัน จากการศึกษาพบว่าในอดีตช่วงเริ่มก่อตั้งชุมชนนั้นจะมีตระกูลของคนในชุมชนอยู่ประมาณ 10 ตระกูล และ 10 ตระกูลนี้ก็แต่งงานไขว้กันไปมา แต่ปัจจุบันอาจจะมีตระกูลต่าง ๆ ในชุมชนมากขึ้น เนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ 6 พรบ.นามสกุลขึ้น

สำหรับเรื่องของการนับถือศาสนาเดียวกัน ถือเป็นอีกเหตุผลอีกประเด็นหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาชุมชนเกิดงายขึ้น เนื่องจากการนับถือศาสนาอิสลามตามหลักคำสอนแล้วนั้น ต้องมีการละหมาด 5 ครั้งต่อวัน ซึ่งการละเมิดนั้นชาวบ้านมักจะมารวมกันทำที่มัสยิด ซึ่งชาวบ้านก็ได้พบประสังสรรค์กันอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้เกิดความเป็นกลุ่มก้อนกันมาโดยตลอด และศาสนาอิสลามคำสอนในเรื่องการมีครอบครัวก็กล่าวไว้ว่า ต้องแต่งงานกับคนที่ศาสนาเดียวกันเท่านั้น ทำให้คนในชุมชนแต่งงานไขว้กันไปมา ฉะนั้นชาวชุมชนภูเขียวทุกคนก็คือ ญาติพี่น้องกัน ความรักใคร่กลมเกลียว ย่อยจะมีมาก ปัจจัยนี้ก็ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นได้ง่าย

“...คนในชุมชนจะว่าไปก็พี่น้องกัน เมื่อก่อนมีกันอยู่ประมาณ 10 ตระกูล แต่งงานกันวนไปวนมา แต่ตอนนี้อาจมีหลายนามสกุลเพราะตั้งกันสมัย ร.6 แต่จริง ๆ ก็มาจากต้นตอเดียวกันนั่นแหละ เพราะศาสนาเขาบัญญัติไว้เช่นนั้น “ทุกคนเป็นพี่น้องกัน และศาสนาเราก็สอนให้รักคนที่นับถือศาสนาเดียวกัน นับถือพระเจ้าองค์เดียวกันเปรียบเป็นพี่น้อง”

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า เรื่องของการศึกษาเป็นเรื่องที่ชาวชุมชนให้ความสำคัญ และเรื่องนี้ก็นำมาเป็เหตุผลหลักในการก่อตั้งเป็นชมรม ชาวหมู่บ้านคลองบางหลวง ผู้บ้านพิญประโยชน์ โดยให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาการศึกษาเป็นหลัก ในช่วงเริ่มต้น ยุคแรก ๆ ของการพัฒนาชุมชน จนกระทั่งปัจจุบันเด็ก ๆ ในชุมชนได้รับการศึกษา 100% เต็มของเด็กในชุมชนทั้งหมด

2. ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

ปัจจัยภายในอีกประการหนึ่งคือ ลักษณะทางกายภาพของชุมชน ซึ่งพอสรุปลักษณะทางกายภาพออกเป็น 3 ประการ คือ

- การเป็นชุมชนที่ปิด
- สภาพแวดล้อมที่ไม่น่าอยู่
- ความเป็นชุมชนเก่า

ก. การเป็นชุมชนที่ปิด การที่ชุมชนกุฎีขาวแห่งนี้เป็นชุมชนปิด อาณาเขตชุมชนตั้งแต่ดั้งเดิมไม่สามารถที่จะออกสู่ถนนใหญ่ได้ รวมทั้งเส้นทางภายในชุมชนรถก็ไม่สามารถที่จะเข้ามาถึงตัว ชุมชน ทำให้การเดินทางออกสู่ชุมชนภายนอกจำเป็นต้องใช้เส้นทางทางน้ำเพียงเส้นทางเดียว

จากการพิจารณาแผนที่ของชุมชน และการสำรวจสภาพของชุมชนในปัจจุบันของผู้วิจัยผลที่ได้ปรากฏว่า ชุมชนแห่งนี้ปัจจุบันมีการเดินทางเพื่อออกสู่ชุมชนภายนอก 2 ทาง คือ ทางทิศเหนือ เดินผ่านชุมชนวัดกัลยาณ์ออกไปเพื่อออกสู่ถนนใหญ่ ส่วนทางทิศใต้ ออกสู่บริเวณชุมชนโรงครามไกล้ ๆ กับ สน.บุปผาราม เพื่อออกสู่ถนนใหญ่ ซึ่งเป็นเส้นทางที่ได้สร้างขึ้นใหม่เมื่อเริ่มก่อตั้งเป็นชุมชน สำหรับในช่วงเมื่อมีการก่อตั้งชุมชน และยังไม่มีการพัฒนาขึ้นนั้น ชาวชุมชนกุฎีขาวที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่จำนวน 6 คน เล่าให้ฟังคล้ายคลึงกันว่า สมัยก่อนการเดินทางออกไปติดต่อกับภายนอกนั้นใช้ทางบก และทางน้ำ สำหรับทางบกนั้นจะเดินเท้าผ่านป่าช้า และเมรุเผาศพกลางแจ้งของวัดกัลยาณ์เข้าออกจากชุมชน สำหรับทางน้ำจะลงเหนือบริเวณทำนบกั้นบริเวณคลองโรงสีด้านทิศเหนือของชุมชน

ลักษณะสำคัญอีกประการของการเป็นชุมชนปิด ทำให้การติดต่อสื่อสารกับสังคมภายนอกมีน้อยลง มีชาวชุมชน 8 คน ให้เหตุผลว่า การเป็นชุมชนปิดทำให้ชาวชุมชนกุฎีขาวเกิดการขวนขวายที่ต้องการจะช่วยเหลือกัน ทั้งด้านชีวิตความเป็นอยู่และการดูแลชุมชน และนำพาชุมชนที่มีอายุหลายร้อยปีให้ดำรงความเป็นชุมชนต่อไป ชาวบ้านหลายคนจึงเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครเพื่อดูแลชุมชนในเรื่องต่าง ๆ ที่เห็นชัดเจนก็คือ อาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย

"โอ้ย.....เมื่อก่อนจะไปไหนมาไหนที่ลำบาก ต้องเดินกันไกลเลยแหละ กว่า จะออกไปถนนใหญ่ ทางหลังวัดกัลยาณ์เมื่อก่อนเป็นป่าช้ามากแล้ว พวกเราจะไปไหนมาไหนตอนกลางวัน เวลากลางคืนก็ไม่ออกไปไหน เพราะเดินลำบาก"

“เมื่อก่อนเวลาป่าจะไปไหนมาไหน ป่าใช้เรือ เพราะว่าเราค้นเคยกับเรือมานาน แล้วก็สะดวกดี จากชุมชนก็เดินออกไปนิดเดียวก็ถึงท่าเรือ.... เดินทางก็ไม่ค่อยได้ไปไหนไกล ไปตลาดตรงปากคลองตลาดบ้าง ในคลองซอยแถวนี้ก็ซื้อข้าวของกลับมา.....แต่ตอนนี้ไม่ได้ใช้เรือแล้ว และก็ไม่ได้ออกไปไหนหรอก เพราะแก่แล้ว แต่คนในที่นี้ตอนที่เวลาออกไปข้างนอกก็มักจะออกไปทางวัดกัลยาณีย์ เพราะมันใกล้ถนนใหญ่มากที่สุด”

“คิดดูชุมชนเหมือนเกาะในทะเล มีแต่ผืนน้ำล้อมรอบ การดำเนินชีวิตก็ยากขึ้น จะค้าขายกันในชุมชนมันจะไปได้เรื่องอะไร มีคนอยู่ไม่กี่ร้อยคน มันจะมาซื้อกันได้ทุกวันหรือเปล่านั้น ถ้าใครจะเอามาจากไหน เพราะของที่ขายก็ไม่ได้มากมายอะไร การพัฒนาชุมชนมันจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้คนในชุมชนอยู่รอด ใครที่ไม่อยู่ที่จะออกไปหาสิ่งใหม่ ๆ ก็ลำบากขึ้น เพราะว่าทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชนเราก็ไม่มี จะนั่งรอนอนรออยู่ในชุมชนก็แย่แน่”

“ชุมชนเราเนี่ยกลัวเรื่องไฟไหม้มากเลย ถ้าเกิดไฟไหม้ขึ้นมา ระดับเพลิงก็เข้ามาไม่ถึงชุมชนเราจะลำบาก เพราะบ้านทุกบ้านอยู่ติดกันหมดเลย แต่เราก็มีข้อดีที่เราอยู่ใกล้แหล่งน้ำ เราก็เลยมาคิดกันว่าคนในชุมชนมีความรู้เรื่องการดับไฟ เวลาไฟไหม้ก็คงจะดี เราจึงรับสมัครชาวบ้านที่ต้องการเป็นอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ส่งไปฝึกกับกรมตำรวจ และเรายังไปปรับมอบเครื่องดับเพลิงมาไว้ในชุมชน ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีชุมชนนี้เกิดไฟไหม้ประมาณ 2 ครั้ง แต่ความเสียหายเล็กน้อย เพราะทุกคนช่วยกันดับไฟได้ก่อนไม่เกิน 10 นาที”

ข. สภาพชุมชนที่ไม่น่าอยู่ จากการศึกษาวิจัยพบว่า สภาพชุมชนที่เห็นอยู่ในปัจจุบันเป็นสภาพชุมชนที่ได้พัฒนาขึ้นมาอย่างมาก ชาวชุมชนจำนวน 25 คนบอกว่า เมื่อก่อนนี้สภาพชุมชนสกปรก ไม่น่าอยู่ บ้านเรือนก็อยู่กันแออัดมาก การสร้างบ้านก็ไม่ได้มาตรฐาน อยู่ ๆ กันไป สภาพเดิมตามที่ชาวบ้านเล่าให้ฟังคือ

“เมื่อก่อนทางเดินในชุมชนเป็นดินสูงประมาณเมตรครึ่ง ข้างล่างก็เป็นน้ำครำดำ ๆ เหม็น ๆ มีขยะอยู่ในน้ำครำมันทำให้น้ำเน่าขึ้น เน่าขึ้นทุกวัน พอเป็นอย่างนี้เวลาบ้านไหนมีขยะหรือสิ่งที่จะต้องทิ้งก็ทิ้งในน้ำ มันก็ยิ่งสกปรกเรื่อย ๆ ถ้าเข้ามาในชุมชนเมื่อก่อนละก็ส่งสัยทนกลิ่นไม่ไหวหรอก”

“เมื่อก่อนชุมชนนี้ปีหนึ่ง ๆ ก็จมอยู่ในน้ำประมาณ 4 เดือน เพราะชุมชนอยู่ใกล้แม่น้ำ เจ้าพระยา เวลาหน้าน้ำที่น้ำก็จะท่วมชุมชน โดยตอนนั้นลำบาก หลายบ้านเลยต้องมีเรือไว้ เวลาที่น้ำท่วมขยะสิ่งสกปรกทั้งหลายก็วนเวียนอยู่ในชุมชนนี้แหละ เพราะชุมชนเราปิดเกือบทุกทาง คราวนี้พอน้ำลด โอ้ย! ของสกปรกต่าง ๆ ก็อยู่ในชุมชนเรา สกปรกเลอะเทอะไปหมด”

สำหรับสภาพปัจจุบันของชุมชนแทบจะไม่เหลือสภาพเดิมข้างต้นเหลืออยู่เลย ปัจจุบันทางเท้าที่เดินเข้าสู่ชุมชนแห่งนี้ เป็นปูนมีความกว้างประมาณ 1 เมตร ไม่มีขยะหรือสิ่งสกปรกเหลืออยู่ สภาพแวดล้อมโดยรวมสะอาด เพราะแต่ละบ้านในชุมชนดูแลรักษาความสะอาดบ้านเรือน และบริเวณหน้าบ้านของตนเป็นอย่างดี ส่วนสภาพน้ำท่วมนั้นปัจจุบันไม่มี เพราะทางชุมชนได้ของบประมาณไปเพื่อสร้างคันกันน้ำ ซึ่งปัจจุบันคันกันน้ำนี้สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว และสามารถกันน้ำเวลาน้ำหลากให้กับชุมชนภูฎีขาวปราศจากภาวะน้ำท่วมได้เป็นอย่างดี

“ขยะในชุมชนตอนนี้เราได้ให้ทุกคนนำขยะมาวางไว้หน้าบ้าน และจะมีเจ้าหน้าที่มาเก็บไปทิ้งตามเวลา แล้วเราก็ให้ความรู้กับชาวชุมชนว่า พวกเศษอาหาร ขยะเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อทิ้งไว้มันก็จะนำพาเชื้อโรค หรือสัตว์ที่ไม่พึงประสงค์มาให้เรา เช่น หนู แมลงสาบ ฉะนั้นก็ขอความร่วมมือชาวบ้านอย่าทิ้งขยะไม่เป็นที่เลย บ้านเราก็จะได้ไม่อายไม่สกปรกรกรุงรัง”

“เราโดนน้ำท่วมแทบทุกปี ช่วงเวลาเดือน 10-12 เนี่ย เมื่อก่อนก็ต้องยอมทนสภาพ เพราะ ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร แต่เมื่อมีคณะกรรมการชุมชนเกิดขึ้นแล้ว เราก็ตกลงกันว่าจะของบกันมาทำคันกันน้ำป้องกันน้ำท่วม เราก็ได้งบมาแล้วก็จัดสร้างเสร็จเรียบร้อยมา 3-4 ปีแล้ว ตอนนี้ชุมชนก็สบายขึ้นน้ำไม่ท่วมเลย สิ่งสกปรก เชื้อโรคต่าง ๆ ที่มากับน้ำท่วมก็ไม่มี ดีกว่าสมัยก่อน ๆ เยอะ”

ค. ความเป็นชุมชนเก่า จากการศึกษาจะพบว่าชุมชนภูฎีขาวเป็นชุมชนเก่าที่มีอายุมากกว่า 200 ปี ซึ่งพื้นดินที่ชาวชุมชนภูฎีขาวอยู่นั้นเป็นที่ดินที่ได้รับพระราชทานมา ตั้งแต่สมัยพระเจ้าตากสิน ครั้งกรุงธนบุรี ซึ่งไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของ ครั้นต่อมาเมื่อมีการก่อตั้งมัสยิดขึ้น ทำให้ที่ดินบริเวณที่มีคนอยู่อาศัยก็เป็นหน้าที่ที่ผู้อยู่อาศัยต้องถือครอง แต่บริเวณใดที่ยังไม่มีผู้อยู่อาศัย มัสยิดจะเป็นผู้ดูแล และพื้นที่ทั้งหมดของชุมชนภูฎีขาว ไม่สามารถนำไปซื้อขายได้ แลกเปลี่ยนใด ๆ ได้

ต้องตกทอดเป็นมรดกให้ลูกหลานต่อ ๆ ไป จุดนี้จึงเป็นจุดสำคัญที่ทำให้ชุมชนเองมีความเป็นปึกแผ่น และชาวชุมชนส่วนใหญ่รับทราบประวัติความเป็นมาชุมชนของตนเอง ชาวบ้านจึงมีความภาคภูมิใจและรู้สึกรักและหวงแหนพื้นที่ที่ตัวเองอยู่มาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ซึ่งจุดนี้ทำให้ชุมชนแห่งนี้ไม่มีบุคคลแปลกปลอม หรือบุคคลอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนเข้าไปอยู่เลย และทำให้ชาวชุมชนอยู่เป็นกลุ่มก้อนตลอดมา

“ที่นี้เราได้กันมาเพราะพระเจ้าตากสิน ท่านให้เพราะความดีความชอบของชาวอิสลาม ที่ช่วยท่านต่อเรือ แล้วไปรบจนตีฝ่าวงล้อมทหารพม่า แล้วกอบกู้บ้านเมืองได้ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ดินแห่งนี้สมัยก่อน ๆ มีขุนนางอยู่กันตั้งหลายคน แต่ปัจจุบันนี้ไม่มีแล้ว”

“ที่ดินของชุมชนนี้ถือว่าเป็นที่ดินพระราชทาน เราอยู่กันมาตั้ง 200 กว่าปีแล้ว บ้านใครใครก็อยู่ไป ส่วนไหนที่ยังไม่ได้ปลูกเป็นบ้านก็อยู่ในความดูแลของมัสยิด ส่วนถ้าเป็นพื้นที่บริเวณมัสยิดนั้นแหละ ใครจะใช้พื้นที่ทำอะไรก็มาขอมัสยิดได้ แต่ห้ามใครเอาที่ดินพระราชทานนี้ไปขายเด็ดขาด ถือว่าทำผิดมาก”

“เราอยู่กันที่นี้มาตั้งแต่ปู่ ย่า ตา ยาย โดมาจำความได้ก็อยู่ที่นี่แล้ว พ่อแม่เล่าให้ฟังบ่อย ๆ ว่า ชุมชนเราอายุมากกว่า 200 ปี มัสยิดหลังนี้ก็ 200 ปี สร้างตั้งแต่สมัย ร.1 แล้วเราก็ยังอยู่กันได้มาจนทุกวันนี้ ทุกคนที่นี้โดยเฉพาะคนแก่เขารักที่นี้กันมาก แล้วเราก็จะรวมเป็นกลุ่มก้อนอย่างนี้ตลอดไป เพราะที่ดินที่เราอยู่ อยู่ได้ ทำมาหากินได้แต่ห้ามขายเด็ดขาด”

3. แนวคิดการพัฒนาของกลุ่มคนในชุมชน

การมีความคิดที่ต้องการจะพัฒนาชุมชนของคนในชุมชนเอง เป็นปัจจัยสำคัญอีกข้อหนึ่งที่สามารถทำให้ชุมชนก้าวหน้า เริ่มต้นการพัฒนาตัวเอง และมีการพัฒนาต่อเนื่อง มาจนถึงทุกวันนี้ จากการศึกษาพบว่าคณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการสมาคมชาวหมู่บ้านคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญประโยชน์ และคณะกรรมการมัสยิดชุดปัจจุบันบางส่วนคือผู้ที่ผู้นำและมีแนวคิดในการพัฒนา จนกระทั่งรวมตัวกันขึ้นมาเป็นชมรมชาวหมู่บ้านคลองบางหลวง ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาองค์กรแรกของชุมชนกุฎีขาวแห่งนี้ โดยกลุ่มบุคคลเหล่านี้จากการสัมภาษณ์มีด้วยกัน 5 ท่านที่เป็นกลุ่มแกนนำในช่วงแรก โดยทั้ง 5 คนกล่าวถึงประเด็นหลัก ๆ 2 ประเด็น ที่ทำให้เกิดความคิดที่จะพัฒนาชุมชนขึ้น คือ

1. การออกไปรับจ้างทำงานนอกชุมชน ในช่วงปี 2500 นั้น ชาวชุมชนเริ่มออกไปรับจ้างทำงานข้างนอกชุมชนมากขึ้น ทำให้พบเห็นประสบการณ์สิ่งต่าง ๆ มากมาย และจุดสำคัญจุดหนึ่งคือ มองเห็นว่ากรุงเทพมหานครเริ่มมีความเจริญขึ้นเรื่อย ๆ และการออกมารับจ้างทำงานต้องเจอกับเหตุการณ์ต่าง ๆ และถ้าจะต้องทำต่อไปเรื่อย ๆ ก็คงไม่ใช่สิ่งที่ดีนัก จึงมองว่าชุมชนที่ตัวเองอยู่ในขณะนี้ต้องมีการพัฒนาตัวเองขึ้น เพราะเช่นนี้จะต้องเกิดความลำบากมากขึ้นในอนาคต

“ตอนนี้มีกลุ่มหนุ่มสาวที่เขาก่อนออกไปรับจ้างทำงานข้างนอกวันหนึ่งก็ได้เงินไม่เท่าไรหรอก ขณะที่สังคมก็เจริญเติบโตขึ้น เขามองว่าที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะคนในชุมชนไม่ค่อยมีการศึกษาก็ต้องไปเป็นลูกจ้าง และถ้าไม่พัฒนาการศึกษาให้เด็ก ๆ รุ่นต่อไปในชุมชน ชุมชนเราก็คงจะแย่ จุดเริ่มต้นของการตั้งชมรมก็เกิดขึ้นจากคนกลุ่มนี้”

“ผมเป็นคนหนึ่งที่อยู่ในกลุ่มก่อตั้งชมรมครั้งแรก ตอนนั้นอายุประมาณ 18 ทำงานอยู่กับบริษัทฝรั่ง อีสเอเชีย ดีก็เป็นที่เด็กรับใช้ดูแลต่าง ๆ คือ Admin นั้นแหละ ตอนนั้นผมก็ไม่ได้เรียนสูงอะไรก็จบ ป.6 แต่โชคดีที่ผมขยัน ชอบเรียนรู้ ภาษาอังกฤษตอนแรกไม่รู้เรื่อง แต่อยู่กับฝรั่งก็ลองพูด ๆ ไป บวกกับความมั่นใจก็พอจะพูดกันได้ ฝรั่งเขาก็ชอบคนที่ขยันต้องการจะเรียนรู้ ก็ส่งผมไปอบรมเรื่องต่าง ๆ มากมาย ชีวิตผมก็ถือว่าดี แต่เมื่อกลับบ้านมาก็มามองคนในชุมชนรุ่น ๆ เดียวกันยังไม่เป็นโล่เป็นพาย แล้วก็มองเลยไปว่าต่อไปคนในหมู่บ้านเราจะอยู่กันยังไง ยิ่งหนังสือหนังสือก็เรียนน้อย เมื่อเราไปทำงานข้างนอกเรามองออกเลยว่าต่อไปไม่เรียนจะลำบาก เราก็เลยมาคิดกันกับเพื่อน ๆ ที่ออกไปทำงานข้างนอกด้วยกัน บอกว่ามารวมตัวกันตั้งชมรม แล้วดูแลเรื่องการศึกษากันเถอะ แล้วมันก็มีเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเป็นเรื่องรอง ๆ ลงมา”

2. การต้องการมีอำนาจต่อรองกับสังคม เหตุผลข้อนี้เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการรวมตัวของคนในชุมชนขึ้น การที่จะทำอะไรหรือทำภารกิจที่ใหญ่ ๆ เกิดตัว ย่อมจะดำเนินการคนเดียวไม่ได้ ถึงแม้เมื่อปี พ.ศ. 2500 รูปแบบของชุมชนยังไม่เกิด แต่การดำรงชีวิตอยู่ของชาวชุมชนกุฎีขาว ซึ่งอยู่ในพื้นที่เดียวกันมากกว่า 200 ปีแล้ว ย่อมมีความผูกพัน และการเป็นสมาชิกของสังคมกลุ่มหนึ่ง ผู้ก่อตั้งชมรมกลุ่มนี้มองว่าน่าจะได้รับความสะดวกจากสังคมบ้าง การรวมตัวกันเป็นชมรมจึงเกิดขึ้น เพื่อรวมพลังขอความช่วยเหลือในสิ่งที่จำเป็นจากสังคมภายนอก โดยเฉพาะเรื่องการศึกษา และการสุขภาพพลานามัย การรวมกลุ่มแกนนำชุมชนในช่วงที่ยังไม่ได้เป็นชุมชนอย่างแท้จริงนั้น ส่วนใหญ่เรื่องร้องขอคือ

- การขอสนับสนุนการศึกษาสำหรับเด็กในชุมชนจากบริษัทห้างร้านต่าง ๆ
- การติดต่อหน่วยแพทย์อาสาต่าง ๆ เข้ามาดูแลสุขภาพพลานามัยของคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน

"การตั้งชมรมขึ้นมาในช่วงแรก คนที่ทำงานรับจ้างอยู่ที่บริษัท ห้างร้านใด เขาก็มักจะขอทุนการศึกษาจากบริษัทของตัวเองมาให้เด็กในชุมชน แต่ถ้าเป็นขอลอย ๆ เขาก็ไม่เชื่อ ชมรมก็ต้องรวมตัวขึ้นไปชี้แจง และมีหลักฐานของบริษัทต่าง ๆ นั้น เขาสามารถตรวจสอบว่าเราเอาไปเป็นทุนการศึกษาจริง ไม่ใช่เข้ากระเป๋าพวกเราเอง ส่วนใหญ่เรามักไม่ผิดหวังเขาให้เราทุกครั้งที่ชอบไป"

"คนในชุมชนเราส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุเสียมาก ตอนที่ตั้งชมรมใหม่ ๆ นอกจากเรื่องการศึกษาเราก็ต้องดูแลเรื่องสุขภาพพลานามัยของคนในชุมชน ชมรมเราก็ได้ติดต่อไปยังหน่วยบริการสาธารณสุขในบริเวณ ขอความร่วมมือให้เขาเข้ามาตรวจ สมัยนั้นเปลี่ยนจากชมรมเป็นสมาคม เราก็มีหนังสือออกจากสมาคมไปเป็นเรื่องเป็นราว แล้วเราก็ได้รับความร่วมมือเขามาตั้งศูนย์ตรวจร่างกายให้ แล้วยังทั้งพวกยาสามัญประจำบ้านไว้ในชุมชนอีกด้วย"

จากการสังเกตลักษณะของกลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องก่อตั้งองค์กรชุมชนในช่วงแรกๆ นั้นจะมีลักษณะเป็นบุคคลที่พูดจาจะฉะฉาน มีหลักการ อีกทั้งเป็นผู้ที่ใฝ่หาความรู้ต่างๆ ใฝ่ตัวอยู่เสมอ อีกทั้งมีความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ชุมชนเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า

จะสังเกตได้ว่า การพัฒนาที่เกิดขึ้น ปัจจัยหนึ่งเกิดจากลักษณะ และความสามารถเฉพาะบุคคลของคนในชุมชนภูมิลำเนา และเหตุผลทั้ง 2 ประการนั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในยุคเริ่มต้นก่อนที่จะมีการก่อตั้งชุมชนขึ้นอย่างเป็นทางการ หรือจะเรียกได้ว่าเกิดขึ้นในยุคเริ่มต้นการพัฒนาชุมชนภูมิลำเนานั้นเอง

3. ความต้องการเห็นชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สำหรับปัจจัยในข้อนี้จากการศึกษาพบว่า กลุ่มแกนนำชุมชนในปัจจุบันทั้ง 3 ชุด จำนวนทั้งสิ้น 10 คน ให้ความคิดเห็นที่สามารถสรุปออกมาได้ว่าบุคคลเหล่านั้น ต้องการที่จะเห็นชุมชนมีความพัฒนาต่อไปเรื่อย ๆ โดยวิธีการที่บุคคลเหล่านี้สะท้อนออกมาคือ การพยายามคิด พยายามดำเนินการ กิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งกิจกรรมเปล่านั้นจะมีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ เป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดความ

สะดวกสบาย และก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีของชาวชุมชน และ กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อการพัฒนา ศักยภาพของคนในชุมชน โดยสามารถแบ่งแยกออกเป็น กิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนแห่งที่ได้ดำเนินการ มาแล้ว ดังนี้

1. ยุคเริ่มต้นก่อตั้งเป็นองค์กรเพื่อพัฒนาชุมชน

- การจัดให้มีทุนการศึกษาสำหรับเด็กในชุมชน
- การจัดให้มีอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย
- การจัดให้มีการรักษาพยาบาลของคนในชุมชน
- การช่วยเหลือยามที่มีชาวชุมชนเจ็บป่วย หรือเสียชีวิต
- การขอความช่วยเหลือจากกลุ่มองค์กรภายนอกเพื่อขอให้ติดตั้ง สาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา
- การดูแลช่วยเหลือ ชาวชุมชนในกรณีที่ชาวชุมชนร้องขอ

ฯลฯ

2. ยุคเริ่มมีการตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้น

- เริ่มขอความช่วยเหลือจากการเคหะในการปรับปรุงทางเดินในชุมชน
- เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกภายในชุมชนเพิ่มขึ้น เช่น โทรศัพท์
- ขอบประมาณในการสร้างคันกันน้ำป้องกันน้ำท่วม
- จัดให้มีการสอนหนังสือ, การบ้านเด็ก ๆ ในชุมชนทุก ๆ เย็น
- จัดหาทุนการศึกษา/สถานที่เรียนให้เด็กในชุมชน
- จัดให้มีกิจกรรมตามเทศกาลต่าง ๆ ภายในชุมชน
- ให้การสอดส่องดูแล และป้องกันปัญหาเรื่องยาเสพติด
- จัดให้มีการออกร้านแสดงสินค้า เพื่อนำรายได้มาบูรณะชุมชน
- จัดให้มีการสร้างลานกีฬา ลานดนตรี สำหรับเยาวชนในชุมชน
- สอดส่องดูแลสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชน ในกรณีที่เกิดมี ปัญหาขึ้น เร่งดำเนินการแก้ไข
- ประสานงานกับชุมชนภายนอก ทั้งราชการและเอกชน อันจะก่อ ประโยชน์ต่อชุมชน

ฯลฯ

กลุ่มผู้นำชุมชนในยุคแรก ๆ และยังเป็นกรรมการกลุ่มต่าง ๆ 4 คน ได้สะท้อนความคิดเห็นที่เป็นสิ่งก้าวหน้า และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนตลอดเวลาคือ

“ตั้งแต่เริ่มโตขึ้นมา ผมมีความคิดเสมอว่า อยากให้บ้านเราเจริญขึ้น เพราะตอนนั้นมองไปชุมชนรอบข้างเรา ๆ แยกที่สุด ตอนนั้นเหมือนความคิดเพื่อฝัน แต่ก็มีความเป็นไปได้ ก็เลยต้องใจว่าควรจะมีเพิ่มต้นกัน.....”

ผมเขียนไว้ในบัญญัติของสมาคมเลยว่า สมาคมจะทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ และสร้างสามัคคีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดขึ้นในชุมชน และเพื่อให้ชุมชนเรามีการพัฒนาต่อไป ทุกวันนี้ยังรู้สึกดีใจที่ชุมชนเราพัฒนามาได้จนทุกวันนี้ แล้วผมก็หวังว่าถ้ายังมีโอกาสช่วยพัฒนาชุมชนเราต่อไป ผมก็จะทำไปเรื่อย ๆ “

“ที่มาทำงานได้วันนี้ก็เพราะในยุคก่อน ๆ ที่เขาเริ่มก่อตั้งชมรม/สมาคม เขาให้เข้าไปช่วยงาน ถึงแม้ว่าเราจะเรียนไม่สูงนัก แต่ผมก็มีความคิดว่า ถ้าชาวภูเขียวได้รับการพัฒนาขึ้นไปเรื่อย ๆ ชุมชนเราก็ไม่เป็นภาระสังคม สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนี้ก็ก่อประโยชน์ให้กับชาวชุมชนทั้งนั้น โดยเฉพาะเรื่องของการศึกษาเรายังไม่ถึง ทุกวันนี้ใครเรียนมากก็สบายมาก ไม่ว่าจะเรียนโครงการสอนการบ้านเด็กในชุมชน ซึ่งเป็นโครงการที่เราจัดขึ้น เพื่อดูแลเด็กในชุมชนแทนพ่อแม่เขา เด็กเหล่านั้นเมื่อทำการบ้านเสร็จก็จะไม่หนีโรงเรียน เพราะปัญหาที่ผ่าน ๆ มาแล้ว ที่เรารับทราบนั้นเด็กหนีโรงเรียนเกิดจากการทำการบ้านไม่เสร็จ ทำได้เป็นส่วนใหญ่ และโครงการนี้ทำให้เรามีความสนิทสนมกับเด็ก เด็ก ๆ ก็จะช่วยเป็นหู เป็นตาแทนเรา ใครติดยา ใครหนีเรียน หรือใครทำไม่ดีไว้เราก็จะรู้หมด และจะได้ป้องกันปัญหาแต่เนิ่น โครงการนี้ทำให้เด็กในชุมชนมีผลการเรียนดีขึ้นแทบทุกคน ตอนนี้นำให้ความสำคัญกับเด็ก เรากำลังร่วมมือกับเขตเพื่อทำลานกีฬา ลานดนตรี ให้เด็ก ๆ เขาใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ตอนเด็ก ๆ ผมไม่ ค่อยได้เรียนมากนัก และเกเร ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ดี ตอนนี้มีโอกาสก็อยากให้เด็ก ๆ ในชุมชนมีโอกาสที่ดี นั้นหมายถึง อนาคตที่ดีในวันข้างหน้าเช่นกัน”

“ชาวบ้านที่นี่มักไม่ค่อยเรียกร้องอะไร มีอย่างไรก็อยู่อย่างนั้น แต่ตัวและคณะกรรมการมักจะต้องมองว่า ชุมชมเรายังขาดอะไรอยู่บ้าง ก็พยายามหามาให้ อย่างเรื่องการสร้างเขื่อนกันน้ำป้องกันน้ำท่วม ก็ไม่มีใครบ่นว่าเขื่อนน้ำท่วม ชาวบ้านเขาคงชิน แต่มันมีลู่วางที่จะทำได้ เราก็ลองดูแล้วมันก็ได้ หรือเรื่องการเรียนของเด็ก ๆ ในชุมชน เด็ก ๆ ระดับประถมกับมัธยมไม่ค่อยมีปัญหา เพราะเรียนที่โรงเรียนวัดกัลยาณร์ ศึกษานารี และทวีธาภิเศกได้ แต่พวกระดับ ปวช. ปวส.

บางทีลอบไม่ติด หรือติดแต่ไม่มีเงิน กรรมการก็ต้องออกโรงไปช่วยกันขอโรงเรียนบ้าง หรือขอให้เด็กคนนี้เรียนฟรี กรณีอย่างนี้มีบ่อย ตอนที่ผมก็กำลังศึกษาอยู่ว่าไอ้เงินกู้มีयाชาว่า มันจะนับมาเป็นเงินช่วยเหลือชุมชนได้หรือไม่ ถ้าได้ผมก็จะเข้าไปปรับปรุงทางระบายน้ำของชุมชน เพราะชุมชนเราเป็นปลายท่อ ชยะก็มักจะมาติดอยู่ที่เรา ทำให้การระบายน้ำในชุมชนมีปัญหา ส่วนเรื่องไฟฟ้าส่องสว่างในชุมชนตอนนี้เพียงพอแล้ว เพราะเราเพิ่งปรับปรุงไปเมื่อปีที่แล้ว”

“ผมอยากเห็นชาวชุมชนภูเขียวมีคุณภาพชีวิตที่ดี ตอนตั้งสมาคมขึ้นมา ก็ให้ความสำคัญเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชน เรื่องการศึกษาเป็นเรื่องใหญ่ เด็ก ๆ ในชุมชนเราต้องไปเรียนทุกคน ตอนนั้นผมมองว่าการตั้งกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ให้ชาวชุมชนก็น่าสนใจ แต่ต้องขอศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมสักนิด แต่ถ้าเป็นไปได้มันจะมีประโยชน์กับชาวชุมชนเป็นอย่างมาก ใครเดือดร้อนก็สามารถมากู้เงินนี้ไปใช้จ่ายได้”

ปัจจัยภายนอก

สภาพการเจริญเติบโตของชุมชนเมือง เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้ชุมชนภูเขียวเกิดการพัฒนารุดขึ้นจากการศึกษาชาวชุมชนจำนวน 7 คน ลงความเห็นว่ ปัจจัยภายนอกที่เป็นส่วนผลักดันให้ชุมชนพัฒนาคือ การเจริญเติบโตของเมืองหลวงอย่างกรุงเทพมหานคร ที่กำลังเจริญขึ้นไปเรื่อย ๆ แต่ชุมชนภูเขียวยังไม่มีจุดไหนที่พัฒนารุดขึ้นเลย

“สมัยก่อนออกไปข้างนอกนี่ก็ตื่นตา ตื่นใจ เห็นอะไรแปลก ๆ สวย ๆ งาม ๆ แต่พอลับมาในชุมชน ก็เจอแต่สภาพบ้านเก่า ๆ โทรม เป็นเพิงบ้าง เป็นไม้บ้าง เทียบอะไรกับข้างนอกไม่ได้เลย แต่ตอนนั้นชาวบ้านเขาก็คงจะชินแล้วก็ไม่รู้จะทำยังไง ก็อยู่ ๆ กันไป”

นอกจากนั้นยังมีชาวบ้านอีก 5 คน ให้ความเห็นว่ แรงกดดันจากภายนอกก็คือชุมชนในละแวกใกล้เคียงอย่างชุมชนวัดกัลยาณณ์, ชุมชนภูเขียว, ชุมชนโรงคราม, ชุมชนบุปผาราม ชุมชนประยูรวงศ์ ทุกชุมชนมีความเจริญกว่าชุมชนที่ตัวเองอยู่ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็สภาพแวดล้อม การศึกษา การประกอบอาชีพ รายได้ จุดนี้จึงเป็นอีกหนึ่งแรงผลักดันที่ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนารุดขึ้น

“ตอนนั้นชุมชนเรา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องรายได้ อาชีพ หรือการเรียน ชุมชนเราแย่ที่สุด อย่างชุมชนวัดกัลยาณี่เขาก็ออกไปค้าขายกันแถวปากคลองตลาดพวกภูฏีจีนดีหน่อยออกไปทำงานนอกบ้าน มีเงินทองเข้ามาเยอะเขี้ยว ส่วนพวกโรงครามเจ้าของที่ดิน รวย ก็หารายได้เข้ามาช่วยคนในชุมชน รับจ้างทำโน่นทำนี่ ส่วนเรื่องความสะดวกสบายภูฏีจีนมาเป็นที 1 เพราะเป็นชุมชนฝรั่งมาก่อน เขาก็ชอบความสะดวก แต่ชุมชนเราแยไม่มีแต่น้ำคร่ำ”

.....“เรื่องเรียนหนังสือ ชุมชนเราส่วนใหญ่จบ ป.4 แต่พวกชุมชนอื่น ๆ เขาเรียนเยอะอย่างภูฏีจีนก็เรียนชานตาครู๊ส พวกโรงครามก็เรียนที่แสงอรุณ วัดกัลยาณี่ก็เรียนที่วัดกัลยาณี่ ชุมชนเราไม่อยู่ใกล้โรงเรียนไหนเลย บวกกับขี่เกียจออกไปไหนเพราะมันลำบาก คราวนี้เรื่องเรียนมาที่โหล่เลย เราก็เลยต้องพัฒนาตรงนี้ขึ้นมา”

การได้รับแรงสนับสนุนจากภายนอก การได้รับแรงสนับสนุนจากภายนอกชุมชน เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาขึ้นในชุมชนภูฏีขาวแห่งนี้ จากการศึกษาคณะกรรมการชุมชนจำนวน 10 คน และชาวบ้านอีก 10 คน ให้เหตุผลส่วนผลักดัน และเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ชุมชนพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว และต่อเนืองนั้น ก็มาจากการได้รับการสนับสนุนจากบุคคล กลุ่มองค์กรเอกชน และภาคราชการที่อยู่ภายนอกชุมชน ซึ่งเมื่อมีการก่อกำเนิดความคิดแล้วมีแรงหนุนเช่นนี้ การทำงานย่อมเกิดขึ้น และส่งผลเกิดกำลังใจกับคนที่ก่อกำเนิด กิจกรรมต่าง ๆ จึงดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง กลุ่มที่เข้ามาเป็นแรงสนับสนุนให้ชุมชนมีการพัฒนาเรื่อย ๆ มา คือ

ยุคที่เริ่มมีการพัฒนา

1. องค์กรเอกชนที่ให้การสนับสนุนทุนการศึกษาของชาวชุมชนฯ
2. องค์กรสาธารณกุศลต่าง ๆ ที่บริจาคเงินเพื่อช่วยเหลือชาวชุมชน
3. กรมตำรวจที่ช่วยเหลือในการongรมอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย
4. ศูนย์บริการสาธารณสุข 26 เจ้าพระคุณพระประยูรวงศ์
5. หน่วยงานราชการที่ดำเนินการตามคำร้องขอในกิจกรรมต่าง ๆ

ฯลฯ

ยุคปัจจุบัน

1. การเคหะแห่งชาติเป็นผู้ก่อกำเนิดความชุมชนอย่างเป็นทางการขึ้น
2. สำนักงานเขตธนบุรี เป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินการต่าง ๆ ของชาว ชุมชน

3. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขต 8 อนุมัติงบประมาณในการพัฒนา ชุมชน
4. สมาชิกสภาเขต อนุมัติงบประมาณในการพัฒนาชุมชน
5. กลุ่มองค์กรสาธารณกุศลต่าง ๆ ร่วมบริจาคเงินเพื่อเป็นทุนการศึกษา
6. กลุ่มองค์กรเอกชนที่ชุมชนร้องขอความช่วยเหลือร่วมบริจาคเงิน สิ่งของต่าง ๆ ของชุมชน
7. ศูนย์บริการสาธารณสุข ส่งหน่วยแพทย์มาตรวจร่างกายให้ชาวชุมชน
8. ชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงทั้งสิ้น 5 ชุมชน ชุมชนวัดกัลยาณมิตร, ชุมชนกุฎีจีน, ชุมชนโรงคราม, ชุมชนบุปผาราม, ชุมชนประยูรวงศ์, ให้ความร่วมมือกับชุมชนเมื่อร้องขอ
9. สถานีตำรวจบุปผาราม ให้ความร่วมมือเมื่อร้องขอโดยเฉพาะร่วมสอดส่องเยาวชนกับยาเสพติด
10. รัฐวิสาหกิจ เช่น การประปานครหลวง, การไฟฟ้านครหลวง ดูเวลา อำนวยความสะดวกเรื่องไฟฟ้า น้ำประปา ในชุมชน องค์กรโทรศัพท์แห่งประเทศไทย ให้ความร่วมมือในการติดตั้งโทรศัพท์บ้าน และโทรศัพท์สาธารณะ
11. สถาบันการศึกษาต่าง ๆ เช่น โรงเรียนในเขตพื้นที่ ช่วยรับเด็กใน ชุมชนเข้าศึกษา สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จ ให้ความร่วมมือในการจัดโครงการสอนการบ้านเด็กในชุมชนตอนเย็น โดยส่งนักเรียนมาเป็นผู้สอน

ฯลฯ

“เราก่อตั้งเป็นชุมชนขึ้นมาได้ก็เพราะ การเคหะแห่งชาติ ที่มีนโยบายที่จะปรับปรุงชุมชนในกรุงเทพฯ ให้นำอยู่ขึ้น และปัจจุบันเขตก็เป็นพี่เลี้ยงที่ดีของเรา จะขออะไรไปเขาก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เพราะเขารู้ว่าถ้าเราดูแลตัวเองได้ ภาครัฐก็จะสบายขึ้น”

“ก่อนที่เราจะพัฒนาอะไรขึ้นมา เราก็ต้องทำโครงการข้ามปีเพื่อของบ สข. ถ้าเขาเห็นว่า โครงการที่เราเสนอไปเป็นประโยชน์ ส่วนใหญ่ก็จะไม่พลาด ในชุมชนหลายอย่างที่พัฒนาขึ้นมาจากงบ สข.”

“เมื่องานชุมชนจัดงานวันเด็ก กรรมการชุมชนจัดงานให้กับเด็ก ๆ ในชุมชน มีของรางวัลมาแจกเด็ก ๆ มากมาย ของเหล่านั้นเราก็ได้รับการสนับสนุนจาก สส. สข. บริษัท ห้างร้าน ใน

ละแวกนี้ให้มาแจกเด็ก ๆ ของที่ได้มามีมากกว่าเด็กอีก เราก็ประชาสัมพันธ์ให้ เด็ก ๆ ในชุมชนใกล้เคียงมาร่วมงานด้วย”

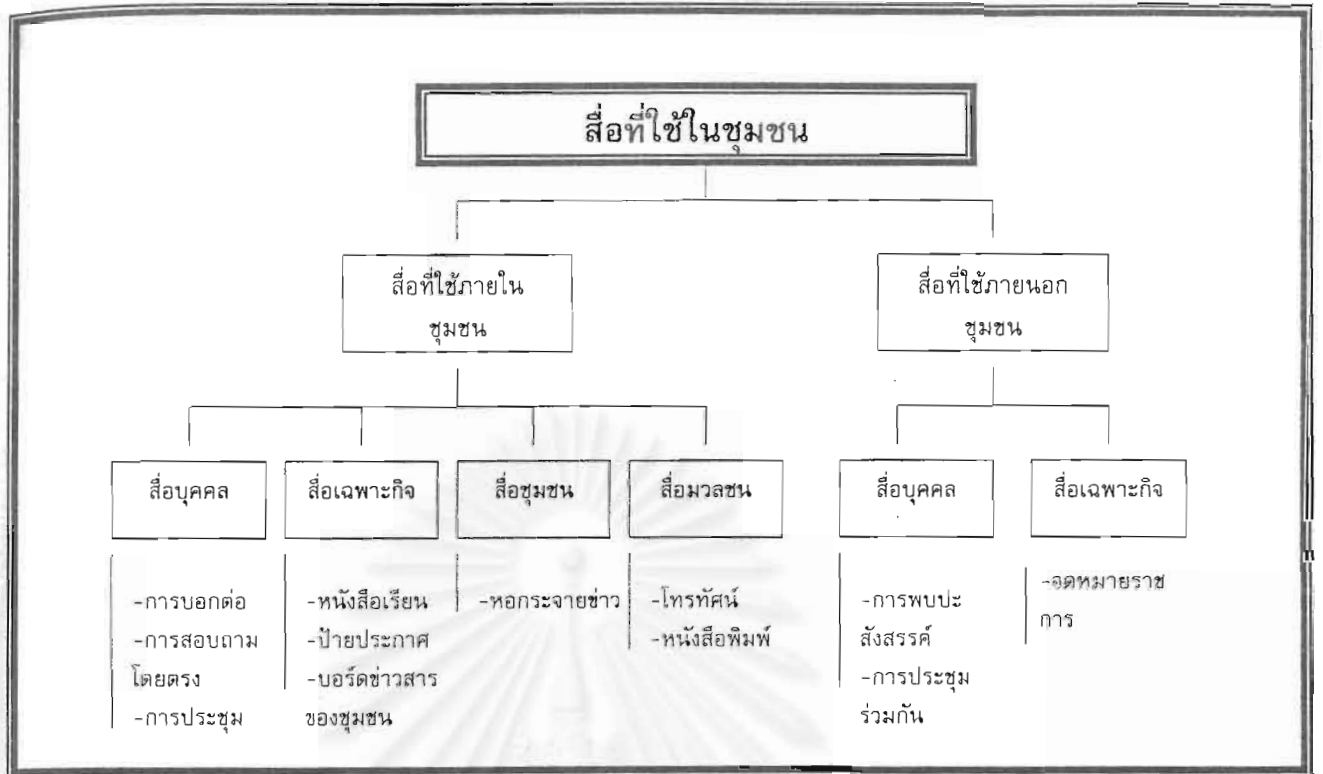
จากหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือชาวชุมชนตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชน จนมาถึงยุคปัจจุบันนี้นั้น จากการศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจเพิ่มเติม คือ ในกรณีของหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานเขต รัฐวิสาหกิจ สถาบันการศึกษา สาธารณสุข มักจะให้ความช่วยเหลือตามที่ทางชุมชนร้องขอ เพราะเป็นหน้าที่ แต่ในส่วนขององค์กรสาธารณกุศล องค์กรเอกชน สมาชิกสภาเขต การที่จะให้ความช่วยเหลือมายังชุมชนนั้นต้องอาศัย ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความมีมนุษยสัมพันธ์ของคณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการสมาคมกับบุคคลเหล่านั้นเป็นสำคัญ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จึงจะประสบผลสำเร็จ

จากการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวขึ้นเป็นชุมชนพัฒนานั้นพบว่า การที่ชุมชนภูมิจาว เริ่มก่อตัวขึ้นเป็นชุมชนพัฒนาและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องนั้นพบว่า เกิดจากปัจจัยภายในชุมชนเอง คือ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเอง ลักษณะทางกายภาพของชุมชน และแนวคิดที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาของคนในชุมชน และในขณะเดียวกันก็เกิดแรงผลักดันจากสภาพสังคมในยุคนั้น ๆ และได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากกลุ่มองค์กร ภาครัฐ และเอกชนต่าง ๆ ซึ่งทั้ง 2 ประการหลังถือว่า เป็นปัจจัยสนับสนุนจากภายนอก

3. สื่อที่ใช้ในชุมชน

จากการศึกษาในเรื่องของการใช้สื่อในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาของชุมชนนั้น การใช้สื่อในการประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจนเกิดขึ้นในช่วงเริ่มมีการก่อตั้งองค์กรชุมชน ในรูปแบบของชมรมครั้งแรกเมื่อประมาณปี 2500 จนกระทั่งในปี 2530 ที่เริ่มก่อตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้น รูปแบบการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ กิจกรรมต่างมีรูปแบบที่หลากหลายขึ้น และวิธีการประชาสัมพันธ์ในยุคเริ่มต้นการพัฒนาชุมชนก็ยังนำมาใช้กันอยู่ในปัจจุบัน โดยสามารถแบ่งรูปแบบการใช้สื่อได้ดังแสดงในแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 แสดงสื่อที่ใช้เพื่อการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาพบว่า การใช้สื่อต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการทั้ง 3 กลุ่ม ในชุมชนคือ คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการสมาคมชาวบ้านคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญประโยชน์ และคณะกรรมการมัสยิด และได้พบว่าสื่อที่ใช้ในชุมชนได้แก่ สื่อบุคคล เพื่อการพัฒนาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการใช้สื่อภายใน หรือภายนอกชุมชนคือ สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ และสื่อชุมชน และจากการศึกษาพบว่า การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มักจะสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีส่วนใหญ่มาจากสื่อบุคคลเป็นหลัก รองลงมาก็คือสื่อชุมชน และสื่อเฉพาะกิจเป็นลำดับสุดท้าย จากแผนภูมิที่ 3 สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

การใช้สื่อภายในชุมชน

1. สื่อบุคคล

จากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการชุมชน 10 คน และชาวบ้านในชุมชนอีก 5 คน ให้ความเห็นว่า ชาวบ้านในชุมชนมักจะรับทราบเรื่องราวหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยสื่อนี้เป็นหลัก และเมื่อวิเคราะห์ถึงคำตอบที่ได้รับสามารถแบ่งรูปแบบของสื่อบุคคลได้ดังนี้

การบอกต่อ เป็นลักษณะที่ชาวชุมชนคนใดคนหนึ่ง รับทราบข่าวสารกิจกรรม หรือการพัฒนาชุมชนในเรื่องใด ๆ โดยผ่านสื่ออื่น ๆ มา แล้วก็มาบอกต่อให้คนที่ยังไม่ทราบได้รับ ทราบ โดยวิธีการบอกต่อก็สามารถทำได้โดย

- การพูดคุยกับเพื่อนบ้านใกล้เคียงในเรื่องนั้น ๆ
- การพบปะสังสรรค์กันภายในชุมชน ซึ่งชาวชุมชนมักจะนั่งจับกลุ่มคุยกัน บริเวณลานหน้ามัสยิด ซึ่งเป็นที่สามารถพักผ่อนพูดคุยกันได้อย่างสะดวก
- การพบปะกันในเวลาละหมาดที่มัสยิด ซึ่งจะมีวันละ 5 ครั้ง การสื่อข่าวสาร ต่าง ๆ ก็สามารถกระทำโดยผ่านช่องทางนี้ได้

การสอบถามโดยตรง เนื่องจากคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนทุกกลุ่มจะ ได้รับการเลือกตั้งมาจากชาวชุมชนเอง ฉะนั้นชาวชุมชนย่อมรู้จักคณะกรรมการอย่างดี ในบางครั้ง การได้รับข่าวสารต่าง ๆ ไม่กระจ่างแจ้งเท่าที่ควร ชาวบ้านบางคนก็เข้าไปสอบถามจากคณะกรรมการที่เป็นผู้เผยแพร่ข่าวสารโดยตรง เพื่อตนเองจะได้รับการชี้แจงที่ถูกต้อง

ข่าวสารที่สื่อผ่านบุคคล จากการศึกษาถึงแม้คณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนไม่มี นโยบายในการใช้สื่อบุคคลเป็นหลัก เพราะอาจมีความคลาดเคลื่อนในรายละเอียด แต่เนื่องจากชุมชนมีขนาดเล็ก บ้านเรือนของชาวชุมชนอยู่กันอย่างหนาแน่นและติดกัน รวมทั้งชาวชุมชนทุกคนรู้จักกันหมด จึงเป็นเหตุให้การใช้สื่อบุคคลได้รับความนิยมนอกจากชาวบ้าน ในการรับข่าวสารต่าง ๆ เป็นอย่างมาก ซึ่งมีชาวบ้านหลายคนบอกว่าวิธีใช้สื่อบุคคลได้ผลเช่น

“เมื่อก่อนตอนที่เริ่มตั้งชมรม มีอะไรเราก็พยายามบอกต่อ ๆ ให้ชาวบ้านเขารับรู้ อย่างเช่น ขอความร่วมมือในการขุดลอกทางเดินน้ำ เราก็รู้ว่าใครที่พอจะทำได้ เราก็อาจจะฝากคนไปบอกกันว่าให้มาช่วยวันนั้น วันนั้นหน่อย ส่วนใหญ่ก็มาถ้าว่าง”

“ป่าจะไปละหมาดที่มัสยิดทุกวัน เวลาที่มีเรื่องอะไร หรือยังไม่รู้เรื่องอะไร เพื่อน ๆ ที่ไปละหมาดด้วยกันก็จะบอก อย่างบางที่พวกกรรมการชุมชนขอแรงผู้หญิงช่วยทำกับข้าวเลี้ยงหมอ ที่มาตรวจในชุมชน เขาก็จะมาชวนว่าไปช่วยกันหน่อยนะ ที่บ้านคนนี่เราว่างเราก็ไปช่วย ส่วนใหญ่ก็จะไปนั่นแหละ”

“บ้านผมถึงจะไม่อยู่กลางชุมชนก็จริง แต่ทุกวันก็ต้องเดินไปซื้อของที่ร้านค้าตรงแถวหน้ามัสยิด ตรงนั้นชาวบ้านเขาก็ชอบมาจับกลุ่มคุยกัน อะไรที่เราไม่รู้ เดินไปตรงนั้นเดี๋ยวก็รู้แล้ว ว่าเกิดอะไรขึ้น หรือจะมีกิจกรรมอะไรเกี่ยวกับเราหรือเปล่า”

การประชุม การประชุมที่เกิดขึ้นภายในชุมชนแห่งนี้ในที่นี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ

1) การประชุมระหว่างคณะกรรมการขององค์กรชุมชนทั้ง 3 องค์กร ซึ่งทั้งคณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการสมาคมชาวหมู่บ้านคลองบางหลวง ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และคณะกรรมการมัสยิด ได้มีวาระการประชุมของคณะกรรมการแต่ละชุดเดือนละครั้ง ซึ่งการประชุมแต่ละครั้งก็จะมีพิจารณาเรื่องต่าง ๆ สรุปผลกิจกรรมที่องค์กรตนเองได้จัดขึ้น และ นำเสนอกิจกรรมหรือเรื่องที่จะดำเนินการ เพื่อให้ที่ประชุมรับทราบและเห็นชอบกับการดำเนินงาน และเพื่อแจ้งให้กับชาวชุมชนได้รับทราบ ต่อไป

2) การประชุมใหญ่ของชาวชุมชน ซึ่งจะจัดขึ้นโดยองค์กรชุมชนทั้ง 3 กลุ่ม จากการศึกษาพบว่า การประชุมชาวบ้านทั้งชุมชนนั้น จากการสัมภาษณ์จะมีเพียงองค์กรชุมชน องค์กรละ 1 ครั้งเท่านั้น

- คณะกรรมการชุมชน จะจัดให้มีการประชุมใหญ่ของชาวบ้านในช่วงสิ้นปี เพื่อชี้แจงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผ่านมา รวมทั้งรับฟังปัญหาต่าง ๆ เพื่อคณะกรรมการชุมชนจะได้นำไปดำเนินการแก้ไขต่อไป

- คณะกรรมการสมาคมชาวหมู่บ้านคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญประโยชน์ จะจัดประชุมชาวบ้านขึ้น ซึ่งเรียกว่าการประชุมใหญ่สามัญ โดยจัดขึ้นเพื่อแจ้งผลการดำเนินงานของสมาคมที่ผ่านมา และประชาสัมพันธ์เพิ่มเติมสำหรับชาวบ้านผู้ที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกของสมาคมฯ

- คณะกรรมการมัสยิด จะได้ให้มีกิจกรรมคล้ายกับประชุมปีละครั้ง ประมาณเดือนมีนาคมของทุกปี ในวันออกฮัจยี (อีดีลฮัจญา) ซึ่งเป็นการละหมาดใหญ่ ชาวชุมชนทุกคนต้องมาร่วมกิจกรรมนี้เพราะถือว่าเป็นการทำบุญครั้งยิ่งใหญ่

สำหรับสถานที่ใช้ประชุมใหญ่ของทั้ง 3 องค์การชุมชนนั้น จะใช้ศาลาเลี้ยงของมัสยิด ซึ่งเป็นอาคารไม่ได้สูง ชั้นบนมีพื้นที่กว้าง สามารถรองรับคนจำนวนมากได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า รูปแบบการประชุมไม่ว่าจะเป็นการประชุมระหว่างสมาชิกของกลุ่มองค์กรทั้ง 3 องค์การ หรือการประชุมใหญ่ของชาวบ้านที่ทั้ง 3 องค์การเป็นผู้จัดขึ้นนั้น เพิ่งมีให้เห็นอย่างชัดเจนในช่วงที่เริ่มก่อตั้งสมาคมฯ และก่อตั้งคณะกรรมการชุมชน เมื่อประมาณ 20 ปีที่ผ่านมาเท่านั้น สำหรับในอดีตไม่มีรูปแบบการประชุมดังที่ได้กล่าวมา การประชุมส่วนมากมักจะจัดขึ้นที่บ้านของผู้นำองค์กรชุมชน หรือพื้นที่ใดก็ได้ที่มีความกว้างขวางพอที่คณะกรรมการจะนั่งสะดวก การประชุมแต่ละครั้งจะมีการกำหนดระยะเวลาการประชุม โดยมีการแจ้งวาระการประชุมล่วงหน้า ซึ่งการประชุมทุกครั้งอยู่ในเวลาที่กำหนด เนื่องจาก คณะกรรมการแต่ละคนมีความรู้จักมักคุ้นกันดี บางครั้งเจอกันยามปรกติอาจจะมีการพูดคุยกันบ้างแล้ว ดังนั้นเมื่อเข้าประชุมจริง จึงใช้เวลาในการประชุมไม่มากนัก

2. สื่อเฉพาะกิจ

จากการศึกษาเรื่องของการเลือกใช้สื่อเฉพาะกิจในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนพบว่า รูปแบบของสื่อเฉพาะกิจที่ปรากฏลักษณะไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน การได้มาของสื่อสามารถว่าจ้าง หรือทำขึ้นเองได้ไม่ยากนัก ค่าวัสดุสื่อราคาไม่แพง หรือนำวัสดุเก่า นำกลับมาใช้ใหม่ สื่อเฉพาะกิจที่ปรากฏให้เห็นในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ หนังสือเวียน บ้ายประกาศ บอร์ดข่าวสารของชุมชน

หนังสือเวียน จากการศึกษปรากฏว่ากลุ่มองค์กรชุมชน 2 องค์การ คือ คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการสมาคม จะให้ความสำคัญกับการใช้หนังสือเวียน ลักษณะของหนังสือเวียนจะเป็นกระดาษ A4 ซึ่งถ้าหนังสือเวียนออกจากองค์กรชุมชนองค์กรไหน หัวกระดาษก็จะมีตราขององค์กรนั้นประทับอยู่ ส่วนข้อความในหนังสือเวียน จะมีลักษณะเป็นทางการ โดยหนังสือเวียนจะระบุเลขที่หนังสือ วันที่ออกหนังสือ เรื่องที่จะแจ้งให้ทราบ หรือเรื่องจะขอความร่วมมือ และระบุว่าหนังสือเวียนส่งถึงใคร ต่อจากนั้นเป็นรายละเอียดที่ทางชุมชนต้องการแจ้งให้กับผู้ที่รับผิดชอบทราบอย่างละเอียด และเพื่อจบข้อความทั้งหมดแล้ว จะต้องลงชื่อ ประธานชุมชน หรือนายกสมาคม ทุกครั้ง

การให้ความสำคัญต่อการทำหนังสือเวียน คณะกรรมการองค์กรทั้ง 2 องค์การให้เหตุผลว่า การที่ใช้หนังสือเวียนนั้นดูแล้วเป็นทางการ และเป็นการให้ความรู้สึกว่าเรื่องที่เรากำลังนั้นเป็นเรื่องสำคัญ และชาวบ้านจะรู้สึกตัวว่าเป็นคนสำคัญ ซึ่งจะส่งผลดีเพราะ ชาวบ้าน จะให้ความร่วมมือ

มือเต็มที่ ความสำคัญอีกประการหนึ่ง หนังสือเวียนเปรียบเหมือนเอกสารยืนยันและเตือนความจำว่าทางองค์กรชุมชนได้แจ้งเรื่องราวต่าง ๆ ให้ทราบแล้ว และได้ระบุวัน เวลา ที่ชัดเจนไว้ด้วยการจะปฏิเสธไม่รับทราบ เป็นไปได้ยาก เพราะมีเอกสารยืนยัน

เรื่องที่มีกตัญญูชี้แจงเป็นหนังสือเวียนให้ชาวบ้านทราบ เช่น การเชิญเข้าร่วมประชุม กำหนดการเข้ามาตรวจโรคของแพทย์ การขอความร่วมมือในการช่วยเหลือกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน วัน เวลา สถานที่ของการจัดกิจกรรมในชุมชน รายงานการประชุม เป็นต้น สำหรับวิธีการออกและแจกจ่ายหนังสือเวียน คือ ทางเลขานุการองค์กรชุมชนทั้ง 2 องค์กรจะเป็นผู้ร่างหนังสือเวียนแล้วพิมพ์ลงบนกระดาษไข ต่อจากนั้นก็จะไปจ้างโรงพิมพ์ข้างนอกออกมา โดยพิมพ์ทั้งหมดประมาณ 250 ฉบับ ซึ่งเท่ากับจำนวนหลังคาเรือนของชาวบ้านในชุมชน และทางฝ่ายประชาสัมพันธ์ขององค์กรชุมชนจะเป็นผู้ไปเดินแจกตามบ้าน

“ทั้งกรรมการชุมชนและสมาคมฯ จะยึดวิธีการใช้หนังสือเวียน และเราใช้กันมาตั้งแต่แรก เพราะกรรมการชุมชน สมาคมฯ เมื่อก่อนก็เป็นกลุ่มคนคนเดียวกัน แล้วเราก็เอาตรงนี้ไปใช้เพราะเห็นว่าได้ผลดี มันเป็นการยืนยันด้วยว่าต้องรับรู้ และมันถือเป็นหลักฐานได้เลย แล้วชาวบ้านเขารู้สึกดีนะ เหมือนกรรมการไม่ได้ประชุมกันแล้วอูบ ๆ ไว้ มีอะไรก็แจ้งให้เขาทราบ”

“ผมว่าวิธีการออกหนังสือเวียนดี เพราะดูเป็นทางการ คนรับก็รู้สึกของตัวเองสำคัญ และเรื่องที่แจ้งก็เป็นเรื่องสำคัญ ต้องรับทราบหรือปฏิบัติ วิธีการนี้เหมือนกับการทำงานในบริษัทหรืองานราชการที่ออกเป็นหนังสือไปให้เขารับทราบ..... เรื่องบางเรื่องอาจแจ้งไปแล้วหลายคนลืมวันเวลาไหน เขาก็ไปหยิบหนังสือเวียนมาดูก็จะทราบทันที”

“ถ้าเราไม่ทราบข่าวสารกิจกรรมเลย แต่ยังไม่ ๆ เราก็ทราบแน่จากหนังสือเวียน เพราะเหมือนเขาส่งมาเตือนความจำเรา ว่าวันนั้น วันนี้อ่าลืมไปประชุมนะ หรือหมอมจะมาตรวจในวันนี้นั้น ที่นี้ เราก็จะไม่ลืม บางที่ฟังประกาศแล้วก็ลืม ๆ เหมือนกัน”

ป้ายประกาศ ส่วนใหญ่ลักษณะของป้ายประกาศที่พบในชุมชน จะมี 2 ลักษณะ คือ เป็นป้ายประกาศที่เขียนลงบนกระดาษสีด้วยปากกาเมจิก ตัวใหญ่พอสมควร และมีลักษณะที่อ่านง่าย ดูแล้วสบายตา และอีกลักษณะหนึ่งจะเป็นการนำจดหมายเวียนมาถ่ายเอกสารขยายใหญ่ขนาด A3 แล้วติดประกาศตามจุดต่าง ๆ ในหมู่บ้าน จากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการมัสยิด มักจะใช้รูปแบบป้ายประกาศที่เขียนขึ้นมาจากปากเมจิกลงบนกระดาษสี ส่วนคณะกรรมการสมาคมฯ มักนิยมใช้ป้ายประกาศในลักษณะการนำหนังสือเวียนมาถ่ายเอกสารขนาดใหญ่ ส่วนคณะกรรมการชุมชนนิยมใช้ป้ายประกาศทั้ง 2 รูปแบบตามความเหมาะสม

จากการป้ายประกาศที่เขียนขึ้นมาเองจะมีขนาดประมาณ A3 เนื้อหาข้อความสั้น ๆ กระชับ ไม่เยิ่นเย้อ อ่านแล้วได้ในความส่วนใหญ่เป็นการแจ้งให้ทราบถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดในชุมชน ส่วนการใช้หนังสือเวียนถ่ายเอกสารขนาด A3 นั้น เนื้อหาสาระที่ปรากฏก็จะเป็นทางการมากกว่าแบบแรก และเป็นการย้ำความทรงจำให้ชาวชุมชนได้ทราบอีกครั้ง สำหรับป้ายประกาศนี้ก็มักจะนำไปติดในบริเวณที่ที่คนสามารถเดินผ่านไปมา และพบเห็นได้ง่าย โดยจุดที่ติดตั้งป้ายประกาศเหล่านี้ในชุมชนภูววิชาวจะมีทั้งสิ้นประมาณ 5 จุด คือ รอบ ๆ มัสยิด ซึ่งมักเป็นพื้นที่ที่คนในชุมชนผ่านไปมาแล้วเห็นได้ง่าย บริเวณทางเข้าชุมชนใกล้ ๆ บอร์ด ประชาสัมพันธ์ข่าวสารของชุมชน ดังนั้นป้ายประกาศต่อกิจกรรมหนึ่งองค์กรที่จัดทำขึ้นก็จะทำเพียงไม่เกิน 5 ป้ายต่อ 1 กิจกรรม

“การทำป้ายประกาศขึ้นก็เหมือนเตือนความจำอีกครั้งให้กับชาวบ้านได้ทราบ ยิ่งเขาเดินผ่านบ่อย ๆ เห็นบ่อย ๆ ก็จำได้ ป้ายก็ไม่ได้สวยงามอะไร ก็อาจจะใช้กระดาษสีซึ่งมันอาจจะดูตามขึ้น แล้วก็เขียนข้อความสั้น ๆ อ่านแบบเดียวก็เข้าใจ ไม่ต้องเสียเวลานาน”

“ผมทำป้ายก็ไม่ยุ่งยากเอาจดหมายเวียนนั้นแหละไปถ่ายเอกสารใหญ่ ๆ มาปิดเลย ถึงแม้ชาวบ้านทุกคนเข้าจะได้จดหมายเวียนแล้ว แต่บางทีเก็บไว้ไหนไม่รู้ เห็นป้ายนี้ก็จะได้อ่าน หรือไม่ก็จะได้รีบไปค้นหาหนังสือเวียนที่บ้านดู”

“เวลาไม่รู้ข่าวอะไร ก็ลองเดิน ๆ มาที่แถว ๆ มัสยิด เดียวก็รู้ เพราะถือมีเรื่องที่เขาจะแจ้งให้เราทราบ หรือจะขอความร่วมมือ เขาก็จะติดประกาศไว้ เราเดินผ่านเราก็เห็นแล้ว หรือคนที่เขาละหมาดในมัสยิดทุกวันเขาก็เห็น เพราะเป็นจุดที่เด่นสะดุดตา”

บอร์ดข่าวสารของชุมชน บอร์ดข่าวสารของชุมชนเป็นบอร์ดที่จัดทำขึ้น โดยคณะกรรมการชุมชน โดยรูปลักษณะของบอร์ดข่าวสารของชุมชน จะเป็นบอร์ดไม้กวาดประมาณ 1.25 เมตร สูงประมาณ 1 เมตร มีกระจกเลื่อนสำหรับเปิด-ปิด ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงทางเข้าชุมชน คือเข้าสู่ชุมชนมาประมาณ 30 เมตร ก็จะพบกับบอร์ดนี้ สำหรับบอร์ดนี้คณะกรรมการชุมชนฝ่ายประชาสัมพันธ์ บอกว่าจะเป็นบอร์ดที่มีประกาศต่าง ๆ จากทางราชการ หรือเรื่องที่น่ารู้จักทางราชการ มาติดไว้ให้กับชาวชุมชน ได้รับทราบเช่น คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชน การเปิดรับสมัครนักเรียนของสถาบัน การศึกษาต่าง ๆ เรื่องการดูแลรักษาสุขภาพ และเรื่องอื่น ๆ ที่ทางคณะกรรมการชุมชนเห็นว่ามีความประโยชน์ต่อชาวชุมชน หรือภาพการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เป็นต้น

ความสำคัญของบอร์ดแห่งนี้ จะใช้ในกิจการของคณะกรรมการชุมชน ซึ่งบอร์ดแห่งนี้จะเป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนกับองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ให้ชาวชุมชนสามารถติดตามข่าวสารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายนอก ซึ่งอาจจะมีประโยชน์กับชาวบ้านในชุมชน ตลอดจนให้เห็นผลงานต่าง ๆ ที่ชาวชุมชนได้จัดหรือดำเนินการขึ้น

“บอร์ดนี้อาจจะดูเป็นทางการ แต่คิดว่าชาวชุมชนเองน่าจะได้ประโยชน์ เพราะเขาก็จะได้รับทราบข่าวสารของทางราชการที่อาจจะใกล้ตัวเขามากทีเดียว อย่างเรื่องที่ทาง มสธ.เขารับสมัครนักศึกษา เราก็เอามาติดประกาศให้ใครที่สนใจเรียนมาดู แล้วก็จะได้รู้วาระรับเมื่อไหร่ หมดเขตหรือยัง ก็ไปสมัครกันได้ หรือราชการรับเมื่อไหร่ สาขาไหนบ้าง”

“ประกาศเรื่องต่าง ๆ จากทางเขตเราก็จะนำมาติดที่นี่ เพราะเห็นว่าทางเขตก็เปรียบเหมือนญาติสนิทของเรา บางเรื่องก็เกี่ยวข้องกับเราโดยตรง อย่างแจ้งเรื่องการเปลี่ยนเวลาเก็บขยะ เราก็เอามาติดให้ชาวบ้านเขาได้รับทราบแล้วจะได้ทำตาม หรืออย่างเขตประกาศ รับรองคณะกรรมการชุมชนอย่างเป็นทางการเราก็เอามาติดให้ชาวบ้านได้รับทราบ”

จากการสังเกตข่าวสารที่ติดประกาศอยู่ที่บอร์ดข่าวสารของชุมชนนั้น ข่าวสารไม่ได้ถูกดำเนินการเปลี่ยนแปลง หรือแปรรูปแต่อย่างใด มักจะติดลงไปตามรูปแบบเดิม เช่นประกาศจากเขตก็เป็นตัวประกาศติดลงไป หรือแผ่นพับ โบชัวร์ โปสเตอร์ ของสถาบันการศึกษา ก็จะถูกติดลงไป ในลักษณะนั้น”

3. สื่อชุมชน

จากการศึกษา นอกจากการใช้สื่อต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ทางคณะกรรมการองค์การชุมชนยังได้ใช้สื่อชุมชน เข้ามาร่วมในการประชาสัมพันธ์กิจกรรม เสนอข่าวสาร สารระความรู้ให้กับชาวบ้านในชุมชนได้รับทราบอีกด้วย สำหรับสื่อชุมชนที่กล่าวถึงนี้ คือ หอกระจายข่าวของชุมชน

หอกระจายข่าว เป็นสื่อชุมชนที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในชุมชน รวมไปถึงการนำเสนอความรู้ สารระในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในชุมชน ลักษณะของหอกระจายข่าวแห่งนี้ ตั้งอยู่บนหอกลอง (เดิม) ของชุมชนปัจจุบันเป็นหอปูน ซึ่งด้านบนมีห้อง 1 ห้อง ด้านในบรรจุเครื่องขยายเสียง ซึ่งมีลำโพงขนาดใหญ่ กระจายออกไปทั่วทั้ง 4 ทิศ หอกระจายข่าวแห่งนี้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2530 ซึ่งเป็นสื่อประเภทหลังสุดที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ ให้กับชาวชุมชนได้รับทราบ

สำหรับผู้ที่มีหน้าที่ดูแลหอกระจายข่าว และกลั่นกรองข่าวสารที่จะแจ้งให้ชาวบ้านทราบ คือ เลขานุการคณะกรรมการชุมชน ข่าวสาร หรือเรื่องราวหลัก ๆ ที่จะประกาศผ่านทางหอกระจายข่าวคือ

1. กิจกรรมของชาวชุมชนทั้งของที่จัดขึ้น โดยคณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการสมาคมฯ และคณะกรรมการมัสยิด
2. ข่าวสารของทางราชการที่จะต้องขอความร่วมมือจากชาวชุมชน เช่น การเสียภาษี การช่วยเหลือสอดส่องเรื่องเยาวชนกับยาเสพติด เรื่องดูแลป้องกันโรคที่อาจจะเกิดขึ้นในช่วงนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นต้น
3. ข่าวสารเรื่องการศึกษา เช่น โรงเรียนจะเปิดเมื่อใด นักเรียนชายจะเรียนชายจะเรียนที่ไหน นักเรียนหญิงเรียนที่ใด เด็กในพื้นที่นี้ต้องไปสมัครที่ไหน ให้หลักฐานอะไรบ้างในการสมัครเข้าเรียน

ระยะเวลาในการออกอากาศจะกำหนดวันตายตัวคือ วันธรรมดาจะประกาศผ่านหอกระจายข่าว ในเวลาประมาณ 17.00 น. เหตุผลคือ เป็นเวลาที่ผู้ออกไปทำงานนอกบ้านกลับเข้าบ้านเรียบร้อยแล้ว สำหรับวันเสาร์-อาทิตย์จะประกาศในเวลา 11.00-11.30 น. เนื่องจากเวลาพักรับประทานอาหารกลางวัน ชาวชุมชนก็จะหยุดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำได้ ชั่วครู่ ทุกคนก็จะมีสมาธิในการรับฟังข่าวสารได้ดี

สำหรับเนื้อหาที่นำมาประกาศนั้น ถ้าเป็นเรื่องของทางราชการมักได้รับเอกสาร หรือ เบบันทึกเสียงที่ทางหน่วยงานราชการดำเนินการเผยแพร่ และเป็นภาษาที่ชัดเจนเพื่อให้ชาวบ้าน เข้าใจง่ายมาเรียบร้อยแล้ว

จากการศึกษาชาวชุมชนจำนวน 10 คน บอกว่าส่วนใหญ่จะได้รับทราบข่าวสาร จากหอกระจายข่าวของชุมชน ถึงแม้บางครั้งจะจำได้ไม่หมด แต่ก็ยังเป็นจุดเริ่มต้นในการแสวงหาข่าว สารต่อไป

“หอกระจายข่าวเราเพิ่งสร้างเสร็จ แต่เดี๋ยวนี้ถือว่าใช้ได้ดี เพราะพอเราประกาศไป ปู่ก็ดึงชาวบ้านเลย มันได้ในแง่ของความไว เรื่องที่ประกาศเราพิจารณาแล้วว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้อง กับคนในชุมชน ถ้าไม่เกี่ยวเราก็ไม่ประกาศ และถ้าไม่มีข่าวสารเราก็ไม่ประกาศ การประกาศเรา ก็ต้องทำให้มันเป็นเวลา ไม่ใช่วันนี้ก็จะประกาศตอนนี้ หรืออีกวันหนึ่งประกาศอีกเวลาหนึ่ง มันจะ ทำให้ชาวบ้านเขาสับสน เรื่องที่ประกาศก็เป็นเรื่องของราชการที่เขาอยากให้เราร่วมมือ เรื่องการ ศึกษาซึ่งชุมชนเราให้ความสำคัญ และเรื่องกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นใน ชุมชน เพราะเราต้องขอ ความร่วมมือจากชาวบ้าน”

“ทุกวันนี้ส่วนใหญ่รู้ว่าชุมชนจะมีงานอะไร หรือเขาขอความร่วมมืออะไร เราก็รู้จาก การประกาศจากหอกระจายข่าวก่อนเพื่อน..... เสียงได้ยินชัดเจนไปทั่วชุมชนแหละ แต่บางครั้งฟัง ไม่รู้เรื่องจริง ๆ ก็จะไปถามเพื่อนข้างบ้าน หรือไม่ก็เดินไปแถว ๆ มัสยิด อาจจะมีการติดประกาศไว้ เราก็จะรู้เรื่องมากขึ้น”

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทดลองเดินไปยังบ้านที่อยู่บริเวณรอบ ๆ ของชุมชน 4 มุม ที่ลำโพงหันหน้าไป ผลปรากฏว่าการรับฟังเสียงจากหอกระจายข่าวได้ยินชัดเจน ไม่มีเสียงสะท้อน เนื่องจากบ้านในชุมชนเป็นบ้านไม้ แต่มีบางโอกาสในกรณีที่ลมเปลี่ยนทิศทางอาจทำให้การได้ยิน เสียงจากลำโพงที่หันมาทางทิศในนั้นไม่ชัดเจน และถ้าในสภาวะปกติการรับทราบข่าวสารจากหอ กระจายข่าวของคนที่อยู่บริเวณรอบ ๆ ของชุมชนจะได้ผลมาอยู่ชาวชุมชนที่อยู่ใกล้ ๆ บริเวณที่หอ กระจายข่าวตั้งอยู่

4. สื่อมวลชน

จากการศึกษาพบว่า สื่อมวลชนเป็นสื่ออีกรูปแบบหนึ่งที่มีอิทธิพลอย่างมากกลับ การพัฒนาชุมชนกวีชาวแห่งนี้ ถึงแม้สื่อมวลชนจะไม่ใช้สื่อที่ใช้กันทั่วไปของชาวชุมชน แต่สื่อมวลชนมีบางอย่างในการผลักดันแนวคิดของการพัฒนาให้เกิดขึ้นกับกลุ่มแกนนำของชุมชน สื่อมวลชนที่มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนแห่งนี้คือ หนังสือพิมพ์ และโทรทัศน์

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มแกนนำชุมชนจำนวน 6 คน ใช้หนังสือพิมพ์ในการ พัฒนาความรู้ ความคิด และกิจกรรมที่สามารถจะจัดขึ้นในชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนา หรือช่อง ใหม่ ๆ ในการของงบประมาณเพื่อมาพัฒนาชุมชนของตน ชาวที่กลุ่มแกนนำอ่านแล้วบอกว่าให้สาระ ความรู้มาก คือ ชาวการเมือง และชาวเวดลง กทม. หน้าการศึกษา ในหนังสือพิมพ์ ไทยรัฐ เดลินิวส์ และข่าวสด

นอกจากนี้กลุ่มแกนนำชุมชน จำนวน 10 คน ได้รับทราบข่าวสาร และทำให้เกิด แนวคิดการพัฒนาชุมชนตัวเองจากโทรทัศน์ ปัจจุบันชาวชุมชนกวีชาวทุกหลังคาเรือนมีเครื่องรับ โทรทัศน์อย่างน้อย 1 เครื่อง ดังนั้นเหตุที่สื่อโทรทัศน์ได้รับความนิยมก็เนื่องจากเป็นสื่อที่สะดวกใน การรับฟังข่าวสาร ในขณะที่เดียวกันก็มองเห็นภาพต่าง ๆ ได้ชัดเจน จึงทำให้ผู้บริโภคข่าวสารมีความ สะดวกไปด้วย และปัจจุบันรายการข่าวทางสถานีโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ ก็มีการนำเสนอตัวอย่างหมู่บ้านพัฒนา หรือกิจกรรมทางการศึกษาต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา กลุ่ม แกนนำเหล่านี้จึงใช้เนื้อหาของ ข่าว หรือสารคดี จากโทรทัศน์มาปรึกษาหารือ เพื่อหาแนวทางให้ชุมชนเกิดการพัฒนาเพิ่มขึ้น

"เป็นกรรมการชุมชนเนี่ยตาดูหูฟังตลอด ผมจะอ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน โดยเฉพาะ หน้า กทม. หน้าการศึกษา ชาวการเมืองก็ต้องรู้ ว่าตอนนี้ใครไปไหนแล้ว อ่านแล้วเราก็จะรู้ว่า ตอนนี้ กทม. มีนโยบายอะไรใหม่ มีงบอะไรที่เราพอจะขอมาใช้พัฒนาชุมชนได้บ้าง หรือเรื่อง การศึกษา เขามีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปไหนกันแล้ว เราต้องรู้"

"ปรกติรายการทีวีอื่น ๆ อย่างเนี่ย (ขณะนั้นกำลังเปิดรายการเกมโชว์) ถ้าผมอยู่คนเดียวผมไม่ดู พอตีวันนี้ลูกเขามา ปรกติผมจะดูแต่ข่าว เดียวนี้หลายช่องเลยเขาเอาช่วงพัฒนาต่าง ๆ มาให้ดู เราก็ดูแล้วลองเก็บไปคิดว่าเขาจะมาประยุกต์ใช้กับชุมชนเราได้บ้างหรือเปล่า"

“มีหลายครั้งเวลาที่ประชุมคณะกรรมการชุมชน ที่กรรมการมักมาเสนอว่าอำเภอเจอข่าวเรื่องบมียาข่าวว่า น่าจะลองศึกษาว่าจะพัฒนาชุมชนเราจะขอมาใช้ได้มั้ย หรือชุมชนอื่น ๆ ที่เขาเป็นชุมชนเก่าอย่างบ้านครัว เขาเริ่มมีการจัดทัวร์ชุมชนดูวัฒนธรรมเก่า ๆ ชุมชนเราก็มีลักษณะที่ใกล้เคียงกับเขา น่าจะลองทำได้นะ ซึ่งเรื่องนี้เราก็กำลังปรึกษาหารือกันในกลุ่มชุมชน กับหน่วยงานข้างนอกอย่างสถาบันราชภัฏว่าเราน่าจะทำได้”

... ตอนนี้ข่าวหน้า กทม.เสนอเรื่องของการจัดสร้างลานกีฬาในเขตต่าง ๆ ของกรุงเทพฯ และก็มีหลายเขตที่ประสบผลสำเร็จไปแล้ว เราเห็นตรงนี้ก็นำเสนอคณะกรรมการชุมชนว่าชุมชนเราน่าจะลองทำลานกีฬบ้าง เพราะมันจะช่วยให้เด็ก ๆ เราห่างไกลยาเสพติด และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ด้วย เราก็นำมติของกรรมการเสนอเข้าไปที่เขต แล้วเราก็ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากเขต นั่นก็เป็นผลมาจากการที่เราใช้ข่าวสารให้เป็นประโยชน์ ตอนนี้ลานกีฬาก็เสร็จสมบูรณ์แล้ว”

โดยภาพรวมแล้ว สื่อมีหลายประเภทที่คณะกรรมการองค์กรชุมชนเลือกใช้ในการเผยแพร่ข่าวสาร และประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งนี้พบว่าสื่อหลัก ๆ ที่ทำให้ชาวชุมชนเองรับรู้ข่าวสารได้รวดเร็ว และเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านมากที่สุด รองลงมา ก็เป็นการรับฟังข่าวสารต่าง ๆ จากหอกระจายข่าวของชุมชน ส่วนสื่อเฉพาะกิจไม่ว่าจะเป็นหนังสือเวียน ป้ายประกาศ หรือบอร์ดข่าวสารของชุมชน จะเป็นสื่อที่ใช้ในการสนับสนุนมากกว่า

สรุปว่า สื่อที่คณะกรรมการชุมชนใช้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนมีดังนี้

1. สื่อบุคคล ได้แก่
  - การบอกต่อ
  - การสอบถามโดยตรง
  - การประชุม
2. สื่อเฉพาะกิจ ได้แก่
  - หนังสือเวียน
  - ป้ายประกาศ
  - บอร์ดข่าวสารของชุมชน
3. สื่อชุมชน ได้แก่
  - หอกระจายข่าวของชุมชน

4. สื่อมวลชน ได้แก่

- หนังสือพิมพ์
- โทรทัศน์

สื่อที่ใช้ภายนอกชุมชน

จากการศึกษาปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ชุมชนนี้เป็นชุมชนที่พัฒนาและมีความพัฒนากันมาอย่างต่อเนื่อง นั้นปัจจัยที่สำคัญ ปัจจัยหนึ่งก็คือ องค์การภายนอกที่เป็นแรงสนับสนุนผลักดัน ฉะนั้นการศึกษาการใช้สื่อกับองค์การภายนอก จึงเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยให้ความสนใจศึกษาด้วย

สื่อภายนอกชุมชนที่ชุมชนภูเขียวแห่งนี้ใช้ในการติดต่อสื่อสารเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์กับกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ผู้ใช้สื่อนี้ก็คือ คณะกรรมการองค์การชุมชนทั้ง 3 องค์การภายนอก เพื่อขอการสนับสนุนในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชน สื่อที่ใช้กับภายนอกชุมชนนั้นมี 2 ประการ คือ สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ

จากการศึกษากลุ่มองค์การชุมชนจะใช้สื่อเฉพาะกิจเป็นสื่อหลัก ในการติดต่อสื่อสารกับองค์การหรือบุคคลภายนอกชุมชน และใช้สื่อบุคคลเป็นสื่อที่ใช้บ่อยกว่าสื่อเฉพาะกิจหรือบางครั้งใช้เป็นสื่อสนับสนุน

สื่อบุคคลที่ชุมชนแห่งนี้ใช้ในการติดต่อสื่อสารกิจกรรมต่าง ๆ กับภายนอกชุมชน โดยผ่านองค์กรทั้ง 3 ของชุมชน มี 2 ลักษณะ ได้แก่

การประชุม จากการศึกษาพบว่า ในพื้นที่ของแขวงวัดกัลยาณันั้น มีชุมชนที่ประสานความร่วมมือและรวมตัวกันขึ้นเป็นสมาพันธ์ชุมชนแขวงวัดกัลยาณัน์ อยู่ 6 ชุมชน คือ ชุมชนวัดกัลยาณัน์ ชุมชนภูเขียว ชุมชนภูเขียวเงิน ชุมชนโรงคราม ชุมชนบุปผาราม และชุมชนประยูรवास ซึ่งชุมชนเหล่านี้จะจัดให้มีการประชุมรวมกันเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อพูดคุยถึงปัญหา เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่และอาจจะต้องร่วมมือกันแก้ไข หรือในบางโอกาสอาจจะต้องรวมตัวกันเพื่อสนับสนุนกิจกรรมของเขตธนบุรีด้วย

นอกจากนั้นการขอความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชน คณะกรรมการชุมชนมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องเข้าร่วมประชุมกับฝ่ายพัฒนาชุมชนของเขตเดือนละ 1 ครั้ง หรือมากกว่านั้น ในกรณีที่มีเรื่องเร่งด่วนในการประชุมแต่ละครั้ง ทางคณะกรรมการชุมชนได้

เสนอขอความช่วยเหลือต่าง ๆ ที่ต้องการกับทางเขต ส่วนทางสำนักงานเขตก็จะมีหน้าที่กล่าวถึงนโยบายรวมทั้งขอความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของเขต

“ การประชุมกับทางสมาพันธ์ ทั้ง 6 ชุมชน จะมีร่วมกันทุกเดือนโดยจะเวียนไปตามชุมชนต่าง ๆ ทั้ง 6 ชุมชน อย่างครั้งที่แล้วเป็นคิวของชุมชนกุฎีจีน เรื่องที่คุยกันครั้งที่แล้วก็เป็นเรื่องการเตรียมการจัดกิจกรรมเยี่ยมชุมชน 3 วัดมรรคม คือ ชุมชนวัดกัลยาณ์ ชุมชนกุฎีจีน ชุมชนกุฎีขาว ร่วมกับทางสถาบันราชภัฏ นำนักศึกษาแก่นักท่องเที่ยวมาเดินเที่ยวชม เพราะพื้นที่นี้มีทั้งศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม แต่ทั้ง 3 ศาสนา ก็สามารถอยู่ด้วยกันได้อย่างปรกติสุข และก็นับสนุนงานซึ่งกันและกัน ”

“ เรื่องที่ขอความร่วมมือ บางครั้งชุมชนเราของบประมาณไปทำอย่างอื่นเมื่อปีที่แล้ว เราก็ร่วมประชุมกับเขาว่าปีนี้ให้ชุมชนวัดกัลยาณ์ของบ สข. มาทำประตูระบายน้ำของเขอันหนึ่งของเราอันหนึ่ง เวลาที่น้ำขึ้นก็ขอความร่วมมือให้ปิดประตูน้ำทั้ง 2 จุด น้ำจะได้ไม่ท่วมชุมชน เราก็ได้รับความร่วมมืออย่างดี ”

“ เรื่องที่ต้องประชุมประสานงานส่วนใหญ่เป็นเรื่องของชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน รวมถึงร่วมมือกันเพื่อเสนอปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ให้กับเขตได้รับทราบและแก้ปัญหา เหมือนเรามีอำนาจต่อรองที่มากขึ้น ”

การพบตัวบุคคล จากการศึกษาพบว่า การติดต่อกับบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ ภายนอกชุมชน เพื่อขอความช่วยเหลือ หรือนำสิ่งที่ได้รับกลับเข้ามาเพื่อพัฒนาชุมชน หรือชีวิตของชาวชุมชนนั้น กลุ่มองค์กรชุมชนทั้ง 2 องค์กร คือ คณะกรรมการชุมชน และคณะกรรมการสมาคมชาวหมู่บ้านคลองบางหลวง ๙ คณะกรรมการรวม 8 ท่าน ได้ใช้สื่อในลักษณะนี้ด้วย แต่จะสังเกตได้ว่าการจะใช้สื่อลักษณะดังกล่าว 1. อยู่ในสภาวะการที่เร่งด่วน 2. ในกรณีที่มีผู้มีหน้าที่ออกไปติดต่อกับผู้ที่รับการติดต่อมีความสัมพันธ์กันในระดับหนึ่ง 3. ในกรณีที่ผู้ได้รับการติดต่อต้องการทราบรายละเอียดต่าง ๆ ในสิ่งที่ทางองค์กรร้องขอไป ซึ่งกลุ่มผู้นำองค์กรทั้ง 2 ได้ชี้แจงการใช้สื่อในลักษณะดังกล่าวว่า

“ การติดต่อกับหน่วยงานข้างนอก เราจะมีวิธีเพียง 1 แบบไม่ได้ เดี่ยวไม่ทันกิน อย่างเรื่องของการเก็บขยะ บางครั้งพนักงานเก็บขยะอาจจะหลงลืมเข้ามาเก็บขยะในพื้นที่ อาจจะเพราะ

ซึ่งเกี่ยวหรืออะไรก็ไม่ทราบ วันหนึ่งขยะในชุมชนเรามันก็ล้นที่เก็บแล้ว ฉะนั้นเราจะปล่อยไปไม่ได้ เพราะมันจะทำให้ชุมชนเราสกปรก ผมก็จะไปที่สำนักรักษาความสะอาดของเขตเลย ว่า ให้เขาเข้ามาเก็บด่วนเพราะไม่มันแน่แน่ ถึงแม่เราจะไม่รู้จักมักคุ้นกับเจ้าหน้าที่เป็นการส่วนตัว เขาก็มาดำเนินการให้ เพราะมันเป็นหน้าที่ของเขา "

" ตั้งแต่เรื่องก่อตั้งชมรม แล้วจดทะเบียนเป็นสมาคมฯ ขึ้นมา เงินของบริจาคส่วนใหญ่ เราได้รับจากกลุ่มองค์กรนอกชุมชนแทบทั้งสิ้น อย่างบางกลุ่มเขาเป็นกลุ่มที่ต้องการทำบุญอยู่แล้ว แต่เขาไม่มั่นใจว่า สมาคมฯเราทำอะไร เงินจะเข้ากระเป๋าคนทำหรือเปล่า เราก็ต้องเข้าไปชี้แจงว่า ชมรมทำอะไร มีวัตถุประสงค์ในการตั้งขึ้นมากเพื่ออะไร เมื่อเขามั่นใจส่วนมากเราก็จะได้เงินมาแล้วเมื่อใช้เงินทำอะไรไปบ้าง เราก็ชี้แจงให้เขาทราบ กลับไปในครั้งต่อ ๆ ไป เขาก็ยินดีช่วยเหลือ "

" เด็กในชุมชนหลายคน เป็นเด็กเรียนดี แต่ไม่มีเงินที่จะเข้าเรียนโรงเรียนดี ๆ ถ้าเกิดกรณีเช่นนี้ คณะกรรมการชุมชน และสมาคมฯ ก็จะเดินทางไปที่โรงเรียนที่เด็ก ๆ ไปสอบเพื่อไปพบผู้บริหารโรงเรียน ยืนยันว่าเด็กคนนี้เรียนดี ไม่เกเร แต่ฐานะยากจน เพื่อเห็นแก่อนาคตของเด็ก ขอให้เด็กคนนี้ได้เรียนฟรี เวลาที่เราไปอย่างนี้ทางโรงเรียนเขาก็มั่นใจว่าเด็กคงเป็นเด็กดีจริง ขนาดกรรมการชุมชนให้ความยืนยัน ขนาดนี้แล้วเด็กก็ได้เรียนฟรีจากสถาบันนั้น ปีละ 2 คน โดยให้ชุมชนเป็นคนคัดเลือกเด็กให้ "

" ประมาณปลายปีที่ผ่านมามี ชมรมเราจัดงานออกร้านโดยตั้งเต็นท์ตลอดถนนด้วยหน้าวัดกัลยาณี่ โดยเอาของถูกต้องที่ต่าง ๆ มาขาย คนแถวนี้ก็มาซื้อกันเยอะแยะ ชมรมเราก็มีรายได้จากการเก็บค่าเช่าพื้นที่ขายของ พอบอกว่าเรามีโครงการอย่างนี้ขึ้นมากนะ เขตเห็นชอบกรรมการชุมชนเห็นชอบ ช่วยไปจัดการหาร้านมาให้ที่เราก็ได้รับความร่วมมืออย่างดี ก็ได้เงินเพื่อจะได้เอากมาพัฒนาชุมชนเรามาพอสมควร "

สื่อเฉพาะกิจ

จากการศึกษา สื่อเฉพาะกิจ ที่ชุมชนแห่งนี้ใช้ คือ จดหมายอย่างเป็นทางการโดย คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการสมาคมฯ คณะกรรมการมัสยิด ทั้งสิ้นจำนวน 15 คน กล่าวว่า ชมรมให้ความสำคัญกับการออกจดหมายอย่างเป็นทางการมาก เพราะจะทำให้คนที่รับรู้ดีกว่าสิ่งที่

แจ้งไปเป็นสิ่งสำคัญ และชุมชนก็คือหน่วยงานย่อย ๆ หน่วยงานหนึ่งของแขวง ของเขต จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องติดต่อราชการ ฉะนั้นจุดหมายอย่างเป็นทางการจะได้รับความช่วยเหลืออย่างเต็มที่

การใช้จุดหมายอย่างเป็นทางการ ใช้เป็นสื่อที่จำเป็นและให้สิทธิให้ทราบหรือขอความร่วมมือในทุก ๆ กรณี ถึงแม้บางครั้งจะใช้การส่งบุคคล แต่อย่างไรก็แล้วแต่ ต้องมีการออกจุดหมายออกไปก่อนหรือหลัง เพื่อเป็นการกำกับว่าสิ่งที่คณะกรรมการดำเนินลงไปได้รับความเห็นชอบจากกรรมการชุมชน และชาวชุมชนเรียบร้อยแล้ว ลักษณะการใช้จุดหมายอย่างเป็นทางการกับหน่วยงานต่าง ๆ นอกชุมชนมักจะใช้ในกรณี ดังนี้

“ จุดหมายที่ออกจากคณะกรรมการชุดต่าง ๆ สำคัญมากอย่าชุมชนเราจะขอความร่วมมือจากเขต จากสมพันธ์ทั้ง 5 ชุมชน กับสถาบันการศึกษาเราต้องทำหนังสือออกไปอย่างเป็นทางการ เพราะชุมชนก็เหมือนกับลูกน้องเขต เวลาทำอะไรกับราชการมันก็ต้องเป็นราชการด้วย แล้วเราก็ตัดแนวทางนี้ใช้กับทุกองค์กรเพราะเราจะได้รับความเชื่อถือมากขึ้น ”

“ ผมใช้จุดหมายในการแจ้งข่าวสาร เชิญร่วมบริจาค ขอเชิญเป็นที่ปรึกษาสมาคมหรือสรุปการประชุมของกรรมการสมาคม ส่งให้ผู้เกี่ยวข้องภายนอกมาตั้งแต่เริ่มตั้งชมรมใหม่ ๆ แล้ว ถึงแม้บางครั้งเราไปพบเขาเอง เราก็จำเป็นที่จะต้องมีความหมายที่เป็นทางการแนบไปด้วย อย่างทุกวันนี้ที่ปรึกษาสมาคมเขาเชิญ ท่านรองปลัด กทม. ร.ต.อ.เกรียงศักดิ์ เราก็ต้องมีหลักแจ้งสถานะ ความ เป็นมาเป็นไปมาชมรมให้ท่านทราบทุกเดือน เมื่อท่านรู้สถานการณ์ของสมาคมฯ และชุมชนเราตลอดเวลา เราจะทำอะไร ท่านก็จะให้ความร่วมมือกับเราเต็มที่แล้วก็ไม่ต้องเล่าย้อนหลังไปเพราะท่านทราบมาตลอด ”

ในเรื่องของการศาสนาเวลาที่มีพิธีกรรมที่สำคัญของชุมชน คณะกรรมการมัชฌิกันได้ ออกหนังสือเชิญไปยังท่านบาทหลวงของชุมชนกุฎี และท่านเจ้าคุณวัดกัลยาณ วัดบุปผารามให้มาร่วมงานกับชุมชนเรา ถือเป็นกรกระชับสัมพันธ์ไมตรี ถึงแม้จะคนละศาสนา เมื่อก่อนไม่มีกิจกรรมลักษณะนี้ แต่ทุกท่านก็เข้าใจว่าสามารถร่วมมือกันได้ แม้ด้านศาสนา เพราะทุกศาสนานั้นสอนให้คนเป็นคนดี ”

สำหรับลักษณะของจุดหมายอย่างเป็นทางการนั้น มีลักษณะเป็นกระดาษ A4 ที่ระบุสถานที่ออกจุดหมายอย่างชัดเจน ยกเว้นจุดหมายที่ออกโดยคณะกรรมการชุมชนบนหัวกระดาษจะต้องมีตราครุฑด้วย ต้องมีการระบุเรื่องที่เสนอ พร้อมทั้งระบุชื่อบุคคล หรือกลุ่มองค์กรที่จะติดต่อ

ด้วย ต่อมามีเนื้อความ เมื่อจบเนื้อความต้องมีลายเซ็น ชื่อ ประธานชุมชน นายกสมาคมฯ และ ประธานกรรมมัตติยิตตามี่หัวข้อจดหมายระบุที่มาของจดหมาย สำหรับลักษณะการส่งจดหมายจะเป็นลักษณะการให้บุคคลเป็นผู้จัดส่งไปยังสถานที่ต่าง ๆ ที่กลุ่มองค์กรเหล่านั้นต้องการจะติดต่อ

จากการศึกษาพบว่า สำหรับการใช้สื่อกับภายนอกชุมชนนั้น ทางชุมชนใช้สื่ออยู่ทั้งสิ้น 2 ประเภท คือ

1. สื่อบุคคล ได้แก่
  - การประชุม
  - การพบบุคคลที่ต้องการติดต่อ
2. สื่อเฉพาะกิจ ได้แก่
  - การออกหนังสือแจ้งเป็นทางการ

โดยทางชุมชนให้ความสำคัญกับการใช้สื่อเฉพาะกิจ เนื่องจากถือว่าเป็นทางการและเสมือนเป็นความเห็นของชาวชุมชนทุกคน ทำให้สร้างความเชื่อมั่นความน่าเชื่อถือให้เรื่องที่กำลังจะสื่อออกไป

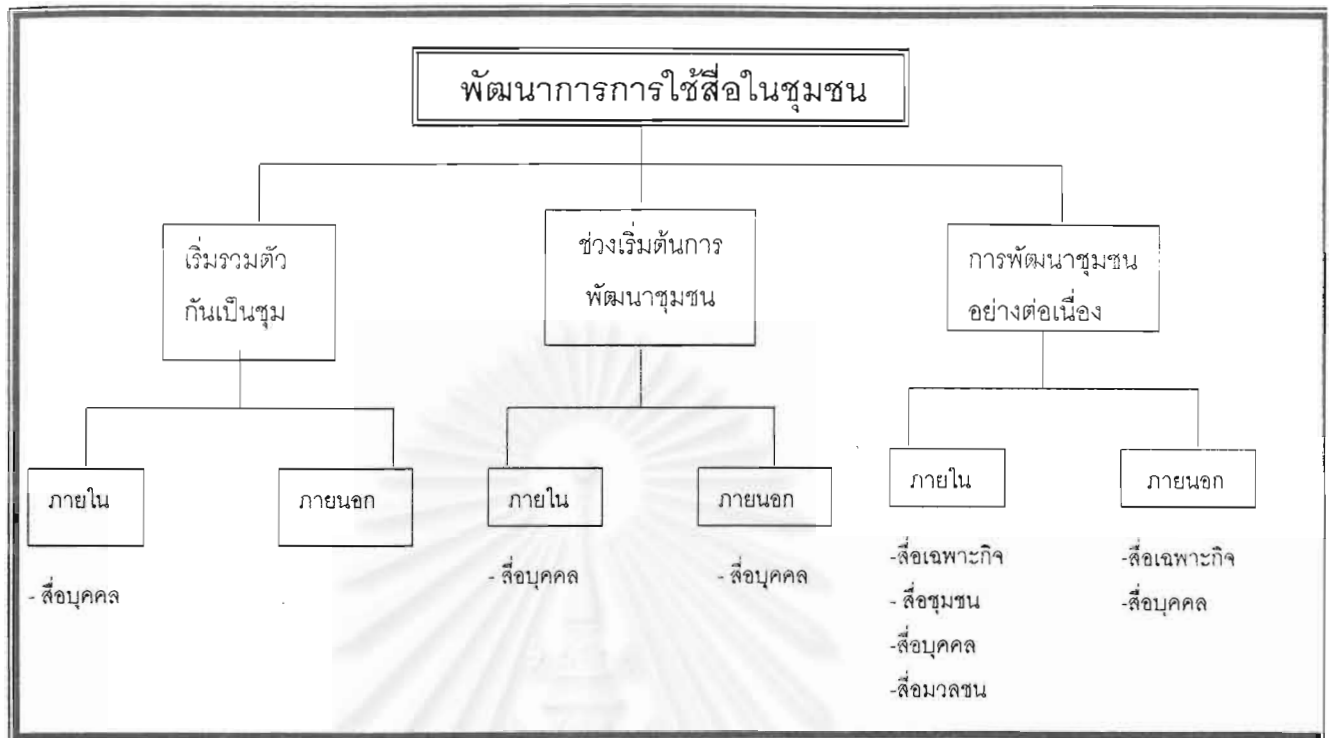
4. พัฒนาการการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนภูเขียวเป็นชุมชนที่มีอายุยาวนานมากกว่า 200 ปี ซึ่งชาวชุมชนดังกล่าวได้มีการพัฒนาการของตัวชุมชนเองที่สามารถแบ่งได้ออกเป็น 3 ช่วง คือ

1. เริ่มรวมตัวกันเป็นชุมชน
2. ช่วงเริ่มต้นการพัฒนาชุมชน
3. มีการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ซึ่งในแต่ละช่วงจะมีรูปแบบ และวิวัฒนาการการใช้สื่อที่แตกต่างกัน หรือในบางครั้งมีการใช้สื่อที่สนับสนุนกันเพื่อให้เกิดประสิทธิผลต่อกิจกรรมของโครงการทั้งหมด จากการศึกษพบว่า รูปแบบการใช้สื่อนำไปสู่การพัฒนาของชุมชนดังแผนภูมิที่ 4

แผนภูมิที่ 4 พัฒนาการการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาชุมชน

เริ่มรวมตัวกันเป็นชุมชน

เป็นช่วงระยะเวลาตั้งแต่ชาวมุสลิมที่อพยพโยกย้ายมาจากกรุงศรีอยุธยาตอนกรุงแตกแล้วมารวมตัวกันเป็นหมู่บ้านบางหลวง เมื่อครั้งสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ลักษณะการอยู่อาศัยในขณะนั้นเป็นลักษณะที่ต่างคน ต่างอยู่ ต่างคน ต่างทำมาหากิน โดยที่ไม่ได้มีความคิดว่าการเข้ามารวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนาแต่อย่างใด แต่จากการศึกษาพบว่าถึงแม้ชาวบ้านต่างคนก็ต่างทำมาหากิน ไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกัน แต่สิ่งหนึ่งที่ให้ชุมชนแห่งนี้อยู่กันอย่างกลมเกลียว เหนียวแน่น คือ การที่หมู่บ้านแห่งนี้เป็นหมู่บ้านที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นศาสนาหนึ่งที่มีหลักคำสอนเคร่งครัด โดยหลักคำสอนที่ชาวมุสลิมปฏิบัติคือ ผู้ที่รับถือพระอัลเลาะห์ทุกคนเป็นพี่น้องกัน ดังนั้นการดำเนินชีวิตในช่วงเริ่มรวมตัวกันเป็นชุมชนนั้นมีชีวิตอย่างเรียบง่าย และใช้ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

“สมัยก่อนการดำรงชีวิตของคนที่นี่ต่างคนต่างอยู่ แต่มีชีวิตเกี่ยวข้องกับศาสนาทุกคนยึดถือหลักคำสอนของศาสนา มีการละหมาดวันละ 5 ครั้ง เมื่อก่อนคนเขาก็ทำมาหากินอยู่ใน

บริเวณชุมชนนี้แหละ เมื่อถึงเวลาจะหมาดคนส่วนใหญ่ก็จะมารวมกันที่มีสยิดในหมู่บ้านร่วมทำพิธีกรรมทางศาสนา”

ลักษณะของการสื่อสารในช่วงที่เริ่มมีการรวมตัวกันขึ้นเป็นหมู่บ้านนั้น รูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในระยยะเวลานั้นมีอยู่เพียงรูปแบบเดียว คือ รูปแบบของการใช้สื่อบุคคล

สื่อบุคคล ในช่วงเริ่มต้นรวมตัวกันเป็นชุมชนนั้น กลุ่มตัวอย่างจำนวน 8 คน จาก 20 คน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุมากกว่า 60 ปี บอกว่า เวลาที่มีเรื่องราวอะไรเกิดขึ้นในช่วงนั้น เป็นเรื่องของการบอกต่อ และเนื้อหาของสารส่วนมากจะเกี่ยวเนื่องกับเรื่องของศาสนา หรือการทำมาหากิจแทบทั้งสิ้น ถึงแม้จะยังไม่เห็นภาพของการพัฒนา แต่ก็ก็เป็นจุดเริ่มต้นอันนำไปสู่การพัฒนาในอนาคต

“เมื่อก่อนคนยังน้อย มีเรื่องอะไรเราก็บอกต่อ ๆ กันไป ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของศาสนา อย่างเวลาที่จะไปละหมาดหรือเวลาที่มีใครตาย แล้วจะมีพิธีศพตอนไหน จะไปขอให้ใครมาช่วยงานเราก็บอก ๆ ต่อกันไป ไม่ถึงครึ่งวัน เดียวก็รู้กันหมดทั้งชุมชนแล้ว โดยเฉพาะช่วงเวลาไปละหมาด คนที่ไปด้วยกันก็จะพูดคุยกัน แล้วคนที่ไปละหมาดก็ไม่ค่อยใช้เวลาทีเดียว หรือบางครั้งละหมาดเสร็จก็แจ้งข่าวการตายของคนในชุมชนให้ชาวบ้านทราบ จะได้มาร่วมงานและช่วยสวดส่งวิญญาณ”

“เมื่อก่อนเวลาละหมาด ก็จะทำให้ชาวบ้านได้พบปะกัน เรื่องที่คุยกันก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา หรือไม่กี่เรื่องงานเรื่องการ ใครไปรับจ้างทำงานที่ไหน หรือทำอาชีพอะไร แล้วเห็นมีลู่วางดี ก็นำข่าวมาบอกใช้ชาวชุมชนคนอื่น ๆ ได้ทราบ ใครที่ยังไม่มีงานทำ หรืออยากหารายได้เพิ่มเติม ก็จะมีโอกาสรู้ แล้วก็ไปลองสมัครทำดู เป็นแบบใครได้ดีแล้วก็มาบอกเพื่อนพ้อง แต่งานสมัยนั้นก็งานรับจ้างทั่วไป แต่มันก็ทำให้เรามีเงินได้ คนไหนสนใจก็ชวน ๆ กันไป”

จะเห็นได้ว่า ถึงแม้จะไม่มีกิจกรรมที่ทำให้เห็นรูปแบบการพัฒนาชุมชนได้ชัดเจนในช่วงนี้ แต่สิ่งที่ได้จากสื่อบุคคลก็จะเป็นจุดเริ่มต้น ไม่ว่าจะเป็นการชักชวนกันออกไปทำงาน หรืออาชีพดี ๆ เพื่อให้มีรายได้ที่ดีขึ้นย่อมจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาตนเองและชุมชนต่อไป

ช่วงเริ่มต้นการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ช่วงเวลาดังกล่าวเริ่มต้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2490 เป็นช่วงที่ ชาวชุมชนที่ออกไปรับจ้างทำงานภายนอก เริ่มมีการคิดกันว่าควรจะมีการพัฒนาชุมชนที่ตนเองอยู่ ขึ้น จนกระทั่งปี 2500 จึงได้มีการตั้งชมรมชาวหมู่บ้านคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญประโยชน์ขึ้น เพื่อดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น จากการศึกษพบว่าช่วงเวลาดังกล่าวสื่อที่มีบทบาท สำคัญในการเริ่มต้นการพัฒนาชุมชนช่วงนี้คือ

ภายในชุมชน

สื่อบุคคล จากการศึกษาพบว่า การนำสื่อบุคคลเข้ามาใช้ในการพัฒนา ชุมชน แบ่งรูปแบบการใช้สื่อเป็น 1 ลักษณะ ใช้สื่อบุคคลภายในและภายนอกชุมชน

- การบอกต่อ โดยในช่วงเริ่มต้นของการรวมตัวของชมรมนั้น มีผู้ที่เริ่มต้นคิดในการจะดำเนินการพัฒนาชุมชนเพียง 1-2 คน แต่บุคคลต้นคิดเหล่านี้ได้ไปบอกกล่าวแนวความคิดของตนเองให้กับเพื่อนฝูงคนอื่น ๆ ได้รับทราบ เมื่อการรวมกลุ่มบุคคลเหล่านี้มากประมาณ 15 คน จึงก่อตั้งเป็นชมรมขึ้นมา โดยให้ความสำคัญกับเรื่องการศึกษาเป็นหลัก

“ผมมันก็คิดเพื่อฝันไปเองว่าอยากจะเห็นชุมชนเราดีขึ้น ในยุคนั้นคงไม่มีใครเขาคิดกันหรอก แล้วผมก็เอาความคิดนี้ไปบอกเพื่อน ๆ คุยกันว่าเรื่องที่เราน่าจะทำมีอะไรบ้าง หา แนวทางกันก็ใช้เวลาช่วงเย็นหลังจากทำงานเข้ามาแล้วนั้นแหละมานั่งคุยกัน เพื่อนหลาย ๆ คนก็เห็นด้วย พอมีคนมาก ๆ ขึ้น เราก็เอาตั้งเป็นชมรม แล้วทำงานกันอย่างจริงจังเลย”

หลังจากเมื่อมีการรวมตัวเป็นชุมชนขึ้นมาแล้ว กลุ่มชมรมดังกล่าวก็ได้บอกต่อ ๆ กันไปให้ชาวบ้านได้รับทราบการดำเนินงานของชมรม และสิ่งที่ชาวบ้านสามารถขอความช่วยเหลือ ในขณะเดียวกันก็เริ่มดำเนินการทำกิจกรรมจริง ๆ ให้ชาวบ้านมองเห็นว่าทำได้จริง

“เมื่อเราตั้งชมรมกัน เราก็บอกให้ชาวชุมชนได้รับทราบ แล้วก็ยกเงาว่าชมรมเราจะพยายามหาทุนการศึกษาพร้อมอุปกรณ์การศึกษา มาช่วยเด็ก ๆ ในชุมชน แล้วเราไม่ได้พูดเปล่าทุกปีเราจะคัดเลือกเด็กที่เรียนดี แต่ยากจนเพื่อให้ทุน ในครั้งแรกทุนที่ให้ไปก็ได้รับการลงขันของ

กรรมการชมรม และชาวบ้านในหมู่บ้านเองที่ออกไปทำงาน ถึงแม้ไม่ได้เป็นกรรมการแต่เขาก็ยินดีช่วยเพราะเห็นเจตนาที่ดีของเรา"

ภายนอกชุมชน

สี่บุคคล

- การเข้าพบปะบุคคล การก่อตั้งชมรมในช่วงแรก มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องไปรับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก เพื่อให้กิจกรรมของชมรมสามารถดำเนินการต่อไปได้ การเข้าพบปะบุคคลภายนอกชุมชน ก็เพื่อความช่วยเหลือในสิ่งต่าง ๆ ที่ชมรมและชุมชนต้องการ รูปแบบการเข้าพบปะบุคคลจะมีทั้งบุคคลที่เป็นเจ้าของกิจกรรม ห้างร้าน ต่าง ๆ ที่คณะกรรมการชมรมทำงานอยู่ หรือมูลนิธิองค์กรสาธารณกุศลต่าง ๆ ซึ่งการเข้าพบปะบุคคลเพื่อขอความช่วยเหลือในลักษณะนี้ จะใช้ทั้งลักษณะของความสัมพันธ์ส่วนตัว และความเป็นทางการ

"ถึงกรรมการจะออกไปทำงานข้างนอกทุกคน แต่ค่าจ้างมันก็ได้ไม่มากมาย จะมาให้เราช่วยเงินตลอดมันก็ไม่ไหว เราก็มาคิดกันว่าคงต้องขอจากบุคคลข้างนอก ที่เขาพอจะช่วยเหลือเราได้ เริ่มแรกเราก็ขอลูกค้าตัวก่อน คือบริษัทหรือร้านค้าที่เราทำงานอยู่ ตอนแรกเขาอาจไม่มั่นใจ แต่เราก็เชิญเขามาดู มาแจกทุนบ้าง แจกของบ้าง พอครั้งต่อไป การขอการสนับสนุนมันก็ง่ายขึ้น"

ช่วงมีการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาพบว่า ช่วงเวลาที่ชุมชนแห่งนี้เริ่มมีการพัฒนาตนเองอย่างเต็มรูปแบบ คือ ปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

ปี 2520 ชมรมชาวหมู่บ้านคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญประโยชน์ มาเป็นสมาคมชาวหมู่บ้านคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญประโยชน์ ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในรูปแบบของนิติบุคคล เพิ่มภารกิจความรับผิดชอบต่อ การดูแลสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น

ปี 2528 เริ่มมีการเลือกตั้งคณะกรรมการชุมชน และคณะกรรมการมัสยิด โดยชาวบ้านในชุมชนเอง ซึ่งคณะกรรมการชุมชนทำหน้าที่ดูแลคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ รวมทั้งเป็น

ตัวแทนชาวชุมชนติดต่อกับรัฐบาล ส่วนคณะกรรมการมัลลิตจะทำหน้าที่ดูแลเรื่องกิจกรรมการทางศาสนาทั้งหมด

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว กลุ่มองค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นตัวแทนของชาวชุมชน และสร้างสรรค์พัฒนาชุมชน ได้เลือกใช้สื่อที่มีการพัฒนาเปลี่ยนไป และมีรูปแบบการใช้สื่ออันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน ทั้งภายใน และภายนอกชุมชนดังนี้

ภายในชุมชน

- สื่อเฉพาะกิจ
- สื่อชุมชน
- สื่อบุคคล
- สื่อมวลชน

สื่อเฉพาะกิจ

หนังสือเวียน เพื่อให้ชาวบ้านชาวชุมชนรับถึงกิจกรรม วัน เวลา สถานที่ รวมทั้งการขอความร่วมมือในกิจกรรมนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน

ตั้งแต่ได้มีการจดทะเบียนก่อตั้ง สมาคมชาวหมู่บ้านคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญประโยชน์ คณะกรรมการชุมชน และคณะกรรมการมัลลิตขึ้นนั้น ช่องการสื่อสารกับชาวชุมชนก็มีเพิ่มมากขึ้น และเพื่อให้เกิดความเข้าใจและความมั่นใจเกิดขึ้น คณะกรรมการองค์กรชุมชนจึงให้ความสำคัญกับการใช้หนังสือเวียน ในการบอกข่าวสารกับชาวบ้าน รวมทั้งขอความร่วมมือ โดยคณะกรรมการชุมชน 8 ท่าน จาก 15 ท่าน ให้ความเห็นว่า เพราะการออกหนังสือเวียนให้ ชาวบ้านนั้นเป็นทางการ ทำให้ชาวบ้านใส่ใจกับกิจกรรม และให้ความร่วมมือเต็มที่ ในขณะที่เดียวกันชาวบ้าน 10 คน จากกลุ่มตัวอย่าง 20 คน ให้ความเห็นว่า กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ตนเองทราบจากหนังสือเวียน และรู้รายละเอียดได้ถูกต้องด้วย

“เมื่อจัดตั้งเป็นสมาคม เวลาที่มีการประชุมหรือมีกิจกรรมอะไรเกิดขึ้น โดยสมาคมเป็นผู้ดำเนินการ ผมจะแจ้งให้ทราบผ่านจดหมายที่ออกโดยสมาคม เพราะมันจะแสดงว่าเราทำทุกอย่างโปร่งใสเป็นทางการ แล้วมันก็เป็นหลักฐานได้ดี ถ้าต้องมีการย้อนกลับมาพูด ถึงมันอีก”

“ ปกติกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนก็เข้าร่วมทุกครั้ง ถึงเราจะได้รับทราบจากจดหมายที่เขาส่งมาให้ บางที่ได้ข่าวจากเพื่อน ๆ แต่ก็ไม่ใช่ละเอียด แต่ถ้าดูจากจดหมายเราจะรู้ละเอียดเลย แล้วถ้าลืมก็บังกลับไปอ่านได้ใหม่”

ป้ายประกาศ จะเป็นสื่อที่ใช้เพื่อสนับสนุนสื่อเฉพาะกิจประเภทหนังสือเวียน โดยคณะกรรมการชุมชน 3 ท่าน ซึ่งมีหน้าที่เป็นฝ่ายประชาสัมพันธ์ขององค์กรชุมชนให้ความเห็นว่าแทบทุกบ้านในชุมชน จะมีคนอยู่บ้าน และสามารถรับหนังสือเวียนด้วยมือ แต่อีกประมาณ 2-3 เปอร์เซ็น ที่จะไม่มีคนอยู่บ้าน อาจจะไม่ได้รับหนังสือเวียน ป้ายประกาศตามจุดต่าง ๆ จึงเป็นสื่อที่นำมาใช้สนับสนุนกิจกรรมภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี

“ ปกติทุกบ้านในชุมชนจะมีคนแก่ออยู่ที่บ้านเกือบทุกบ้าน แต่อาจจะมีบางบ้านที่ไม่ถึง 10 หลังรอกที่อาจจะไม่มีคนอยู่ เพราะออกไปทำงานข้างนอกกันหมด การปิดประกาศตามจุดต่าง ๆ ที่สะดวก จะช่วยทำให้คนที่เฝ้าได้รับข่าวสารจากหนังสือเวียนรับรู้และให้ความร่วมมือ”

สื่อชุมชน

หออกระจายข่าว เป็นสื่ออีกประเภทหนึ่งที่องค์กรชุมชนใช้เป็นช่องทางส่งข่าวสาร และชาวชุมชนใช้เป็นช่องทางในการรับข่าวสาร จากการศึกษาพบว่า สื่อชุมชนเป็นสื่อที่เพิ่งจะเริ่มใช้เมื่อปี 2520 ที่ผ่านมาก แต่ปัจจุบันสื่อดังกล่าวก็มีบทบาทในการสื่อข่าวสารเป็นอย่างมาก

ข่าวสารกิจกรรมใด ๆ ที่จะเกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้ นอกจากกลุ่มองค์กรชุมชน จะใช้สื่อเฉพาะกิจในการเสนอข่าวสารแล้ว ข่าวสารนั้นจะถูกส่งไปที่หออกระจายข่าว เพื่อส่งข่าวสาร เพื่อย้ำเตือนให้ชาวชุมชนได้รับทราบอีกครั้ง และนอกจากข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับชาวชุมชนโดยตรงแล้ว หออกระจายข่าวยังสื่อข่าวสารประเภทให้สาระความรู้ หรือส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีให้เกิดขึ้นกับชาวชุมชนด้วย

“หออกระจายข่าว เราเพิ่งใช้มาเมื่อไม่นานนี้ แต่ก็ เป็นสื่อที่ดีเพราะมันดังไปทั่วทั้งชุมชนเลย ใครที่นั่งอยู่บ้าน หรือทำอะไรอยู่ที่ไหนในชุมชนก็ได้ยิน แล้วเราก็พยายามประกาศในช่วงเวลาที่คิดว่าคนอยู่ในชุมชนเกือบ 100% เรามีลำโพงหันไป 4 ทิศ ทุกคนได้ยินชัดเจน”

“ปกติเราได้รับข่าวสาร จดหมายเวียนแล้ว บางทีก็ยังไม่อ่านไม่ละเอียด รู้เรื่องคร่าว ๆ อีกไม่นานเราก็มาได้ยินประกาศจากหอกระจายข่าวอีกครั้ง แต่ให้จ่ารายละเอียดคงไม่ได้ รายละเอียดพวกกลางวันเวลา สถานที่ เราก็เอาในจดหมายเวียนเป็นเกณฑ์เอา”

สื่อบุคคล

หนังสือพิมพ์ เป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่ชาวชุมชนกุฎีขาว โดยเฉพาะคณะกรรมการชุมชน และกรรมการสมาคมจำนวน 6 คน จากทั้งสิ้น 10 คน บอกว่าตนเองใช้สื่อมวลชนประเภทหนังสือโดยเฉพาะการอ่านหน้าข่าวการเมือง ข่าวแวดวงกรุงเทพมหานคร และหน้าการศึกษา เพราะจะทำให้ตัวเพิ่มพูนความรู้ รับทราบสถานการณ์บ้านเมือง บางครั้งมีเนื้อหาข่าวที่สามารถนำมาเป็นประโยชน์ หรือเป็นโอกาสในการที่จะพัฒนา กับชุมชนได้ เวลาที่มีการประชุมคณะกรรมการชุมชนจะได้นำเสนอขอความคิดเห็นต่อไป

“คนในชุมชนมีจำนวนประมาณ 20% ที่อ่านหนังสือ ซึ่งถ้าเป็นชาวบ้านทั่วไปก็จะอ่านเรื่อย โดยไม่จำเป็นว่าเป็นเรื่องอะไร บางครั้งเรื่องหนัก ๆ เขาก็ไม่อ่าน แต่คนที่อ่านแล้วนำเนื้อหาในนั้นไปใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่ก็จะเป็นพวกผมที่เป็นกรรมการชุมชน เพราะเราเป็นหน่วยงานหนึ่งของเขต เขตอื่น ๆ เขาก็กิจกรรมอะไร หรือกรุงเทพฯ เขาก็กิจกรรมอะไรเราก็ต้องรู้ หรือบางทีการเมืองเป็นยังไง ใครเป็นผู้ดูแลกรุงเทพฯ นโยบายเป็นอย่างไร ต้องรู้ให้หมด ชุมชนเราจะได้ปรับตัวทัน แล้วจะได้หาช่องทางว่ามีทางที่จะพัฒนาชุมชนเราได้อย่างไรบ้าง”

โทรทัศน์ จากการศึกษาพบว่าชาวชุมชนกุฎีขาวทุกครั้งเมื่อมีเครื่องรับโทรทัศน์ ทุกครั้งเมื่อจะรับข่าวสารผ่านโทรทัศน์จึงเป็นเรื่องที่ง่าย อย่างไรก็ตามชาวชุมชนกุฎีขาวมักเปิดรับสารประเภทรายการบันเทิงจากโทรทัศน์เป็นส่วนใหญ่ แต่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 คนจาก 15 คน ซึ่งเป็นคณะกรรมการชุมชน และคณะกรรมการ สมาคมฯ ใช้ข่าวสารที่ได้จากโทรทัศน์มาใช้ประโยชน์ มานำเสนอในที่ประชุม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชน

“ผมดูข่าวช่อง 7 อย่างข่าวพัฒนา เขาก็จะมีพวกกลุ่มแม่บ้าน หรือชาวหมู่บ้านรวมตัวกัน จัดตั้งกลุ่ม เพื่อทำผลผลิตที่เขาสามารถหาได้ง่ายในชุมชนส่งออกขาย นำรายได้มาพัฒนาชุมชน และยังพอมีรายได้เหลือพอที่จะแบ่งกันไปได้ ถึงแม้เราจะทำอย่างเขาไม่ได้ แต่เราก็จะนำเข้าที่ประชุมเอาแนวคิดที่มีลักษณะคล้าย ๆ กันมาใช้ เพื่อมันจะส่งผลให้ชุมชนเราพัฒนาไปอีก”

“เดี๋ยวนี้ทีวีดี มีข่าวเยอะแยะมากมายให้ติดตาม มันทำให้เรารู้สิ่งต่าง ๆ รวดเร็วกว่ามาก ขึ้นรัฐบาลออกนโยบายใหม่ ๆ มา เร็วกว่า หรือตอนนี้แนวโน้มของการพัฒนาประเทศเป็นแบบไหน รัฐบาลเขาส่งเสริมอะไรเป็นพิเศษ เราก็จะได้รู้ไว้ระดับความรู้ ที่สำคัญเราเองต้องออกไปติดต่อกับงานกับราชการบ่อย ๆ รู้เรื่องพวกนี้ไว้บ้างก็ดี เดียวไปเงอะงะ ทำอะไรผิดขั้นผิดตอนของเขามันก็จะไม่ได้กับชุมชนเรา แทนที่จะได้รับการช่วยเหลืออาจจะถูกมองข้ามไปเลยก็ได้”

การใช้สื่อภายนอกชุมชน

ในช่วงที่ชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สื่อที่ทางชุมชนเลือกใช้ติดต่อกับบุคคลภายนอก จากการศึกษาพบว่า สื่อที่ชุมชนใช้มี 2 รูปแบบ คือ

1. สื่อเฉพาะกิจ
2. สื่อบุคคล

สื่อเฉพาะกิจ รูปแบบของสื่อเฉพาะกิจที่ทางชุมชนใช้กับบุคคลภายนอกชุมชน คือ จดหมายอย่างเป็นทางการ

จดหมายอย่างเป็นทางการ เป็นจดหมายที่ออกจาก องค์กรชุมชนทั้ง 3 องค์กร ในกรณีที่จะขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก องค์กรทั้ง 3 องค์กรของชุมชนจะทำหนังสือแจ้งขอความร่วมมือขอความช่วยเหลือ พร้อมทั้งแจ้งข่าวสารการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งคณะกรรมการองค์กรทั้ง 3 ชุมชน จำนวน 15 คน กล่าวว่า การเลือกใช้สื่อเฉพาะกิจ ประเภทจดหมายอย่างเป็นทางการ ก็เพราะว่าหน่วยงานที่ติดต่อส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน หรือกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะการดำเนินการเป็นทางการ

“การติดต่อกับเขต สข. กลุ่มสัมพันธ์ ชุมชนในแขวง โรงเรียน สถานศึกษาต่าง ๆ หรือจะเป็นห้างร้านมูลนิธิต่าง ๆ เราก็ต้องทำอย่างเป็นทางการ เพราะเราไปขอการสนับสนุน เราก็ต้องไปในนามตัวแทนของชุมชน เอกสารที่ออกจากชุมชนก็เป็นเอกสารมีหัวครุฑ เพราะเราถือเป็นหน่วยงานของเขต หรือแม้แต่สมาคมฯ เองเวลาที่ขอการสนับสนุน จากมูลนิธิ หรือองค์กรสาธารณะกุศลต่าง ๆ ก็ต้องออกจดหมายเป็นทางการ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเราเป็นองค์กรที่ปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาชุมชนจริง”

การใช้สื่อภายนอกชุมชน

ในช่วงที่ชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สื่อที่ทางชุมชนเลือกใช้ติดต่อกับบุคคลภายนอก จากการศึกษาพบว่า สื่อที่ชุมชนใช้มี 2 รูปแบบ คือ

1. สื่อเฉพาะกิจ
2. สื่อบุคคล

สื่อเฉพาะกิจ รูปแบบของสื่อเฉพาะกิจที่ทางชุมชนใช้กับบุคคลภายนอกชุมชน คือ จดหมายอย่างเป็นทางการ

จดหมายอย่างเป็นทางการ เป็นจดหมายที่ออกจาก องค์กรชุมชนทั้ง 3 องค์กร ในกรณีที่ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก องค์กรทั้ง 3 องค์กรของชุมชนจะทำหนังสือแจ้งขอความร่วมมือขอความช่วยเหลือ พร้อมทั้งแจ้งข่าวสารการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งคณะกรรมการองค์กรทั้ง 3 ชุมชน จำนวน 15 คน กล่าวว่า การเลือกใช้สื่อเฉพาะกิจ ประเภทจดหมายอย่างเป็นทางการ ก็เพราะว่าหน่วยงานที่ติดต่อส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน หรือกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะการดำเนินการเป็นทางการ

“การติดต่อกับเขต สข. กลุ่มสมาพันธ์ ชุมชนในแขวง โรงเรียน สถานศึกษาต่าง ๆ หรือจะเป็นห้างร้านมูลนิธิต่าง ๆ เราก็ต้องทำอย่างเป็นทางการ เพราะเราไปขอการสนับสนุน เราก็ต้องไปในนามตัวแทนของชุมชน เอกสารที่ออกจากชุมชนก็เป็นเอกสารมีหัวครุฑ เพราะเราถือเป็นหน่วยงานของเขต หรือแม้แต่สมาคมฯ เองเวลาที่ขอการสนับสนุน จากมูลนิธิ หรือองค์กรสาธารณะกุศลต่าง ๆ ก็ต้องออกจดหมายเป็นทางการ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเราเป็นองค์กรที่ปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาชุมชนจริง”

สื่อบุคคล เนื่องจากปัจจุบัน การดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน จะดำเนินการโดยผ่านคณะกรรมการองค์กรชุมชนทั้ง 3 องค์กร ซึ่งการทำงานดังกล่าวไม่สามารถจะดำเนินการโดยลำพัง การขอความร่วมมือจากองค์กรภายนอก นอกจากจะใช้สื่อเฉพาะกิจในรูปแบบจดหมายอย่างเป็นทางการแล้ว ชุมชนยังเลือกใช้ สื่อบุคคล เพื่อช่วยเสริมให้กิจกรรม และงานพัฒนาชุมชนดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งการใช้สื่อบุคคลจะมี 2 ลักษณะ

การประชุม ในกรณีที่มีการขอความร่วมมือ ขอความช่วยเหลือ หรือการติดตามงานตามวาระ ในกรณีเร่งด่วน สื่อบุคคลประเภทการประชุมจะถูกเลือกใช้ จุดเด่นของการใช้การประชุม คือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนมีโอกาสได้ออกความคิดเห็นในสิ่งที่ตนเห็นด้วย และไม่เห็นด้วย รวมทั้งสามารถถกมติต่าง ๆ ได้ทันที ผลการประชุมก็จะถูกนำไปดำเนินการปฏิบัติต่อไป ส่วนในกรณีของการติดตามงานตามวาระ จะเป็นลักษณะของการระดมความคิดในเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้เกิดแนวความคิด และกิจกรรมที่จะทำให้เกิดการพัฒนาชุมชน

"เราจะเข้าประชุมกับเขต กับสข. หรือกับพวกสมาพันธ์ทั้ง 6 ชุมชน ตามวาระครั้งละ 1 เดือน แต่ในบางครั้งถ้ามีเรื่องเร่งด่วน เราก็จะแจ้งไปโดยหนังสือว่า ขอประชุมก่อนวาระ เช่นกรณีของการติดตามเรื่องยาเสพติด บางครั้งตำรวจสืบรู้ว่าในบริเวณชุมชนใกล้เคียงมีการเสพ หรือซื้อขายยาเสพติด แล้วจะจับตัวผู้กระทำผิด และขอความร่วมมือมายังชุมชนต่าง ๆ เราก็ต้องรีบแจ้งให้ชุมชนใกล้เคียงทราบเพื่อเขาจะได้สนับสนุนงานของตำรวจ และถือว่าเป็นการช่วยสอดส่องดูแล ในฐานะพลเมืองดี ที่สำเร็จยาเสพติดพวกนี้จะได้อยู่ห่างไกลจากลูกหลานของเรา"

การเข้าพบตัวบุคคล กรณีการเข้าพบตัวบุคคลจะเป็นการใช้สื่อบุคคล ประเภทหนึ่งเพื่อนำมาสนับสนุนสื่อเฉพาะกิจ การที่องค์กรชุมชน จะได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานใดอย่างเต็มที่ นอกจากการยื่นหนังสือแล้ว การเข้าพบตัวบุคคลโดยคณะกรรมการองค์กรชุมชน เพื่ออธิบายในรายละเอียดที่หนังสืออาจไม่สามารถอธิบายได้หมด หรือตอบข้อซักถามในกรณีที่มีผู้ให้ความช่วยเหลือเกิดการสงสัยในกิจกรรมหรือการดำเนินการของชุมชน

"ผมว่าการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะหน่วยงานที่เราไม่เคยติดต่อด้วยมาก่อน การส่งจดหมายอย่างเป็นทางการ พร้อมการเข้าพบด้วยตัวเราเอง ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เขาอยากรู้อะไร สงสัยอะไร จะได้ถามเราได้ ยิ่งเขารู้รายละเอียดของเรามากเท่าไร เขาก็จะมีความมั่นใจ และให้ความช่วยเหลือเราอย่างเต็มที่ เมื่อเราทำอย่างนี้สักครั้ง 2 ครั้ง เขามั่นใจครั้งต่อไป ส่งแค่หนังสือเราก็ได้รับความร่วมมือแล้ว"

จากการศึกษาพัฒนาการของการใช้ส่งอันนำไปสู่การพัฒนาของชุมชนภูมิขาว ตั้งแต่เริ่มมีการก่อตั้งชุมชนจนถึงปัจจุบัน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ระยะเวลาเริ่มก่อตั้งเป็นชุมชน การใช้ส่งอันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนได้แก่

ภายใน

- ส่วนบุคคล

ภายนอก

-

2. เริ่มต้นการพัฒนาชุมชน การใช้ส่งอันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนได้แก่

ภายใน

- ส่วนบุคคล

ภายนอก

- สื่อบุคคล

3. การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ภายใน

- สื่อเฉพาะกิจ

- สื่อชุมชน

- สื่อบุคคล

- สื่อมวลชน

ภายนอก

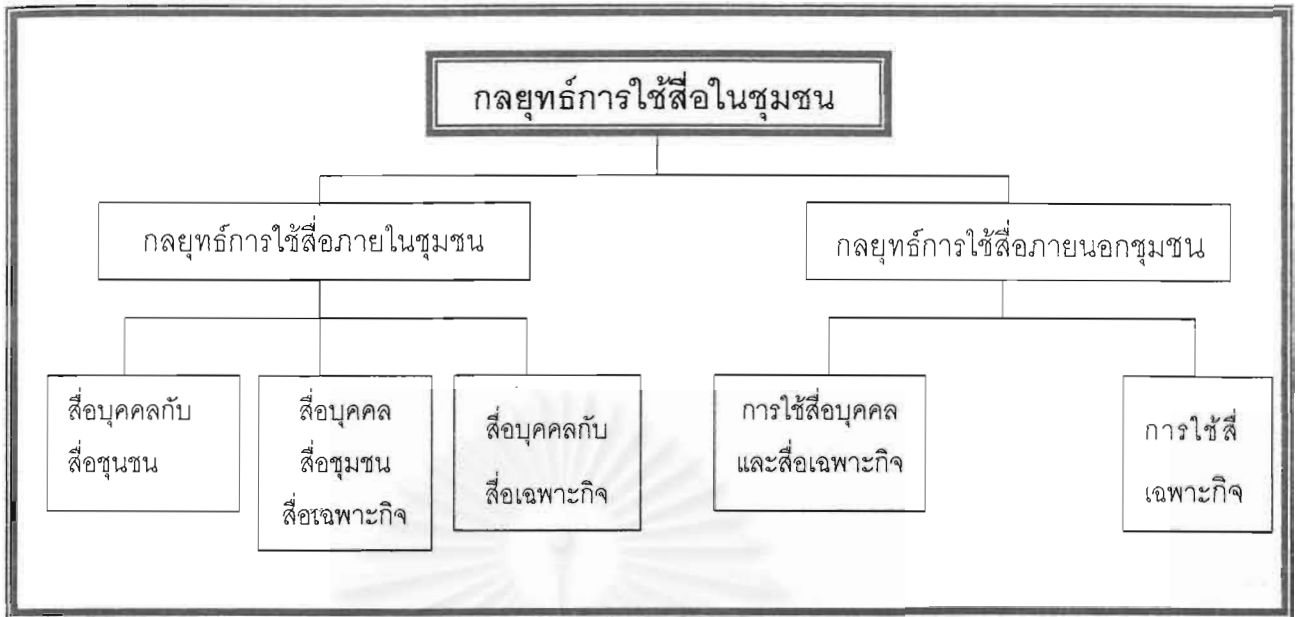
- สื่อเฉพาะกิจ

- สื่อบุคคล

5. กลยุทธ์การใช้สื่อในชุมชน

เมื่อพิจารณาตามวิธีการใช้สื่อ รวมทั้งการวางแผนการใช้สื่อ ในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของชุมชน อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชน พบว่าองค์กรชุมชนทั้ง 3 กลุ่ม มีกลยุทธ์หรือวิธีการใช้สื่อที่มีลักษณะเหมือนกัน ดังแสดงในแผนภูมิที่ 5

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 5 กลยุทธการใช้สื่อในชุมชน

จากการศึกษาพบว่ากลยุทธหรือวิธีการใช้สื่อของชุมชนแห่งนี้ สามารถแบ่งกลยุทธการใช้สื่อสำหรับภายในและภายนอกชุมชน มีวิธีการใหญ่ดังนี้

- ก. กลยุทธการเลือกใช้สื่อภายในชุมชน
  1. เลือกใช้สื่อบุคคลและสื่อเฉพาะกิจ
  2. เลือกใช้สื่อบุคคล สื่อชุมชน และสื่อเฉพาะกิจ
  3. ใช้สื่อบุคคลกับสื่อมวลชน
- ข. กลยุทธการเลือกใช้สื่อภายนอกชุมชน
  1. เลือกใช้สื่อบุคคลกับสื่อเฉพาะกิจ
  2. ใช้สื่อเฉพาะกิจอย่างเดียว

การใช้สื่อในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมหรือหวังผลเพื่อให้เกิดการพัฒนาขึ้นในชุมชนนั้น พบว่ามีความหลากหลายของการเลือกใช้สื่อแต่ละชนิดมาใช้ร่วมกันดังนี้

1. การนำสื่อบุคคลและสื่อเฉพาะกิจมาใช้ร่วมกัน
  - ใช้การประชุม การออกจดหมายเวียน การบอกต่อ การสอบถามโดยตรง

จากการศึกษาพบว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น กลุ่มองค์กรชุมชนทั้ง 3 องค์กร จากการพูดคุยกับคณะกรรมการชุมชน จำนวน 8 คน และชาวบ้านจำนวน 6 คน กล่าวว่า การใช้สื่อบุคคลและสื่อเฉพาะกิจมาใช้ร่วมกันมักจะใช้ในกิจกรรมที่ต้องการจะแจ้งให้ชาวบ้านรับทราบเรื่อง หรือต้องการขอความร่วมมือจากชาวบ้านในกิจกรรมนั้น ๆ โดยจะใช้การประชุมคณะกรรมการเป็นสื่อหลัก เพื่อให้เกิดเรื่องที่จะแจ้งให้ชาวชุมชนทราบ หรือขอความร่วมมือ หลังจากนั้นจะใช้สื่อเฉพาะกิจ คือ หนังสือเวียนเป็นตัวแทนองค์กรชุมชนแจ้งให้ชาวบ้านทราบส่วนสื่อบุคคล คือ การบอกต่อ หรือการสอบถามโดยตรงนั้นจะเป็นสื่อที่ใช้สนับสนุน ในกรณีที่ชาวบ้านบางคน ไม่ได้รับข่าวสารใด ๆ เลย แต่กรณีดังกล่าวก็เป็นไปได้ยาก หรือแบบลักษณะหนึ่ง คือ สื่อบุคคลจะเป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันว่าข่าวสารที่ชาวบ้านได้รับมานั้นถูกต้องตรงกัน อย่างเช่น

“กรณีของคณะกรรมการสมัครชุดปัจจุบันมีอายุครบ 2 ปี ที่ประชุมมีมติคณะกรรมการได้ประชุมหารือ และสรุปถ้าต้องกำหนดวันเลือกตั้งขึ้น โดยระบุว่าเป็นวันที่ 15 เดือนมกราคม 2543 โดยจะใช้สถานที่ในการเลือกตั้ง คือ โรงเลี้ยงอาหารของมัสยิด เมื่อคณะกรรมการสรุปผลการประชุมพร้อมกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในวันนั้น เราก็ออกหนังสือเวียนจากนายกสมาคมฯ ไปยังสมาชิกเพื่อแจ้งเรื่องที่เราประชุมคณะกรรมการรวมทั้งสรุปมติของที่ประชุมว่าจะให้มีการเลือกตั้งใหม่แทนสมาชิกที่หมดวาระลงแล้วแจ้งวันเวลา สถานที่ให้สมาชิกทราบ เมื่อเชิญมาสมาชิกลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอีกทั้งแจ้งให้ทราบอีกว่าจะมีการแจกรางวัลในโอกาสนี้ด้วย เมื่อชาวบ้านได้รับเอกสารก็จะได้รับข่าวสารทั้งหมด แต่ทุกครั้งที่มีกิจกรรมเช่นนี้ เวลาชาวบ้านเขาเจอกันก็มักจะถามไถ่กันว่าได้รับจดหมายหรือยัง จะไปไหม หรือถามว่าเลือกใครดี ทำให้ชาวกรรณัดหมายเลือกตั้งชาวบ้านทุกคนได้รับทั่วถึงกัน

“ เวลาที่ทางคณะกรรมการชุมชนเขาจะจัดกิจกรรมอะไรขึ้นในชุมชน ป้ามักจะรู้จักจดหมายเวียนที่ส่งมาให้ อย่างเมื่อเดือนที่ผ่านมามีกิจกรรมการลอกท่อในชุมชน เขาก็จะมีจดหมายมาแจ้งให้เราทราบว่า จะลอกเมื่อไหร่ แล้วในจดหมายก็จะขอความร่วมมือให้ชาวบ้านมาช่วยในกิจกรรมนี้ด้วย ไม่เท่านั้น ถึงเราได้รับทราบจากจดหมายแล้วใช่ไหม แต่เดี๋ยวลักพักก็จะมีคนเดินมาถามแล้วว่าได้รับจดหมายแล้วหรือยัง เราก็บอกว่าได้รับแล้ว เขาก็จะถามว่าแล้วว่างไหมละ ถ้าว่างก็ไปช่วยกันทำกับข้าวเลี้ยงคนที่ไปช่วยงานหน่อยนะ ปรกติเราก็ไม่ได้ไปไหนไปช่วยเขาเกือบทุกงานอยู่แล้ว ”

“ เวลาในงานอะไรในชุมชน เราก็ต้องรู้โดยปกติ เขาก็มีหนังสือเวียนแจกให้อยู่แล้ว แต่บางที่เราก็อ่านบ้างไม่อ่านบ้าง แต่ผมเองเวลาละหมาดผมจะไปละหมาดที่มีสัปดาห์วันหนึ่ง ๆ ก็ 5 เวลา เวลาไปมีสัปดาห์ก็จะเจอคนเยอะ เขาก็บอกว่าจะมีงานหรือวันนั้นให้ไปช่วยงานนั่นงานนี่หน่อยนะ ให้อ่านเรื่อก่อน แล้วก็รู้แล้วว่า อ้อ เพราะเราไม่ได้เราจดหมายเวียน แต่ผมก็รู้เพราะเพื่อน ๆ เขาก็จะบอกเรามา ”

จากการศึกษาพบว่ากลยุทธ์การใช้สื่อบุคคลกับสื่อเฉพาะกิจร่วมกันมักจะใช้สำหรับสมาคมชาวหมู่บ้านฯ มากกว่ากลุ่มองค์กรอื่น ๆ เพราะภารกิจหลัก ๆ คือการดูแลสวัสดิการของชาวมุสลิมที่เป็นสมาชิก ฉะนั้นกลุ่มองค์กรนี้จึงมีข่าวสารแจ้งให้สมาชิก ซึ่งก็คือชาวบ้านบ่อย ๆ และเป็นเรื่องมีต้องมีรายละเอียดมาก ฉะนั้น การใช้หนังสือเวียนเป็นสื่อหลัก และสื่อบุคคลเป็นสื่อสนับสนุนให้ได้ผลดี สมาชิกทุกคนได้รับข่าวสารต่าง ๆ ที่ทางสมาคมฯ แจ้งให้ทราบอย่างสม่ำเสมอ

2. การนำสื่อชุมชน สื่อเฉพาะกิจ และสื่อบุคคลมาใช้ร่วมกัน

- การหอกระจายข่าว บอร์ดข่าวสารชุมชน การบอกต่อหรือสอบถามโดยตรง

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มองค์กรชุมชน 2 องค์กร คือ คณะกรรมการชุมชน และคณะกรรมการสมาคมมีโอกาสใช้สื่อในลักษณะนี้มากที่สุดโดยใช้สื่อชุมชน คือ หอกระจายข่าวเป็นสื่อหลัก แล้วใช้บอร์ดข่าวสารชุมชนและการบอกต่อเป็นตัวสนับสนุน ซึ่งกิจกรรมคือ สารที่สื่อออกไปในลักษณะนี้จะมีรูปแบบเฉพาะคือ จะเป็นสารที่แจ้งให้ทราบโดยไม่จำเป็นต้องมีพิถีพิถันใด ๆ กลับมาซึ่งลักษณะการใช้วิธีการแบบสื่อรูปแบบนี้จะมีลักษณะ คือ

“ ปรกติเวลาที่จะประกาศอะไรผ่านหอกระจายข่าว เราต้องพิจารณาว่า เรื่องนั้นเกี่ยวข้องกับชาวบ้านหรือไม่ ถ้าเกี่ยวเราถึงจะนำมาประกาศ แต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านมันไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นกิจกรรมในชุมชนเพียงอย่างเดียว แต่มันอาจจะเป็นเรื่องที่ฟังแล้วเป็นการเพิ่มพูนความรู้ สติปัญญา หรือเป็นเรื่องที่เป็นหน้าที่ของคนไทยที่ต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง สิ่งเหล่านี้เราก็จะประกาศให้ชาวบ้านทราบ อย่างเรื่องของโรคภัยไข้เจ็บที่มาเกี่ยวกับหน้าร้อน การทำตัวเป็นพลเมืองที่ดีควรไปใช้สิทธิเลือกตั้ง แล้วเราก็แจ้งให้เขาเห็นว่า ไม่ไปจะเสียสิทธิ์อะไรบ้างให้เขารับทราบไว้เป็นความรู้ หรือเรื่องของการเข้าเรียนของลูกหลานเขา วันที่เปิดเรียน สมครโรงเรียนไหน ใช้หลักฐานอะไร เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่เราจะประกาศให้ชาวบ้านรับทราบ โดยที่เราไม่ต้องการให้มีอะไรตอบกลับมาให้เรา รู้ เขารับฟังรับทราบ ก็เป็นความรู้ เป็นประโยชน์กับตัวเขาเอง แต่ถ้าเขาฟังบ้างไม่ฟังบ้างก็ไม่มี

ใครทำอะไร ในวันหนึ่ง ๆ นอกจากข่าวสารต่าง ๆ แล้ว เราก็จะมีเรื่องเหล่านี้ประกาศวันละเรื่องเป็น อย่างน้อย บางครั้งมีชาวบ้านสนใจในเรื่องพวกนี้ แต่เขาฟังไม่รู้เรื่อง เขาก็จะเดินมาถามผลเลยว่า เมื่อเช้าที่ประกาศเรื่องนี้ฟังไม่ถนัดมันเป็นอย่างงั้นนะ เราก็อธิบายให้เขาฟังอีกรอบหนึ่ง ซึ่งผมก็ยินดีถือ ว่าเรื่องที่เรাজัดให้เขาน่าสนใจ จึงมีคนมาไถ่ถามต่อ "

" เวลาที่มีประกาศจากทางหอกระจายข่าว บางครั้งก็ฟังบ้างไม่ฟังบ้าง อย่างเรื่องที่เรา คิดว่าไม่ได้เกี่ยวกับชุมชนหรือขอความร่วมมือก็ไม่ฟังเท่าไร บางครั้งมันทำให้เราตกข่าวสำคัญไปก็ มี แต่หอกระจายข่าวมันก็จะได้ยินกันทั้งชุมชน บางทีเรื่องที่เรารู้ว่าไม่สำคัญอย่างที่มีลูกจบ ป.6 จะ เข้า ม.1 วันนั้นหอกระจายข่าวเขาประกาศ ชื่อโรงเรียนในเขตที่ลูกเราจะไปสมัครเรียนต่อได้แต่ก็ไม่ได้ ฟัง ทีนี้พอสักช่วงบ่ายก็มีหน้าที่เป็นญาติกันถามว่าพาลูกชายไปสมัครเรียนมาหรือยังงว เราก็บอก ว่ายัง เขาก็บอกว่า เมื่อเช้าเขาประกาศว่ามันจะเปิดเทอมแล้ว ถ้ายังไม่สมัครก็รีบๆ ไปสมัครซะเดี๋ยว จะไม่ทัน เราก็ตกใจถามว่ารายละเอียดมันเป็นอย่างงั้น เขาก็บอกว่าจำได้ไม่หมด พี่ก็เลยเดินทางไปทางลุง จอนแก็บออกมา ก็เลยจัดการเรียบร้อยแล้ว และรายละเอียดพวกเกี่ยวกับการศึกษาก็จะติดอยู่ที่ บอร์ดเผยแพร่ข่าวสารของชุมชนด้วย "

จากการใช้นักกลยุทธ์การใช้สื่อชุมชนกับสื่อบุคคลมาใช้รวมกันนั้นจะเห็นได้ว่าจะใช้ หอกระจายข่าวเป็นหลัก แล้วใช้สื่อบุคคลเป็นสื่อสนับสนุนทำให้การสื่อสารสมบูรณ์ขึ้น แต่มักจะใช้ กับสารที่ไม่ต้องการให้มีการตอบรับหรือปฏิเสธ เป็นลักษณะของการแจ้งให้ทราบ เพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจของชาวชุมชนเท่านั้น

- ใช้หอกระจายข่าว หนังสือเวียน ป้ายประกาศ บอกต่อสอบถามจากบุคคล ร่วมกัน

จากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการองค์กรชุมชนทั้ง 30 องค์กร จำนวน 15 คน บอก กล่าว่าชุมชนใช้สื่อในลักษณะสื่อสารให้ชาวชุมชนรับทราบเรื่องต่าง ๆ และชาวบ้านอีกจำนวน 10 คน บอกว่าตนรับทราบข่าวสารต่าง ๆ โดยวิธีการเหล่านี้ การใช้สื่อโดยใช้หอกระจายข่าว และ หนังสือเวียน เป็นสื่อหลัก แล้วใช้ป้ายประกาศการบอกต่อ หรือการสอบถามจากบุคคลเป็นสื่อ สนับสนุน

" เวลาที่เราจะทำอะไรในชุมชนแล้วต้องขอความร่วมมือกับชาวบ้านเขา เราจะไม่ใช้วิธี การบอกวิธีการเดียว ถึงแม้ชุมชนเราไม่ใหญ่มากก็จริง แต่เราก็ไม่แน่ใจว่าทุกคนจะรับทราบเข้าใจ

และให้ความร่วมมือ ทุกคนหรือไม่ ฉะนั้นเพื่อให้เกิดการร่วมมือร่วมใจกันมากที่สุด สิ่งหนึ่งก็คือต้องให้คนในชุมชนทุกคนรับทราบให้มากที่สุด ปรกติเล่าที่จะมีกิจกรรมอะไรเราจะใช้วิธีการหลัก ๆ 2 วิธี คือ การประกาศผ่านหอกระจายข่าว เพราะมันเหมือนเขายังไม่รู้อะไร พอเราประกาศปุ๊บเขาก็ได้ยินว่ามันจะมีกิจกรรมนั้นนะ พอประกาศปุ๊บมันถึงตัวทุกคน ต่อจากนั้นกรรมการชุมชนก็จะมีหนังสือเวียนไปแจ้งในเรื่องเดียวกันกับที่ประกาศไปเมื่อเช้า เราก็พอจะมั่นใจได้ไปเพราะหนึ่งว่าคนที่อยู่ในชุมชนประจำรับรู้เรื่องที่เราประกาศไปแน่นอนแล้วคนที่ออกไปทำงานนอกบ้านล่ะ อาจจะกลับมาไม่ทันประกาศหรือไม่มีคนอยู่บ้านเลยจดหมายเวียนที่เราไปเสียบไว้หน้าบ้านก็อาจจะปลิวหายไป เราก็ต้องติดประกาศตามจุดต่าง ๆ ที่เห็นได้ชัด ถ้าคนกลุ่มนั้นกลับมาเขาจะได้เห็นและรับทราบ และเมื่อคนส่วนใหญ่รับทราบอาจจะยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งน่าจะน้อยมากแล้วที่ไม่ทราบใด ๆ เลย เขาก็จะรู้จากเพื่อน ๆ ญาติเขา ซึ่งวิธีการทุกวิธีมันจะสนับสนุนซึ่งกันและกัน “

“ บ้านอยู่ขอบ ๆ ชุมชน เวลาที่มีงานที่ก็จะได้ยินเขาประกาศจากหอกระจายข่าว ถ้าได้ยินไม่ชัดเราก็ถามคนอื่น ๆ ดู แต่ถ้าจะให้แน่ใจก็เดินไปดูที่เขาติดประกาศไว้ นั่นคือเราอยากรู้เร็ว แต่ถ้าไม่อยากรู้เร็วมาก รู้เลา ๆ แล้วว่าจะมีงานกี่วันหนึ่งก็จะมีจดหมายออกมาให้เรารู้เองว่า งานอะไร รายละเอียดเป็นอย่างไร “

“ พวกป้ายประกาศ จดหมายเวียน เราจะออกก่อนมีงาน หรือมีกิจกรรมประมาณ 2 สัปดาห์ ส่วนหอกระจายข่าวเราก็จะเริ่มประกาศครั้งแรก ก่อน 2 สัปดาห์ แต่มันก็จะสามารถประกาศไปเรื่อย ๆ ได้ ไม่ได้ยินวันนี้พรุ่งนี้ก็ได้ยิน หรือไม่อย่างน้อยก็ต้องเดินผ่านมัสยิดเห็นประกาศกันบ้าง ที่นี้เรามีประกาศให้รู้หลาย ๆ รูปแบบเขาต้องรู้จักกรรมไม่จากประกาศก็หนังสือเวียน หรือจากหอกระจายข่าวที่แยที่สุดก็น่าจะรู้จากที่บอกต่อๆ กันไปนะ “

การนำสื่อบุคคลมาใช้ร่วมกับสื่อมวลชน

- ใช้การประชุมร่วมกับ การรับสารจากโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์

จากการศึกษาที่กล่าวมาแล้วว่า กิจกรรมการพัฒนาชุมชนหลาย ๆ กิจกรรมเกิดจากการที่กลุ่มแกนนำชุมชนเป็นผู้ที่แสวงหาข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ มาปรึกษาหารือกันเพื่อประยุกต์ใช้กับการพัฒนาชุมชนของตน การศึกษาครั้งนี้พบว่าคณะกรรมการชุมชนและคณะกรรมการสมาคมฯ จำนวน 6 ท่าน จะใช้การประชุมเป็นสื่อหลักในการเสนอกิจกรรมความคิดเห็นต่าง ๆ ในการหากิจ

กรรมต่าง ๆ มาพัฒนาชุมชน แต่ขณะเดียวกันก็จะใช้ข้อมูลจากโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ที่เสนอเนื้อหาในด้านการพัฒนาสังคมชุมชน มาสนับสนุนแนวความคิด และลงมติดังในที่ประชุม

“ พวกเรามักมีความคิดไม่หยุดนิ่ง ในแต่ละเดือนจะกำหนดให้มีการประชุม 1 ครั้ง ในกรณีที่เดือนนั้น ไม่มีเรื่องเร่งด่วนที่ต้องตัดสินใจหรือแก้ปัญหา พวกเราก็จะมาช่วยกันคิดว่าชุมชนเราต้องทำอะไรอีก เพื่อให้ชุมชนพัฒนาอีก ๆ ขึ้นไป หรือบางครั้งเรามีความคิดว่าจะทำอะไรอยู่แล้ว แต่ยังหาช่องทางที่จะทำให้สำเร็จไม่ได้ มีหลายครั้งที่คณะกรรมการเขาได้ไปอ่านข่าวดูทีวี เห็นว่าทำกิจกรรมนี้น่าจะได้ เพราะอ่านแล้วชุมชนที่เขาทำสำเร็จมีลักษณะคล้าย ๆ เรา อย่างเราอยากทำเรื่องลานดนตรี ก็ดูว่าจะมีช่องทางของบสนับสนุนจากไหน ก็มีคุณอรุณรัตน์เสนอเข้ามาว่าตอนนั้นเขตเปิดให้เสนอโครงการพัฒนาเยาวชนของแต่ละชุมชนเข้าไป เพราะเขาเห็นว่าชุมชนในเขตพระนครได้ทำแล้ว มันก็จะได้เป็นข้อมูลให้เราได้ลงมือทำอย่างจริงจังต่อไป

กลยุทธ์การเลือกใช้สื่อกับภายนอกชุมชน

จากการศึกษาพบว่า การติดต่อสื่อสารกับกลุ่มบุคคลหรือองค์กรภายนอกเป็นแรงสนับสนุนที่ทำให้ชุมชนภูมิจาวเกิดการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง ฉะนั้นชุมชนได้เลือกกลยุทธ์ในการเลือกใช้สื่อกับภายนอกชุมชน ดังนี้

เลือกใช้สื่อบุคคลสื่อเฉพาะกิจ

- การประชุม การใช้จดหมายเป็นทางการ

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มองค์กรชุมชนของชุมชนภูมิจาว ใช้สื่อบุคคลประเภทการประชุมเป็นสื่อหลัก และใช้สื่อเฉพาะกิจอย่างจดหมายเป็นทางการในการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ที่องค์กรต้องการแจ้งหรือขอความร่วมมือกับกลุ่มองค์กรหรือกลุ่มบุคคลภายนอกชุมชน. จากการศึกษาคณะกรรมการองค์กรชุมชน และคณะกรรมการสมาคมฯ ใช้วิธีการใช้สื่อลักษณะนี้ควบคู่กันไป

จากการศึกษาพบว่า กลยุทธ์การเลือกใช้สื่อร่วมกันในลักษณะนี้ ทางกลุ่มองค์กรชุมชนจะเลิกใช้กับหน่วยงานราชการ อาทิ สำนักงานเขต และสมาพันธ์ชุมชน 6 ชุมชน ในแขวงวัดกัลยาณ

" กลุ่มสมาพันธ์ 6 ชุมชนเรามีการประชุมกันทุกเดือนอยู่แล้ว แต่นอกจากการประชุมแล้ว ก่อนมีการประชุมในกรณีที่ชุมชนเราเป็นเจ้าภาพ เราก็จะออกหนังสือแจ้งไปยังชุมชนทั้ง 6 เพื่อแจ้งวัน เวลา สถานที่ ในการประชุม และวาระที่จะประชุมกันในครั้งนั้น เมื่อประชุมเสร็จแล้วเราก็จะมีหนังสือแจ้งสรุปผลการประชุมออกไปให้เขาทราบเช่นเดียวกัน"

" เวลาที่สำนักงานเขตจะเชิญกรรมการชุมชนไปประชุม เรื่องต่าง ๆ ร่วมกับเขต หรือมีหนังสือขอความร่วมมือต่าง ๆ มา ถ้าเป็นวาระของการประชุมเราก็จะเข้าประชุมปกติจะมีการประชุมทุกเดือนที่สำนักงานเขต แต่ถ้าเขตเขาต้องการที่จะขอความร่วมมือมาทางชุมชนเรา เช่น การขอแรงไปร่วมปลูกต้นไม้ให้เขต หรือการเดินรณรงค์ป้องกันยาเสพติดที่ทางเขตจัดขึ้น เราก็จะนำมาประชุมในคณะกรรมการเพื่อแบ่งงานและจัดเตรียมสิ่งที่ทางเขตเขาร้องขอมา เราก็ต้องส่งจดหมายกลับไปว่าเรายินดีให้ความร่วมมือ ซึ่งมันก็จะเป็นผลดีกับชุมชนเราเองด้วย "

" การติดต่อกับเขต เราต้องใช้หนังสือทางราชการออกไปเพราะชุมชนเราเปรียบเหมือนหน่วยงานหนึ่งของเขต เพราะหลังจากการที่คนในชุมชนเลือกตั้งคณะกรรมการแล้วก็ส่งชื่อคณะกรรมการให้เขตมีหนังสือแต่งตั้งเรามีนงานอะไรกับเขต ก็ต้องติดต่อในลักษณะเป็นทางราชการ และจดหมายก็จะใช้รูปแบบราชการมีหัวครุฑตรงหัวกระดาษ "

- การพบปะตัวบุคคล การใช้จดหมายแจ้งเป็นทางการ

การสื่อสารกับบุคคลหรือกลุ่มองค์กรภายนอกอีกรูปแบบหนึ่งคือ การออกไปพบปะตัวบุคคล ที่เป็นกลุ่มผู้นำองค์กร หรือบุคคลอื่นพร้อมทั้งนำในกรณีจะต้องนำจดหมายเป็นทางการออกไปควมคู่ด้วย จากการศึกษาพบว่า องค์กรชุมชน 2 องค์กร คือ คณะกรรมการชุมชน และคณะกรรมการสมาคมฯ จำนวน 6 คน ใช้รูปแบบสื่อเฉพาะกิจ คือจดหมายที่ออกจากองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการ โดยเนื้อหาจะระบุว่าออกจดหมายจากองค์กรชุมชนของใครใด และระบุว่าเรื่องนี้ต้องการจะนำเสนอหรือขอตามช่วยเหลือนั้นเป็นเรื่องอะไร พร้อมกันนี้เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น กับสิ่งที่จะนำเสนอหรือขอความช่วยเหลือจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่คณะกรรมการชุมชน หรือคณะกรรมการสมาคมฯ จะต้องเข้าพบกับบุคคลที่จะให้ความช่วยเหลือ โดยใช้สื่อจดหมายเป็นสื่อหลักและสื่อบุคคลเป็นสื่อสนับสนุน

“เวลาเราจะขอความช่วยเหลือ เช่น ขอทุนการศึกษาหรือขอสนับสนุนอุปกรณ์การศึกษาต่าง ๆ จากพวกสมาคม หรือมูลนิธิข้างนอก เราก็ต้องมีหนังสือแนะนำตัวเองออกไปว่าเราเป็นใคร และเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นกับตัวชุมชนของเราแล้วจะได้รับความช่วยเหลือจากเขา โดยที่เขาก็ไม่กลางแกลงใจ “

“ ชุมชนเราจะขอทุนการศึกษาให้เด็ก ๆ ในชุมชนเป็นประจำทุกปี แต่ก่อนที่เราจะได้รับความร่วมมือตรงนี้มา เราต้องทำเรื่องเป็นทางการไปยังสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่เราอยากจะส่งเด็กเข้าไปเรียนพร้อมทั้ง คณะกรรมการผู้ที่รับผิดชอบ ในจุดนี้ก็ต้องเข้าไปร่วมชี้แจง ในสิ่งที่เราต้องการ เป็นการสร้างความเชื่อมั่น ให้กับคนที่เขาจะช่วยเหลือด้วย “

2. การใช้สื่อเฉพาะกิจ เพียงอย่างเดียว

- ให้อาจารย์มาเป็นทางการ

จากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการชุมชนและคณะกรรมการสมาคมฯ ให้อาจารย์มาเป็นทางการในกรณีที่เป็นกรณีการแจ้งให้ทราบ และไม่ต้องการตอบกลับใด ๆ ทั้งสิ้น โดยประเภทของหน่วยงานและองค์กรที่ติดต่อกับชุมชนมีดังนี้

- หน่วยงานราชการ เช่น สำนักงานเขต สถาบันการศึกษา
- สมาพันธ์ชุมชน 6 ชุมชน
- กลุ่มองค์กรมูลนิธิ / เอกชน / บุคคลภายนอก
- คณะที่ปรึกษาองค์กรชุมชน

“ เวลาที่สมาคมฯ เรามีข่าวคราวความคืบหน้าอะไร หรือแต่ละเดือนมีการประชุมอะไรกันไป เราก็จะแจ้งให้กับผู้ที่เราไปขอความช่วยเหลือ และที่ปรึกษาของสมาคมฯ ได้ทราบเหมือนเป็นการสื่อสารให้เขารู้ตลอดเวลา “

“ เมื่อเดือนที่ผ่านมาชุมชนเราขอความร่วมมือไปยังสมาพันธ์ทั้ง 6 ชุมชน เพื่อให้ช่วยลงนามแล้วส่งถึงเขต เรื่องที่ตอนนี้มีกลุ่มแอบอ้างต่าง ๆ เข้ามาหาผลประโยชน์เข้าตัวเอง โดยมีลักษณะของการใช้ชุมชนเป็นเครื่องมือ เราก็ต้องให้อาจารย์ชี้แจงให้สมาพันธ์ทราบ และก็ได้รับความร่วมมือในการลงนามร่วมแล้วเราก็ส่งเรื่องนี้ไปยังเขต เพื่อให้เขตจัดการต่อไป “

จากผลการศึกษารูปได้ว่า กลยุทธ์การใช้สื่อของชุมชนกวีชาวสามารถแยกได้เป็น 2 ประเด็นหลัก ๆ คือ กลยุทธ์การใช้สื่อภายในชุมชน และกลยุทธ์การใช้สื่อภายนอกชุมชน ซึ่งสามารถแยกเป็นรายละเอียดได้ดังนี้

1. การใช้สื่อภายในชุมชน

- การใช้สื่อบุคคลร่วมกับสื่อเฉพาะกิจ
- การใช้สื่อบุคคล สื่อชุมชน และสื่อเฉพาะกิจ
- การใช้สื่อบุคคลกับสื่อมวลชน

2. การใช้สื่อภายนอกชุมชน

- การใช้สื่อบุคคลกับสื่อเฉพาะกิจ
- การใช้สื่อเฉพาะกิจเพียงอย่างเดียว

ดังที่ได้กล่าวในตอนต้นแล้วว่า ชุมชนกวีชาวเป็นชุมชนที่มีอายุยืนยาว และมีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ มากมาย และการใช้สื่อก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนบรรลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยเฉพาะกลยุทธ์การใช้สื่อหรือวิธีการใช้สื่อในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมเพื่อการพัฒนาต่าง ๆ ถึงแม้จะเป็นการสื่อสารภายในชุมชนเล็ก ๆ ระหว่างกลุ่มองค์กรชุมชนกับชาวบ้านในชุมชน หรือชุมชนกับองค์กรต่าง ๆ ภายนอกชุมชนก็ตาม แต่กลยุทธ์การใช้สื่อหลาย ๆ ชนิดผสมผสานกันมาใช้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ การได้รับความร่วมมือร่วมใจทำกิจกรรมต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนยิ่ง ๆ ขึ้นไปนั้น และเมื่อวิเคราะห์แนวคิด รูปแบบการนำสื่อหลาย ๆ ชนิดมาใช้ร่วมกัน มีประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการนำสื่อมาใช้ภายในชุมชน ดังนี้

1. คณะกรรมการองค์กรชุมชน เห็นว่าการนำสื่อหลายชนิดมาใช้ร่วมกันเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า มีโอกาสบรรลุเป้าหมายทางการสื่อสารที่ตั้งไว้ คือ การได้รับความร่วมมือจากคนภายในและคนภายนอกชุมชนสนับสนุนกิจกรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งชุมชน สื่อต่าง ๆ ที่นำมาใช้ไม่ว่าจะเป็นสื่อบุคคล อันได้แก่การบอกต่อ การสอบถามโดยตรงกับกลุ่มบุคคลที่เป็นแกนนำ การประชุม เป็นสื่อในบุคคลต่าง ๆ ได้ทราบโดยตรง และการนำสื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ จดหมายเวียน ป้ายประกาศ บอร์ดชุมชน หรือสื่อชุมชน อย่างหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นตัวสนับสนุนในลักษณะต่อกัน และเป็นการเตือนความจำให้ชาวบ้านรับทราบข่าวสาร หรือไปเข้าร่วมกิจกรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนาของชุมชน

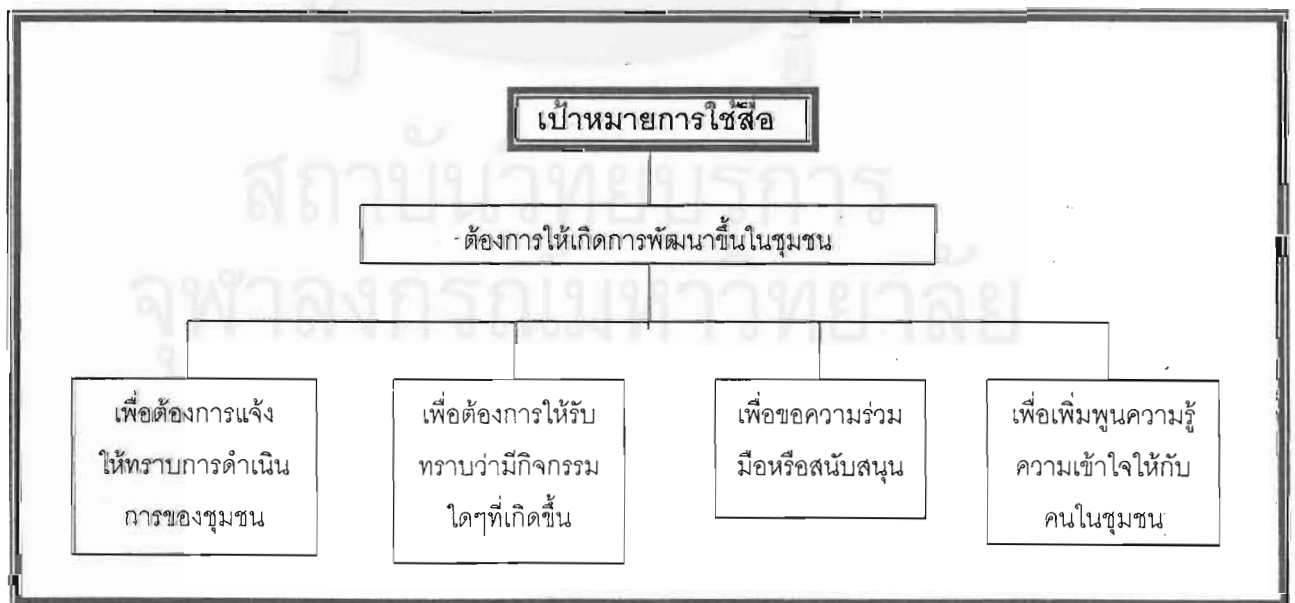
2. การนำสื่อหลายชนิดมาใช้ร่วมกัน เพื่อให้สอดคล้องกันระหว่างการวางกลยุทธ์ ของเนื้อหาที่ใช้ คณะกรรมการองค์การชุมชนมีการวางแผนแล้วควรมีสื่อหลายชนิดเพื่อทำให้เกิดความมั่นใจ ทุกอย่างต้องดูประกอบกัน ทั้งนี้ความหลากหลายของสื่อจะเอื้ออำนวยให้กับเนื้อหาที่ต้องการสื่อให้เห็นว่าเกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อผู้รับสาร รวมทั้งง่ายต่อความเข้าใจ และสามารถสร้างความน่าสนใจได้

3. การนำสื่อหลายชนิดมาใช้ร่วมกันทำให้คณะกรรมการองค์การชุมชนในฐานะผู้ส่งสาร สามารถจัดทำแผนการใช้สื่อให้เป็นระบบเพื่อส่งสาร ให้ถึงผู้รับสารเป้าหมายที่มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ลักษณะและรูปแบบของสื่อแต่ละชนิดล้วนมีข้อจำกัดหรือคุณสมบัติที่แตกต่างกันไป และผู้รับก็มีการแสวงหาข่าวสารที่แตกต่างกันด้วย

4. การนำสื่อหลายชนิดมาใช้ร่วมกัน เพื่อให้สื่อแต่ละตัวมีบทบาทเสริมซึ่งกันและกัน ส่งผลให้การรณรงค์หรือประชาสัมพันธ์ในเรื่องใด ๆ สามารถไปสู่ผู้รับสารเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง

6. เป้าหมายการใช้สื่อขององค์การชุมชน

การศึกษาเป้าหมายการใช้สื่อในงานต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในชุมชนภูมิขาว เพื่อต้องการทราบผลที่ต้องการให้เกิดกับชาวบ้านในชุมชน ในการเลือกสื่อแต่ละชนิดมาใช้นั้น สื่อต้องสามารถตอบสนองเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดกับผู้รับสารได้ ตามแผนภูมิที่ 6

แผนภูมิที่ 6 เป้าหมายการใช้สื่อขององค์การชุมชน

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า กลุ่มองค์กรชุมชน เลือกใช้สื่อแต่ละชนิดมาใช้เพื่อต้องการให้เกิดผลที่แตกต่างกันดังนี้ คือ เพื่อต้องการให้ทราบการดำเนินงานขององค์กรชุมชน เพื่อต้องการให้รู้ว่ามีกิจกรรมหรือเรื่องใดเกิดขึ้นในชุมชน เพื่อขอความร่วมมือ หรือสนับสนุน และเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ให้คนในชุมชน ซึ่งจากการศึกษาไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารภายในหรือภายนอกชุมชน ความต้องการหลัก ๆ ผ่านสื่อจึงหนีไม่พ้นทั้ง 4 ข้อที่ผ่านมา

1. เพื่อต้องการแจ้งให้ทราบการดำเนินงานขององค์กรชุมชน

เป็นเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดผลกับชาวบ้านในชุมชน หรือกลุ่มผู้สนับสนุนภายนอกชุมชนในลักษณะที่ว่า ให้รู้ว่ ตอนนี้ชุมชนองค์กรนี้ได้ดำเนินการสิ่งใด หรือมีการวางแผนงานใดสำหรับการพัฒนาชุมชนไว้บ้างซึ่งเป็นเหมือนการบอกกล่าวเบื้องต้น แต่ยังไม่ได้เจาะลึกลงไปรายละเอียดอื่น ๆ สื่อที่เลือกใช้ ได้แก่ สื่อบุคคล โดยใช้วิธีการบอกกันต่อ ๆ จากคณะกรรมการชุมชนเองได้บอกไปยังผู้ใกล้ชิดแล้วก็เกิดการบอกต่อกันไปเรื่อย ๆ นอกจากนี้แล้วยังมีการใช้สื่อเฉพาะกิจ คือการแจ้งให้ทราบโดยผ่านหนังสือเวียน ซึ่งแจกให้กับทุกคนในชุมชน และจดหมายราชการ หรือจดหมายออกอย่างเป็นทางการที่ออกจากกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เพื่อเป็นการแจ้งสถานการณ์ การดำเนินการต่าง ๆ ให้ผู้สนับสนุนภายนอกชุมชนไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการต่าง ๆ องค์กร หรือกลุ่มบุคคลที่ให้การสนับสนุนได้รับทราบความเคลื่อนไหวของชุมชนอยู่ตลอดเวลา

2. เพื่อต้องการให้รู้ว่ามีกิจกรรมใดเกิดขึ้นในชุมชน

จากการศึกษาพบว่าองค์กรชุมชนในภูมิจังหวัด เวลาที่จะมีกิจกรรมอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง เกิดขึ้นในชุมชนนั้น แม้ว่าชุมชนจะมีขนาดเล็กทุกคนในชุมชนรู้จักกันเกือบหมดก็ตามแต่องค์กรชุมชน เห็นว่าการที่บอกกล่าวกันโดยใช้สื่อบุคคลเพียงอย่างเดียวอาจจะทำให้ความเข้าใจต่าง ๆ คลาดเคลื่อน ดังนั้น นอกจากสื่อบุคคลในการแจ้งข่าวกิจกรรมต่าง ๆ แล้ว องค์กรชุมชนยังมีการสนับสนุนสื่อ โดยใช้สื่อเฉพาะกิจภายในชุมชนก็จะมีแจกจดหมายเวียน ติดป้ายประกาศ การใช้สื่อชุมชน คือหอกระจายข่าว ประกาศให้ชาวชุมชนได้รับทราบ และเหมือนจะบอกเป็นนัย ๆ ให้มีการเตรียมตัว เพื่ออาจจะต้องเข้ามาช่วยชุมชนก็เป็นได้ แต่ในกรณีของการใช้สื่อกับภายนอก จะใช้สื่อเฉพาะกิจ ประเภทจดหมายราชการ หรือจดหมายออกจากองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการ รายละเอียดในสื่อเฉพาะกิจ และสื่อชุมชนที่นอกจากจะแจ้งว่ามีกิจกรรมอะไรเกิดขึ้น แล้วยังระบุเวลาที่ชัดเจนให้ชาวชุมชนและกลุ่มผู้สนับสนุนจากภายนอกได้รับทราบด้วย

3. เพื่อขอความช่วยเหลือ หรือขอการสนับสนุน

จากการศึกษาพบว่า การที่กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนที่ดำเนินการขึ้น และประสบผลสำเร็จได้ด้วยดี ส่วนใหญ่ก็เนื่องมาจากการได้รับความสนับสนุนจากบุคคลต่าง ๆ ทั้งชาวบ้านในชุมชนเอง และกลุ่มผู้สนับสนุนนอกชุมชน หลังจากที่ออกสื่อเพื่อแจ้งให้ทราบว่าจะมีกิจกรรมใด เกิดขึ้นในชุมชนแล้ว เป้าหมายต่อไปก็คือ การขอความช่วยเหลือจากชาวชุมชนเองหรือบุคคลภายนอก โดยสื่อที่ใช้ครั้งนี้ คือสื่อบุคคล คือการบอกต่อกันไปในลักษณะที่ว่า "วันที่เท่านั้นเท่านั้นจะมีงาน ให้ไปช่วยกันทำกับข้าวที่บ้าน...คนนั้นคนนี้...หน่อยนะ" หรือ "ช่วยไปลอกท่อน้ำในหมู่บ้านกันหน่อย" แต่นอกจากการใช้สื่อบุคคลแล้วก็จะใช้สื่อเฉพาะกิจ และสื่อชุมชน คือการทำหนังสือเวียน ป้ายประกาศ และการใช้หอกระจายข่าวก็เป็นสื่อที่นำมาใช้สนับสนุน เปรียบเหมือนเป็นการย้ำความทรงจำ สำหรับภายนอกชุมชน การขอความช่วยเหลือและสนับสนุน ชุมชนแห่งนี้ก็จะให้ความสำคัญกับสื่อบุคคล คือการเข้าพบ และพูดคุยเป็นหลัก และใช้สื่อเฉพาะกิจ คือ จดหมายราชการ หรือจดหมายออกจากองค์กรชุมชนเป็นส่วนสนับสนุน โดยคณะกรรมการเองมองว่าการจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ก็ต้องเข้าถึง เห็นหน้าเห็นตาคนทำงาน หรือแนวคิดของคนทำงานว่าไปด้วยกันได้หรือไม่

จะเห็นได้ว่าการมีเป้าหมายในการใช้สื่อเพื่อขอความช่วยเหลือชุมชนให้ความสำคัญกับสื่อบุคคลมาก เพราะการที่จะขอความช่วยเหลือจากใคร อาจจะต้องมีความชอบพอ หรือรู้จักมักคุ้นกันเป็นส่วนตัวพอสมควร การทำงานจึงจะออกมาได้ดี

4. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ขององค์กรชุมชน

จากการศึกษาพบว่าเป้าหมายการให้ความรู้ ความเข้าใจกับชาวชุมชนในเรื่องต่าง ๆ องค์กรชุมชนมองว่าเป็นการพัฒนาศักยภาพส่วนบุคคล ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืนตลอดไป องค์กรชุมชนจึงมักจะใช้ให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ กับชาวชุมชนอยู่อย่างสม่ำเสมอ และสื่อที่ชุมชนใช้สำหรับเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจให้กับชาวบ้านได้รับทราบ คือ สื่อชุมชน โดยการออกข่าว บทความ สารคดีต่าง ๆ ผ่านทางหอกระจายข่าวของชุมชน นอกจากนั้นถ้ามีสาระน่ารู้ใด ๆ ก็ก็นำมาตีพิมพ์ไว้ที่บอร์ดข่าวสารของชุมชน ซึ่งก็คือสื่อเฉพาะกิจ และเป้าหมายการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ จะได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากสื่อบุคคล ในรูปแบบของการบอกต่อ ถึงแม้บางครั้งการบอกต่ออาจจะทำให้สิ่งที่ได้รับไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร แต่การสามารถใช้สื่อบุคคล ในลักษณะการสอบถามโดยตรงจากบุคคลซึ่งเป็นผู้ให้ความรู้นั้น ๆ ซึ่งชาวบ้าน

รู้จักเป็นอย่างดีจะเป็นสิ่งที่ส่งเสริมเป้าหมายการให้ความรู้ความเข้าใจกับชาวบ้านในชุมชนได้เกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาสรุปได้ว่า การใช้สื่อขององค์กรชุมชน การได้รับความร่วมมือเพื่อให้เกิดการพัฒนานั้นเน้นเป้าหมายหลักขององค์กรชุมชน และมีเป้าหมายย่อยต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมา และเป็นสิ่งต้องการให้เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชนรัฐ และกลุ่มผู้สนับสนุนภายนอกชุมชน ในการนำสื่อแต่ละชนิดมาใช้ ล้วนแล้วแต่ต้องการทำให้บรรลุเป้าหมายหลักที่ได้ตั้งไว้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องกลยุทธ์การสื่อสารอันนำไปสู่การก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนาของชุมชนมุสลิม กุฎีขาว มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาชุมชน และเพื่อต้องการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนา ของชุมชนอิสลาม กุฎีขาว

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสังเกต และวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับชาวบ้านในชุมชนทั้งสิ้น 35 คน โดยแบ่งเป็นคณะกรรมการชุมชน 3 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน และชาวบ้านในชุมชนอีก 20 คน

การเก็บข้อมูลมีวิธีการดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างคำถาม
2. การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่มีโครงสร้างคำถาม
3. การสังเกต

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา 6 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. วิวัฒนาการของชุมชน
2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาชุมชน
3. สื่อที่ใช้เพื่อในชุมชน
4. พัฒนาการของสื่อที่ใช้ในการพัฒนาชุมชน
5. กลยุทธ์การใช้สื่อในชุมชน
6. เป้าหมายการใช้สื่อขององค์กรชุมชน

ซึ่งจะสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาวิวัฒนาการ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวเป็นชุมชน พัฒนา และมี การพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาพบว่าชุมชนกวีชาวมุสลิมมีการพัฒนาชุมชนตนเองขึ้นมาอย่างเห็นได้ชัดเจนอยู่ 3 ช่วงคือ

1. เริ่มตั้งแต่มีการรวมตัวกันเป็นชุมชน ซึ่งในช่วงนี้เกิดจากการรวมตัวของชาวมุสลิม ที่อพยพโยกย้ายมาจากกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเดิมชุมชนแห่งนี้มีชื่อว่า "หมู่บ้านบางหลวง" เพราะอยู่ในบริเวณคลองบางหลวง แต่ต่อมาเพื่อมีการเปลี่ยนเป็นชื่อกวีชาวมุสลิม ซึ่งขณะนั้นมีบ้านเรือนอยู่ไม่กี่หลังคาเรือน ชาวบ้านต่างคนต่างอยู่โดยการประกอบอาชีพเล็กๆ น้อย

2. ช่วงเริ่มต้นการพัฒนาชุมชน เริ่มตั้งแต่สมัย พ.ศ. 2500 โดยชาวมุสลิมกลุ่มหนึ่งมีการรวมตัวกันก่อตั้งชมรม "ชาวคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญประโยชน์" โดยมีวัตถุประสงค์จะช่วยเหลือด้านการศึกษาสำหรับเยาวชนในชุมชน รวมทั้งดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชน

3. ช่วงที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่ชุมชนเริ่มมีองค์กรที่จะเข้ามาดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมุสลิมเพิ่มขึ้น คือ

1. คณะกรรมการชุมชน ถูกจัดตั้งโดยการเคหะแห่งชาติ และปัจจุบันสำนักงานเขตเป็นผู้ดูแลซึ่งองค์กรชุมชนนี้ มีหน้าที่ดูแลสภาพแวดล้อม ชีวิตความเป็นอยู่ และกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีประธานชุมชนเป็นหัวหน้า

2. คณะกรรมการชาวหมู่บ้านคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งพัฒนามาจากชมรมในช่วงเริ่มต้นการพัฒนาชุมชน โดยสมาคมมีหน้าที่ดูแลกิจกรรมสาธารณกุศล ฅาปนกิจ และการจัดหาทุนการศึกษา โดยมีนายกสมาคมเป็นหัวหน้า

3. คณะกรรมการมัสยิด เป็นองค์กรชุมชนที่มีหน้าที่ดูแลเรื่องศาสนกิจต่างๆ ของชาวมุสลิมกวีชาวมุสลิม โดยมีหม่อมเป็นหัวหน้า

สำหรับปัจจัยที่ส่งผลให้ชุมชนกวีชาวมุสลิม ก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนาขึ้นมาได้นั้นก็เนื่องมาจากปัจจัยหลักๆ 2 ประการ คือ ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

ปัจจัยภายใน ซึ่งมีทั้งสิ้น 3 ประการ

1. สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน อันเนื่องมาจาก

1. การมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากจน
2. การไม่มีอาชีพที่มั่นคง
3. ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิต
4. การนับถือศาสนาเดียวกัน (ศาสนาอิสลาม)
5. ระดับชั้นการศึกษาที่ต่ำของคนในชุมชน

2. ลักษณะทางกายภาพของชุมชน ซึ่งพอสรุปลักษณะทางกายภาพออกเป็น 3 ประการ คือ

1. การเป็นชุมชนที่ปิด ลักษณะของชุมชนมีลักษณะเหมือนเกาะ การเดินทางออกไปนอกชุมชนค่อนข้างจะลำบาก

2. สภาพชุมชนที่ไม่น่าอยู่ จากการศึกษาวัดพบว่า เมื่อก่อนนี้สภาพชุมชนสกปรก ไม่น่าอยู่ บ้านเรือนก็อยู่กันแออัดมาก การสร้างบ้านก็ไม่ได้มาตรฐาน แต่ปัจจุบันสภาพของชุมชนได้รับการพัฒนาขึ้นมามากขึ้น

3. ความเป็นชุมชนเก่า ชุมชนแห่งนี้มีอายุมากกว่า 200 ปี ซึ่งการรวมตัวของชาวชุมชนย่อมส่งผลให้เกิดความสามัคคีของชาวชุมชนมาช้านานแล้ว การรวมตัวกันของชาวชุมชน ทำให้ง่ายต่อการดำเนินการใดๆ

3. แนวคิดการพัฒนาของกลุ่มคนในชุมชน

แนวคิดการพัฒนาของกลุ่มคนในชุมชนนั้นเป็นผลมาจาก

1. การออกไปรับจ้างทำงานนอกชุมชน ทำให้ได้เห็นประสบการณ์สิ่งต่าง ๆ มากมาย และ มองเห็นว่ากรุงเทพมหานครเริ่มมีความเจริญขึ้นเรื่อย ๆ แล้วบุคคลเหล่านี้จึงหันมามองว่าชุมชนที่ตัวเองอยู่ในขณะนี้ต้องมีการพัฒนาตัวเองขึ้น

2. การต้องการมีอำนาจต่อรองกับสังคม เนื่องจากคนกลุ่มนี้มองว่าการจะทำงานใดสักงานไม่สามารถดำเนินการคนเดียวได้ ควรมีการรวมตัวกันเพื่อให้มีพลังมากขึ้น

3. ความต้องการเห็นชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาพบว่า กลุ่มบุคคลเหล่านี้เฝ้าอยากเห็นชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อผลให้เกิดความสะดวกลสบาย และสร้างคุณภาพที่ดีให้กับชุมชน

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มแกนนำของชุมชนแห่งนี้เป็นผู้ที่มีความทันสมัย และมีความคิดสร้างสรรค์เรื่องต่างๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชน

ปัจจัยภายนอก มีทั้งสิ้น 2 ประการคือ

1. การเจริญเติบโตของสังคมเมือง เป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้ชุมชนภูฎีขาวเกิดการ พัฒนา มีผลให้ชาวชุมชนต้องปรับเปลี่ยนตัวเองให้พัฒนาตามสังคมเมืองให้ทัน ชุมชนของตนจะได้ไม่ล่มสลายในที่สุด

2. การได้รับแรงสนับสนุนจากภายนอก เป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งในการพัฒนาตัวเองอย่างรวดเร็วของชุมชน โดยมีองค์กรของภาครัฐและเอกชนต่างๆ ได้ให้การสนับสนุน ในกิจกรรมต่างๆของชุมชน จนทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาสภาพความเป็นจริงของการสื่อสารที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่า การใช้สื่อของชุมชนแห่งนี้สามารถแบ่งการใช้สื่อได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

การใช้สื่อภายในชุมชน สามารถแบ่งสื่อที่ใช้ในการสื่อสารได้เป็น 4 รูปแบบ คือ

1. สื่อบุคคล สามารถแบ่งรูปแบบของสื่อบุคคลได้ดังนี้

1. การบอกต่อ เป็นลักษณะที่ชาวชุมชนคนใดคนหนึ่ง รับทราบข่าวสารกิจกรรม หรือการพัฒนาชุมชนในเรื่องใด ๆ โดยผ่านสื่ออื่น ๆ มา แล้วก็มาบอกต่อให้คนที่ยังไม่ทราบได้รับทราบ

2. การสอบถามโดยตรง จากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่รู้จักคณะกรรมการอย่างดี ในบางครั้งการได้รับข่าวสารต่าง ๆ ไม่กระจ่างแจ้งเท่าที่ควร ชาวบ้านบางคนก็เข้าไปสอบถามจาก คณะกรรมการที่เป็นผู้เผยแพร่ข่าวสารโดยตรง เพื่อตนเองจะได้รับการชี้แจงที่ถูกต้อง

3. การประชุม การประชุมที่เกิดขึ้นภายในชุมชนแห่งนี้ในที่นี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ

1) การประชุมระหว่างคณะกรรมการขององค์กรชุมชนทั้ง 3 องค์กร การประชุมดังกล่าวเป็นการจัดขึ้นของคณะกรรมการทั้ง 3 ชุมชนซึ่งมีวาระการประชุมเดือนละครั้ง วัตถุประสงค์ของการประชุมแต่ละครั้งจะมีการพิจารณาเรื่องต่างๆ การสรุปผลกิจกรรม เสนอแนะกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาต่างๆ

2) การประชุมใหญ่ของชาวชุมชน ซึ่งจะจัดขึ้นโดยองค์กรชุมชนทั้ง 3 กลุ่ม จากการศึกษาพบว่า การประชุมชาวบ้านทั้งชุมชนนั้น จากการสัมภาษณ์จะมีเพียงองค์กรชุมชน องค์กรละ 1 ครั้งเท่านั้น

2. สื่อเฉพาะกิจ ที่ชุมชนแห่งนี้ใช้ในการสื่อสารมี 3 รูปแบบคือ

1. หนังสือเวียน จากการศึกษาปรากฏว่ากลุ่มองค์กรชุมชน 2 องค์กร คือ คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการสมาคม จะให้ความสำคัญกับการใช้หนังสือเวียน การให้ความสำคัญต่อการทำหนังสือเวียน คณะกรรมการองค์กรทั้ง 2 องค์กรให้เหตุผลว่า การที่ใช้หนังสือเวียนนั้นดูแล้วเป็นทางการ และเป็นการให้ความรู้ดีกว่าเรื่องที่เร้าเจ้านั้นเป็นเรื่องสำคัญ และชาวบ้านจะรู้สึกตัวตัวเองเป็นคนสำคัญ จะให้ความร่วมมือเต็มที่ อีกประการหนึ่ง เปรียบเหมือนเอกสารยืนยันและเตือนความจำเพราะมีการระบุวัน เวลา ที่ชัดเจนไว้จากตามบ้าน

2. ป้ายประกาศ จากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการมัธยมมักจะใช้รูปแบบป้ายประกาศที่เขียนขึ้นมาจากกระดาษสี ส่วนคณะกรรมการสมาคมมักนิยมใช้ป้ายประกาศในลักษณะการนำหนังสือเวียนมาถ่ายเอกสารขนาดใหญ่ ส่วนคณะกรรมการชุมชนนิยมใช้ป้ายประกาศทั้ง 2 รูปแบบตามความเหมาะสม นำไปติดในพื้นที่ที่ชาวบ้านสามารถเห็นได้ง่ายในชุมชน ประมาณ 5 จุด

3. บอร์ดข่าวสารของชุมชน บอร์ดข่าวสารของชุมชนเป็นบอร์ดที่จัดทำขึ้น ซึ่งบอร์ดนี้ที่มีประกาศต่าง ๆ จากทางราชการ หรือเรื่องที่น่ารู้จักทางราชการมาติดไว้ให้กับชาวชุมชนได้รับทราบเช่น คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชน การเปิดรับสมัครนักเรียนของสถาบัน การศึกษาต่าง ๆ เรื่องการดูแลสุขภาพ และเรื่องอื่น ๆ ที่ทางคณะกรรมการชุมชนเห็นว่ามีความประโยชน์ต่อชาวชุมชน หรือภาพการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เป็นต้น

3. สื่อชุมชน ที่ใช้ประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆ คือข่าวของชุมชน

1. *หอกระจายข่าว* เป็นสื่อชุมชนที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในชุมชน รวมไปถึงการนำเสนอความรู้ สาระในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในชุมชน รวมไปถึงการนำเสนอสาระต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านในชุมชน อาทิ กิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ข่าวสารของราชการ ข่าวสารการศึกษา

4. สื่อมวลชน

จากการศึกษาพบว่า สื่อมวลชนเป็นสื่ออีกรูปแบบหนึ่งที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาชุมชนภูเขียวแห่งนี้ ถึงแม้สื่อมวลชนจะไม่ใช่อุปกรณ์ที่ใช้กันทั่วไปของชาวชุมชน แต่สื่อมวลชนมีบางอย่างในการผลักดันแนวคิดของการพัฒนาให้เกิดขึ้นกับกลุ่มแกนนำของชุมชน สื่อมวลชนที่มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนแห่งนี้คือ หนังสือพิมพ์ และโทรทัศน์

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มแกนนำชุมชนจำนวน 6 คน ใช้หนังสือพิมพ์ในการพัฒนาความรู้ ความคิด และกิจกรรมที่สามารถจะจัดขึ้นในชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนา หรือช่องใหม่ ๆ ในการของบประมาณเพื่อมาพัฒนาชุมชนของตน ส่วนสื่อโทรทัศน์ ปัจจุบันชาวชุมชนภูเขียวทุกหลังคาเรือนมีเครื่องรับโทรทัศน์อย่างน้อย 1 เครื่อง ดังนั้นเหตุที่สื่อโทรทัศน์ได้รับความนิยมก็เนื่องจากเป็นสื่อที่สะดวกในการรับฟังข่าวสาร ในขณะที่เดียวกันก็มองเห็นภาพต่าง ๆ ได้ชัดเจน จึงทำให้ผู้บริโภคข่าวสารมีความสะดวกไปด้วย และปัจจุบันรายการข่าวทางสถานีโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ ก็มีการนำเสนอตัวอย่างหมู่บ้านพัฒนา หรือกิจกรรมทางการศึกษาต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา กลุ่ม แกนนำเหล่านี้จึงใช้เนื้อหาของข่าว หรือสารคดี จากโทรทัศน์มาปรึกษาหารือ เพื่อหาแนวทางให้ชุมชนเกิดการพัฒนาเพิ่มขึ้น

สื่อที่ใช้ภายนอกชุมชน สามารถแบ่งลักษณะการใช้สื่อได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. สื่อบุคคล

1. *การประชุม* ซึ่งเป็นการประชุมร่วมกับสมาชิกชุมชนในแขวงวัดกัลยาณ์ 6 ชุมชน และการประชุมร่วมกับเขตหรือหน่วยงานต่างๆ โดยเฉลี่ยจะประชุมเดือนละครั้ง เนื้อหาของการประชุมส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการขอความร่วมมือ ติดตามการดำเนินงาน และให้ความร่วมมือกับทางเขต

2. การพบตัวบุคคล จะเป็นการที่คณะกรรมการเข้าพบบุคคลที่ทางชุมชนจะขอความช่วยเหลือโดยตรง ซึ่งปัจจัยเสริมในการใช้วิธีการนี้คือ 1. ในกรณีที่มีเรื่องเร่งด่วน 2. ผู้ติดต่อและผู้รับการติดต่อมีความสัมพันธ์กันในระดับหนึ่ง 3. ในกรณีที่ผู้ให้ความช่วยเหลือต้องการรายละเอียดเพิ่มเติม

2. สื่อเฉพาะกิจ

จากการศึกษา สื่อเฉพาะกิจ ที่ชุมชนแห่งนี้ใช้ คือ จดหมายอย่างเป็นทางการโดยคณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการสมาคมฯ คณะกรรมการมัสยิด ทั้งสิ้นจำนวน 15 คน กล่าวว่าชุมชนให้ความสำคัญกับการออกจดหมายอย่างเป็นทางการมาก เพราะจะทำให้คนที่รับรู้ดีกว่าสิ่งที่แจ้งไปเป็นสิ่งสำคัญ และชุมชนก็คือหน่วยงานย่อย ๆ หน่วยงานหนึ่งของแขวง ของเขต จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องติดต่อราชการ ฉะนั้นจดหมายอย่างเป็นทางการจะได้รับความช่วยเหลืออย่างเต็มที่

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาพัฒนาการของการสื่อสารอันนำไปสู่การพัฒนาชุมชน

ตั้งแต่มีการรวมตัวกันเป็นชุมชน จนกระทั่งชุมชนแห่งนี้มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง อย่างปัจจุบัน ซึ่งพัฒนาการของการใช้สื่อมีความสัมพันธ์ต่อวิวัฒนาการของชุมชนดังนี้

1. ช่วงรวมตัวเป็นชุมชน ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเริ่มต้นของการรวมตัวเป็นหมู่บ้าน ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ความสำคัญกับเรื่องของการดำรงชีวิต และการทำมาหากินเป็นหลัก รูปแบบการใช้สื่อในเวลาดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นการใช้สื่อบุคคล ในลักษณะการบอกต่อ ซึ่งเป็นเรื่องของอาชีพและศาสนาเป็นหลัก ส่วนการสื่อสารกับภายนอกแทบจะไม่ปรากฏให้เห็นในแง่ของการพัฒนา ดังนั้นการสื่อสารในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ เป็นไปเพื่อการดำเนินชีวิต

2. ช่วงเริ่มต้นการพัฒนาชุมชน ในช่วงเวลาดังกล่าวชาวชุมชนเริ่มมีการสื่อสาร ในลักษณะเพื่อการพัฒนาทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยในช่วงนี้ สื่อที่ชุมชนเลือกใช้ คือสื่อบุคคล โดยใช้รูปแบบการบอกต่อ จากกลุ่มแกนนำหมู่บ้านไปยังชาวบ้าน และชาวบ้านคนที่ 1 ไปยังชาวบ้านคนที่ 2,3,4... ไปเรื่อยๆ ส่วนการใช้สื่อบุคคลกับภายนอกชุมชน จะเป็นการเข้าพบตัวบุคคล โดยขอความช่วยเหลือและสนับสนุนกิจกรรมของชมรม เพราะจะทำให้เกิดความเชื่อถือ และให้เกิดการสนับสนุนอย่างเต็มที่

3. ช่วงมีการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาพบว่า ช่วงเวลาที่ชุมชนแห่งนี้เริ่มมีการพัฒนาตนเองอย่างเต็มรูปแบบ คือ ปี 2520 ชมรมชาวหมู่บ้านคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญ

ประโยชน์ มาเป็นสมาคมชาวหมู่บ้านคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญประโยชน์ และ ในปี 2528 มีการเลือกตั้งคณะกรรมการชุมชน และคณะกรรมการมัสยิด โดยชาวบ้านในชุมชนเอง ในช่วงนี้รูปแบบการสื่อสารเพื่อนำไปสู่การพัฒนามีความชัดเจนขึ้น ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

ภายในชุมชน

สื่อเฉพาะกิจ

1. *หนังสือเวียน* เพื่อให้ชาวบ้านชาวชุมชนรับถึงกิจกรรม วัน เวลา สถานที่ รวมทั้งการขอความร่วมมือในกิจกรรมนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน ใช้หนังสือเวียน ในการบอกข่าวสารกับชาวบ้าน รวมทั้งขอความร่วมมือ ทำให้ชาวบ้านใส่ใจกับกิจกรรม และให้ความร่วมมือเต็มที่

2. *ป้ายประกาศ* จะเป็นสื่อที่ใช้เพื่อสนับสนุนสื่อเฉพาะกิจประเภทหนังสือเวียน โดยคณะกรรมการชุมชน 3 ท่าน ซึ่งมีหน้าที่เป็นฝ่ายประชาสัมพันธ์ขององค์กรชุมชนให้ความเห็นว่าแทบทุกบ้านในชุมชน จะมีคนอยู่บ้าน และสามารถรับหนังสือเวียนด้วยมือ แต่อีกประมาณ 2-3 เปอร์เซ็นต์ ที่จะไม่มีคนอยู่บ้าน อาจจะไม่ได้รับหนังสือเวียน ป้ายประกาศตามจุดต่าง ๆ จึงเป็นสื่อที่นำมาใช้สนับสนุนกิจกรรมภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี

สื่อชุมชน

1. *หอกระจายข่าว* เป็นสื่ออีกประเภทหนึ่งที่องค์กรชุมชนใช้เป็นช่องทางส่งข่าวสาร และชาวชุมชนใช้เป็นช่องทางในการรับข่าวสาร ข่าวสารกิจกรรมใด ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้ นอกจากกลุ่มองค์กรชุมชน จะใช้สื่อเฉพาะกิจในการเสนอข่าวสารแล้ว ข่าวสารนั้นจะถูกส่งไปที่หอกระจายข่าว เพื่อส่งข่าวสาร เพื่อย้ำเตือนให้ชาวชุมชนได้รับทราบอีกครั้ง และนอกจากข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับชาวชุมชนโดยตรงแล้ว หอกระจายข่าวยังสื่อข่าวสารประเภทให้สาระความรู้ หรือส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีให้เกิดขึ้นกับชาวชุมชนด้วย

สื่อบุคคล

การบอกต่อ ยังเป็นลักษณะการสื่อสารที่ยังน่าให้อยู่ในชุมชนภูฏานในปัจจุบัน แต่รูปแบบการใช้สื่อบุคคลในลักษณะการบอกข่าวสารที่ยังไม่รู้ หรือข่าวสารใหม่อย่างในช่วงต้นของการก่อตั้งชุมชน จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวบ้านทั้งหมดจำนวน 20 คน กล่าวว่าการใช้

สื่อบุคคลในลักษณะบอกต่อนั้น มักจะบอกต่อกันในเรื่องที่ชาวชุมชนรู้จักแล้ว แต่การบอกต่อจะเป็นในลักษณะการย้ำเตือนข่าวสารเสียมากกว่า

สื่อมวลชน

สื่อมวลชนที่ใช้ภายในชุมชนนั้นมีทั้งสิ้น 2 ประเภท

1.หนังสือพิมพ์ เป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่ชาวชุมชนภูฏีขาว ที่คณะกรรมการชุมชน บอกว่าตนเองใช้สื่อมวลชนประเภทหนังสือโดยเฉพาะการอ่านหน้าข่าวการเมือง ข่าวแวดวง กรุงเทพมหานคร และหน้าการศึกษา เพราะจะทำให้ตัวเพิ่มพูนความรู้ รับทราบสถานการณ์บ้านเมือง บางครั้งมีเนื้อหาข่าวที่สามารถนำมาเป็นประโยชน์ หรือเป็นโอกาสในการที่จะพัฒนา กับชุมชน ได้ เวลาที่มีการประชุมคณะกรรมการชุมชนจะได้นำเสนอขอความคิดเห็นต่อไป

2.โทรทัศน์ จากการศึกษาพบว่าชาวชุมชนภูฏีขาวทุกครัวเรือนมีเครื่องรับโทรทัศน์ ทุกครัวเรือน ฉะนั้นการรับข่าวสารผ่านโทรทัศน์จึงเป็นเรื่องที่ง่าย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 คนจาก 15 คน ซึ่งเป็นคณะกรรมการชุมชน และคณะกรรมการ สมาคมฯ ใช้ข่าวสารที่ได้จากโทรทัศน์มาใช้ประโยชน์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชน

ภายนอกชุมชน

ในช่วงที่ชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สื่อที่ทางชุมชนเลือกใช้ติดต่อกับบุคคลภายนอก จากการศึกษาพบว่า สื่อที่ชุมชนใช้มี 2 รูปแบบ คือ

1.สื่อเฉพาะกิจ

จดหมายอย่างเป็นทางการ เป็นจดหมายที่ออกจาก องค์กรชุมชนทั้ง 3 องค์กร ในกรณีที่จะขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก องค์กรทั้ง 3 องค์กรของชุมชนจะทำหนังสือแจ้งขอความร่วมมือขอความช่วยเหลือ เหตุที่เลือกใช้สื่อเฉพาะกิจ ประเภทจดหมายอย่างเป็นทางการ ก็เพราะว่าหน่วยงานที่ติดต่อส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน หรือกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะการดำเนินการเป็นทางการ

2.สื่อบุคคล ซึ่งการใช้สื่อบุคคลจะมี 2 ลักษณะ

การประชุม ในกรณีที่มีการขอความร่วมมือ ขอความช่วยเหลือ หรือการติดตามงานตามวาระ ในกรณีเร่งด่วน สื่อบุคคลประเภทการประชุมจะถูกเลือกใช้ จุดเด่นของการใช้การ

ประชุม คือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนมีโอกาสได้ออกความคิดเห็นในสิ่งที่ตนเห็นด้วย และไม่เห็นด้วย รวมทั้งสามารถถกมติต่าง ๆ ได้ทันที ผลการประชุมก็จะถูกนำไปดำเนินการปฏิบัติต่อไป ส่วนในกรณีของการติดตามงานตามวาระ จะเป็นลักษณะของการระดมความคิดในเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้เกิดแนวความคิด และกิจกรรมพัฒนาชุมชนขึ้น

การเข้าพบตัวบุคคล กรณีการเข้าพบตัวบุคคลจะเป็นการใช้สื่อบุคคล ประเภทที่นำมาใช้สนับสนุนสื่อเฉพาะกิจ การที่องค์กรชุมชน จะได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอย่างเต็มที่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายในรายละเอียดที่หนังสืออาจจะไม่สามารถอธิบายได้หมด หรือตอบข้อซักถามในกรณีที่มีผู้ให้ความช่วยเหลือเกิดการสงสัยในกิจกรรมหรือการดำเนินการของชุมชน

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารของชุมชนกับชาวบ้านในชุมชน

จากการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารของชุมชนได้ทำการศึกษาเรื่องราวหลักๆ 3 ประการ คือ 1. กลยุทธ์การใช้สื่อของชุมชน 2. เป้าหมายการใช้สื่อของชุมชน

1. กลยุทธ์การใช้สื่อของชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ กลยุทธ์การใช้สื่อภายใน และภายนอกชุมชน

ภายในชุมชน

ก. การนำสื่อบุคคลและสื่อเฉพาะกิจมาใช้ร่วมกัน

- ใช้การประชุม การออกจดหมายเวียน การบอกต่อ การสอบถามโดยตรง

จากการศึกษาพบว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น กลุ่มองค์กรชุมชนทั้ง 3 องค์กร จากการพูดคุยกับคณะกรรมการชุมชน จำนวน 8 คน และชาวบ้านจำนวน 6 คน กล่าวว่า การใช้สื่อบุคคลและสื่อเฉพาะกิจมาใช้ร่วมกันมักจะใช้ในกิจกรรมที่ต้องการจะแจ้งให้ชาวบ้านรับทราบเรื่อง หรือต้องการขอความร่วมมือจากชาวบ้านในกิจกรรมนั้น ๆ โดย สมาคมชาวหมู่บ้านมากกว่ากลุ่มองค์กรอื่น ๆ เพราะภารกิจหลัก ๆ คือการดูแลสวัสดิการของชาวชุมชนที่เป็นสมาชิก ฉะนั้นกลุ่มองค์กรนี้จึงมีข่าวสารแจ้งให้สมาชิก ซึ่งก็คือชาวบ้านบ่อย ๆ และเป็นเรื่องมีรายละเอียดมาก ฉะนั้น การใช้หนังสือเวียนเป็นสื่อหลัก และสื่อบุคคลเป็นสื่อสนับสนุนใช้ได้ผลดี สมาชิกทุกคนได้รับข่าวสารต่าง ๆ ที่ทางสมาคมฯ แจ้งให้ทราบอย่างสม่ำเสมอ

ข. การนำสื่อชุมชน สื่อเฉพาะกิจ และสื่อบุคคลมาใช้ร่วมกัน

- การหอบกระจ่ายข่าว บอร์ดข่าวสารชุมชน การบอกต่อหรือสอบถามโดยตรง

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มองค์กรชุมชน 2 องค์กร คือ คณะกรรมการชุมชน และคณะกรรมการสมาคมมีโอกาสใช้สื่อในลักษณะนี้มากที่สุดโดยใช้สื่อชุมชน คือ หอบกระจ่ายข่าวเป็นสื่อหลัก แล้วใช้บอร์ดข่าวสารชุมชนและการบอกต่อเป็นตัวสนับสนุน ซึ่งกิจกรรมคือ สารที่สื่อออกไปในลักษณะนี้จะมีรูปแบบเฉพาะคือ จะเป็นสารที่แจ้งให้ทราบโดยไม่จำเป็นต้องการตอบกลับ

- ใช้หอบกระจ่ายข่าว หนังสือเวียน ป้ายประกาศ บอกต่อสอบถามจากบุคคลร่วมกัน

จากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการองค์กรชุมชนทั้ง 30 องค์กร จำนวน 15 คน บอกกล่าวว่าชุมชนใช้สื่อในลักษณะสื่อสารให้ชาวชุมชนรับทราบเรื่องต่าง ๆ และชาวบ้านอีกจำนวน 10 คน บอกว่าตนรับทราบข่าวสารต่าง ๆ โดยวิธีการเหล่านี้ การใช้สื่อโดยใช้หอบกระจ่ายข่าว และหนังสือเวียน เป็นสื่อหลัก แล้วใช้ป้ายประกาศการบอกต่อ หรือการสอบถามจากบุคคลเป็นสื่อสนับสนุน

ค. การนำสื่อบุคคลมาใช้ร่วมกับสื่อมวลชน

- ใช้การประชุมร่วมกับ การรับสารจากโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์

จากการศึกษาที่กล่าวมาแล้วว่า กิจกรรมการพัฒนาชุมชนหลาย ๆ กิจกรรมเกิดจากการที่กลุ่มแกนนำชุมชนเป็นผู้ที่แสวงหาข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ มาปรึกษาหารือกันเพื่อประยุกต์ใช้กับการพัฒนาชุมชนของตน การศึกษาครั้งนี้พบว่าคณะกรรมการชุมชนและคณะกรรมการสมาคมฯ จำนวน 6 ท่าน จะใช้การประชุมเป็นสื่อหลักในการเสนอกิจกรรมความคิดเห็นต่าง ๆ ในการหากิจกรรมต่าง ๆ มาพัฒนาชุมชน แต่ขณะเดียวกันก็จะใช้ข้อมูลจากโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ ที่เสนอเนื้อหาในด้านการพัฒนาสังคมชุมชน มาสนับสนุนแนวความคิด และลงมติกันในที่ประชุม

ภายนอกชุมชน

จากการศึกษาพบว่า การติดต่อสื่อสารกับกลุ่มบุคคลหรือองค์กรภายนอกเป็นแรงสนับสนุนที่ทำให้ชุมชนภูเขียวเกิดการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ฉะนั้นชุมชนได้เลือกกลยุทธ์ในการใช้สื่อกับภายนอกชุมชน ดังนี้

ก. เลือกใช้สื่อบุคคลและสื่อเฉพาะกิจ

- การประชุม การใช้จดหมายเป็นทางการ

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มองค์กรชุมชนของชุมชนภูเขียว ใช้สื่อบุคคลประเภทการประชุมเป็นสื่อหลัก และใช้สื่อเฉพาะกิจอย่างจดหมายเป็นทางการในการสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ที่องค์กรต้องการแจ้งหรือขอความร่วมมือกับกลุ่มองค์กรหรือกลุ่มบุคคลภายนอกชุมชน จากการศึกษาคณะกรรมการองค์กรชุมชน และคณะกรรมการสมาคมฯ ใช้วิธีการใช้สื่อลักษณะนี้ควบคู่กันไป

- การพบปะตัวบุคคล การใช้จดหมายแจ้งเป็นทางการ

การสื่อสารกับบุคคลหรือกลุ่มองค์กรภายนอกอีกรูปแบบหนึ่งคือ การออกไปพบปะตัวบุคคล ที่เป็นกลุ่มผู้นำองค์กร หรือบุคคลอื่นพร้อมทั้งนำในกรณีจะต้องนำจดหมายเป็นทางการออกไปควบคู่ด้วย จากการศึกษพบว่า องค์กรชุมชน 2 องค์กร คือ คณะกรรมการชุมชน และคณะกรรมการสมาคมฯ จำนวน 6 คน ใช้รูปแบบสื่อเฉพาะกิจ คือจดหมายที่ออกจากองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการ พร้อมกันนี้เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น กับสิ่งที่จะนำเสนอหรือขอความช่วยเหลือ โดยใช้สื่อจดหมายเป็นสื่อหลักและสื่อบุคคลเป็นสื่อสนับสนุน

ข. การใช้สื่อเฉพาะกิจ เพียงอย่างเดียว

- ใช้จดหมายอย่างเป็นทางการ

จากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการชุมชนและคณะกรรมการสมาคมฯ ใช้รูปแบบจดหมายเป็นทางการในกรณีที่เป็นการแจ้งให้ทราบ และไม่ต้องการตอบกลับใด ๆ ทั้งสิ้น มีประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการสื่อสารในชุมชน ดังนี้

1. คณะกรรมการองค์กรชุมชน เห็นว่าการนำสื่อหลายชนิดมาใช้ร่วมกันเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า มีโอกาสบรรลุเป้าหมายทางการสื่อสารที่ตั้งไว้ คือ การได้รับความร่วมมือจากคนภายในและคนภายนอกชุมชนสนับสนุนกิจกรรมเพื่อให้เกิดการพัฒนา กับชุมชน สื่อต่าง ๆ ที่นำมาใช้ไม่ว่าจะเป็นสื่อบุคคล อันได้แก่การบอกต่อ การสอบถามโดยตรงกับกลุ่มบุคคลที่เป็นแกนนำ การประชุม เป็นสื่อในบุคคลต่าง ๆ ได้ทราบโดยตรง และการนำสื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ จดหมายเวียน ป้ายประกาศ บอร์ดชุมชน หรือสื่อชุมชน อย่างหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นตัวสนับสนุนใน

ลักษณะตอกย้ำ และเป็นการเตือนความจำให้ชาวบ้านรับทราบข่าวสาร หรือไปเข้าร่วมกิจกรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนาของชุมชน

2. การนำสื่อหลายชนิดมาใช้ร่วมกัน เพื่อให้สอดคล้องกันระหว่างการวางกลยุทธ์ของเนื้อหาที่ใช้ คณะกรรมการองค์กรชุมชนมีการวางแผนแล้วควรมีสื่อหลายชนิดเพื่อทำให้เกิดความมั่นใจ ทุกอย่างต้องดูประกอบกัน ทั้งนี้ความหลากหลายของสื่อจะเอื้ออำนวยให้กับเนื้อหาที่ต้องการสื่อให้เห็นว่าเกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อผู้รับสาร รวมทั้งง่ายต่อความเข้าใจ และสามารถสร้างความน่าสนใจได้

3. การนำสื่อหลายชนิดมาใช้ร่วมกันทำให้คณะกรรมการองค์กรชุมชนในฐานะผู้ส่งสาร สามารถจัดทำแผนการใช้สื่อให้เป็นระบบเพื่อส่งสาร ให้ถึงผู้รับสารเป้าหมายที่มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ลักษณะและรูปแบบของสื่อแต่ละชนิดล้วนมีข้อจำกัดหรือคุณสมบัติที่แตกต่างกันไป และผู้รับก็มีการแสวงหาข่าวสารที่แตกต่างกันด้วย

4. การนำสื่อหลายชนิดมาใช้ร่วมกัน เพื่อให้สื่อแต่ละตัวมีบทบาทเสริมซึ่งกันและกัน ส่งผลให้การรณรงค์หรือประชาสัมพันธ์ในเรื่องใด ๆ สามารถไปสู่ผู้รับสารเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง

2. เป้าหมายการใช้สื่อขององค์กรชุมชน

การศึกษาเป้าหมายการใช้สื่อในงานต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในชุมชนกวีชาว เพื่อต้องการทราบผลที่ต้องการให้เกิดกับชาวบ้านในชุมชน ในการเลือกสื่อแต่ละชนิดมาใช้ นั้น สื่อต้องสามารถตอบสนองเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดกับผู้รับสารได้

2.1 เพื่อต้องการแจ้งให้ทราบการดำเนินงานขององค์กรชุมชน

เป็นเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดผลกับชาวบ้านในชุมชน หรือกลุ่มผู้สนับสนุนภายนอกชุมชนในลักษณะที่ว่า ให้รู้ว่า ตอนนี้ชุมชนองค์กรนี้ได้ดำเนินการสิ่งใด หรือมีการวางแผนงานใดสำหรับการพัฒนาชุมชนไว้บ้าง ซึ่งเป็นเหมือนการบอกกล่าวเบื้องต้น แต่ยังไม่ได้เจาะลึกลงไป ในรายละเอียดอื่น ๆ สื่อที่เลือกใช้ได้แก่ สื่อบุคคล ประเภทหนังสือเวียน สำหรับในชุมชน และจดหมายราชการ หรือจดหมายออกอย่างเป็นทางการสำหรับนอกชุมชน

2.2 เพื่อต้องการให้รู้ว่า มีกิจกรรมใดเกิดขึ้นในชุมชน

นอกจากสื่อบุคคลในการแจ้งข่าวกิจกรรมต่าง ๆ แล้ว องค์การชุมชนยังมีการสนับสนุนสื่อ โดยใช้สื่อเฉพาะกิจภายในชุมชนก็จะมีแจกจดหมายเวียน ติดป้ายประกาศ การใช้สื่อชุมชน แต่การใช้สื่อทั้งภายในและภายนอกจะใช้สื่อเฉพาะกิจ ประเภทจดหมายราชการ หรือจดหมายออกจากองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการ รายละเอียดในสื่อเฉพาะกิจ และสื่อชุมชนที่นอกจากจะแจ้งว่ามีกิจกรรมอะไรเกิดขึ้นแล้วยังระบุเวลาที่ชัดเจนให้ชาวชุมชนและกลุ่มผู้สนับสนุนจากภายนอกได้รับทราบด้วย

2.3 เพื่อขอความช่วยเหลือ หรือขอการสนับสนุน

จากการศึกษาพบว่า การที่กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนที่ดำเนินการขึ้น และประสบผลสำเร็จได้ด้วยดี ส่วนใหญ่ก็เนื่องมาจากการได้รับความสนับสนุนจากบุคคลต่าง ๆ ทั้งชาวบ้านในชุมชนเอง และกลุ่มผู้สนับสนุนนอกชุมชน หลังจากที่ออกสื่อเพื่อแจ้งให้ทราบว่า จะมีกิจกรรมใดเกิดขึ้นในชุมชนแล้ว เป้าหมายต่อไปก็คือ การขอความช่วยเหลือจากชาวชุมชนเองหรือบุคคลภายนอก โดยสื่อที่ใช้ครั้งนี้ คือสื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ และสื่อชุมชน นำมาใช้สนับสนุนกันและกัน เปรียบเหมือนเป็นการย้ำความทรงจำ สำหรับภายนอกชุมชน ชุมชนแห่งนี้ก็จะให้ความสำคัญกับสื่อบุคคล คือการเข้าพบ และพูดคุยเป็นหลัก และใช้สื่อเฉพาะกิจ คือ จดหมายราชการ หรือจดหมายออกจากองค์กรชุมชนเป็นส่วนสนับสนุน

2.4 เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ

จากการศึกษาพบว่าเป้าหมายการให้ความรู้ ความเข้าใจกับชาวชุมชนในเรื่องต่าง ๆ องค์การชุมชนมองว่าเป็นการพัฒนาศักยภาพส่วนบุคคล ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืนตลอดไป และสื่อที่ชุมชนใช้สำหรับเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจให้กับชาวบ้านได้รับทราบ คือ สื่อชุมชน โดยการออกข่าว บทความ สารคดี ความรู้ต่างๆ ผ่านทางหอกระจายข่าวของชุมชน นอกจากนั้นถ้ามีสาระน่ารู้ใด ๆ ก็ให้นำมาติดประกาศไว้ที่บอร์ดข่าวสารของชุมชน ซึ่งก็คือสื่อเฉพาะกิจ และเป้าหมายการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ จะได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากสื่อบุคคล ในรูปแบบของการบอกต่อ ถึงแม้บางครั้งการบอกต่ออาจจะทำให้สิ่งที่ได้รับไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร แต่การสามารถใช้สื่อบุคคล ในลักษณะการสอบถามโดยตรงจากบุคคลซึ่งเป็นผู้

ให้ความรู้ นั้น ๆ ซึ่งชาวบ้านรู้จักเป็นอย่างดีจะเป็นสิ่งที่ส่งเสริมเป้าหมายการให้ความรู้ความเข้าใจ
กับชาวบ้านในชุมชนได้เกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อภิปรายผล

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาวิวัฒนาการและปัจจัยที่มีผลต่อการก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนา

จากการศึกษาพบว่าตั้งแต่เริ่มมีการก่อตัวเป็นชุมชนขึ้นมาสามารถมองภาพความเป็นมาของชุมชนและวิวัฒนาการของชุมชนที่สามารถสรุปได้ว่า ชุมชนกุฎีขาว เป็นชุมชนมุสลิมที่ก่อตัวขึ้นมาตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าตากสิน สมัยกรุงธนบุรี ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่มีการอพยพโยกย้ายคนจากกรุงศรีอยุธยาที่เสียกรุงให้พม่ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ที่กรุงธนบุรี หรือพื้นที่ที่เป็นฝั่งธนฯ ในปัจจุบันชุมชนแห่งนี้เริ่มก่อตัวเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ชาวชุมชนมีอาชีพประมง หรือค้าขายผลไม้เล็กๆ น้อย เพื่อสามารถมีรายได้พอลเลี้ยงตนเองและครอบครัว การอาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้ก็ต่างคนต่างอยู่ แต่มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ชาวชุมชนยังรวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่มก้อน

เมื่อระยะเวลาผ่านไปสภาพแวดล้อม สภาพเศรษฐกิจเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง ชาวชุมชนจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อให้ชุมชนของตนดำรงอยู่ ชาวชุมชนเรียนรู้ว่าการรวมตัวขึ้นเพื่อดำเนินการกิจกรรมขึ้นมาเพื่อสร้างสรรค์ให้ชุมชนที่ตัวเองอยู่เกิดความเข้มแข็ง และสามารถดำเนินชีวิตท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งการรวมตัวกันของชาวชุมชนอยู่ในรูปของชมรมชาวหมู่บ้านคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญประโยชน์ ขึ้น เพื่อดูแลเรื่องการศึกษาและปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน

เมื่อชุมชนเริ่มรับทราบว่าการดำเนินกิจกรรมของชุมชนถ้าปราศจากการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอกแล้วย่อมจะทำให้การดำเนินการต่างๆ ที่ไม่สามารถสำเร็จลงไปได้ และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นทำได้ในเนื้อที่จำกัด ไม่สามารถคงความสำเร็จได้ในระยะยาว องค์การชุมชนจำนวน 3 องค์การจึงถูกจัดตั้งขึ้น คือ คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการสมาคมชาวหมู่บ้านคลองบางหลวงผู้บำเพ็ญประโยชน์ และคณะกรรมการมัสยิด เพื่อเป็นการกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบซึ่งมีมากขึ้น เพราะชาวชุมชนมีความเห็นว่าการพัฒนาเป็นเรื่องระยะยาว เช่น เรื่อง การพัฒนาการศึกษา การจัดสวัสดิการต่างๆ ให้กับคนในชุมชน การดูแลเรื่องสาธารณูปโภคต่างๆ การดูแลเรื่องการศึกษา

ดังนั้นวิวัฒนาการของชุมชนกุฎีขาว จึงเป็นวิวัฒนาการที่เกิดจากการปรับตัวของชาวชุมชนก่อน และเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งให้กับชุมชนตัวเอง ชุมชนจึงจำเป็นต้องการสร้างเครือข่ายและพันธมิตรเพื่อช่วยเหลือในสิ่งที่ชุมชนต้องการ อันจะนำไปสู่การบรรลุผลของการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโรเบิร์ต (Roberts, 1979) ได้กล่าวว่า "การพัฒนาชุมชนเป็น

ความพยายามของประชาชนที่จะปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน และความสามารถของประชาชน ในการเข้ามีส่วนร่วม มีทิศทางของตนเอง และมีความพยายามร่วมกันในกิจกรรมของชุมชน และสอดคล้องกับสิ่งที่ปรีชา เจริญ (2527) ที่กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน คือความพยายามที่จะยกฐานะ และการครองชีพประชาชนให้ดีขึ้น โดยอาศัยความร่วมมือของราษฎรและอาศัยความสมัครใจ

ในส่วนของปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนานั้น ชุมชนกัญชาจะมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนของตัวเองขึ้นนั้นซึ่งก็ได้แก่ปัจจัยภายในของชุมชนเอง นั่นก็คือเรื่องของสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชุมชนในเรื่องความยากจน การไม่มีอาชีพที่มั่นคง ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ การนับถือศาสนาเดียวกัน และระดับการศึกษาที่ต่ำของคนในชุมชนแห่งนี้ นอกจากนี้ ลักษณะทางกายภาพของชุมชนที่ไม่น่าอยู่ รวมทั้งความที่ลักษณะพื้นที่ที่เป็นชุมชนปิด การได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกทำได้น้อย จะเห็นได้ว่า ลักษณะความเป็นชุมชนที่ปรากฏนั้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนแห่งนี้

แต่ชุมชนแห่งนี้จะไม่สามารถได้รับการเปลี่ยนแปลงไปได้ ถ้าปราศจากบุคคลผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ และมีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและคนที่อยู่ในชุมชนของตัวเองให้ดียิ่งขึ้น สภาพปัญหาด้านสภาพชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงลักษณะทางกายภาพของชุมชน เหตุผลทั้ง 2 ประการจึงเป็นแรงผลักดันให้บุคคลที่มีความคิดในเรื่องของการพัฒนาแล้ว นำดำเนินการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาขึ้นอย่างจริงจัง จากนโยบายเรื่องการพัฒนาชุมชนเหตุผลในการที่ต้องการจะเป็นชุมชนที่มีความพัฒนาขึ้นมา นั้นมีความสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ตามถึงแม้มีแรงผลักดันจากการภายในชุมชนที่ต้องการเกิดการเปลี่ยนแปลง แต่การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าไม่ได้รับแรงสนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงานภายนอก ชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งชุมชนกัญชาเอง ก็เป็นชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนกิจกรรมเพื่อการพัฒนาต่างๆ จากองค์กรภายนอกชุมชน เมื่อมีปัจจัยภายในเป็นขับเคลื่อนและปัจจัยภายนอกเป็นแรงผลักดันก่อให้เกิดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาต่างเกิดขึ้นกับชุมชนเป็นจำนวนมาก ซึ่งสอดคล้องกับบททฤษฎีด้านจิตวิทยาสังคมที่เกี่ยวกับเรื่อง ความต้องการขั้นพื้นฐานในชีวิตมนุษย์ของมาสโลว์ (อ้างในสุรางค์ จันทร์หอม, 2524) ที่กล่าวถึงที่กล่าวถึงความต้องการ 5 ขั้นของมนุษย์ และความต้องการขั้นต้นของมนุษย์ คือ ความต้องการปัจจัย 4 คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่

สมบูรณ์ ฉะนั้น การพัฒนาที่เกิดขึ้นก็เพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตัวเองต้องการ และเพื่อความสะดวกสบายในชีวิตมากที่สุด

จากการศึกษาปัจจัยของการทำให้เกิดพัฒนาชุมชนขึ้นนั้นก็เนื่องมาจากความต้องการที่จะตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลโดยปัจเจก ในขณะเดียวกันความสัมพันธ์ของคนในชุมชนก็มีความสำคัญ ไม่เช่นนั้นการพัฒนาจะไม่เกิดขึ้น ซึ่งตรงกับสิ่งที่ พัทยา สายหู (2538) ระบุไว้ว่าการพัฒนาสังคมจะมีความหมายก็ต่อเมื่อมนุษย์ต่างคนต่างอยู่ลำพังไม่สามารถแยกกับคนอื่นได้ เพราะฉะนั้นเรื่องของการพัฒนาสังคมจึงมีสาระสำคัญอยู่ที่เรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ว่าจะทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขความพอใจมากกว่าที่เป็นอยู่แล้วได้อย่างไร

นอกจากนี้ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาชุมชนก็ชาว สอดคล้องกับทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาของ ดร.สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2539) ซึ่งตามทฤษฎีนี้ สังคมจะพัฒนาได้โดยมีเหตุปัจจัย 6 ประการ ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจะก่อให้เกิดปัจจัยผล คือ การพัฒนา เหตุผลก็คือ เมื่อมีทรัพยากร เช่น น้ำมัน ทองคำ หรือเพชร สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดเป็นทรัพย์สินทองคำ สามารถนำไปใช้จ่ายยกระดับคุณภาพให้สูงขึ้นได้ ยิ่งถ้าทรัพยากรธรรมชาติมีจำนวนมาก ก็ยิ่งทำให้ระดับการพัฒนาสูงมากขึ้นไปอีก

2. ทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะมนุษย์ในวัยแรงงานก่อให้เกิดการพัฒนา ยังมีคนในวัยแรงงานมากเท่าไร ก็ยิ่งทำให้ระดับการพัฒนามากยิ่งขึ้นเพียงนั้น เหตุผลก็เพราะคนในวัยแรงงานมีกำลังแรงงานที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตได้ เช่น เพิ่มการศึกษา ทำให้สุขภาพพลานามัยแข็งแรง จิตใจมั่นคง เข้มแข็ง เป็นต้น

3. องค์กรสังคมทำให้เกิดการพัฒนา โดยองค์กรสังคมเหล่านี้จะช่วยทำให้เกิดพลังแห่งการพัฒนาในการทำงานได้ใหญ่ขึ้น เพิ่มขึ้น เพราะเป็นการรวมพลังแรงงานกับงานใหญ่ที่คนคนเดียวทำไม่ได้ แต่องค์กรสามารถทำได้ และทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะได้ร่วมช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันพิจารณา จึงมีความรอบคอบ ไม่บกพร่องหรือบกพร่องก็น้อยที่สุด จึงเป็นเหตุหนึ่งให้เกิดการพัฒนา

4. ภาวะผู้นำทำให้เกิดการพัฒนา ภาวะผู้นำหรือจำนวนผู้นำยังมีมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้การพัฒนาจะมีระดับสูงมากขึ้นเพียงนั้น ทั้งนี้ก็เพราะผู้นำมักจะเป็นคนที่มีคุณภาพ การทำงานของผู้นำจึงพลอยมีคุณภาพหรือประสิทธิภาพไปด้วย หรือไม่เช่นนั้น ผู้นำสามารถรวมคนได้เป็น

จำนวนมาก จึงทำงานใหญ่หรืองานปริมาณมากได้ นอกจากนี้ด้วยบารมีของผู้นำ ทำให้คนที่มาร่วมตัวช่วยกันทำงานอย่างทุ่มเทเพื่อผู้นำ จึงทำให้เกิดผลดีต่อการพัฒนา

5. การติดต่อ หมายถึงการติดต่อระหว่างชุมชน ระหว่างเมือง หรือระหว่างประเทศ โดยเฉพาะชุมชนเมือง ประเทศที่ด้อยพัฒนาจะได้ประโยชน์จากชุมชนเมือง ประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือเจริญกว่า ทั้งนี้เพราะการติดต่อเช่นนั้น ทำให้เกิดการถ่ายทอด เรียนรู้ รับเอาความรู้ ความชำนาญ สินค้า เทคโนโลยี จากสังคมเจริญมาใช้หรือมาผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ สินค้าขึ้นมาในสังคมพัฒนา ทำให้สังคมด้อยพัฒนามีความเจริญก้าวหน้าตามไปด้วย

6. การฝึกอบรม การฝึกอบรมมีฐานะพิเศษ เป็นทั้งตัวเหตุโดดๆ และเป็นตัวเหตุร่วมกับเหตุอื่นๆ ทำให้เกิดการพัฒนาดได้ หากเรามองการฝึกอบรมว่าเป็นการศึกษาเสียแล้ว ก็ย่อมจะเห็นความสำคัญได้อย่างชัดเจนในการทำให้เกิดการพัฒนา เพราะทำให้ความรู้ความชำนาญของคนมีสูงขึ้น การพัฒนาก็ย่อมสูงตามไปด้วย สำหรับการเป็นตัวเหตุร่วมกับตัวอื่นๆ ก็อาจมองได้ว่าการศึกษาย่อมจะทำให้รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ทรัพยากรมนุษย์ที่ดี การศึกษาก็ย่อมเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ องค์การสังคมที่มีคนมีคุณภาพเป็นสมาชิกก็ย่อมพลอยมีคุณภาพไปด้วย ผู้นำที่มีการศึกษาย่อมมีคุณภาพดียิ่งขึ้น การติดต่อที่เฉลียวฉลาดอันเกิดจากการศึกษา ย่อมเกิดผลประโยชน์ด้านการพัฒนาการ การอบรมจึงทำให้เกิดการพัฒนาด้วยเหตุนี้

จากการศึกษายังพบว่าตัวบุคคลในชุมชนเองเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ชุมชนเกิดการพัฒนา เพราะบุคคลเหล่านี้มีความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ Alex Inlekeles (อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2540) ซึ่งได้ประมวลคุณลักษณะของความเป็นผู้นำไว้ ซึ่งในที่นี้จะยกมาเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ คือ

1. ความพร้อมที่จะพบกับประสบการณ์ใหม่
2. การมีใจเปิดกว้างในการเปลี่ยนแปลงรับสิ่งใหม่
3. เห็นคุณค่าของเวลา
4. มีการวางแผนในการดำเนินชีวิต
5. มีความสามารถในการขยายขอบเขตของความคิด
6. สนใจข่าวสาร
7. ทะเยอทะยานในการศึกษาและอาชีพ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาสภาพความเป็นจริงของการสื่อสารในชุมชน

จากการศึกษาพบว่าสื่อที่ใช้ในชุมชนประกอบไปด้วยสื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ สื่อชุมชน และสื่อมวลชน โดยสื่อแต่ละสื่อมีหน้าที่ในการส่งเสริมซึ่งกันและกัน และลักษณะการไหลเวียนข่าวสารในชุมชนมีทิศทางที่หลากหลาย เนื่องจากชุมชนภูมิชาวเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ที่ไม่ใหญ่มากนัก ไม่ว่าจะชุมชนจะใช้สื่อใดๆ ก็สามารถทำให้คนในชุมชนได้รับทราบกิจกรรมหรือข่าวสารของชุมชนอย่างทั่วถึง และในขณะเดียวกันก็ได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรต่างๆ ภายนอกชุมชนที่ให้การสนับสนุน ซึ่งการใช้สื่อในชุมชนภูมิชาวนั้นเพื่อสื่อสารกับบุคคลภายในและภายนอกองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Pavelka (1978 อ้างในกาญจนา แก้วเทพ:38) ใช้เกณฑ์เรื่อง "ขอบเขตภายนอกชุมชน" และ "ขอบเขตภายในชุมชน" จากการใช้เกณฑ์นี้ทำให้สามารถมองทิศทางการไหลของข่าวสารใน 3 ทิศทาง คือการไหลของข่าวสารจากภายนอกเข้ามาสู่ชุมชน การสื่อสารเพื่อส่งสารเรื่องราวของชุมชนออกไปยังบุคคลภายนอก และการใช้การสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนเอง เพื่อช่วยยกระดับความตระหนักเกี่ยวกับความต้องการและการแสดงออกซึ่งความเป็นตัวของตัวเองของชุมชน

การใช้สื่อเฉพาะกิจประเภท จดหมายเวียนหรือหนังสือออกอย่างเป็นทางการมากที่สุดก็เนื่องจาก ชุมชนของว่าเรื่องแต่ละเรื่องที่ประชาสัมพันธ์ออกไปล้วนเป็นเรื่องที่ชุมชนให้ความสำคัญ อยากให้เห็นว่าเรื่องที่บอกกล่าวไปเป็นเรื่องสำคัญในสายตาของผู้ที่ทางชุมชนแจ้งให้ทราบหรือขอความร่วมมือไป นอกจากนี้ลักษณะพิเศษของสื่อประเภทนี้นอกจากจะสามารถแจ้งข่าวสารต่างๆ ได้อย่างละเอียดแล้วเพราะรูปแบบและเนื้อที่เอื้ออำนวย ตัวสื่อเองยังสามารถเป็นสิ่งที่คอยย้ำเตือนให้ผู้รับอยู่ตลอดว่าสิ่งที่ทางชุมชนร้องขอไปนั้นเมื่อใด ทราบใดที่ผู้รับยังไม่ทึ่งเอกสารนั้นเสียก่อน

แต่ถ้าทั้งเอกสารไปหรือไม่ได้อ่านเอกสารสื่อตัวอื่นๆ ไม่ว่าจะ เป็นสื่อบุคคล ในลักษณะการบอกต่อ สื่อเฉพาะกิจ ประเภทป้ายประกาศ และสื่อชุมชนอย่างการใช้หอกระจายข่าว จะเริ่มเข้ามามีบทบาทในการแจ้งข่าวสารทันทีสำหรับการสื่อสารในชุมชน แต่การสื่อสารกับบุคคลภายนอกถ้าบุคคลเหล่านั้นพลาดการรับข่าวสารแล้วการสื่อบุคคลก็จะเข้ามามีบทบาทในทันทีเช่นกัน อย่างไรก็ตามการใช้สื่อในชุมชนถึงแม้กลุ่มผู้นำองค์กรชุมชนจะมุ่งเน้นที่การใช้สื่อเฉพาะกิจ และสื่อชุมชนเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตามสื่อบุคคลซึ่งเป็นสื่อที่สามารถใช้ได้มีประสิทธิภาพในชุมชนและเป็นสื่อที่กลุ่มชาวชุมชนภูมิชาวใช้มากที่สุด

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาพัฒนาการของการสื่อสารอันไปสู่การพัฒนาชุมชน

เมื่อศึกษาพัฒนาการการใช้สื่ออันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนภูวียนั้นพัฒนาการของการสื่อสารในชุมชนจะเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กับพัฒนาการของชุมชน ซึ่งในช่วงเริ่มต้นของการก่อตั้งตัวเป็นชุมชนรูปแบบการสื่อสารที่ชุมชนแห่งนี้เลือกใช้สื่อสารกับภายในและภายนอกองค์กรคือ สื่อบุคคล ถึงแม้ว่าการสื่อสารในรูปของการพัฒนาชุมชนยังไม่แสดงออกอย่างชัดเจนในช่วงเวลานั้น แต่การใช้สื่อบุคคลในลักษณะของการพูดคุย ก็ส่งผลให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนทำอันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาซึ่งสอดคล้องกับแนวทฤษฎีการสื่อสารระหว่างบุคคล (กริณันท์ อนุวัชศิริ วงศ์, 2526) "การสื่อสารระหว่างบุคคลหมายถึง การถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความรู้สึกและความต้องการของผู้สื่อสารไปยังผู้รับสาร และเกิดปฏิกิริยาตอบสนอง โดยปรกติจะเป็นการพูด ที่ผู้พูดและผู้ฟังปรากฏตัวต่อกัน (Face-to-Face) และเป็นการสื่อสารแบบ 2 ทาง (Two-way-Communication)

ในช่วงที่ 2 เมื่อชุมชนเกิดการพัฒนาขึ้นมา "สื่อบุคคล" ก็ยังมีบทบาทสำคัญในการส่งข่าวสาร ซึ่งในยุคนี้เริ่มเห็นภาพของการพัฒนาขึ้นมา ซึ่งในยุคที่ 2 ของชุมชนการใช้สื่อบุคคลอันนำไปสู่การพัฒนานั้นส่งมาจากบุคคลที่อยู่ภายในชุมชนซึ่งมีโอกาสออกไปทำงานภายนอกชุมชน และนำแนวความคิดนั้นมาถ่ายทอดให้กับชาวชุมชนได้รับทราบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิภาดา เจริญลาก (2539) ซึ่งได้ทำการศึกษาพัฒนาการของการรับข่าวสารและการจัดการเก็บข้อมูลข่าวสารจากประชาชน เปรียบเทียบอดีตกับปัจจุบัน โดยสามารถสรุปได้ว่ารูปแบบการสื่อสารในอดีตจะใช้วิธีการบอกกันปากต่อปาก และการส่งสัญญาณแจ้งข่าว ชาวบ้านไม่ได้รับรู้ข่าวสารจากโลกภายนอกโดยตรง แต่จะผ่านตัวกลางคือ กลุ่มคนที่ติดต่อกับชุมชนเมืองอยู่เสมอ และสอดคล้องกับการศึกษาของพัฒน บุญรัตพันธ์ (2517) ที่ว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่สามารถจูงใจประชาชนให้มีความคิดเห็นคล้ายตามและลงมือทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง จนสามารถนำกลุ่มได้เป็นผลสำเร็จที่สุด

ในช่วงที่ 3 ของการพัฒนาชุมชน คือช่วงที่ชุมชนมีความพร้อมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนแล้ว พร้อมทั้งมีเครือข่ายชุมชนเป็นจำนวนมากที่จะให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน ในขณะที่เดียวกันภายในชุมชนก็มีกิจกรรมต่างๆมากมายที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาชีวิต สิ่งแวดล้อม ตลอดจนการศึกษา อาชีพของคนในชุมชน พัฒนาการของสื่อที่ชุมชนใช้ เพื่อหวังผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องนั้นชุมชนได้เลือกใช้ สื่อเฉพาะกิจ ที่เป็นจุดหมายเป็นหลัก เนื่องจากความสามารถที่จะใช้ติดต่อกับกลุ่มองค์กรภายนอกและชาวชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่ในขณะที่ภายในชุมชนเองก็มีการใช้สื่อชุมชน คือ หอกระจายข่าว และสื่อบุคคลมาเสริมทำให้การต่อข่าวของชาวชุมชนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับของเพ็ญศิริ วงศ์สิโรจน์กุล (2524) สื่อสิ่งพิมพ์เป็นลักษณะของ

สื่อรุก เป็นสื่อเฉพาะบุคคล เป็นสื่อส่วนรวม และเป็นสื่อร้อนที่เรียกชื่อเวลาที่แน่นอนในการเปิดรับ ซึ่งจากการศึกษาของเพ็ญศรีพบว่าในกรณีที่มีการแจกเอกสารสิ่งพิมพ์เรื่องการเลี้ยงลูกให้กับผู้ที่มารับบริการ ข้อเด่นของสื่อสิ่งพิมพ์คือเป็นสื่อที่มีพื้นที่มากพอในการให้ข้อมูล แต่ก็มีลักษณะเป็นสื่อเฉพาะ แต่หากดัดแปลงเรื่องราวดังกล่าวให้กลายเป็นเทปบันทึกเสียงก็สามารถนำไปเปิดที่หอกระจายข่าว และกลายเป็นสื่อส่วนรวมได้

สำหรับการใช้สื่อมวลชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาของชุมชนภูฏานนั้น จากการศึกษา กลุ่มตัวอย่างเปิดรับข่าวสารผ่านสื่อมวลชนเป็นจำนวนมาก แต่ข่าวสารเพื่อการพัฒนาที่ได้จากสื่อมวลชนนั้นเป็นหน้าที่ของกลุ่มผู้นำองค์กรชุมชน โดยเฉพาะการใช้สื่อโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ ชาวชุมชนส่วนใหญ่ใช้สื่อโทรทัศน์เพื่อความบันเทิง แต่กลุ่มคณะกรรมการชุมชนผู้มีหน้าที่ในการสร้างสรรค์งานพัฒนาชุมชน มีความจำเป็นที่ต้องหาความรู้จากสื่อมวลชน เพราะเป็นความรู้ที่กว้างขวาง สำหรับการใช้อ่านสื่อสารประเภทบุคคลและสื่อมวลชนของชุมชนแห่งนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ แคท และ ลาซาร์เฟล (1955) ที่กล่าวว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลมีผลต่อการทำให้ผู้รับสารเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และยอมรับที่จะให้ความร่วมมือในการดำเนินการต่างๆ มากที่สุด

ในส่วนของสื่อมวลชนนั้น เบททิงฮอส (1968, อ้างใน กาญญา แก้วเทพ : 2542) กล่าวว่าสื่อมวลชนเป็นเพียงตัวเสริมความเชื่อ ทัศนคติที่มีอยู่เดิมให้ฝังแน่น สื่อมวลชนเป็นเพียงแหล่งความคิด และเป็นผู้วางแนวทางในการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์นั้น เป็นผลมาจากการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลแบบเห็นหน้าเห็นตากันทั้งสิ้น

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารของชุมชนกับชาวบ้านในชุมชน

จากผลการศึกษาเรื่องกลยุทธ์การเลือกใช้สื่อ พบว่าองค์กรชุมชนนิยมใช้สื่อหลายๆ ชนิดร่วมกัน มากกว่าที่จะใช้สื่อเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Roger และคณะ (1979, อ้างใน กาญญา แก้วเทพ : 2542) ที่อธิบายถึงลักษณะของลักษณะการสื่อสารในการพัฒนาว่า การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ในเรื่องใดๆ จะเน้นการจัดเตรียมกลุ่มของกิจกรรมไว้ล่วงหน้า โดยใช้ชนิดของสารอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ปรกติมักใช้แนววิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายด้วยสื่อหลายชนิดร่วมกัน

อย่างไรก็ตามถึงแม้การใช้สื่อบุคคลในลักษณะการบอก ไม่ใช่กลยุทธ์ที่ทางชุมชนเลือกเข้ามาอยู่ในแนวทางการประชาสัมพันธ์แต่อย่างใด แต่เนื่องจากลักษณะเฉพาะของชุมชน และ

ความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชน ทำให้รูปแบบการใช้สื่อบุคคลประเภท การบอกต่อนั้น เป็นที่พึงพอใจที่จะใช้ของชาวชุมชนมาโดยตลอด

เนื่องจากสื่อแต่ละชนิดมีจุดเด่นจุดด้อยต่างกัน แนวคิดเรื่องการนำสื่อมาผสมกันโดยมีเป้าหมายเพื่อรักษาเพื่อลดข้อด้อยและรักษาข้อเด่นของสื่อแต่ละประเภทเอาไว้ ในการแสวงหากลวิธีและรูปแบบการใช้สื่อรณรงค์สมนึก บัญญาสิงห์ (2535อ้างใน กาจนา แก้วเทพ : 2542) เสนอหลักการ "สื่อ นำ สื่อ ย้ำ สื่อ ตาม" และได้และได้ทำการทดสอบผสมรูปแบบสื่อรู้ ทักษะคิดและการปฏิบัติในเรื่องการป้องกันโรคได้ ผลที่เกิดจากสื่อสุขศึกษาเหล่านี้มีลักษณะชั่วคราวไม่ยั่งยืน ดังนั้นจำเป็นต้องเสริมด้วยสื่อบุคคล แต่จากงานวิจัยของดวงทิพย์ วรพันธ์ (2525) มีเป้าหมายที่จะตอบคำถามโดยตรงว่า จำเป็นต้องนำสื่อหลายประเภทมาผสมกันหรือไม่ โดยนำเอาสื่อ 3 ประเภทมาผสมกัน คือ สื่อบุคคล สื่อมวลชน และสื่อเฉพาะกิจมาให้ความรู้เรื่องโภชนาการ ผลการวิจัยปรากฏว่า การใช้สื่อเพียงประเภทเดียวหรือการใช้สื่อผสมหลายๆ ประเภทไม่ได้แตกต่างกันเลย ดังนั้นการใช้สื่อผสมนอกจากจะพิจารณาเรื่องเรื่องปริมาณของสื่อแล้วยังต้องพิจารณาเรื่องคุณภาพของสื่อด้วย

สำหรับเป้าหมายการใช้สื่อของชุมชน ส่วนใหญ่ต้องการให้ทราบว่าการดำเนินการในเรื่องต่างๆที่ผ่านมาของชุมชน ต้องการให้ทราบว่าจะมีกิจกรรมหรือภารกิจใดเกิดขึ้นกับชุมชน รวมไปถึงการขอความช่วยเหลือและการสนับสนุน และสุดท้ายเป็นการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจให้กับชาวชุมชน

ดังนั้นทางชุมชนเองจึงเลือกใช้สื่อแตกต่างกันไป และสื่อแต่ละอย่างก็จะมีหน้าที่ในการทำให้บรรลุเป้าหมายที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะใช้สื่อเฉพาะบางประเภทสำหรับเป้าหมายอย่างหนึ่ง และใช้สื่ออีกประเภทสำหรับเป้าหมายอีกอย่างหนึ่ง หรือใช้สื่อสนับสนุนทุกประเภทสำหรับเป้าหมายอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งสามารถทำให้ผู้รับสารเกิดผลตามที่ต้องการในระดับต่างๆ ที่สำคัญผลที่เกิดขึ้นเหล่านั้นต้องส่งผลไปยังเป้าหมายใหญ่ คือการทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาขึ้น

จากการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Windahl และคณะ (1992 อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ:2542) ซึ่งได้กล่าวถึงเป้าหมายที่เกิดขึ้นจากการใช้สื่อ ซึ่งจะยกเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้คือ

1. หน้าที่ทางสังคม คือ การเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อจะสร้างความรู้สึกร่วมเป็นชุมชนเดียวกัน
2. หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร
3. หน้าที่ในการควบคุมปฏิบัติ เพราะการสื่อสารเป็นช่องทางนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของบุคคลและชุมชนได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากการผลการวิจัยพบว่า การดำเนินการกิจกรรมพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชนภูฎีขาวเกิดมาจากสื่อบุคคลที่เป็นกลุ่มคนหนุ่มสาวเมื่อ 20-30 ปีมาแล้ว ซึ่งปัจจุบันบุคคลเหล่านี้เรียกว่าเป็นผู้สูงอายุ แต่ก็ยังเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินกิจกรรมภายในชุมชนอยู่ ฉะนั้นเพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนารูปแบบการสื่อสารภายในชุมชน กรรมการชุมชนควรให้ความสำคัญกับสื่อบุคคลที่เป็นกลุ่มคนหนุ่มสาวซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่และเป็นกลุ่มที่มีพลังที่สามารถสานต่อกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรชุมชนแห่งนั้นได้ จะทำให้ชุมชนมีการพัฒนารูปแบบอย่างต่อเนื่องและตลอดไป
2. ชุมชนควรส่งเสริมให้คณะกรรมการชุมชน และชาวบ้านในชุมชนมีการเปิดรับข่าวสารประเภทสื่อมวลชนที่สามารถนำมาประยุกต์พัฒนาชุมชนตัวเองให้มากขึ้น เช่น อาจจะมีการนำข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนที่เปิดรับจากโทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ มาออกอากาศผ่านหอกระจายข่าว หรือ ตัดข่าวสารที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาที่ได้จากหนังสือพิมพ์มาติดบอร์ดประกาศข่าวของชุมชนให้ชาวชุมชนได้มีโอกาสอ่าน นอกจากนี้ชุมชนเองควรจัดให้มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำชุมชน โดยขอรับหนังสือพิมพ์ที่มีเนื้อหาของการพัฒนาเพิ่มขึ้น และให้ชาวบ้านสามารถนำความรู้หรือสาระที่ได้มาเสนอแนะกับคณะกรรมการในการจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนต่อไป
3. จากการศึกษาพบว่า การจะดำเนินการกิจกรรมชุมชนในด้านต่างๆ ผู้นำองค์กรชุมชนยังไม่ได้มีการวางแผนการใช้สื่อ ดังนั้นผู้นำองค์กรชุมชนควรมีการวางแผนการใช้สื่อในกิจกรรมต่างๆ อย่างชัดเจน และต้องมีการประเมินผลต่อที่ตนเองได้ใช้ไปด้วยว่าเกิดประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด
4. องค์กรชุมชนทั้ง 3 องค์กรให้ความสำคัญกับการใช้สื่อเฉพาะกิจ เช่น การใช้หนังสือเวียน ป้ายประกาศ บอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นอย่างมาก แต่เนื่องจากชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนเก่ามี

ชาวชุมชนที่เป็นคนแก่จำนวนมากซึ่งการอ่านหนังสืออาจทำได้ลำบากกว่าคนหนุ่มสาว ดังนั้นควรใช้สื่อชุมชน คือหอกระจายข่าว ประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆ ให้มีความถี่มากยิ่งขึ้น เพื่อจะได้เข้าถึงประชาชนกลุ่มผู้สูงอายุได้มากขึ้น

5. จากการศึกษาพบว่า เนื้อหาสื่อที่ออกมาในลักษณะการสร้างสรรค์ประโยชน์ หรือพยายามชี้ให้ชาวบ้านเห็นประโยชน์ของการเข้าร่วมกิจกรรม อาทิ เช่นต้องระบุว่าถ้าไปร่วมกิจกรรมทางศาสนาในครั้งนี้อะไรบ้างชาวบ้านจะได้รับประโยชน์อะไร หรือเชิญชวนชาวบ้านไปร่วมกิจกรรมของเขตในครั้งนี้อะไรบ้าง ถ้าไปร่วมกิจกรรมแล้วตัวชาวบ้านจะได้อะไรและชุมชนจะได้ประโยชน์อะไร ถ้าเป็นลักษณะนี้ จะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีในการเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้านเป็นอย่างดี

6. คณะกรรมการองค์กรชุมชนต้องพยายามสื่อสารด้านการพัฒนาให้ชาวชุมชนได้รับฟังบ่อยๆ และต้องชี้ให้เห็นความหึกเหิมในจิตใจของชาวชุมชนให้เกิดความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งการสื่อสารในลักษณะนี้ควรใช้สื่อบุคคลในลักษณะของการประชุมร่วมกับชาวชุมชนทั้งหมด ซึ่งจะก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

7. การพัฒนาชุมชนเครือข่ายการสื่อสารภายนอกถือว่าสำคัญเป็นอย่างมาก ในการที่จะเป็นส่วนสนับสนุนให้ชุมชนเกิดการพัฒนาที่รวดเร็ว ฉะนั้นองค์กรชุมชน ควรมีการวางแผนการให้สื่อกับกลุ่มเครือข่ายภายนอกไว้หลายๆ ช่องทาง เพื่อจะได้รับการตอบสนองในกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น ควรมีการจัดกิจกรรมร่วมกันไม่ว่าจะเป็นการแข่งขันกีฬา การจัดให้มีงานพบปะสังสรรค์ประจำปี เป็นต้น

ข้อเสนอแนะของการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. การศึกษาครั้งนี้มุ่งแต่เฉพาะการสื่อสารในชุมชนพัฒนาที่มีขนาดเล็ก และเป็นการศึกษาภาพรวมของสื่อที่ใช้ ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในด้านของประสิทธิผลของการสื่อสารในชุมชนที่พัฒนาแล้วว่าชาวบ้านเปิดรับสื่อในรูปแบบใดมากที่สุด

2. ควรมีการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารในการพัฒนาที่เป็นระดับ อำเภอ จังหวัด และผู้วางแผนการให้สื่อเพื่อการพัฒนาคือหน่วยงานของภาครัฐ

3. การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาในชุมชนมุสลิม ซึ่งมีรูปแบบความสัมพันธ์ ความเชื่อ และความผูกพันกับชุมชนที่ตัวเองอยู่มาช้านาน ควรจะทำการศึกษาในชุมชนชาวพุทธ หรือศาสนาอื่นๆ ที่ปัจจัยด้ายกายภาพไม่มีผลมากนัก

4. จากการศึกษาพบว่า การก่อตั้งองค์กรชุมชนในระยะแรกเป็นการก่อตั้งเพื่อช่วยเหลือชาวชุมชนเป็นหลัก แต่มาในระยะหลังๆ ถูกมองว่าองค์กรชุมชนทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อหาประโยชน์เข้าตัว อาจจะศึกษาเพิ่มเติมในระดับปัจเจกบุคคลว่า สาเหตุใดที่ทำให้บุคคลเหล่านั้นเข้ามาเป็นคณะกรรมการองค์กรชุมชน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กาญจนา แก้วเทพและคณะ. ระบบการสื่อสารเพื่อชุมชน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สวก.), 2542.

กุลสุมา ฎใหญ่. ความรู้ ความคาดหวัง ความพึงพอใจ และการยอมรับของชาวมุสลิมในเขตหนองจอก ต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

เกศินี จุฑาวิจิตร. การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, 2537.

เกษม จันทร์น้อย. สื่อประชาสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, 2537.

โครงการวิจัยประชาสังคม, มหาวิทยาลัยมหิดล. ขบวนการประชาสังคม : ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.

จินตวดี พุ่มศิริ. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมสื่อสาร ความเชื่อทางศาสนาและความทันสมัยของชาวไทยมุสลิมในอำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

จุฑาทิพย์ เอื้อละพันธ์. พฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารการพัฒนาชุมชน ของประชาชนในชุมชนเป้าหมายของกรุงเทพมหานคร : กรณีชุมชนในเขตดุสิต เขตสัมพันธวงศ์ เขตบางกอกน้อย เขตหนองจอก. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

ดวงพร วรพันธ์. กลยุทธ์การใช้สื่อเพื่อการปลูกฝังโภชนาการศึกษาศึกษาแก่สตรีชนบท จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสการพิมพ์, 2527.

รายการอ้างอิง

- นภาพกรณ์ อัจฉริยะกุล และรุ่งนภา พิตรปรีชา. สื่อในการสื่อสาร. เอกสารการสอนชุดวิชา หลักและทฤษฎีการสื่อสาร(หน่วยที่ 1-8) นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539.
- นิภากร กำจรเมฆกุล. กลยุทธ์การสื่อสารในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของสตรีซึ่งเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- เบญจา ยอดดำเนิน แอ็ดดิคซ์. การวิเคราะห์และเขียนรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพ. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา, 2540.
- ประวิณ พัฒนะพงษ์. พฤติกรรมและการแสวงหาข่าวสาร และความพึงพอใจต่อข่าวสาร เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของกรรมการหมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- พชณี เสงี่ยมจรยา เมตตา วิวัฒน์านุกุล และถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์. แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 5) กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2541.
- พทยา สายหู .กลไกทางสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 8) กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- เพ็ญศรี วงศ์โรจน์กุล. อิทธิพลของสื่อกับการให้ความรู้ การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์อนามัยแม่และเด็กเขต 4 ขอนแก่น. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- มณีรัตน์ มิตรประสาท. การก่อตัวขององค์การชุมชนกับการเสริมอำนาจประชาชน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- เรื่องศิริ หิรัญขุนณะ. ชีวิตการสื่อสารในชุมชนแออัดโรงหมู แขวงกล้วยน้ำไทย เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน คณะวารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

รายการอ้างอิง

- วิภาดา เจริญลาภ. การเปลี่ยนแปลงกระบวนการรับรู้และการจัดการกับข่าวสารข้อมูลของประชาชนในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาสื่อสารมวลชน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.
- ศิริวรรณ ศิริบุญและจันทร์เพ็ญ แสงเทียนฉาย. การศึกษาเปรียบเทียบชุมชนแออัดที่พัฒนาแล้วและยังไม่ได้พัฒนาในเขตกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- สมควร กวียะ. สื่อมวลชนดลชีวิต. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แก้วน้ำ, 2540.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2526.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- สุภางค์ จันทวานิช . การวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 4), กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- สุภางค์ จันทวานิช . การวิเคราะห์ในการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- สุรางค์ จันทร์เอม. จิตวิทยาสังคม (ศึกษา 322). กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอักษรบัณฑิต, 2524.
- เสถียร เชนประทับ . การสื่อสารกับการเมือง เน้นสังคมประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- อคิน รพีพัฒน์, รศ.ดร.มรว.วิวัฒนาการชุมชนแออัด และองค์กรชุมชนแออัดในเมือง. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย , 2542.

รายการอ้างอิง

อรทัย อัจฉา. การวิจัยและพัฒนาความจำเป็นขั้นพื้นฐานในชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง : กรณีชุมชนวัดช่องลม. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยประชากรศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล, 2536.

อรวรรณ ปิลาธนโหวาท. การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

อรวรรณ ปิลาธนโหวาท. วาทะสำคัญของไทยและการวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

ภาษาอังกฤษ

Everett M. Roger. Communication of Innovation. N.Y. : The Fru Press, 1963.

Hugo, J., Grame. Village community ties, village norms, and social networks : A Review of Evidence from the Third World" in Robert M. Millardo (ed) Families and Social Networks. London : Beverly Hill, 1988.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพถ่ายชุมชนและพื้นที่ที่ใช้ในการติดป้ายประกาศของชุมชน

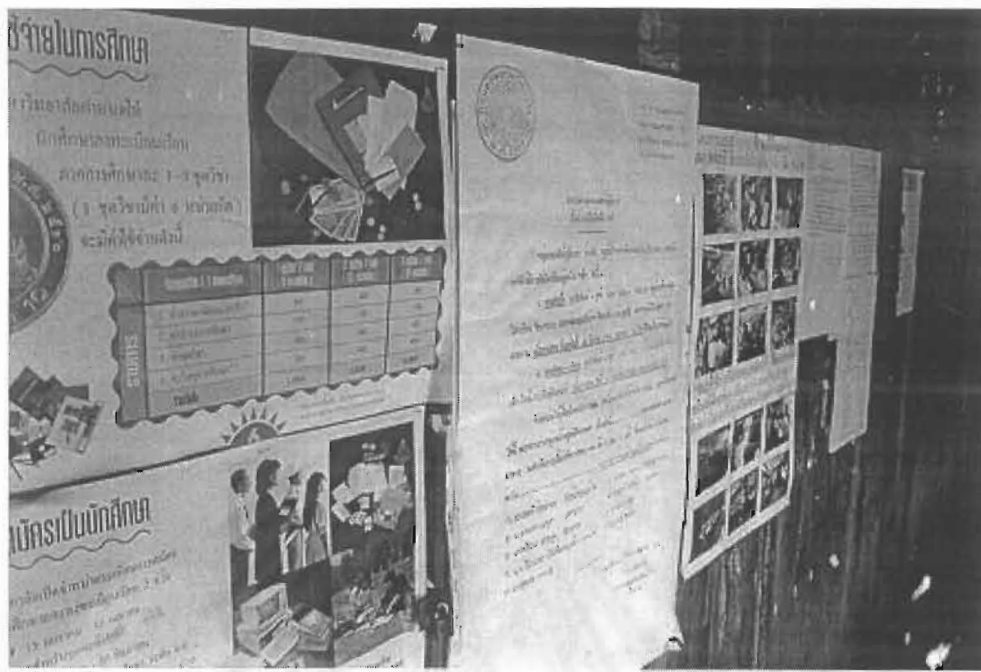
ป้ายสลักรายชื่อผู้บริจาคเงินสร้างหอกระจายข่าวของชุมชน

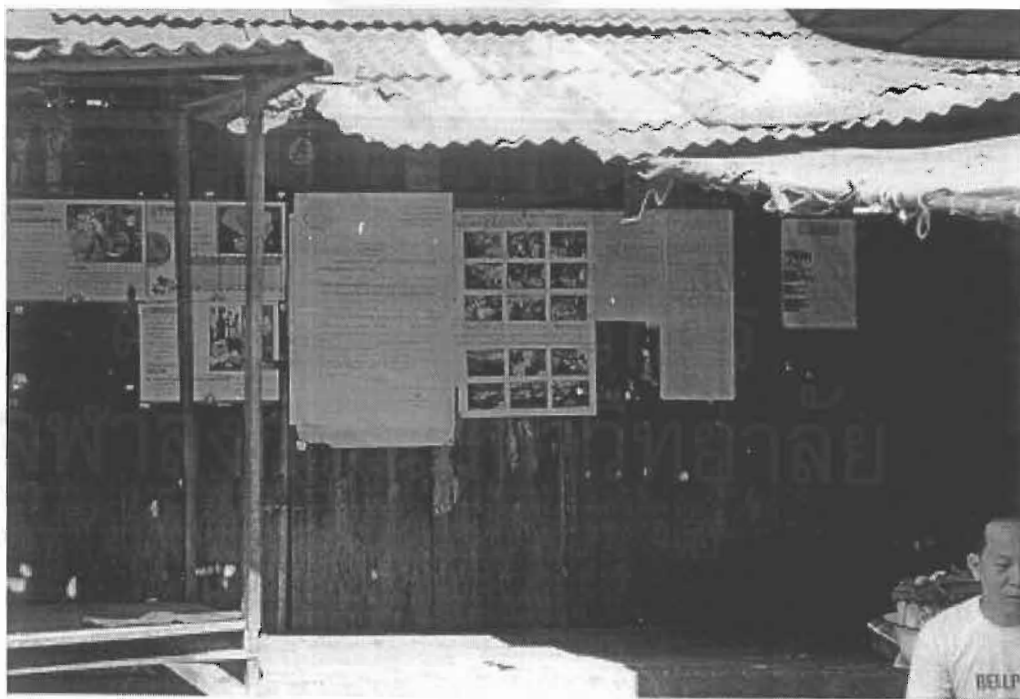
ลานหน้ามัสยิด ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะในชุมชน ใช้เป็นสถานที่ในการติดโปสเตอร์

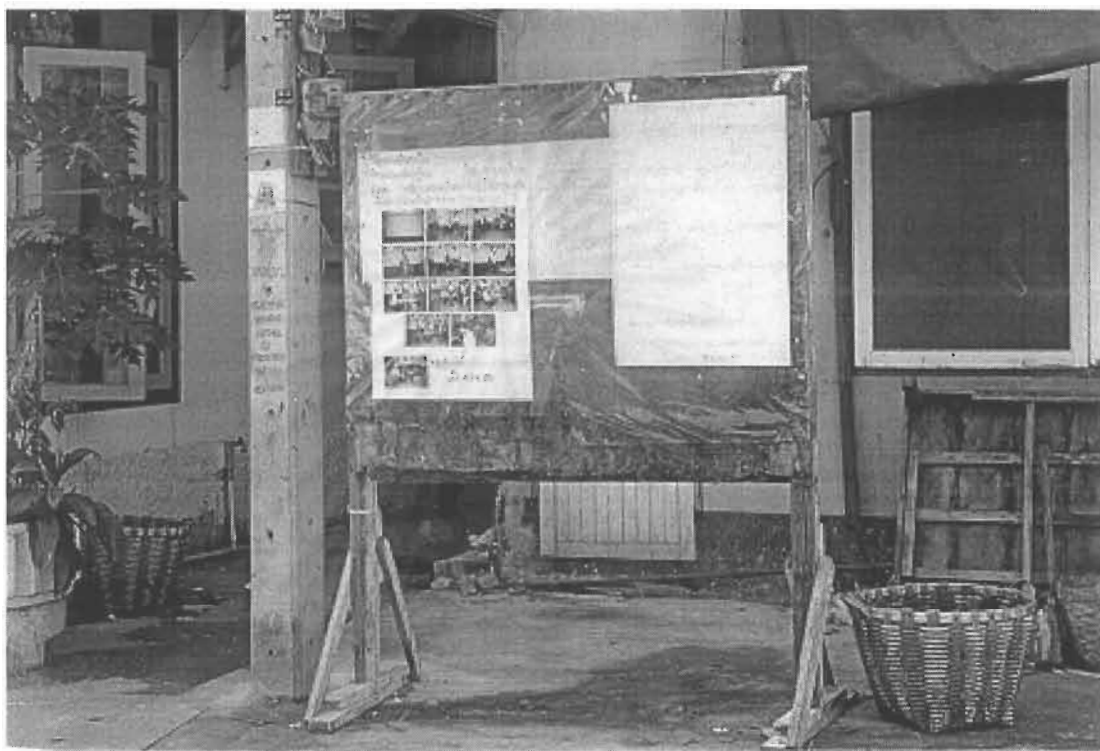
ภาพถ่ายชุมชนและพื้นที่ที่ใช้ในการตีพิมพ์ประกาศของชุมชน

บริเวณที่ชุมชนใช้เป็นพื้นที่ในการติดตั้งโปสเตอร์และข่าวสารต่างๆ

ภาพถ่ายชุมชนและพื้นที่ที่ใช้ในการติดป้ายประกาศของชุมชน

ป้ายประกาศที่ทางชุมชนดำเนินการจัดทำเพิ่มเติม เพื่อให้ข่าวสารแผ่กระจายได้ทั่วถึง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียน

นางสาวปณิธา รื่นบรรเทิง เกิดเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515 จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ที่โรงเรียนเบญจมเทพอุทิศฯ จังหวัดเพชรบุรี ในปี พ.ศ. 2532 และเข้าศึกษาต่อที่คณะโบราณคดี สาขาวิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และจบการศึกษาในปีการศึกษา 2537 และเข้าศึกษาต่อที่ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ สาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี การศึกษา 2541

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย